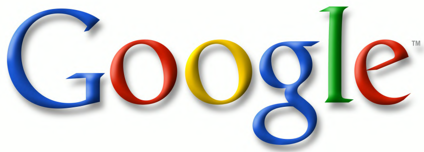
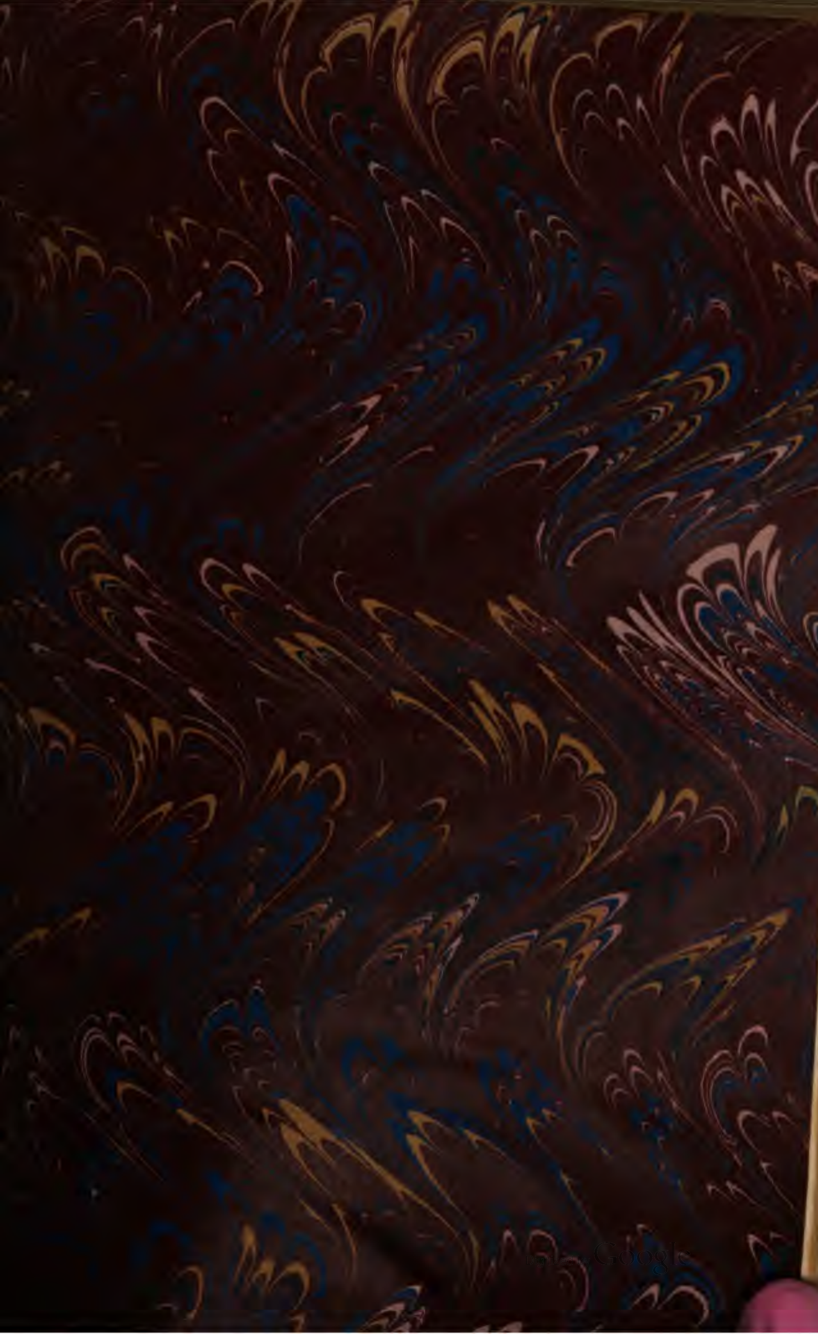

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΠΑΡΑΣΧΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ
ΕΚΔΟΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
122 Ὁδὸς Ἑρμοῦ 122

ΕΝ ΚΩΝΣΤ/ΠΟΛΕΙ
27 Ὁδὸς Γιοργαντζιλὰρ 27

1881

ΑΘΗΝΗΣΙ, Τύποις Ἀνδρέου Κορομηλᾶ.

ΤΗι ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΗι ΜΟΙ

ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑι

ΕΛΛΗΝΙΚΗι ΚΟΙΝΟΤΗΤΙ

ΕΝΘΕΡΜΩι ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΠΡΟΜΑΧΩι

ΚΑΙ ΓΕΝΝΑΙΑι ΠΡΟΣΤΑΤΙΔΙ

ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ

ΕΥΓΝΩΜΟΝΩΣ

ΛΥΡΙΚΑ

ΔΑΦΝΑΙ

ΑΙ ΔΥΩ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ *

Α'

'Ακόμα στὴν ἁγιὰ Σοφιὰ δὲ σβέσθη τὸ καντῆλι,
  'Ακόμα δὲν τὴν ἔσυρεν ὁ Μουχαμέτης δούλα,
Καὶ ψαλμῳδί' ἀκούεται εἰς τὴν 'Ωραία Πύλη·
  'Ακόμα εἶναι Χριστιανή, ἀκόμα 'Ελληνοποῦλα.
Τῆς κορυφῆς της ὁ σταυρὸς φιλιέται στόμα στόμα
  Μὲ τὸν γαλάζιον οὐρανὸ σὰν κόρη καὶ πατέρας·
Θαρρεῖς πῶς ἀποχαιρετᾷ τὸ πατρικό του δῶμα....
  "Αχ! εἶναι ἡ παραμονὴ τῆς δίσεχτης ἡμέρας,
Ποῦ ἡ 'Ελλὰς κ' ἡ 'Εκκλησιὰ ψυχομαχοῦν ἀντάμα
  Μπρὸς στὴν ἀχάριστη Φραγκιά, στὴ βάρβαρη τὴ Δύσι,
Κι' αὐτὴ γελᾷ καὶ χαίρεται στὸ ἄφωνό τους κλάμμα,
  'Οποῦ νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς τὸ δάκρυ μας νὰ χύσῃ!

---

* Τὸ ποίημα τοῦτο, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο φέρον παρὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἀστερίσκον, ἀπηγγέλθη ἐν τῷ φιλολογικῷ Συλλόγῳ «Παρνασσῷ.»

Β'

'Ακόμα ἡ 'Αγιὰ Σοφιὰ δὲν τούρκεψεν, ἀκόμα·
'Ακόμα ἔχει μέσα της τὸ Αἷμα καὶ τὸ Σῶμα,
Σταυρὸ στὸ ἕνα χέρι της καὶ στ' ἄλλο της κοντάρι,
Κι' ἀκόμα δὲν τὴν πάτησε Σαρακηνὸ ποδάρι.
Καθὼς ὁ ἥλιος, στὰ βουνὰ ὁπόταν βασιλεύῃ,
Τὸ φωτοβόλο πρόσωπο μὲ σπλάχνος πίσω νεύει,
Καὶ λίγο φῶς παρηγοριὰ πριχοῦ νὰ δύσῃ χύνει,
Ἔτσι κ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀκόμα δὲν ἀφίνει
Τὴν ἀκριβή του 'Εκκλησιά, κι' ἀκόμα τὴ ζεσταίνει,
Ὡσὰν ψυχὴ ποῦ σ' ἄρρωστο κορμὶ ἀκόμα μένει.—

Γ'

Ἄχ, τί γλυκὰ καὶ λυπηρὰ οἱ θόλοι της ἠχοῦνε!
Θαρρεῖς πῶς ψαίλνουν ἄνθρωποι ὁποῦ ψυχομαχοῦνε,
Κ' ἡ 'Εκκλησιὰ νεκρώσιμο πῶς ψαίλνει στὴν Πατρίδα.
Κ' εἶναι ὁ ἦχος δάκρυα, ἀπελπισιὰ μ' ἐλπίδα,
Πικρὸς ἀποχαιρετισμὸς μ' ἀντάμωσι κρυμμένη,
Θανάτου πίκρα μὲ χαρὰ κρυφὴ καὶ μακρυσμένη....
Αὐτ' εἶναι ἡ 'Αγιὰ Σοφιά;... Αὐτή, ποῦ σὰν ἐγίνη,
Χαμήλωσαν οἱ οὐρανοὶ γιὰ νὰ τὴν δοῦν κ' ἐκεῖνοι;

Ποῦ εἶναι, ποῦ ἡ δόξα της, τὰ πλούτη της, τὰ κάλλη;
  Πῶς ἐγυμνώθ' ἡ 'Εκκλησιὰ τοῦ Γένους ἡ μεγάλη;...
Δὲν τὴν ἐγύμνωσαν ἐχθροί· μονάχη στὴν Πατρίδα
  Τὰ χάρισε, καὶ τάκανε σπαθιά, κοντάρι' ἀσπίδα.
Θέλει κι' αὐτὴ τὸν πόλεμο· γι' αὐτὸ ἐγυμνώθη ὅλη.
  Πόσο γλυκὰ π' ἀντιλαλοῦν οἱ ἅγιοί της θόλοι!
Πῶς ὁ ψαλμὸς λυπητερὰ ἐπάνω ἀναιβαίνει,
  Καὶ τρίζουν τὰ Εἰκονίσματα κ' ἡ Παναγιὰ χλωμαίνει!
Κλαῖνε γυναῖκες καὶ παιδιά· τὰ βρέφη ξεφωνίζουν,
  Κ' οἱ ἄνδρες εἰς τὰ μάρμαρα θλιμμένοι γονατίζουν.
Εἰς τὸν Πατρίκιο κοντὰ ὁ ψωμοζήτης στέκει,
  Καὶ εἰς τὸ πλάγι τοῦ φτωχοῦ ὁ πλούσιος παρέκει.
Ἄχ, ἡ μεγάλη συμφορὰ ξεχνᾷ τὰ μεγαλεῖα,
  Κ' εἴμεθα μόνο ἀδελφοὶ στὴν ἄκρα δυστυχία!

Δ'

'Αργά, ἀργὰ τῆς 'Εκκλησιᾶς ἀκούετ' ἡ καμπάνα,
  Καὶ τὰ παιδιά της προσκαλεῖ ἡ πικραμένη μάνα.
Κάθε φορὰ π' ἀκούεται ἡ θλιβερὴ φωνή της,
  Θαρρεῖς πῶς εἶν' ἡ ὕστερη κ' ἐβγῆκεν ἡ ψυχή της!
Τὴν ὑστερή της λειτουργιὰ ἡ 'Εκκλησία δίνει,
  Καὶ εἶναι Δεῖπνος Μυστικὸς ἡ λειτουργιὰ ἐκείνη!
Πότε, Θεέ μου, θ' ἀκουσθῇ κι' 'Ανάστασι ἐκεῖ πέρα;
  Εἶναι μακρυά, πολὺ μακρυὰ ἀκόμ' ἐκεῖν' ἡ μέρα;...

Ἡ Λειτουργιὰ ἡ ἔσχατη ἀκολουθεῖ ἀκόμα,
Κι' ἀκοῦνε ὅλοι ἄφωνοι μὲ ἀγνισμένο χρῶμα.
Χιλιάδες χείλ' ἡ δέησις ἀνοιγοκλεῖ· χιλιάδες
Φιλοῦν τὰ Εἰκονίσματα κι' ἀνάβουνε λαμπάδες!
Παρακαλοῦνε τὸ Θεὸ τὰ πικραμένα χείλη
Κανέν' ἀπ' τοὺς ἀγγέλους του σωτῆρα νὰ τοὺς στείλῃ.
Πολλοί, θαρροῦν, τὸν βλέπουνε καὶ τὸ σταυρό τους κάνουν·
Ἄχ, ὅταν συλλογίζωμαι πῶς ὅλοι θὰ πεθάνουν,
Ὅλοι αὐτοὶ ποῦ δέονται στὴν ἴδια Ἐκκλησία,
Καὶ πῶς σὲ λίγο θὰ γενοῦν ἀτέλειωτη θυσία·
Πῶς τὸ γνωρίζει ὁ Θεὸς ὁποῦ παρακαλοῦνε,
Πῶς ἠμπορεῖ μὲ μιὰ ματιά, ἂν θέλῃ, νὰ σωθοῦνε,
Καὶ κάθεται στὸ θρόνο του ἀσάλευτος ἐπάνω,
Νὰ βλασφημήσω μοὔρχεται, τὸ νοῦ μου τονὲ χάνω!

Ε'

Γιατί, γιατί σὲ μιὰ μεριὰ κάθε ματιὰ γυρίζει;
Γιατί τὸ πλῆθος ἔξαφνα μὲ μιᾶς παραμερίζει
Μ' ἀγάπη καὶ μὲ σεβασμό; Ποιὸς εἶναι; ποιὸς προβαίνει;...
«Ὁ Αὐτοκράτωρ!» κράζουνε, κι' ὁ Κωσταντῖνος μπαίνει!
Ἄχ, τί χλωμός, τί σκυθρωπός· βασιλικὰ ντυμένος,
Μὰ μὲ φτωχὴ καὶ ταπεινὴ χλαμύδα σκεπασμένος!
Ἐντύθη ἔτσι ταπεινὰ γιατ' εἶναι μαύρη ὥρα,
Καὶ ἦλθε νὰ προσευχηθῇ γιὰ τὴν πατρίδα τώρα.

Ἕνα μονάχα στολισμὸ δὲ βγάζει—τὸ σπαθί του·
Μαζῆ μ' αὐτὸ γεννήθηκε καὶ θὰ χαθῇ μαζῆ του.
Στὰ πέδιλά του φαίνονται ἀπάνω κεντημένοι
Οἱ δυὼ δικέφαλοι ἀϊτοὶ μὲ φτέρυγ' ἀνοιγμένη·
Ἐκεῖνοι ποῦ σημαία τους τὴν ἔχουν τώρα ἄλλοι.
Μὰ πάλι στὴν πατρίδα τους θενὰ γυρίσουν πάλι!
Πότε, Θεέ μου, θὰ στραφοῦν στὴ γῆ τὴν πονεμένη;
Εἶναι μακρυά, πολὺ μακρυὰ οἱ δυὼ ξενιτεμμένοι;

ΣΤ'

Μοῦσα τοῦ πόθου, μὲ πλανᾷς· τὸν Αὐτοκράτορά μου
Εἰς τὴν Ἁγία μας Σοφιὰ τὸν ἄφησα νὰ μπαίνῃ·
Κοντά του πάλι φέρε με νὰ ζεσταθῇ ἡ καρδιά μου!
Ἄχ, νάτος· μὲ περπατησιὰ βασιλική, θλιμμένη,
Ὡραῖος εἰς τὴ θλῖψί του, μὲ μάτι θολωμένο
Καὶ δίχως στέμμα—ἀκάνθινο σ' ὀλίγο θενὰ βάλῃ—
Εἰς τ' Ἅγιο Βῆμα προχωρεῖ μὲ μέτωπο σκυμμένο,
Καὶ δὲν ἀκούεται φωνὴ σὲ τόσο πλῆθος ἄλλη,
Παρὰ μονάχα ἡ φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ· κ' Ἐκεῖνος
Θλιμμένη γέρνει κεφαλὴ μπροστὰ στὸ Σταυρωμένο,
Κι' ἀπ' τἄνα μέρος ὁ Χριστός, ἀπ' τ' ἄλλ' ὁ Κωσταντῖνος
Σιωπηλοὶ κυττάζονται μὲ μάτι δακρυσμένο....
Ὡσὰν νὰ ἦναι ἀδελφοὶ τὸ πρόσωπό τους μοιάζει·
—Καὶ τὸ Θεὸ ἡ συμφορὰ μαζῆ μας ἀδελφόνει!—

Ὁ Κωσταντῖνος τὸ Χριστὸ ἀκίνητος κυττάζει,
  Καὶ τὴ γυμνή του κεφαλὴ μπροστά του χαμηλόνει.
Τὰ χείλη του σαλεύουνε, μὰ δίχως νὰ μιλοῦνε....
  Εἰς τὸ μεγάλο Μάρτυρα τί λέγει ὁ Κωσταντῖνος;
Γιὰ ποιὸν τὰ χείλη τὰ χλωμά, γιὰ ποιὸν παρακαλοῦνε;...
  Καὶ ποιὸς δὲν ξέρει τί ζητεῖ ἀπ' τὸ Χριστὸ ἐκεῖνος!

Ζ'

Σηκόνεται καὶ ταπεινὰ πρὸς τὸ λαὸ γυρίζει
  Καὶ λέγει· «συχωρᾶτε με!» βαθυὰ συγκινημένος,
Καὶ ἀπὸ χίλια στόματα ἡ 'Εκκλησιὰ βοΐζει,
  Κι' ὅλα τὰ χείλη κράζουνε μὲ μιᾶς· «συχωρεμένος!»
Κι' ἀπ' τὸ Δεσπότη ποῦ κρατεῖ τὸ Αἷμα καὶ τὸ Σῶμα,
  Παίρνει τὴν ἅγια Κοινωνιά, κατάχλωμος σὰν κρίνος,
Καὶ ψιθυρίζει σοβαρὰ τοῦ λειτουργοῦ τὸ στόμα·
  «Μεταλαμβάνει τοῦ Θεοῦ ὁ δοῦλος Κωνσταντῖνος!»
Κανένας ἀκοινώνητος δὲν μένει· ἐχθροί, φίλοι,
  Φιλιοῦνται κι' ἀγκαλιάζονται καὶ συχωριοῦνται ὅλοι,
Καὶ τὰ ἑτοιμοθάνατα μεταλαβαίνουν χείλη,
  Καὶ σειέται ὅλ' ἡ 'Εκκλησιὰ κι' ἀντιλαλοῦν οἱ θόλοι.—
Ἔξαφνα κράζει μ' ἀνδρικὴ φωνὴ ὁ Κωσταντῖνος,
  Γεμάτος θάρρος καὶ καρδιὰ καὶ μυστικὴ ἐλπίδα·
« Τώρα ποῦ καίει μέσα μας ὁλόσωμος 'Εκεῖνος,
  « Στὰ τείχη ὅλοι· τὸ σπαθὶ κ' ἐμπρὸς μὲ τὴν ἀσπίδα!

« Εἶναι πολλοί, ὅμως Θεὸ μεγάλο προσκυνοῦμε·
«Αὐτὸς γιὰ μᾶς, κ' ἐμεῖς γι' αὐτὸν τοὺς τούρκους πολεμοῦμε.»
Καὶ κράζει ὅλος ὁ λαός· « Μεγάλος ὁ Θεός μας!
« Αὐτὸς κι' ὁ Βασιλέας μας τὴν Πόλι θενὰ σώσουν....»
Μὰ δὲν τὸ θέλησ' ὁ Θεός· δὲν ἤτανε δικός μας,
Κ' ἔπρεπε κρίματα πολλὰ στὸ αἷμά μας νὰ λυώσουν.
Ἔπρεπε στὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ δερβίσης νὰ πατήσῃ,
Καὶ τὸ Σταυρό της τ' ἄπιστο φεγγάρι νὰ γκρεμίσῃ,
Γιὰ νὰ χαροῦνε στὴ Φραγκιὰ κ' ἡ Δύσις νὰ γιορτάσῃ,
Ὁποῦ νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς ποτὲ νὰ μὴ γελάσῃ!
Ἄχ, γιὰ τὴ Δύσ' ἡ λύρα μου ἀνίσως καὶ γογγύζῃ,
Ἂν ἔχῃ δίκηο, ἡ Πατρὶς καὶ ὁ Θεὸς γνωρίζει....
Καὶ πόσα δὲν ἐπάθαμε ἀπὸ αὐτὴ τὴ γέννα!
Βρυσιαίς, φαρμάκια, δάκρυα μᾶς ἔχει ποτισμένα.
Αὐτὴ σὲ κάθε συμφορά, σὲ κάθε σταύρωμά μας
Ἔφτιανε μόνη τὰ καρφιὰ ποῦ ἐσχίζαν τὴν καρδιά μας.
Αὐτῆς ἡ ἔχθρα ἡ τυφλή, ἡ προδοσιαίς, οἱ δόλοι,
Στὸ Τοῦρκο δρόμο ἀνοίξανε κ' ἐμπῆκε μέσ' στὴν Πόλι.
Καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ ἐσβύναμε κι' ὁ Τοῦρκος μᾶς σφαλοῦσε,
Τὴν πίστι μας ἡ ἄσπλαχνη, τὴν πίστι μας ζητοῦσε,
Γιὰ νὰ μᾶς δώσ' ἐπίβουλη βοήθεια καὶ σωτῆρα....
Δὲν ἠμπορεῖ, δὲν ἠμπορεῖ Ἑλληνοποῦλα λύρα
Γιὰ τὴν ἀχάριστη φυλὴ πικρὰ νὰ μὴ γογγύσῃ,
Καὶ δὲν μπορεῖ 'Ανατολὴ ἡ Δύσις ν' ἀγαπήσῃ.
Πρέπει ὁ ἥλιος εἰς ἐμᾶς ἐδῶ νὰ δύσῃ πρῶτα,
Γιὰ ν' ἀνατείλῃ καὶ 'ς αὐτή, γιὰ νἄχῃ κι' αὐτὴ φῶτα!

Η'

Στὰ τείχη, Μοῦσα· ἔφοδο ὁ Μουχαμέτης κάνει·
 Γιὰ κύτταξε τὸ στράτευμα τοῦ σκύλου ὡς ποῦ φθάνει!
Ὁ ἴσκιος του σκοτείνιασε, συννέφιασε τὴν Πόλι,
 Καὶ ἀρμενίζουν στὴ στεριὰ οἱ φοβεροί του στόλοι.
Βρυσιαίς, βλασφήμιαις, ἄγριαις φωναὶς ἀντιλαλοῦνε·
 Τρίζουν τὰ δόντια Χότζιδες κι' ἀτλίδες ῥοβολοῦνε.
Γιὰ δὲς πεζοῦρα, κύτταξε ταὶς ἄμετραις καβάλαις!
 Ἄχ, εἰς τὰ τείχη ῥίχνονται, στὰ τείχη βάζουν σκάλαις,
Καὶ ἀλαλάζουν, σπρώχνονται καὶ ἀνεβαίνουν ὅλοι·
 —Θεέ μου, σῶσε, φύλαξε τὴ δύστυχη τὴν Πόλι!—
Ἡ σκάλαις πέφτουν, καὶ μ' αὐταὶς χιλιάδες σκοτωμένοι·
 Καὶ ἄλλοι ἀνεβαίνουνε· ὁ χάρος τοὺς πληθαίνει.
Πέτραις, σπαθιὰ δὲν τοὺς κρατοῦν καὶ ἀναμμένη πίσσα,
 Φτερὰ τοὺς δίνει ὁ χαλασμὸς καὶ τοὺς τυφλόν' ἡ λύσσα.
Σὲ τόσο πλῆθος ἄμετρο ποιὸς εἶναι, ποιὸς ἐκεῖνος,
 Ποῦ νὰ κρατήση τὴν τουρκιὰ μπορεῖ;—ὁ Κωσταντῖνος!
Κύττα τον, Μοῦσα, κύττα τον, στὴ φλόγα τοῦ πολέμου
 Πῶς ἀνεμίζει τὸ σπαθὶ καὶ πῶς χτυπᾷ, Θεέ μου!
Πῶς τρέχ' ἐδῶ, πῶς τρέχ' ἐκεῖ μὲ φλογισμένο μάτι·
 Σὰν Ἅγιο-Γιώργης φαίνεται στὸ ἄσπρο του τὸ ἄτι!
Σὲ μιὰ μεριὰ δὲν πολεμᾷ· χιλιάζεται Ἐκεῖνος·
 Χωρὶς τῆς μοίρας τὴ βουλὴ νικᾷ ὁ Κωσταντῖνος!

Κοντά του ὁ Θεόφιλος Παλαιολόγος τρέχει,
Τὸν Κατακουζηνὸ μαζῆ καὶ τὸν Δαλμάτα ἔχει,
Καὶ μὲ τ' ἀνδρειωμένο του καὶ λίγο στράτευμά του
Χτυπᾷ, θερίζει καὶ σωρὸ τοὺς Τούρκους ῥίχνει κάτου!
Νεκροὶ τῆς Σπάρτης ἥρωες, τριακόσιοι, σηκωθῆτε,
'Αδέλφια στὴν παλληκαριὰ καὶ στὸ σπαθὶ νὰ ἰδῆτε!
Τὸν Βασιλέα κύτταξε στὰ τείχη, Λεωνίδα·
Ὡσὰν ἐσένα πολεμεῖ αὐτός, χωρὶς ἀσπίδα!...
Αὐτ' εἶναι οἱ Βυζαντινοί; αὐτ' εἶναι οἱ Γραικύλοι,
Καθὼς μᾶς λὲν τῶν φίλων μας τ' ἀφωρισμένα χείλη;

θ'

Σώπασε, Μοῦσα, σώπασε καὶ φέρε με καὶ πάλι
Εἰς τοῦ πολέμου τὴ φωτιὰ καὶ τὴν ἀνεμοζάλη.—
Ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος ὁ 'Ατλῆς ποῦ στὸ πλευρό του λάμπει
Χρυσὸ χαντζάρι, καὶ θαρρεῖς, δὲν τὸν χωροῦν οἱ κάμποι;
Ὁ Μουχαμέτης! μὲ θυμὸ τὰ χείλη του δαγκάνει·
Τὸ ἄτι του τ' ὁλόμαυρο μὲ μιὰ στὰ τείχη φθάνει,
Καὶ ῥοβολοῦν ὀπίσω του σὰν κύματ' ἀφρισμένα,
Σημαίαις, ἄνδρες, ἅρματα καὶ ἄτια φτερωμένα!
Μιὰ πυραμίδ' ἀνθρώπινη μὲ τὰ κορμιά τους κάνουν·
Τὸ τεῖχος μὲ τὰ νύχια τους καὶ μὲ τὰ δόντια πιάνουν,
Καὶ πέφτουν κάτω, σφάζονται, γκρεμίζονται οἱ σκύλοι,
Καὶ σπρώχνουνε καὶ σπρώχνονται ςοῦ Ῥωμανοῦ τὴν Πύλη!

Ὁ Γιουστινιάνης πολεμᾷ ἐκεῖ κ' οἱ Βενετοί του,
Μὰ μιὰ σαΐτα τὸν χτυπᾷ κ' ἐδείλιασ' ἡ ψυχή του.
Δειλιάζουνε κ' οἱ Βενετοὶ κ' οἱ Τοῦρκοι πλημμυροῦνε,
Καὶ μέσ' στὴν Πόλι τὰ σκυλιὰ ἐμπήκανε, θὰ μποῦνε!

Γ'

Ἄχ, ἕνα ρωμηογύρισμα, ἄχ, ἕνας Γενιτσάρος,
Χασάνης τώρα, ρίχνεται μέσ' στὴ φωτιὰ σὰ Χάρος.
Ψηλὸς σὰν λεύκα, γίγαντας, στὸ χέρι σκάλα πιάνει,
Χτυπᾷ δεξιά, χτυπᾷ ζερβιὰ κι' ἀπάνω, ἀπάνω φθάνει!
Τὸ σκύλο· δὲν τονὲ κρατοῦν πέτραις, σπαθιά, κοντάρια·
Τοῦ δίνουν τὰ χτυπήματα φτερὰ καὶ τὰ λιθάρια,
Καὶ τρέχει, τρέχει πάντα μπρός, καὶ πουθενὰ δὲ στέκει.
—Θεέ μου, ἕνα καὶ γι' αὐτὸν δὲν εἶν' ἀστροπελέκι;—
Τί κρῖμα, τέτοιος ἥρωας καὶ τέτοιος στρατιώτης
Νὰ ἦναι τῆς Πατρίδος του καὶ τοῦ Χριστοῦ προδότης!
Ἄχ, χριστιανὸς ἦτον γραφτὸ τὴν Πόλι νὰ μᾶς πάρῃ,
Καὶ χέρι, χέρι ἑλληνικὸ νὰ στήσῃ τὸ φεγγάρι!
Ναί, τὤστησε· μὰ ἑκατὸ κομμάτια πέφτει κάτου....
Τὸ ὄνομά του θέλετε; ζητᾶτε τὤνομά του,
Ἀνάθεμα νὰ ρίχνετε κάθε αὐγὴ καὶ βράδυ;
Ἡ ἱστορία τὤκλεψε ἀπὸ τὸ μαῦρο ᾅδη,
Κι' ἀπὸ πατέρα σὲ παιδὶ τὸ στόμα της κηρύττει·
«Κατάρα καὶ ἀνάθεμα στὸ σκύλο Λουπαδίτη!»

ΙΑ'

Μή, Μοῦσα, εἰς τὴν « Ἅλωσι » μὲ φέρνῃς· τὴν Πατρίδα
Νεκρὴ δὲν θέλω νὰ τὴν δῶ ἀπάνω στὴν ἀσπίδα.
Μὴ τὴν ἀκοίμητη πληγὴ καὶ πάλι μᾶς ἀνοίξῃς·
Τὸν Κωσταντῖνό μου νεκρὸ δὲν θέλω νὰ μοῦ δείξῃς!
Ῥίξε τὸ εὐμορφότερο ἀπάνω τους λουλοῦδι,
Ἰτιὰ καὶ δάφνη καὶ δροσιά, καὶ πάψε τὸ τραγοῦδι.
Ἄλλαξε τώρα τὸ σκοπὸ καὶ σ' ἄλλα χρόνια ἔλα;
Στοῦ Καραΐσκου τοὺς καιρούς, στοῦ Φλέσσα, ςοῦ Τζαβέλλα·
Ἄλλαξε, Μοῦσα, τὴν πικρὴ τοῦ τάφου ψαλμῳδία,
Καὶ σ' ἄλλη ἔλα Ἐκκλησιά, καὶ σ' ἄλλη Λειτουργία!

ΙΒ'

Ἄνοιξις εἶναι· λυώσανε εἰς τὰ βουνὰ τὰ χιόνια,
Κ' ἐλυώσανε τὰ σκοτεινὰ τὰ τετρακόσια χρόνια!
Τοῦ οὐρανοῦ τὰ ῥόδινα χαμογελοῦνε χείλη,
Καὶ ῥίχνει τὰ διαμάντια του στὸ πράσινο τριφύλλι·
Στοῦ Μάρτη ψάλλουν τὸ φιλὶ ὁλόχαρα τ' ἀηδόνια,
Καὶ πότ' ἐκεῖνα τραγουδοῦν καὶ πότε τὰ μηλιόνια.
Χίλια καντήλι' ἀνάβουνε στὴ Λαύρα τὴν Ἁγία,
Καὶ 'ς ἕνα λειτουργοῦν βωμὸ Θεὸ κ' Ἐλευθερία.

Παπάδες καὶ ἁρματωλοὶ ψάλνουν μαζῇ· καπνίζει
 Ἐδῶ τουφέκι, παρεκεῖ λιβάνι θυμιατίζει.
Ἔχουνε σκόλ' ἡ Παναγιὰ καὶ ἡ Ἑλλὰς μεγάλη·
 Ἡ μιὰ τὸν Κρίνο δέχεται, δάφνης κλωνάρ' ἡ ἄλλη.
« Χαῖρε, Μαρία, ἀπ' ἐδῶ ἀκοῦς, χαριτωμένη, »
 Καὶ « καλῶς ἦλθες, ἀπ' ἐκεῖ, Θεὰ ξενιτεμμένη! »
Ὅμως καμπάνα δὲν ἀκοῦς κάμμιὰ 'ς αὐτὴ τὴν ὥρα·
 Τὸ καρυοφύλλι τοὺς πιστοὺς ξυπνᾷ καὶ φέρνει τώρα.
Ἄχ, τί γλυκὰ ἡ ψαλμῳδιαὶς στοὺς θόλους ἀντηχοῦνε!
 Χείλη θαρρεῖς ἀγγελικὰ ἐκεῖ πῶς τραγουδοῦνε,
Καὶ πῶς οἱ μυστικοὶ ψαλμοὶ π' ἀνεβοκατεβαίνουν,
 Τὴν κόρη ὅπου πέθανε ξυπνοῦνε κι' ἀνασταίνουν,
Κι' ἀπ' τὴ χαρὰ δακρύζουνε ἄνδρες, γυναῖκες, ὅλοι,
 Εἰς τῆς Πατρίδος τὴ γιορτή, στῆς Παναγιᾶς τὴ σκόλη.

ΙΓ'

Χίλια καντήλι' ἀνάβουνε στὴ Λαύρα τὴν Ἁγία,
 Καὶ μέσα 'ς ἄνθη καὶ μυρτιαὶς ἀστράφτ' ἡ Παναγία!
Λάμπουν Σταυρὸς καὶ ἅρματα, κι' ἀγέρας ἀνεμίζει
 Τὴ φουστανέλλα τὴ λευκή, τὸ ῥάσο ποῦ μαυρίζει.
Μὰ σὲ λιγάκι καὶ τὰ δυὼ θὰ πάρουν ἄλλο χρῶμα,
 Στοῦ Παπᾶ-Φλέσσα τὸ κορμί, στοῦ Μπότσαρη τὸ σῶμα...
Σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν Ἐκκλησιά, σ' αὐτὴ τὴ Λειτουργία
 Δὲ βλέπεις φόβου κατακνιά, δὲ βλέπεις ἀγωνία!

Τὰ πάθη πᾶνε, πέρασαν ἀπ' τὴ θλιμμένη χώρα,
  Καὶ Πασχαλιὰ κι' Ἀνάστασι διπλῆ μυρίζει τώρα.
Χαρὰ σ' ἐκείνους πῶτυχαν στὴ λειτουργιὰ ἐκείνη!
  Ἀστράφτουνε τὰ μέτωπα, τὸ μάτι λάμψι χύνει,
Χαμογελᾷ ἡ ἐμμορφιά, κι' ὡς πότε παλληκάρια,
  Ψάλνουν τοῦ Δράκου τὰ παιδιά, τοῦ Φλέσσα τὰ λειοντάρια.

ΙΑ'

Μή, Μοῦσ' ἀφίνης γλήγορα μιὰ τέτοια λειτουργία!
  Τὸ μέτωπό σου δρόσισε στὴν αὖρα τὴν ἁγία·
Προσκύνησε σὰ Χριστιανὴ καὶ σὰν Ἑλληνοποῦλα,
  Καὶ στεφανώσου μὲ μυρτιὰ κι' ὁλόχαρη δαφνοῦλα.
Ἄχ, πάλι χρόνια ταπεινὰ μᾶς ηὗραν κι' ὠργισμένα·
  Γύρισε πίσω, γύρισε σὲ χρόνι' ἀνδρειωμένα,
Νὰ ἰδοῦμε εἰς τοῦ Γερμανοῦ τὸ μάτι τὴν πατρίδα,
  Εἰς τοῦ Μιαούλη τὸ κορμί, στ' Ἀνδρούτσου τὴ λεπίδα.
Ἄχ, τί κορμιά, τί ἅρματα, τί λεβεντιὰ καὶ νειάτα!
  Τὰ παλληκάρια μέτρησε καὶ τὰ καπετανάτα·
Κύτταξε ὄψαις λειονταριῶν καὶ στήθια δασωμένα,
  Ἄσπρα κι' ὁλόμαυρα μαλλιὰ σὰν χαίταις ἁπλωμένα.
Δὲς τὴν Ἑλλάδα, δές την ε στὴν ἀναγέννησί της,
  Πριχοῦ νὰ βάλῃ τὰ στενά, πρὶν βγάλῃ τὸ σπαθί της!
. . . .
  . . . .

ΙΕ'

Ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος ὁ Παπᾶς ποῦ μ' ὕψι ἀναμμένη
Σὰν φῶς ἀπὸ τῆς 'Εκκλησιᾶς τὸ ἱερὸ προβαίνει;
Σκῦψε, Τουρκιά, στοῦ Γερμανοῦ τὸ λάβαρο· ἀστράφτει
Σταυρὸς στὰ μαῦρα στήθια του, τὸ μάτι του ἀνάφτει,
Καὶ μέσα σ' ἅρματα, κεριὰ κι' ὁλόχρυσα τσαπράζια,
Ἄσπρη σὰν κύκνου φτερωσιά, σὰν οὐρανὸ γαλάζια
Σημαί' ἀνασηκόνει,
Καὶ ἀνοιγμέν' εἰς τὰ φιλιὰ τῆς αὔρας τὴν ἁπλόνει!
Ἡ 'Εκκλησιὰ τὴν ἔκρυβε στὸν κόλπο τόσα χρόνια,
Ὡς ποῦ ν' ἀλλάξουν οἱ καιροὶ κ' ἔλθοῦν τὰ χειλιδόνια....
Ὁ ἥλιος σκύβει καὶ φιλεῖ τὸν ἀργυρὸ σταυρό της·
Ὁ οὐρανὸς ἀπάνω της σκορπᾷ μαργαριτάρια,
Ἡ Παναγιὰ χαμογελᾷ στὸν ἀνθηρὸ βωμό της,
Κ' ἐμπρός της γονατίζουνε χιλιάδες παλληκάρια.
Ἄ, τί στιγμὴ χαρούμενη, τί ὥρα καὶ τί μέρα!
Δάκρυα χαρᾶς στὰ μάρμαρα τῆς Λαύρας ψιχαλίζουν,
Σμίγουν φιλιὰ καὶ στεναγμοὶ ἀγάπης στὸν ἀγέρα,
Καὶ ἀνυπόμονα σπαθιὰ σταῖς θήκαις μέσα τρίζουν!
Καὶ « καλῶς ἦλθες, κράζουνε, στὰ ἔρημα παιδιά σου,
« Καλῶς μᾶς ἦλθες, μάνα μας, γλυκειὰ γαλανομμάτα·
« Καλῶς μᾶς ἦλθες, οὐρανέ, μὲ τ' ἄσπρα σύννεφά σου! »
Καὶ προσκυνοῦν ἁρματωλοὶ καὶ κλέφταις καὶ πρωτάτα.

ΙΣΤ′

Τοῦ Γερμανοῦ σαλεύουνε ἀμίλητα τὰ χείλη·
Μαζὴ μὲ τὴ σημαία του τὸ ῥάσο κυματίζει,
Καὶ κράζει ἔξαφνα μπροστὰ εἰς τὴν Ὡραία Πύλη·
«Ποιὸς θέλει τὴ σημαία μου; ποιὸ χέρι τὴν ἀξίζει;»
Τὸ χέρι ἁπλόνει ὁ Μοριᾶς, ἡ Ῥούμελη τὴν πιάνει·
Ὕδρα καὶ Σπέτσαις καὶ Ψαρὰ ἐπάνω της ξαπλόνουν·
Τὸ Σοῦλι τὴν ἀναζητᾷ, τηνὲ ζηλεύ' ἡ Μάνη,
Σπαθιά, μηλιόνια, μονομιᾶς, καὶ ῥάσα τὴν κυκλόνουν.
Κι' ὁ Ὑψηλάντης ἄρρωστος, ἀπὸ τὴ φυλακή του,
Μὲ δάκρυα τὴν εὐλογεῖ καὶ σβύνετ' ἡ ψυχή του!
Καὶ νά· βογγᾷ ἡ θάλασσα καὶ ἡ στεριὰ σαλεύει,
Καὶ ἡ σημαία στὰ φτερὰ τῆς νίκης ταξειδεύει·
Στήνετ' ἐδῶ, στήνετ' ἐκεῖ· τὰ τείχη ἀνεβαίνει,
Στὰ κύματα δροσίζεται, σταὶς χώραις μέσα μπαίνει!
Τὴ νίκη ἔχει συντροφιά, πετοῦνε πλάϊ, πλάϊ,
Κι' ὅλα τὰ κάνει γαλανὰ στὸ δρόμο ποῦ περνάει.—
Ταξείδευε, ταξείδευε, Ἑλληνοποῦλα, πάλι,
Ὅλος ὁ κόσμος νὰ ἰδῇ τὰ γαλανά σου κάλλη!
Λαγκάδια πέρνα καὶ βουνὰ μὲ τὸν Καραϊσκάκη·
Κυμάτιζε, κυμάτιζε, τοῦ Οὐρανοῦ πανάκι,
Στὴ βάρκα τοῦ Κανάρη σου ὁποῦ τὸ κῦμ' ἀνάβει,
Καὶ τοῦ Μιαούλη φτέρονε τ' ὁλόμαυρο καράβι!

ΙΖ'

Πρωτομαγιὰ ἔχ' ἡ Ἑλλάς, καὶ κόκκινα λουλούδια
Τὰ χέρια της τὰ δυνατὰ στὸν πόλεμο θερίζουν·
Τὰ καρυοφύλλια τραγουδοῦν τοῦ Ῥήγα τὰ τραγούδια,
Καὶ τὸ μπαρσῦτι κ' οἱ ἀνθοὶ ἀνάμιχτα μυρίζουν!
Σὰν τοῦ χειμάρρου τὰ νερά, ποῦ οἱ καιροὶ σφαλοῦνε
Μὲ πέτραις καὶ μὲ χώματα καὶ μὲ δενδρῶν κουφάρια,
Κ' ἔξαφνα μιὰ καλὴ αὐγὴ τὸ φράξιμο πηδοῦνε,
Κι' ἀπάν' ἀπὸ τὰ χώματα κυλοῦν καὶ τὰ λιθάρια,
Ἔτσι πετιέται κ' ἡ Ἑλλάς· ὡσὰν ἀστροπελέκι
Ἀπὸ τὸ μαῦρο σύννεφο, καὶ σὰν ἀνεμοζάλη.
Ὅλο τὸν κόσμο ξύπνισε τὸ μαῦρό της τουφέκι·
Πάλι τὰ μαθημένα της θὰ ξανακάμη, πάλι!
Καὶ νά την· στὴν Τριπολιτσὰ σφιχτὰ τὸ κάστρο ζώνει,
Καὶ μὲ τὸν Ὑψηλάντη της χτυπᾷ καὶ τὸ σωρεύει·
Στὸ Παλαμήδι τὸ σταυρὸ ὁ Στάϊκος ὑψόνει,
Καὶ μὲ τὸν Ὀδυσσέα της εἰς τὴ Γραβιὰ χορεύει.
Καὶ δέκα κάστρα σκύβουνε μὲ τὸ χλωμὸ φεγγάρι
Στοὺς ζευγηλάταις τοῦ Μοριᾶ, στοῦ Γέρου τὸ ποδάρι!
Ἐδῶ καπνίζ' ἡ Κλείσοβα, ἐκεῖ ἀστράφτ' ἡ Μάνη·
Στὰ Δερβενάκια φτερωτὸς ὁ Τουρκοφάγος τρέχει,
Ἀντιλαλοῦνε τὰ Νησιά, βογγᾷ τὸ Δραγατσάνι,
Φωτιὰ καὶ τούρκικα κορμιὰ τὸ Μεσολόγγι βρέχει.

Μὲ τὸν Καραϊσκάκη της πετᾷ στὸ Κερατσίνι·
  Μαζῆ του στὴν 'Αράχοβα ἀρβανιτιὰ θερίζει,
Τὸ Βασιλάδι 'Αράπιδες καὶ Φράγκους καταπίνει,
  Καὶ στοὺς Σκοδριάνους τὸ σπαθὶ τοῦ Μάρκου ἀνεμίζει.
῞Υδρα καὶ Σπέτσαις καὶ Ψαρὰ ἀρμάδες κυνηγοῦνε,
  Καὶ μέσ' στὴν Πόλι τὴν τουρκιὰ μ' ὀλίγαις βάρκαις κλεισῦνε.
Χαρὰ σ' ἐκείνους πῶτυχαν στὴν ἐποχὴ ἐκείνη!
  Σταὶς Θερμοπύλαις, δεύτερος μὲ ῥάσο Λεωνίδας,
Τὸ αἷμά του τ' ἀτίμητο ὁ Διάκος ὅλο χύνει·
  Μ' ἕνα κομμάτι πολεμᾷ μονάχος του λεπίδας.
Καὶ ἄλλο ῥάσο καὶ παπᾶς, ὁ Φλέσσας στὸ Μανιάκι,
  Μαῦρο βουνὸ ἀπὸ κορμιὰ ἀράπιδων ὑψόνει·
Καὶ τοῦ Κιουτάγια τ' ἄλογο καὶ τοῦ Καραϊσκάκη
  ῞Ενα τὸ ἄλλο ἀλύπητα στὸ Φάληρο δαγκόνει....
Αὐτ' εἶναι οἱ δειλοὶ Γραικοί; αὐτ' εἶναι οἱ Γραικύλοι,
  Καθὼς μᾶς λὲν τῶν φίλων μας τ' ἀφωρισμένα χείλη!
. . . .
  . . . .

ΙΗ'

Γιατί νὰ φύγουν ἀπὸ μᾶς, γιατί τὰ χρόνια ἐκεῖνα;
  Πῶς δὲν ἀνάβει ταὶς ψυχαὶς τῆς Λαύρας ἡ ἀκτῖνα;...
'Ακόμα δὲν ἐτέλειωσεν ἡ Λειτουργιὰ ἐκείνη·
  Μισοκαϋμμένο τὸ κερὶ στὴ Λαύρα μέσα σβύνει,

Κι' ὁ Μάρτης πάει κ' ἔρχεται· στὴν ἐκκλησιά του στέκει,
Μὰ δὲν ἀκούει νὰ βροντᾷ σὰ μιὰ φορὰ τουφέκι!
Ἄχ, πότ' ἐκείν' ἡ Λειτουργιά, Θεέ μου, θὰ τελειώσῃ;
Ποιὸς τὴ σημαία Γερμανὸς καὶ πάλι θ' ἀνυψώσῃ;...

1878

ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΤΟΥ ΦΑΛΗΡΟΥ *

ΤΩι ΕΘΝΟΦΙΛΕΙ ΔΙΑΔΟΧΩι ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ ΠΟΘΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩι

Α'

Δὲ ξέρω πῶς εὑρέθηκα προχθὲς στὸ Φαληρέα,
Πὤχει γιὰ κρίνα κόκκαλα στὸ χῶμά του σπαρμένα
Καὶ τάφο μέσ' στὴ μέση του στημένο σὰν σημαία·
Τάφο, ποῦ γέρνει σ' ἕνα δυὼ λιθάρια ῥαγισμένα·
Ψηλὸ σὰν τὰ αἰσθήματα ποῦ τρέφουν τὴν καρδιά μας,
Σὰν τὴν εὐγνωμοσύνη μας καὶ σὰν τ' ἀνάστημά μας!...
Δὲν τὸ πιστεύω νὰ βρεθῇ νὰ μ' ἐρωτήσῃ στόμα,
Ποῦναι τὸ μνῆμα, καὶ σ' αὐτὸ ποιὸς κοίτεται ἀκόμα.
Μ' ἂν ἦναι τόσο δύστυχος κανεὶς καὶ δὲν τὸ ξεύρῃ,
'Εγὼ σημάδια νὰ τοῦ πῶ ἀμέσως νὰ τὸ εὕρῃ.
Τὸ μνῆμα τοῦτο, ποῦ γι' αὐτὸν εἶν' ἄγνωστο καὶ ξένο,
Εἶναι στὸ Φάληρο, κοντὰ στὸ θέατρο κτισμένο.
Δὲν εἶναι τρόπος στὴ μεριὰ αὐτὴ νὰ μὴν πηγαίνῃ....
'Εκεῖ ποῦ Φράγκα μάγισσα, γυναῖκα ξεσχισμένη,

Γιὰ τὴν καλὴ Τραβιάτα της ἀπ' τὴ σκηνὴ στενάζει,
Καὶ μεθυσμένο κι' ἄσεμνο τραγοῦδι ἀλαλάζει,
—Μνημόσυνο ἀναίσχυντο ποῦ σὰν κατάρα φέρνει,
Ποῦ πέφτει σὰν ἀνάθεμα καὶ τέτοιο τάφο δέρνει—
'Εκεῖ τὸ μνῆμα βρίσκεται· τὸ βλέπει κάθε χρόνο,
Καὶ τὸ νεκρό του κράζουνε Καραϊσκάκη μόνο....
Τ' ὄνομα τοῦτο ποῦ στεριὰ καὶ πέλαγο γυρίζει,
Εἰς τὴν Ἑλλάδα πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ!
Καταραμένα τὰ παιδιὰ καὶ τρισκαταραμένα,
Ποῦ τῶν πατέρων τὰ κορμιὰ ὑβρίζουν πεθαμμένα!

Β'

Ἄ, εἶναι τόσο φοβερό, τόσο μεγάλο κρῖμα,
Ὁ Βέϊκος, ὁ Νοταρᾶς ν' ἀκούῃ ἀπὸ τὸ μνῆμα
Τοῦ Ῥιγολέττου τὸ σκοπό.... καὶ νὰ μοιρολογάῃ
Τὸ Δράκο χεῖλος ἄσεμνο στοῦ λάκκου του τὸ πλάϊ!
Βλέπεις, δὲν εἶχαν ἄλλη γῆ τὸ θέατρο νὰ χτίσουν,
Κ' ἐπῆγαν εἰς τὰ κόκκαλα ἐκείνων νὰ τὸ στήσουν.
'Ολίγους τόπους τὰ καλὰ μᾶς ἔδωκαν σπαθιά τους,
Κ' ἐμεῖς τὴ γῆ διαλέξαμε ποῦ κρύβει τὰ κορμιά τους....
Καταραμένα τὰ παιδιὰ καὶ τρισκαταραμένα,
Ποῦ τῶν πατέρων τὰ κορμιὰ ὑβρίζουν πεθαμμένα!
Ἄχ, ὅταν βλέπω στὴ μεριὰ ἐκείνη τὴν ἁγία
Τοῦ δρόμου τὰ μαζώματα, ποῦ στέλν' ἡ Ἰταλία,

Τὴ λύρα νὰ περιγελοῦν ποῦ μάγεψε τὸν ᾅδη·
Καὶ στὴν καλὴ Ἑλένη τους σὰ βλέπω κάθε βράδυ
Νὰ παίζουν μ' ὅ,τι ἅγιο, καὶ νὰ καταπατοῦνε
Τὸν Ὅμηρο, ποῦ οἱ καιροὶ σκυμμένοι προσκυνοῦνε·
Ὁπόταν βλέπω ὅλ' αὐτὰ νὰ τὰ χειροκροτοῦμε,
Γιὰ κείνους δὲν ἀδημονῶ, γιὰ μᾶς μόνο λυποῦμαι!

Γ'

—Σώπασε, Μοῦσα, σώπασε· σεβάσου τὴν ἡμέρα·
Στὴν πέτρα πάλι πήγαινε τοῦ Καραΐσκου πέρα,
Καὶ ψάλε ὅσα τὸ χλωμὸ μᾶς ἔδειξε φεγγάρι,
Καὶ τί ὠνειρευθήκαμε στὸ κρύο του λιθάρι....
Ὡσὰν ἡμέρα ἔλαμπε ὁ γαλανὸς αἰθέρας·
Ἦτον γλυκειὰ παραμονὴ ἐκείνης τῆς ἡμέρας,
Ποῦ σήμερα γιορτάζομε καὶ προσκυνοῦμε ὅλοι·
Τῆς Λαύρας μας ἡ λειτουργιά, τῆς Παναγιᾶς ἡ σκόλη!
Γεμάτος ἀπὸ ὄνειρα γλυκὰ καὶ περασμένα,
Τὸ Φαληρέα διάβαινα μὲ μάτια δακρυσμένα,
Καὶ στὴ νεκρὴ καὶ ἥσυχη ἐκείνη πεδιάδα
Ἀναστημένη ἔβλεπα καὶ πάλι τὴν Ἑλλάδα.
Τὴν ἔβλεπα· στὸ χέρι της ἐκράταγε μηλιώνι,
Ζωσμένη δαμασκὶ σπαθὶ καὶ φουστανέλλα χιόνι.
Κλέφτου τσαπράζια βρόνταγαν στὰ στήθια τὰ δροσάτα,
Καὶ στὸ ψηλό της τὸ κορμὶ ἀνέμιζε φλοκάτα.

Ἄ, νὰ τὴ βλέπατε καὶ σεῖς καθὼς ἐγὼ τὴν εἶδα,
Τὴ νύχτα κείνη, ὅλη φῶς καὶ λάμψι τὴν πατρίδα·
Νὰ βλέπατε τί ἐμμορφιὰ ἡ μάνα μας τὴν ἔχει!
Σ' ὅλη τὴ γῆ, ποῦ θάλασσα καὶ κῦμα περιβρέχει,
Ποιὸ ἄλλο γένος, ποιὸς λαὸς καὶ ποιὰ φυλὴ μεγάλη
Ἔχουνε μάνα σὰν κ' ἐμᾶς, μὲ τέτοια, τέτοια κάλλη;
Ἂς χύνουν τὸ φαρμάκι τους τὰ φείδι' ἀπὸ τὴ Δύσι,
Ἂς λὲν ὅ,τι κι' ἂν θέλουνε στὴ Λόνδρα, στὸ Παρίσι!
Ὅ,τι κι' ἂν λένε, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἦναι πάντα πρώτη,
Ἢ μὲ τὸ φῶς ἐλεύθερη, ἢ σκλάβα μὲ τὰ σκότη,
Καὶ θὰ τὴν προσκυνήσουνε μιὰ μέρα καθὼς πρῶτα·
Πάλι θὰ γείνουν βάρβαροι καὶ θὰ τοὺς δώσῃ φῶτα!

Δ′

Ἄχ, ἦταν κείνη ἡ Ἑλλάς, ὁποῦ ἡ φαντασία
Μοῦ ἔδειχνε, τοῦ Ζαχαριᾶ Ἑλλὰς καὶ τοῦ Ἠλία.
Μπαροῦτι μοσχοβόλαε τ' ἀθάνατο κορμί της,
Καὶ σὰ θυμάρι τοῦ βουνοῦ ἐμύριζ' ἡ πνοή της.
Καὶ τόσο ἐπλανέθηκα, ποῦ ἔπεσα στὸ χῶμα
Καὶ τὴν προσκύνησα χλωμὸς μὲ τὴ ψυχὴ στὸ στόμα!
Ἡ πλάνη μου σὰν πέρασε, εὑρέθηκα σκυμμένος
Ἐκεῖ ποῦ κοίτεται ὁ γυιὸς τῆς Καλογρηᾶς θαμμένος.
Δὲν ἐπροσκύνησα τζαμί, δὲν ἔπεσα σὲ κρῖμα·
Πάλι βωμός της ἤτανε τοῦ στρατηγοῦ τὸ μνῆμα.

Ὅμως βωμὸς χωρὶς ἀνθούς, χωρὶς μικρὸ λυχνάρι·
  Ἔχει τὸ λάδι ἀκριβὰ καὶ ποιὸς νὰ τοῦ τὸ πάρῃ;
Τὸν τάφον του στὴν ἐρημιὰ τὸν ἔσκαψαν οἱ φίλοι,
  Καὶ ποιὸς μπορεῖ τόσο μακρυὰ ν' ἀνάφτῃ τὸ καντῆλι!
Ἕνα καντῆλι, φίλοι μου, καὶ λίγο μόνο λάδι,
  Νὰ μὴ κοιμᾶτ' ὁ ἀρχηγὸς τὴ νύχτα στὸ σκοτάδι!

Ε'

Στὴν πεδιάδα, π' ἀντηχεῖ τραγοῦδι πλερωμένο,
  Παντοῦ τὸ μάτι ἔρριχνα θολὸ καὶ δακρυσμένο,
Κ' ἐσκόνταβε σὲ κόκκαλα τὸ θλιβερό μου βῆμα,
  Ποῦ τρίζαν μὲ παράπονο σὰν νὰ γυρεύαν μνῆμα!
Τοῦ ἀρχηγοῦ τους κύκλοναν τὸ ταπεινὸ λιθάρι,
  Καὶ 'δωριασμένα, σκυθρωπὸ τὰ φώτιζε φεγγάρι.
Ἄταφα κοίτουνταν ἐκεῖ· πενῆντα τόσα χρόνια
  Βοριᾶς τὰ δέρνει σὰν περνᾷ, τὰ σαβανόνουν χιόνια,
Κ' οὔτ' ἕνα χέρι καὶ γι' αὐτὰ δὲ βρέθηκε ἀκόμα
  Νὰ τοὺς χαρίσῃ μιὰ φουχτιὰ ἀπ' τὸ δικό τους χῶμα!
Γιὰ πές μου, Μοῦσα σπλαχνική, πές μου, θλιμμένη Μοῦσα,
  Σὰν τί κοράκια νἄφαγαν τὴ λεβεντιὰ τοῦ Τούσα;
Ποιὸ ἀγριοποῦλι λαίμαργο, ποιὸ μαῦρο ἀγριοποῦλι
  Τοῦ Δράκου πῆρε τὴν ἀνδρειὰ κι' ὡρφάνεψε τὸ Σοῦλι;
Καὶ ποιὸ γεράκι ἄσπλαχνο στὰ στήθια τὰ πλατειά σου,
  Γεῶργο-Τζαβέλλα, ἔφαγε τὴν ἄφθαρτη καρδιά σου;...

Ἄχ, κύτταζα τὰ κόκκαλα ποῦ ἦταν στὰ χορτάρια,
Τοῦ μαύρου δείπνου τὰ πικρὰ ἐκεῖν' ἀπομεινάρια,
Κ' ἐτρόμαξα, ὁ οὐρανὸς μὴν ὀργισθῇ κι' ἀνοίξῃ,
Καὶ στὴν ἀχάριστη γενιὰ ἀστροπελέκι ρίξῃ....
Ὀλίγο χῶμα, φίλοι μου, ὀλίγο χῶμα μόνο,
Γιὰ τοῦ Φαλήρου τοὺς νεκροὺς χαρίστε αὐτὸ τὸ χρόνο! —
Ἄχ, νὰ γυρίζαν οἱ καιροὶ ποῦ πέρασαν καὶ πάλι,
Καὶ τὴν Ἑλλάδα νἄβλεπα μὲ τ' ἅγια της κάλλη,
Βουνήσια, ἀπολίτευτη, ἁγνὴ Σουλιωτοποῦλα....
Πόσον ὡραία ἤτανε στὰ χρόνια της τὰ δοῦλα!
Δὲ βλασφημῶ· καὶ σεῖς κ' ἐγὼ κι' ὅλος ὁ κόσμος ξέρει,
Πῶς τότε κράτος ἤτανε τὸ κάθε της λημέρι·
Πῶς μὲ ταὶς ἀλυσίδαις της καλλίτερα χτυποῦσε,
Καὶ τοῦ Σουλτάνου τὰ χαρτιὰ μὲ βόλια τὰ γυρνοῦσε.
Πατοῦσε, σήκονε βοριᾶ· ἐβρόντ' ἀστροπελέκι,
Σὰν ἐχυμοῦσε κ' ἔσφιγγε στὴ φοῦχτα τὸ τουφέκι,
Καὶ ἡ ματιά της ἄστραφτε ὡσὰν Λαμπρῆς λαμπάδα·
Ναί, τέτοια, τέτοια ἤθελα καὶ πάλι τὴν Ἑλλάδα!
Σκλάβα μ' ἐλεύθερο σπαθί, μ' ἀκοίμητα μηλιόνι,
Ἑλλάδα τοῦ Πετρόμπεη καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη.
Τί κρῖμα ποῦ διαβήκανε κεῖν' οἱ καιροί, τί κρῖμα·
Ἂν ἡ πατρὶς ἐλεύθερο δὲν εἶχε τότε Βῆμα,
Βῆμά της εἶχε τὰ βουνά, τὸν Ὄλυμπο, τὴν Ὄσσα·
Ῥητόρευε μὲ τὸ σπαθὶ καὶ ὄχι μὲ τὴ γλῶσσα!
Ναί· τότε φιλελεύθερα δὲ διάβαζε βιβλία,
Γιατί τῆς ἔλεγ' ἡ σκλαβιὰ τί εἶν' ἐλευθερία.

Ἕνα βιβλίο μοναχὰ δὲν ἄφιν' ἀπ' τὸ χέρι,
Ὁπόταν ξεκουράζουνταν στὸ ἔρημο λημέρι·
Τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιο· κ' ἐδιάβαζε μὲ πόνο
Τὰ Πάθη, τὴν Ἀνάστασι, αὐτὰ τὰ δύω μόνο!
Συχνὰ τὴ βλέπαν τ' ἄγρια παιδιά της νὰ μαζεύῃ,
Τοὺς κλέφταις, τοὺς ἁρματωλοὺς, καὶ νὰ τοὺς δασκαλεύῃ
Στὴ θεία πίστι τοῦ Χριστοῦ.... κι' ἀκοῦγαν στηριγμένα
Στὸ καρυοφύλλι τὰ παιδιὰ μὲ μάτια βουρκωμένα.
Μὲ τὸ τουφέκι κράτησε ἐκείνη τὴ Θρησκεία,
Ποῦ σήμερα περιγελᾷ νεκρὴ φιλοσοφία!
Ἄ, τότε πίστευαν· γι' αὐτό, γι' αὐτὸ καὶ μόνο, φίλοι,
Ἔκαμε τόσα θαύματα τὸ μαῦρο καρυοφύλλι·
Γι' αὐτὸ στοῦ Φώτου τὸ σπαθὶ οἱ Ἀρβανίταις ὅλοι
Ἐκάναν ὅρκο, καὶ γι' αὐτὸ στὰ Γιάνναινα τὸ βόλι
Τοῦ Κατσαντώνη ἔπεφτε.... Γι' αὐτό, Βλαχάβα, μόνο
Ἐπάσχισες βυζαντινὸ ν' ἀναστηλώσῃς θρόνο,
Καὶ σὰν πορφύρα γένηκαν, γι' αὐτό, στὸ αἷμα μέσα
Τὰ ράσα τὰ κατάμαυρα τοῦ Διάκου καὶ τοῦ Φλέσσα!

ΣΤ'

Μεσάνυχτα σημάδευαν τἀστέρια στὸν αἰθέρα,
Τ' ὀρνίθι πάλι ἔκραζε εἰς τὰ χωράφια πέρα,
Ὁπόταν ἄσπρο φάνηκε μέσ' στὰ πελάγη σχῆμα·
Ψηλὸ σὰ λεύκα φάντασμα ἐχώριζε τὸ κῦμα.

Ἀργά, ἀργὰ ἐδιάβαινε μὲ βῆμα λυπημένο,
Κ' ἐφαίνουνταν ἀπὸ μακρὺ ταξεῖδι κουρασμένο.
Κρατοῦσε λύρα· στὴν κορφὴ δάφνη παληὰ ἐφοροῦσε,
Σὰν κοινωνιὰ τὸ αἷμά του ἀπὸ πληγὴ ἐπηδοῦσε
Κ' ἡ θάλασσα κοκκίνιζε.... Φύσα, βοριᾶ μου, φύσα,
Τὸ αἷμα σπρῶξε, φέρε το στὴν Ἀουστρία ἴσα,
Καὶ χύσου, κῦμα κόκκινο, καὶ πνίξε μοναχό σου
Τὸ γύπα, π' ἄφησ' ὁ ἀϊτὸς μονόφτερο τοῦ Πρώσσου....
Τὸ φάντασμα παραίτησε τὸ ματωμένο κῦμα,
Κ' ἦλθε θλιμμένο κι' ἄφωνο στοῦ στρατηγοῦ τὸ μνῆμα.
Τὸ εἶδε, ἀναστέναξε, τὸ ξαναεῖδε πάλι·
Ἐκύτταξε τὰ κόκκαλα, τὸν κάμπο, τ' ἀκρογιάλι,
Κ' ἐθόλωσε τὰ μάτια του τ' ἀθάνατα τὸ δάκρυ.
Ἡ κεφαλή του ἔγυρε σὲ μιὰ τοῦ τάφου ἄκρη,
Κ' ἐσήκωσε τὴ λύρα του.... τὴν ἴδια λύρα ἐκείνη,
Ποῦ τὴν τουρκιὰ νὰ κοιμηθῇ ἀκόμα δὲν ἀφίνει.
Ἀνατριχιάσαν ἡ χορδαὶς γλυκὰ στὰ δάχτυλά του,
Κι' ἀπάνω τους ἐχύθηκε ἡ φλογερὴ καρδιά του
Σὰ στὸ μπαροῦτι ἡ φωτιά, σὰν ὁ βοριᾶς στὸ κῦμα,
Κι' ἀκούσθηκε πολεμικὸ κιθάρισμα στὸ μνῆμα.
Τί μελῳδία, τί σκοπὸς περήφανος· θαρροῦσα,
Ὅτι τουφέκι ἄνοιξε καὶ πόλεμο ἐγροικοῦσα....
Σὺ ἤσουν, Ῥήγα· γύρευες τοῦ Μάρτη τὰ λειοντάρια,
Κι' ἀντιλαλοῦσαν ἡ χορδαὶς «ὡς πότε παλληκάρια!»
Μόλις ἀκούσθη ὁ σκοπὸς κ' ἡ βροντερὴ φωνή του,
Ὁ Καραΐσκος ξύπνησε κ' εὑρέθηκε ἄντικρύ του,

Χλωμός, μὲ ξέπλεγα μαλλιά, μὲ μάτια φλογισμένα,
  Μ' ἐπανωφόρι κόκκινο, μὲ στήθια δασωμένα.
Κι' ἀνοίχθηκε ἡ μαύρη γῆ σὰν ἕνας μόνο λάκκος,
  Κ' ἐβγῆκε τ' Ἀρχοντόπουλο, ὁ Βέϊκος, ὁ Δράκος·
Ὁ Τούσας ἐπετάχθηκε μαζῆ μὲ τὸν Τζαβέλλα,
  Καὶ ἄσπρισε ἀπὸ νεκρὴ ὁ κάμπος φουστανέλλα!
Ὅσοι ἐβάσταξαν σπαθὶ κ' ἐρρίξανε τουφέκι
  Ἀπ' τὸν καιρὸ π' ἀκούσθηκε στὴν Πόλι τουμπελέκι,
Ὅσοι στὰ ὄρη κοίτουνταν, στοὺς κάμπους καὶ στὸ κῦμα,
  Ἁρματωμένοι ἐφθάνανε μὲ φτερωμένο βῆμα.
Ὁ Φῶτος μὲ τὸν Μπόσταρη τὸ Σοῦλι ὡδηγοῦσε·
  Τοῦ Κατσαντών' ἡ κλεφτουριὰ τὸ βῆμ' ἀκολουθοῦσε.
Ἐφάνη ὁ γέρο-Ὄλυμπος μὲ τὸ Βλαχάβα πάλι,
  Κ' ἡ Μάνη ἐρροβόλησε μὲ τὸ Μαυρομιχάλη!
Ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα
  Ἁρματωμένοι ἐφθάνανε νεκροὶ στὴν πεδιάδα.
Ὁ γυιὸς τ' Ἀνδρούτσου ἔφερνε τὴ Ῥούμελη· θλιμμένος
  Ὀπίσ' ὁ Γκούρας ἤρχουνταν, θολός, μετανοιωμένος....
Ὁ Ὑψηλάντης ἔσπασε τὴν ξένη ἁλυσίδα,
  Καὶ ἦλθε μὲ τ' ἀδέλφιά του νεκρὸς κἂν στὴν πατρίδα!
Τρακόσιοι νειοὶ τὸν κύκλοναν καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν·
  Σημάδια εἶχαν νεκρικὰ κι' ὁλόμαυρα φοροῦσαν.
Μὲ τὸ Δρακούλη πρόβαιναν καὶ Σοῦτσό τους· παρέκει
  Τοῦ Ὀλυμπίου τὸ βαρὺ ἐπρόβαλε τουφέκι,
Καὶ τοῦ Φαρμάκη τὸ σπαθί, μαζῆ του, στ' ἀκρογιάλι
  Ἀπὸ τοῦ Σέκου ἤρχουνταν τὸ μοναστῆρι πάλι!

Καὶ πεθαμμένες δυὼ φοραὶς ἀπὸ σπαθὶ καὶ λῆθη,
  Μ' αἱματωμένα ἐφάνηκες, Καρπενησιώτη, στήθη.
Περπατησιαὶς ἀκούσθηκαν ἀπὸ τὸ μαῦρο δάσος·
  Τοὺς Μακεδόνας ἔφερνε ὁ γέρο-Καρατάσσος.
Τὴν Ὕδρα ὁ Μιαούλης μας, καὶ πίσω ἀπ' τὸ Λεμπέση
  Χίλια δελφίνια τῶν Σπεστῶν τεινάχθηκαν στὴ μέση.
Καὶ τὰ Ψαρὰ μὲ τὸ χλωμὸ ἐφάνηκαν φεγγάρι,
  Κι' ἀντιλαλούσανε σπηλῃαὶς καὶ κύματα· «Κανάρη... »
Ἄ, πόσους εἶδα ἥρωας εἰς τὴ γλυκειά μου πλάνη·
  Μαζῆ μὲ τοὺς φιλέλληνας κι' ὁ Μπάϋρων ἐφάνη
Μ' ἁρματωσιὰ παλληκαριοῦ καὶ μ' ὄψι ἀναμμένη·
  Μεγάλη λύρα, ἤρχουνταν σὲ λύρα ἁγιασμένη!
Τρικούπη, ποῦ τὸν ἔκλαψες μιὰ μέρα, ἐσὺ πάλι
  Τὸ χέρι πρῶτος τοὔδωκες νεκρὸς στὸ περιγιάλι.—

Ζ'

Καὶ τὸ τραγοῦδι τὸ γλυκὸ ἀκολουθοῦσε ἀκόμα,
  Κ' ἕνας δὲν ἔμεινε νεκρὸς στοῦ τάφου του τὸ χῶμα.
Στὴν πεδιάδα ἔβλεπα καὶ τὸ Μαυροκορδάτο·
  Κεῖνο τὸ ἴδιο βάσταγε πιστόλι του γεμάτο,
Ποῦ εἶχε ὅταν ἔσχισε τὸ στόλο τοῦ Μπραΐμη....
  Καὶ ὁ Κωλέττης ἤρχουνταν μαζῆ μὲ τὸ Ζαΐμη.
Ἡ ἄσπρη φουστανέλλα τους σμιγμένη ἐκυματοῦσε,
  Κ' ἡ Ῥούμελη μὲ τὸ Μοριᾶ χεροπιαστὰ περνοῦσε.

'Από τὴ μαύρη φάνηκε κι' ὁ Μιλιδόνης Κρήτη.
Εἶδα τὴ γοργοκίνητη ματιὰ τοῦ Κυβερνήτη·
'Απ' τοὺς Μανιάταις ἔσερνε μακρυὰ τὰ βήματά του,
Καὶ εἶχε τὸν Νικηταρᾶ καὶ Μεταξᾶ κοντά του....
Κ' ἔβλεπ' ἀκόμη τ' ἄτυχα ἐκεῖνα παλληκάρια,
Ὁποῦ τὰ κράζουνε Λαό, τῆς λήθης τὰ σφαχτάρια,
Ποῦ φτιάνουν μὲ τὸ αἷμά τους τὸν Μπότσαρη, τὸ Διάκο,
Καὶ πέφτουνε σ' ἀγνώριστο νὰ κοιμηθοῦνε λάκκο....
Μέσα σ' ἐκείνους ἔβλεπα, πατέρα μου, κ' ἐσένα!
Τὸν Ὑψηλάντη ἐκύτταζες μὲ μάτια θολωμένα,
Γιατὶ τὸν εἶχες ἀρχηγὸ στοὺς Μύλους μιὰν ἡμέρα.
Ἄχ, τί νυχτιὰ ποῦ ἦτανε· ἀπ' τὰ βουνὰ τὰ πέρα
Ἤρχουνταν, ἤρχουνταν νεκροί.... μικροί, μεγάλοι, ὅλοι,
Στὴ λειτουργιὰ τῆς Λαύρας τους, στῆς Παναγιᾶς τὴ σκόλη!
Γύρω, τριγύρω στέκουνταν σταὶς πέτραις, στὰ θυμάρια,
Καὶ δακρυσμένοι ἀκούγανε· « Ὡς πότε παλληκάρια....»
Καθὼς ὅταν τὰ σήμαντρα τῆς προσευχῆς χτυποῦνε,
Τὸ στρῶμα οἱ καλόγεροι ἀφίνουν καὶ ξυπνοῦνε,
Κι' ὁλόχαροι στὴν ἐκκλησιὰ πηγαίνουν τοῦ Κυρίου·
Κ' οἱ φοβεροὶ καλόγεροι ἐκεῖνοι τοῦ Μαρτίου
'Αφίναν, ὅσοι εἴχανε, τὰ μνήματα τὰ κρύα,
Ὅταν ἀκοῦσαν τὴ φωνὴ τοῦ Ῥήγα τὴν ἁγία!
Βούλιαζ' ἡ γῆ καὶ σύννεφο σηκόνουνταν ἡ σκόνη
Τὸ βῆμα σὰν ἀκούσθηκε τοῦ Λάμπρου τοῦ Κατσώνη.
Κουρσάρος καὶ ἁρματωλός, δελφίνι καὶ ξεφτέρι,
Στὴ μέση εἶχε δαμασκὶ καὶ πέλεκυ στὸ χέρι.

Κι' ὁ Νικοτσάρας φάνηκε· τὸ δαμασκί του εἶδα,
  Ὁποῦ στὸ Πράβι χώρισε σὲ δυὼ τὴν ἀλυσίδα.
Τουφέκι συνωνόματο τὸ χέρι σου ἐκρατοῦσε,
  Χρῆστο Μηλιόνη, καὶ τουρκιὰ τὸ μάτι σου ἐζητοῦσε·
Κι' ἀπὸ μακρυὰ σταυρόνουνταν μὲ ταραχὴ μεγάλη
  Τοῦ Χατζῆ-Χρήστου τ' ἄλογο μὲ τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη.
Ἦλθε μὲ τὴ σημαία του κι' ὁ Γερμανὸς ἀκόμα,
  Ποὖναι γεμάτη οὐρανὸ κ' ἔχει τὴ λάμψι χρῶμα....
Καὶ μέσα στὸ στρατόπεδο τῶν λειονταριῶν ἐκεῖνο,
  Εἶδα χλωμὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Κοραῆ σὰν κρίνο.
Ἔβιαζ' ὁ γέρο-Περραιβὸς τ' ἀδύνατό του βῆμα,
  Καὶ μὲ τὸν Ξάνθη του μαζῆ ἐπήγαινε στὸ μνῆμα.
Καὶ μοναχό, σὲ μιὰ γωνιά, καὶ παραπονεμένο
  Τὸν Ὄθωνά μας ἔβλεπα καὶ πάλι τὸν καϋμμένο!
Ἀπὸ τὴ γῆ, ποῦ σκοτεινὴ τὸν εἶχε ῥίξει μοῖρα,
  Τοῦ Ῥήγα μέσ' στὸν ὕπνο του τὸν ξύπνισε ἡ λύρα,
Κ' ἦλθε κ' ἐκεῖνος.... κι' ἄκουγε μὲ μάτια βουρκωμένα·
  Ὅμως κοντὰ δὲν πήγαινε, δὲν ἔσμιγε κανένα....
Ἔβλεπε τὰ στρατεύματα ἐκεῖνα τοῦ θανάτου,
  Κ' ἐσυλλογοῦνταν μιὰ φορὰ πῶς ἤτανε δικά του.—
Σώπασε, Μοῦσα, σώπασε· μὴ συννεφιάζῃς πάλι·
  Θ' ἀνοίξῃ γιὰ τὸν Ὄθωνα ἡ γῆ μας τὴν ἀγκάλη,
Τὰ ξωρισμένα κόκκαλα μιὰ μέρα νὰ τὰ θάψῃ,
  Καὶ εἰς τὸ μνῆμά του κερὶ τὸ χέρι μας θ' ἀνάψῃ!

. . . .

. . . .

Η΄

Τοὺς πεθαμμένους ἔβλεπα ἀκίνητος μπροστά μου,
Καὶ δυνατὰ στὰ στήθια μου χτυποῦσε ἡ καρδιά μου.
Ἀναστημένη ἔβλεπα καὶ πάλι τὴν Πατρίδα·
Τοὺς ἥρωας, ποῦ πρόφθασα παιδάκι, ξαναεῖδα!
Εἶδα τοῦ Γρίβα τὴ ματιά, τὸν πυργωτὸ Γκρηζιώτη,
Τὸ Βάσσο, τὸν Νικηταρᾶ κοντὰ στὸ Γαρδικιώτη.
Ματιαὶς ἀϊτῶν, στήθια πλατειά, κορμιὰ πλατάνια εἶδα,
Πιστόλαις μέσ' στὸ μάλαμμα, σπαθιῶν γερτὴ λεπίδα.
Εἶδα τὸν Κώστα-Μπότσαρη, τὸν Κίτσο τὸν Τζαβέλλα·
Εἶδα τοῦ Χατζῆ-Πέτρου μας τὴν ἄσπρη φουστανέλλα.
Τοῦ Μακρυγιάννη τὸ κορμὶ στηλόνετο μπροστά μου,
Καὶ τοῦ Πλαπούτα τ' ἅρματα καμάρον' ἡ ματιά μου.
Ὅλους ἐκείνους ἔβλεπα ποῦ πρόφθασα, κι' ἀκόμα
Τὸ Μήτσα μας, ποῦ σκέπασε προχθὲς τὸν μαῦρο χῶμα.
Τὴ λεβεντιὰ τῆς Ῥούμελης καὶ τοῦ Μοριᾶ τὰ κάλλη
Ἐχόρτασε τὸ μάτι μου, καὶ ξαναεῖδα πάλι
Ἐκείνους ποῦ ἐλάτρευσα, ἐκείνους ποῦ λατρεύω,
Καὶ μεσ' στὸ κοιμητήριο τὴ νύχτα τοὺς γυρεύω!
Τί νὰ σᾶς πῶ;... Δὲν ἠμπορῶ, δὲν ἠμπορῶ νὰ ζήσω
Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια, καὶ γι' αὐτὸ τὸ μάτι ῥίχνω πίσω,
Καὶ μὲ τὸ Νικοτσάρα ζῶ, μιλῶ μὲ τὸ Μιαούλη,
Καὶ μὲ τὸ νοῦ ἀκολουθῶ τὸν Μπότσαρη στὸ Σοῦλι!...

Ποιὸς ξέρει ἂν δὲν ἔζησα κ' ἐγὼ σὲ ἄλλα χρόνια,
  Ἂν ἔτρεχα κλεφτόπουλο στῆς Λιάκουρας τὰ χιόνια,
Ἀνίσως ἔφερνα νερὸ τοῦ Ζίδρου στὸ λημέρι,
  Καὶ μὲ τὸ Δίπλα γύριζα καμμιὰ φορά.... ποιὸς ξέρει
Ἀνίσως ἤμουν ψυχογυιὸς τοῦ Ῥήγα μπιστεμμένος,
  Κ' ἐκράταγα τὴ λύρα του σὰν ἦταν κουρασμένος!

θ'

Στὸ μνῆμα, σὰ ξημέρωσε, εὑρέθηκα μονάχος,
  Χλωμὸς σὰ νεκρολούλουδο, ἀκίνητος σὰ βράχος,
Κ' ἡ κεφαλή μου ἔγερνε στ' ἀδύνατά μου στήθια·
  Ὄνειρο ἤτανε αὐτὰ ποῦ εἶδα ἢ ἀλήθεια;
Καὶ οἱ νεκροὶ καμμιὰ φορὰ ἀληθινὰ ξυπνᾶνε;...
  Ἀνίσως ἦταν ὄνειρο, εὐλογημένο νἆναι! —
Στὴν πόλι τότ' ἐστράφηκε τὸ ἄσκοπό μου βῆμα,
  Κ' ἐμπρός μου πάντα ἔβλεπα τοῦ στρατηγοῦ τὸ μνῆμα,
Κι' ἄκουγα πάντα, ἄκουγα στὰ δέντρα, στὰ λιθάρια,
  Ἕνα τραγοῦδι, μιὰ φωνή· «Ὡς πότε παλληκάρια!»

1874

ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ
ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ ΤΗ ΜΥΡΟΒΟΛΩ ΨΥΧΗ ΤΟΥ

ΑΙΜΙΛΙΟΥ ΜΟΥ

Α′

Σ' αὐτά, σ' αὐτὰ τὰ κύματα τὰ ἡλιοφωτισμένα,
Σ' αὐτὰ τ' ἀθάνατα νερά, ἐδῶ, τὰ μυρωμένα,
'Εβάφτισ' ἡ 'Ελευθεριὰ τὸν κόσμο μοναχή της,
Καὶ τὄνομά της τοὖδωκε μαζῆ μὲ τὸ σπαθί της!
Θεμιστοκλῆ, Θρασύβουλο, ἐδῶ τὸν ἔχει βγάλει,
Κ' εἶν' ἐδική της ἐκκλησιὰ ἐτοῦτο τ' ἀκρογιάλι!

Ὦ 'Εκκλησιὰ χωρὶς σταυρὸ καὶ κυματοχτισμένη,
'Απὸ Περσιάνικα κορμιὰ καὶ κόκκαλα στρωμένη·
Σταυρό σου ἔχεις τὸ ψηλὸ τῆς λευθεριᾶς κοντάρι,
Γιὰ στήλαις, κύματα βουνά, βοριᾶς ὁπόταν πάρῃ,
Βωμό σου τοῦ Θεμιστοκλῆ τὸ κράνος, κοινωνία
Τὰ κύματα τὰ γαλανά, τ' ἀγέρι ψαλμωδία....

Ποιὰν ἐκκλησιὰ σ' ὅλη τῇ γῇ, στὴν οἰκουμένη ὅλη
'Ωσὰν ἐσένα τ' οὐρανοῦ σκεπάζουνε οἱ θόλοι;
Ποιὰ ἔχει πολυέλαιο τὸν ἥλιο ἀναμμένο;
Καντήλια τ' ἄστρα τὰ χρυσᾶ μὲ φῶς διαμαντωμένο;
Καὶ σὲ ποιὰν ἄλλη ὁ Θεὸς ὅλος χωρεῖ καὶ μπαίνει,
Παρὰ σ' αὐτὴ τὴ θάλασσα, ἐδῶ, τὴν ἁγιασμένη;...

'Ακόμη σὰν μὲ τὸ βοριᾶ τὸ κῦμά σου μαλόνει·
Τὸ βάφτισμα ποῦ γλύτωσε τὸν κόσμο φανερόνει,
Καὶ ῥίχνει στ' ἀκρογιάλι της καὶ ῥίχνει στὰ θυμάρια
Βάρβαρα κράνη, θώρακες, ἀσπίδες καὶ δοξάρια....
Αἱματωμένη μαρτυριά, ποῦ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη
'Εμοίρασ' ἡ 'Ελευθεριὰ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι!

Β'

Πῶς γιγαντεύετ' ἡ ψυχὴ σὲ τοῦτα τὰ πελάγη·
'Ανδρειεύεται, παίρνει καρδιὰ καὶ σ' ἄλλα χρόνια πάγει!
Ταὶς μέραις ποῦβρα ταὶς δειλαὶς ξεχνῶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη,
Καὶ ναύτης τοῦ Θεμιστοκλῆ, κρατῶ κουπὶ στὸ χέρι
Καὶ τοὺς Περσιάνους πολεμῶ καὶ πνίγω στὴν ἀγκάλη,
Σ' αὐτὰ τὰ ἴδια κύματα, σ' αὐτὸ τὸ περιγιάλι!

Καὶ βλέπω, βλέπω μὲ τὸ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς τὸ μάτι
  Ἀπὸ καράβι' ἀμέτρητα τὴ θάλασσα γεμάτη!
Τόπο δὲν ἔχουν νὰ σταθοῦν.... τὸ πέλαγο δὲ φθάνει·
  Πάρθοι κ' Ἰνδοὶ τὸ πλημμυροῦν καὶ Μῆδοι καὶ Περσιάνοι.
Σαλεύουν δάσος κονταριῶν, χίλιαις στολαὶς φοροῦνε,
  Καὶ χίλιαις γλώσσαις βάρβαραις στὸν ἄνεμο ἀντηχοῦνε....

Θαρρῶ πῶς τὴν ἐξακουστὴ ἐκείνη βλέπω μάχη·
  Ποιὸς θρονιασμένος κάθεται στὸ τρίκορφο, στὴ ῥάχη;
Ὁ Ξέρξης! τὰ καράβια του περήφανος ξανοίγει·
  Θὰ ἔχῃ ἓν' ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὸ βράδυ γιὰ νὰ φύγῃ;....
Στὸ πλάγι του γραμματικοὶ σταυρὸ τὰ χέρια δένουν,
  Καὶ τὴ μεγάλη νίκη του νὰ γράψουν περιμένουν!

Ἄ, δὲν κυττᾷ καὶ τὰ μικρὰ καράβια μας, γεμάτα
  Ἀπὸ τῆς Σπάρτης τὰ παιδιά, ἀπὸ Ἀθήνας νειάτα!
Φουχτόνει ὁ Θεμιστοκλῆς στὸ χέρι τὸ τιμόνι,
  Καὶ σὰ σημαία τὴν πλατειὰ χλαμύδα του ξαπλόνει....
Κ' ἰδού, ἀρχίζει ὁ πόλεμος, ἀρχίζ' ἡ ναυμαχία·
  Χέρια μὲ χέρια πιάσθηκαν Σκλαβιὰ κ' Ἐλευθερία!

Χτύπα, περήφανη θεά, Ἑλληνοπούλα, χτύπα·
  Πέρα καὶ πέρα τῆς σκλαβιᾶς τὸ μαῦρο στῆθος τρύπα!
Ἂς καταλάβῃ μιὰ φορά, γιὰ πάντ' ἂς καταλάβῃ,
  Πῶς τὰ παιδιά σου πολεμοῦν καὶ πῶς χτυποῦν οἱ σκλάβοι.
Διῶξε, Θεά, τὸ μόλυσμα, ὁ κόσμος ν' ἀνασάνῃ,
  Κ' ὅποιον ἐλάβωσ' ἡ σκλαβιὰ νὰ βρίσκῃ ἐδῶ βοτάνι!

Γ'

Ὡσὰν λεοντάρ' ἡ θάλασσα σηκώθη καὶ βογγάει·
  Σπάρτη κι' Ἀθήνα πολεμοῦν ἀντάμα πλάϊ πλάϊ,
Ἀστροπελέκια δίδυμα σὲ σύννεφα θαμμένα,
  Κ' ἐμπρός τους ἡ Ἐλευθεριὰ χαράζια πνίγει ξένα.
Θαρρεῖς θεριὰ πῶς πολεμοῦν κ' ἡ θάλασσα στενάζει,
  Σὰν ἀνυψόνῃ τὸ σπαθὶ καὶ σὰν τὸ κατεβάζῃ!

Τὸ μάτι τοῦ Θεμιστοκλῆ τὸ δρόμο της φωτίζει,
  Καὶ κάπου, κάπου ἡ θεὰ τὸ πρόσωπο γυρίζει
Καὶ τὸν κυττάει ὁλόχαρη.... Σὲ κάθε γύρισμά της
  Ἀκούω δυνατώτερα καὶ τὰ χτυπήματά της....
Ἀπ' τὸ τιμόνι ἀτάραχος ἐκεῖνος τὴν κυττάζει,
  Καὶ μὲ τὸ μάτι του θαρρεῖς τὴ νίκη πῶς προστάζει!

«Ὦ Ἑλληνόπουλα, ἐμπρός, λυτρῶστε τὴν πατρίδα,
—Κράζ' ὁ Αἰσχύλος—σώσετε μὲ τὴν καλὴ λεπίδα,
«Παιδιά, γυναῖκες, πατρικοὺς ναοὺς αὐτὴ τὴν ὥρα,
«Τοὺς τάφους τῶν πατέρων σας· ἀγὼν γιὰ ὅλα τώρα!»
Κι' ἀνάβ' ἡ μάχη στὴ φωνή, σαρκόνετ' ἡ Ἐλπίδα·
Τί κάν' ὁ ψάλτης, στὴν καρδιὰ σὰν ἔχῃ τὴν πατρίδα!

Δ'

Σὰ ζυγαριὰ ὁ πόλεμος ἀνεβοκατεβαίνει!
Δίγνωμ' ἡ Νίκη δεξιὰ κι' ἀριστερὰ πηγαίνει.
Κουράσθη κ' ἡ Ἐλευθεριά, κουράσθη καὶ ὁ ξένος....
Μονάχα ἐσύ, Θεμιστοκλῆ, δὲν εἶσαι κουρασμένος!
Δυὼ τρεῖς φοραὶς τὰ φρύδιά του συννεφιαστὰ μαζόνει,
Καὶ σπάει μέσ' στὰ δάχτυλα τὸ δυνατὸ τιμόνι.—

Μαυρίζει γῆ καὶ οὐρανός, δὲν φαίνετ' ἡ ἡμέρα....
Μὰ τί ἀντάρ' ἀκούεται ἀπ' τὰ πελάγη πέρα;
Ποιὰ εἶν' ἐκείνη ἡ σκιά, ποῦ σὰ βουνὸ μεγάλη
Πατεῖ τὸ κῦμα κ' ἔρχεται μὲ τὴν ἀνεμοζάλη;...
Γιὰ δές· ὀπίσω ἀπ' αὐτὴν κι' ἄλλαις σκιαὶς ὁρμᾶνε,
Μὲ κόπο τὰ μεγάλα της τὰ βήματ' ἀκλουθᾶνε!

Ὁ Αἴας εἶναι! κ' ἔρχεται μὲ τὸ νεκρὸ στρατό του,
'Απ' τῆς Τρῳάδος τὰ νερὰ στὸ κῦμα τὸ δικό του·
Κατάρτι μέσ' στὸ χέρι του φουχτόνει γιὰ κοντάρι,
Κ' ἔχει τὸν Τεῦκρό του μαζῆ, τ' ἀγένειο παλληκάρι....
Ἄ! τί μεγάλη ταραχὴ τὸ χτύπημά του κάνει,
Πῶς τὰ κατάρτια τρίζουνε στὸ χέρι σὰν τὰ πιάνῃ!

Κι' ἀνταμωμένα τὰ νεκρὰ καὶ ζωντανὰ λειοντάρια,
Κάνουν τὴ θάλασσα στεριά, πατοῦνε σὲ κουφάρια....
Φεύγουν οἱ ξένοι, φεύγουνε μὲ τὰ πανιὰ σχισμένα!
Βλέπω καράβια σὰ βουνὰ στοὺς βράχους τσακισμένα·
'Ακούω τρόμου προσευχαῖς, τραγούδια καὶ κατάρα,
Καὶ φροκαλίζ' ἡ θάλασσα τοῦ Ξέρξη τὴν τιάρα!...

Ε'

Ποῦ, φαντασία, μὲ πλανᾷς; ποῦ, μάγισσα, μὲ παίρνεις;
Σὲ ποιαὶς ἡμέραις καὶ καιροὺς χαρούμενους μὲ φέρνεις;
Κεῖνα τὰ χρόνια πέρασαν, κεῖνα τὰ χρόνια πᾶνε·
Ἄχ, μοναχὰ τὴν ἄνοιξι τ' ἀηδόνια κηλαϊδᾶνε....
Ὅλα τὰ σύρνει ὁ καιρός, καὶ μιὰ ἡμέρα μόνο,
Ὅσο κι' ἂν λάμψῃ, σβύνεται στὴ νύχτα καὶ στὸ χρόνο!

Καὶ ὅμως, τί καρδιὰ κάνεις 'ς αὐτὰ τὰ μέρη κάνει·
 Ὦ Σαλαμῖνος θάλασσα, μητέρα τοῦ 'Ιορδάνη!
Τὸν ἅγιο ἐκεῖνο ποταμὸ σὺ ἔχεις γεννημένα·
 Τὰ ἴδια ἔχετε νερὰ κι' ἂς ἦναι χωρισμένα.
'Εσὺ κι' αὐτός, στὸ σπλαχνικὸ καὶ ἱερό σας κῦμα,
 Τὴν τυραννία ἐπνίξατε κ' ἐσβύσθηκε τὸ κρῖμα!

Ὦ κολυμπήθραις ἱεραίς, ποῦ ἡ κατάρα ἐλύθη
 Κι' ὁ πεθαμμένος Λάζαρος, ὁ κόσμος, ἀνεστήθη·
Νύχτα σκλαβιᾶς θὰ σκέπαζε ὅλη τὴ γῆ σὰν πτῶμα,
 Οἱ δυῶ σας ἂν ἐλείπετε, κι' αὐτὴ τὴν ὥρ' ἀκόμα·
Ἂν δὲν ἐγλυκοχάραζε ἡ Λευθεριὰ ἐδῶ πέρα,
 Καὶ στὸ Ποτάμι τ' ἅγιο δὲν ἔλαμπε ἡμέρα....

Σπρῶξε τὸ κῦμά σου μακρυὰ στὴ γῆ τὴ διψασμένη,
 Λιμάνι τῆς 'Ελευθεριᾶς, νὰ πιοῦν οἱ σκλαβωμένοι.
Στὴ Θεσσαλία, στὰ Νησιά, στὴν Ἤπειρο, στὴν Πόλι,
 Στοὺς Μακεδόνας κύλα το, στὴν οἰκουμένη ὅλη.
Ἕνα μονάχα κῦμά σου τὸ κῦμά τους ἂν σμίξῃ,
 Ἡ θάλασσά τους θ' ἀνοιχθῇ καὶ τὴ σκλαβιὰ θὰ πνίξῃ!

Πολὺς καιρὸς ἐπέρασε ἀπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα,
 Ποῦ δὲν ἐθαυματούργησες ἀκόμη, Σαλαμῖνα!
Ἄχ, τὰ νερά, ποῦ στέκονται ἀσάλευτα, σαπίζουν,
 Τὴ δόξα, ποῦ ἐπάλῃωσε πολύ, τὴ συνειθίζουν....
Πότε θὰ δώσῃς λειτουργιὰ ὡσὰν ἐτότε πάλι;
 Πότε θὰ κοινωνήσωμε σὲ τοῦτο τ' ἀκρογιάλι;...

Ἡ θάλασσά σου σὲ ζητεῖ, Θεμιστοκλῆ, σηκώσου·
 Καβάλλησε τὸ γαλανὸ καὶ πάλι ἄλογό σου.
Τὸν καβαλλάρη του ζητεῖ τὸ ξακουσμένο ἄτι,
 Ποῦ ἔχει χαίτη τὸν ἀφρό, τὸ φώσφορο γιὰ μάτι.
Τὸν κόσμο δρόμο δόσε του, τὴ Λευθεριὰ σημάδι,
 Γιὰ φτερνιστῆρα τὸ βοριᾶ, νὰ διώξῃ τὸ σκοτάδι!...
. . . .
 . . . .
. . . .
Ἄχ, τὸ τραγοῦδί μου αὐτὸ ἀτέλειωτο τ' ἀφίνω·
 Δὲν ἠμπορῶ νὰ τραγουδῶ καὶ δάκρυα νὰ χύνω!
Μοῦ τὤκοψ' ἡ ἀρρώστεια σου, μονάκριβο παιδί μου,
 Κ' ἡ Μοῦσα χάρος ἔγεινε καὶ τάφος ἡ ψυχή μου....
Λησμόνησα τί ἔγραφα.... καὶ μάχαις καὶ πατρίδα,
 Ὅταν χλωμὸ κι' ἀνήμπορο στὴν κούνια σου σὲ εἶδα!

Ποιὸς νὰ μοῦ τὤλεγε, ἂχ ποιός, σὰν ἄρχησα νὰ γράφω,
Πῶς τὸ τραγοῦδι θἄκλεινα μὲ τὸ δικό σου τάφο,
Καὶ πῶς γιὰ ἄμμο εἰς αὐτοὺς τοὺς στίχους μου ἀκόμα
Θὰ ἔρριχν' ἀπ' τοῦ τάφου σου τὸ μυρισμένο χῶμα!
Τοῦ τάφου σου!... καὶ νὰ τὸ πῶ τὰ σπλάχνα μου σπαράζουν·
Τάφος κι' Αἰμίλιος! ποτὲ ταιριάζουνε, ταιριάζουν;...

'Ακόμη χθές—πολὺς καιρὸς δὲν εἶναι περασμένος—
Εἰς τὸ νησὶ π' ἀρρώστησες, στὴ κούνια σου γερμένος,
Χαμογελῶντας κράταγα στὸ χέρι τὸ κοντύλι·
Κι' ἀπ' τὴν ἀφράτη σου μορφή, κι' ἀπ' τὰ γλυκά σου χείλη
Ἔκλεβα στίχους, ἔκλεβα.... 'Εσὺ ἤσουν ἡ Μοῦσα,
'Εγὼ μονάχα ἔγραφα, μονάχα ἐτραγουδοῦσα!

Αἰμίλιέ μου, ἄστρο μου, θαμμένο μου λουλοῦδι·
Σοῦ στέλνω τὸ τραγοῦδί μας, τὸ ἔρημο τραγοῦδι.
Μαζῆ τὸ γράφαμε οἱ δυὼ στὸ ἔνδοξο ἀκρογιάλι·
Ἄχ, ἂς τὸ ψάλναμε μαζῆ καμμιὰ φορὰ καὶ πάλι....
'Εσὺ ἀπὸ γαλανὸ τοῦ ἄλλου κόσμου δῶμα,
Κ' ἐγὼ στὸ μνηματάκι Σου, σκυμμένος εἰς τὸ χῶμα!

'Εν Σαλαμῖνι, κατ' Αὔγουστον τοῦ **1874**

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΔΥΣΙΣ *

«Εἰς τὸν σταυρόν, εἰς τὸν σταυρόν!» οἱ Βρεττανοὶ κραυγάζουν·
«Φέρετε ἥλους!» κράζουσιν Αὐστριακοί, Γαλάται,
Καὶ ὅλοι σὲ λιθοβολοῦν, Ἑλλάς, καὶ σὲ χλευάζουν,
Καὶ μί' ἀκούεται φωνὴ ἀπάνθρωπος· «κτυπᾶτε...»
«Κτυπᾶτε, μόνον στέφανος ἀκάνθης τῇ ἁρμόζει·»
Βανδάλων σπεῖρα πανταχοῦ πολιτισμένων κρώζει!

«Εἰς τὸν σταυρόν! Θὰ ἔχωμεν ὡραίαν ἀγωνίαν.
«Εἶναι τὸ θέαμα τερπνόν, ἀνοίξατε τὸ ἕμμα·
«Ἀφ' ἧς ἡ Κρήτη ἔπεσε καὶ πάλιν εἰς δουλείαν
«Ἔθνος κανὲν σταυρούμενον δὲν εἴδομεν ἀκόμα!»
Τοιαῦτα ψάλλει καθ' ἡμῶν τὸ Εὐρωπαῖον σμῆνος,
Καὶ ὑπομένει ὁ Οὐγκώ, σιγᾷ ὁ Γιραρδῖνος!

---

* Πάντες ἐνθυμοῦνται τὴν ἀκάθεκτον λύσσαν, μεθ' ἧς ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ἐπετέθη καθ' ἡμῶν μετὰ τὸ ἐν Δήλισι ὀδυνηρὸν δρᾶμα. Τῆς ἐπιθέσεως ταύτης ἔμπνευσις εἶναι τὸ προκείμενον ποίημα.

Οἴμοι· ἐκ τῆς σημερινῆς τοιαῦτα Ἑσπερίας
 Προσμένει τις· ἡ γενεὰ παρῆλθε τῶν γενναίων.
Γραῦς ἡ Εὐρώπη σήμερον, χηρεύουσα καρδίας,
 Δὲν εἶναι Δύσις Βύρωνος καὶ Βερανζέρου πλέον....
Κλῆρον δὲν ἔλαβε ποσῶς ἀπὸ τοὺς προκατόχους·
 Φεῦ, οἱ ἡμίθεοι ποτὲ δὲν ἔχουν διαδόχους!

Ὦ Δύσις, Δύσις, πρόσεξον· ἐπάνω τῶν συννέφων
 Ὅτι ὑπάρχει καὶ Θεὸς τῶν ἀσθενῶν στοχάσου.
Περᾷ ὁ χρόνος τῶν ἐθνῶν τὴν ῥώμην καταστρέφων....
 Μετρίασε τὰς ὕβρεις σου καὶ τὰ κτυπήματά σου.
Καθὼς κτυπᾷς θὰ κτυπηθῇς ἕνα καιρὸν ἐπίσης·
 Ἀνταποδίδει ὁ Θεὸς καὶ πρόσεξον, ὦ Δύσις!

Ἐνθυμηθῆτε· ὄνομα δὲν εἴχατε ἀκόμη,
 Ὁπότε τῆς Πατρίδος μου ἐδέσποζε τὸ δόρυ,
Καὶ ἦτον ὅλη ἄρωμα καὶ ποίησις καὶ ῥώμη.
 Ἀλλὰ παρῆλθον οἱ καιροὶ κ' ἠσθένησεν ἡ κόρη·
Καὶ ἡ Ἑλλὰς τῶν Πλαταιῶν κατέστη νῦν σημεῖον
 Ἀστειοτήτων μυσαρῶν καὶ χλευασμῶν μυρίων!

Ἀγνώμονες! δὲν εἴχατε οὐδὲν ἐξ ὅσων τώρα
Καυχᾶσθε, ὅπερ κτῆμά μας δὲν εἶναι.... Ἡ θρησκεία,
Ὁ λόγος, ὁ πολιτισμὸς εἶν' ἐδικά μας δῶρα.
Ἡμεῖς ὑπήρξαμεν τὸ φῶς, ἡμεῖς, καὶ σεῖς σκοτία.
Καὶ πίπτοντες ἐδώκαμεν εἰς τὴν Εὐρώπην φῶτα,
Καὶ τώρα μᾶς ἐμπαίζετε καὶ στρέφετε τὰ νῶτα!

Ἠώς σας ἦτον ἡ λαμπὰς τοῦ κρύου μας φορείου·
Φῶς, τῆς βαθείας σας νυκτὸς διώξασα τὰ σκότη,
Κ' ἐπάνω τοῦ ὀδυνηροῦ ἡμῶν ἐπιτυμβίου
Ὑπῆρξεν ἡ ἀνάγνωσις τῆς Δύσεως ἡ πρώτη.
Τὸ φῶς τὸ δάνειον αὐτό, ἀχάριστοι, κρατεῖτε,
Πλὴν μὴ τὴν γαλουχήσασαν ὑμᾶς λιθοβολῆτε!

Φεῦ! ὡς καὶ τὴν ἁγίαν μας αὐτὴν ἀμφισβητεῖτε
Καταγωγήν· τὸ μῖσός σας μᾶς κράζει ἀλλοφύλους·
Τὸ μυροβόλον ὄνομα τοῦ Ἕλληνος μισεῖτε,
Καὶ μᾶς ὠνόμαζε ποτὲ τὸ στόμα σας «Γραικύλους.»
Γραικύλους! καὶ τὸ αἷμά μας νοθεύετε ἀκόμα·
Καὶ τὄνομα πλαστογραφεῖ, ὅταν μισῇ, τὸ στόμα!

Πλὴν εἰς τὴν ὕβριν ἡ Ἑλλὰς ὡς νέφος τρικυμίας
 Ἀπήντησε κραδαίνουσα τὸ δόρυ της ὀργίλον,
Κ' ἔτη ὀκτὼ τὸν κολοσσὸν κτυπῶσα τῆς Τουρκίας,
 Εἰς τὴν Εὐρώπην ἔκραξεν· « ἰδέτε τὸν Γραικύλον! »
Κ' ἐχειροκρότησεν ἡ γῆ τῆς κόρης τὴν πορείαν,
 Κ' ἦλθεν ὁ Βύρων νὰ ταφῇ εἰς μίαν της γωνίαν!

Ἑλλάς! εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ· συγχώρησον τὴν ζάλην,
 Συγχώρει τὰ ῥαπίσματα τῶν νέων Ἰουδαίων.
Τὰ πάθη σου λατρεύομεν· ἀλλ' ἀνεγείρου πάλιν·
 Δεῖξον ἡμῖν τὴν ἔνδοξον ἀνάστασίν σου πλέον!
Δεῖξον ἡμῖν....Ἀπηύδησαν, Πατρίς, τὰ ὀρφανά σου,
 Πορφύραν λάβε, πάτησε τὰ κρύα σάβανά σου.

Φεῦ, ὄξος μᾶς ἐπρόσφερεν ἡ Δύσις, ὄξος μόνον·
 Ῥάπισμα εἰς τὸ ῥάπισμα καὶ σκῶμμα εἰς τὸ σκῶμμα.
Τοῦ Βυζαντίου ἔρριψεν ἡ ἔχθρα της τὸν θρόνον
 Πρὶν ὁ Μωάμεθ γεννηθῇ ὁ δεύτερος ἀκόμα.
Τύχη καλῇ καὶ ἥρπασε τὸν θρόνον μας ἐκεῖνος·
 Ἀλλοίμονον ἂν ἐπ' αὐτοῦ ἐκάθητο Λατῖνος!

Εἶν' ἀληθές, ἐπάθαμεν παρὰ τῶν Τούρκων τόσα·
  Κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα μας καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν·
Ἐσώθη πλὴν ὁ ἐθνισμός, τὸ θρήσκευμα, ἡ γλῶσσα.
  Ὁ Παπισμὸς ἔχει πολὺ τὴν χεῖρα μακροτέραν.
Μαραίνει, πνίγει τὴν ψυχήν, δολοφονεῖ....Ἀκόμα
  Φέρει πληγὰς τῶν Βενετῶν τὸ ἀσθενές μας σῶμα!

Ναί· ὅτε εἴχομεν πνοὴν τινὰ εἰσέτι μόλις,
  Φέροντες πῦρ καὶ σίδηρον ἀλῆται Σταυροφόροι,
Διήρπαζον τὰς χώρας μας, κατέκαιον τὰς πόλεις,
  Κ' ἐκτύπα πάσχοντα λαὸν τὸ ἄνανδρόν των δόρυ.
Τοιαύτην μᾶς ἀπέδιδον εὐγνωμοσύνην τότε,
  Οἱ στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ, οἱ εὐγενεῖς ἱππόται!

Δὲν εἶσθε σεῖς, φιλάνθρωποι λαοὶ τῆς Βρεττανίας,
  Οἵτινες ἐπωλήσατε τὴν Πάργαν; καὶ τὸ αἷμα
Δὲν ἔπιε τοῦ Ῥήγα μας ὁ γὺψ τῆς Ἀουστρίας;
  Καὶ ὅτε πρὸς τὸν Ὕψιστον ἐγείροντες τὸ βλέμμα,
Εἰς σπάθην μετεβάλαμεν τοῦ Τούρκου τὰς ἁλύσεις,
  Καὶ τότε πόσα καθ' ἡμῶν δὲν ἔπραξες, ὦ Δύσις;

’Εκτὸς ὀλίγων σου υἱῶν, ὀλίγων ἡμιθέων,
Οὓς ὁ ἀγὼν ὑπέκλεψεν ὁ μέγας τῶν Ἑλλήνων,
’Ολίγα δὲν ἐπάθαμεν παρὰ τῶν Εὐρωπαίων....
« Τὸ Ναυαρῖνον ! » πάντοτε φωνεῖτε, « Ναυαρῖνον ! »
Κουράζει πλέον ἡ φωνὴ αὐτὴ ἡ αἰωνία·
Ὤ, εἴθε σφαῖρά σας ἐκεῖ νὰ μὴ ἀντήχει μία!

Καὶ τώρα τί ἐπράξαμεν λοιπόν, καὶ Σταυροφόροι
Καθ’ ἑνὸς ἔθνους ἀσθενοῦς ἠγέρθητε ; τί πταίει
Ἡ ὀρφανὴ τοῦ Κάνιγκος, τοῦ Σατωβριὰν ἡ κόρη,
Ἂν σπεῖρα τις ἐκ τίγρεων πεισματωδῶς παλαίῃ
Καὶ σύρῃ ξένους κ’ Ἕλληνας εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ;...
Μὴ ἔχουν ἐθνικότητα τὰ τέρατα κάμμίαν ;

Δὲν γέμουν οἱ Παρίσιοι, ἡ Βιέννη, τὸ Λονδῖνον
’Απὸ φονεῖς ; Δὲν εἶν’ ἐκεῖ ὁ φόνος ἐπιστήμη ;
Δὲν ἀνυψόνει ἡ κλοπὴ τὸ μέτωπον ὡς κρίνον ;
Ὤ, ἔχει φθάσει κ’ εἰς ἡμᾶς τῶν ἄθλων σας ἡ φήμη....
Ἔχετε κακουργήματα, ὧν τοὔνομα ἀκόμα
Δὲν ἐννοοῦμεν, κ’ Ἕλληνος δὲν τὰ προφέρει στόμα!

Γεγηρακυῖ' ἁμαρτωλός, τοῦ Τρόπμαν μήτηρ, σίγα!
Σιώπα πλέον Βρεττανέ, ἀκόρεστος κακία·
Διὰ ληστάς, ὦ 'Ιταλέ, ὁμίλει σὺ ὀλίγα,
Καὶ μὴ συρίζῃς, ἔχιδνα τῆς Δύσεως, Αὐστρία!
Καθαρισθῆτε, κ' ἔπειτα τὴν γλῶσσάν σας κινεῖτε·
'Εταῖραι, τὸ ὀλίσθημα τῆς κόρης σεβασθῆτε!

Ὦ, ναί· ἐνῷ εἰς πρόοδον καυχᾶσθε πρὸ αἰώνων,
Καὶ Ἄργους ἀστυνομικοὺς ἀπείρους συντηρεῖτε,
'Ενῷ στρατοὺς ὁπλίζετε κατὰ τῶν δολοφόνων,
Ὁπόσους εἰς τὰς πόλεις σας κακούργους ἀριθμεῖτε!
Καὶ ὅμως δούλους ἔχετε προθύμους εἰς τοὺς νόμους,
Τοὺς τηλεγράφους, τὸν ἀτμὸν καὶ τοὺς σιδηροδρόμους!

Κ' ἡμεῖς;.... Χθὲς μόνον ἡ Ἑλλὰς παρήτησε τὸ μνῆμα·
Κανὲν ἀπὸ τὰ μέσα σας τὰ παμπληθῆ δὲν ἔχει·
Εὑρίσκεται εἰς τὴν ὁδὸν καὶ εἰς τὸ πρῶτον βῆμα,
Κ' ἐκ τῶν πολλῶν τραυμάτων της τὸ αἷμα ἔτι τρέχει.
Μὴ τὴν κτυπᾶτε· παύσατε νὰ τὴν συκοφαντῆτε·
Τὸ ἄδικον καὶ ἡ ἰσχὺς ὀφείλει νὰ φοβῆται.

Ἑλλάς! εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ· συγχώρησον τὴν ζάλην,
Συγχώρει τὰ ῥαπίσματα τῶν νέων Ἰουδαίων.
Τὰ πάθη σου λατρεύομεν· πλὴν ἀνεγείρου πάλιν·
Δεῖξον ἡμῖν τὴν ἔνδοξον ἀνάστασίν σου πλέον!
Δεῖξον ἡμῖν.... Ἀπηύδησαν οἱ δυστυχεῖς υἱοί σου·
Ἡμεῖς ἐκλαύσαμεν πολύ· ἂς κλαύσουν κ' οἱ ἐχθροί σου!

1870

ΣΤΙΓΜΗΣ ΠΛΑΝΗ *

(ΚΕ' Μαρτίου 1877)

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ ΤΩι ΓΕΝΝΑΙΩι ΦΙΛΩι Γ. ΓΟΥΣΙΩι

ΜΑΧΗΤΗ ΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ.

Α'

Δὲν ἀναιβαίνω τὴ βραδυά, δὲν ἀναιβαίνω τούτη
Στὸ βῆμ' αὐτὸ μ' ὄψι χλωμὴ σὰ νεκρικὸ λουλοῦδι·
Θενὰ μυρίσ' ἡ Μοῦσά μου θυμάρι καὶ μπαροῦτι,
Καὶ ἀπὸ φλόγα τουφεκιοῦ θὰ βγάλω τὸ τραγοῦδι....
Πατέρες, ὁποῦ κοίτεσθε σὰν κάστρα χαλασμένα,
Σὰν κρεμισμέναις ἐκκλησιαὶς στοὺς κάμπους καὶ στὸ κῦμα,
Νεκροὶ τῆς Λαύρας σταυραῖτοί, δελφίνια πεθαμμένα,
Μὴ πικραμένοι γέρνετε καὶ σήμερα στὸ μνῆμα!
Ξυπνᾶτε· δὲν θ' ἀκούσετε ψαλμὸ θανάτου πάλι·
Τὸ θυμιατῆρι τὸ πικρὸ τοῦ τάφου δὲν θὰ πιάσω·
Ἄλλο τραγοῦδι καὶ σκοπὸ ἡ λύρα μου θὰ ψάλῃ.
Τοὺς τάφους σας μὲ τουφεκιοῦ καπνὸ θενὰ θυμιάσω!
....Δὲν τρέμ' ἡ γῆ σὰν στράτευμα ἀπὸ μακρυὰ νὰ φθάνῃ;
Μάτια μεγάλα, ὁλόχαρα δὲν λάμπουν ἐκεῖ μέσα;
Δὲν εἶν' αὐτὸ τὸ φτερωτὸ τοῦ Μάρκου, γιαταγάνι;
Κι' αὐτὸ τὸ μαῦρο σύννεφο ῥάσο πλατὺ τοῦ Φλέσσα;

Νὰ τὸ χιονάτο ἄλογο τοῦ Καραΐσκου, νάτο·
Νὰ τὸ τιμόνι πῶσπασε, Μιαούλ' ἡ δεξιά σου....
Κ' ἐκείνη ἡ βελανηδιὰ ποῦ φαίνετ' ἐκεῖ κάτω,
Δὲν εἶναι ὁ Γκρηζώτης μας εἰς τὸ πλευρὸ τοῦ Βάσσου;
Δὲν εἶν' αὐτὸ τὸ ἔλατο ἡ λεβεντιὰ τοῦ Διάκου,
Κ' ἐκεῖνο τἄστρο, τὸ θολὸ ἀνάβλεμμα τοῦ Δράκου;...
Λεύκαις κυττάζω ζωνταναίς, ὁλόψυχα πλατάνια,
Στήθια πλατειὰ σὰν κύματα ποῦ ὁ βοριᾶς φουσκόνει·
Χτυποῦν τσαπράζια κλέφτικα κι' ἀστράφτουν γιαταγάνια,
'Εδῶ ἀσήκωτο κουπί, ἐκεῖ βαρὺ μηλιόνι.
Ἄχ, εἶν' τοῦ Μάρτη τὰ παιδιά, ἐκεῖνα εἶναι πάλι!
Λάμπει χαρὰ στὸ βλέμμα τους κι' ἀστράφτουν τ' ἅρματά τους·
Τὴ λύρα μέσ' στοῦ ὕπνου τους ἀκούσανε τὴ ζάλη,
Ποῦ παίρνει τὸ τραγοῦδί της ἀπὸ τὰ μνήματά τους.—
Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποῦ στοῦ Μοριᾶ τὰ κορφοβούνια στέκει,
Κι' αὐτὸς ποῦ τοῦ Ταΰγετου τὴν κορυφὴ ψηλόνει;
Βουνὸ ἀπάνω σὲ βουνό, φωτιὰ κι' ἀστροπελέκι.
Δὲν εἶσαι σύ, Πετρόμπεη, καὶ σύ, Κολοκοτρώνη;....
Νὰ τοῦ 'Ανδρούτσου ὁ ἀϊτός, συννεφιαστός, μονάχος·
Στ' ἀνάβλεμμά του φαίνεται βαθὺς ἀκόμη πόνος,
Κ' εἶναι τὰ στήθια του πλατύς, χορταριασμένος βράχος....
Στράτευμα κι' ἄλλο ἔρχεται.... Ὁ Γρίβας εἶναι μόνος!
Δὲν εἶν' ἐκείνη ἡ φωτιὰ ἡ ὄψι τοῦ Κανάρη,
Καὶ τοῦ Τζαβέλλα τὸ κορμὶ ἐκεῖνος ὁ ἀγέρας;
Ἄχ, ἕνα δὲν ἀπόμεινε τοῦ Γερμανοῦ λειοντάρι,
Στολίσθη μ' ὅλα τ' ἄστρα του τῆς Λαύρας ὁ αἰθέρας!

Ἡ Ῥούμελη καὶ τὰ Νησιὰ καὶ ὁ Μοριᾶς ἀστράφτει,
Καὶ βλέπω ὅπου κι' ἂν σταθῶ ἁρματωλὸ καὶ Ναύτη!
Καλῶς μᾶς ἤλθετε, παιδιὰ τῆς Λαύρας τῆς ἁγίας·
Καλῶς μᾶς ἤλθετε, νεκροὶ τῆς Πρώτης Λειτουργίας.
Θέλετε καὶ στὴ δεύτερη ν' ἀστράψῃ τὸ σπαθί σας;
'Αφῆσετέ τηνε 'ς ἐμᾶς· δὲν εἶν' αὐτὴ δική σας....
Κ' ἐμεῖς μποροῦμε νἄχωμε στὴ Λαύρα τὸ λημέρι,
Ἔχομε χέρι γιὰ σπαθὶ καὶ γιὰ λαμπάδα χέρι!
Δὲ σᾶς καλοῦμε γιὰ φωτιὰ καὶ γιὰ τουφέκι τώρα·
Τὸ καρυοφύλλι δούλεψε στῆς νειότης του τὴν ὥρα.
Σήμερα μέσ' στὸ χέρι μας δουλεύει τὸ μαρτίνι·
Κλεφτόπουλο βαφτίσθηκε, ἁρματωλὸς ἐγίνη....
'Ακοῦστε πῶς ἀντιλαλεῖ τ' ἀθάνατο τραγοῦδι,
Ὁποῦ θὰ παύσῃ μοναχὰ 'ς ἁγίου τάφου σκόνη·
'Εκεῖ ὁποῦ μοσχοβολεῖ εὐσπλαγχνικὸ λουλοῦδι,
Καὶ τοῦ Παλαιολόγου μας τὸ ὄνειρο μυρόνει....

Β'

Ἦλθε ἡ ὥρα νὰ χαρῇ, πατέρες, ἡ ψυχή σας·
Χειλιδονάκι γίνεται ἡ Μοῦσα στὴ γιορτή σας,
Καὶ τραγουδεῖ ὁλόχαρη καὶ στὸ σταυρό σας ψάλλει,
Καὶ φέρνει, φέρνει εἴδησι ὁλόφωτη, μεγάλη....
Πατέρες· δὲν κοιμοῦνται πλειά, ξυπνῆσαν τὰ παιδιά σας·
'Αϊτοὺς γεννοῦνε οἱ ἀϊτοὶ καὶ φλόγαις ἡ φωτιά σας.

Τὸν ἴδιο ἀρχίσαμε χορό, τὸ ἴδιο πανηγῦρι....
Στὴ μαύρη γῆ ποῦ κοίτεσθε ὁ Τοῦρκος δὲν θὰ σπείρῃ·
Δὲν θενὰ βόσκῃ ἀράπικη στοὺς κάμπους σας φοράδα,
Καὶ μιᾶ θενὰ τὴν κάμωμε, μιὰ πάλι τὴν Ἑλλάδα!
Τὰ χρόνια μας τὰ χρόνια σας σφιχτὰ θ' ἀγκαλιασθοῦνε,
Καὶ κρίνα μέσ' στῆς δάφναις σας δροσάτα θὰ σπαρθοῦνε.
Ἄχ, ναί· νὰ σμίξουν μιὰ φορὰ μὲ σέ, Εἰκοσιένα,
Τὰ φλογισμένα νειάτα μας, κ' ἕνα νὰ γείνουν, ἕνα!
Μιὰ ἱστορία νἄχωμε, καὶ ἕνα κοιμητῆρι,
Κ' ἕνα τραγοῦδι στοῦ Καιροῦ μαζῆ τὸ πανηγῦρι....
Θέλω νὰ τελειώσωμε μὲ τὸ σπαθὶ ἀντάμα,
Καθὼς ἐσεῖς τ' ἀρχήσατε, τὸ ξακουσμένο δρᾶμα.
Θέλω τὸ τέλος νὰ γενῆ σὰν τὴν ἀρχή του, ὄχι·
Καλλίτερο· ὁ πόλεμος ποτὲ νὰ μὴ τελειόνῃ·
Τὸ θαῦμα νἆν' αἰώνιο, κάθε καιρὸς νὰ τὤχῃ,
Κι' ὅταν τὸ τέλος ἔρχεται, ἀρχὴ νὰ ξημερόνῃ.
Ὤ, τί καλὰ ποῦ ἐκάμετε, Πατέρες τουρκομάχοι,
Κι' ἀφήσατε ἀτέλειωτη τὴν ἱερή σας μάχη!
Χάρισμα θενὰ εἴχαμε Θεὸ κ' Ἐλευθερία,
Ὡσὰν παιδιὰ ἀνάξια κληρονομιὰ πλουσία....
Ἵδρωτα κι' αἷμα θέλομε νὰ χύσῃ τὸ κορμί μας,
Γιὰ νὰ χαιρώμαστε θεὸ κ' ἐλευθεριὰ δική μας!
Ὤ, καρτερᾶτε, ἥρωες, καὶ ταὶς ἡμέραις ὅλαις
Κ' ἐμεῖς θενὰ ταὶς κάνωμε κ' ἐμεῖς ἀκόμη σκόλαις.
Πολὺ δὲν θέλ' ἡ δροσερὴ δαφνοῦλά μας ν' ἀνθήσῃ·
Θἄχωμε, Μπότσαρη, κ' ἐμεῖς δικό μας Καρπενῆσι,

Μιὰ δεύτερη Τριπολιτσὰ κ' ἐμεῖς, Κολοκοτρώνη,
Μία, Κανάρη, Τένεδο, Μιαούλη, μιὰ Μεθώνη!
Κ' ἐμεῖς θενὰ χορέψωμε σὲ ἄλλης Γραβιᾶς Χάνι,
Κ' ἐμεῖς θὰ πολεμήσωμε σὲ δεύτερο Λεβίδι,
Κ' εἰς δεύτερη 'Αράχοβα θ' ἀστράψη γιαταγάνι!
Θὰ γείνῃ ὁ γάμος· βάλαμε στὸ χέρι δαχτυλίδι....
Κι' ἀνίσως δὲν μαράνουνε τῆς λευθεριᾶς τὸ κρίνο,
Τὰ ἐδικά μας στέφανα δὲν θἄχουν Ναυαρῖνο!

Γ'

Πατέρες, ὁποῦ κοίτεσθε σὰν ἔλατα γερμένα,
Σὰν κρεμισμέναις ἐκκλησιαίς, σὰν κάστρα χαλασμένα,
'Ελᾶτε εἰς τοῦ ψάλτη σας κοντήτερα τὸ πλάϊ·
Σᾶς φέρνει δάφνης καὶ ἰτιᾶς ἀπ' τὰ παιδιά σας Μάϊ!
Τὸν κόψαν μὲ τὰ χέρια τους καὶ μὲ τὸ γιαταγάνι
Στὴ Μακρυνίτσα, στ' Ἄγραφα· τὸν ἔκαμαν στεφάνι.
Εἶναι τὸ πρῶτο χάρισμα· στοῦ τάφου σας τὸ χῶμα
Καὶ ἄλλαις δάφναις καὶ ἀνθοὺς θὰ στείλουνε ἀκόμα.
Δικός μας εἶναι ὁ καιρός, καὶ δὲν θενὰ μᾶς φύγῃ.
. . . .
Καταραμένη ἡ στιγμή, ποῦ γύρισαν ὀπίσω
Πρωτοταξείδευτον ἀϊτὸ στὸ πρῶτό του κυνῆγι....
Ἄχ, νὰ μποροῦσα τὸ χαρτὶ ἐκεῖνο νὰ ξεσχίσω!
Κρῖμα σὲ τέτοιο στράτευμα, νὰ τὸ γυρίσουν κρῖμα·
Νὰ σταματήσουν τὸ βοριᾶ, νὰ φράξουνε τὸ κῦμα!

Δ′

Δὲν βλάφτει· ἂς ἐγύρισε· θὰ ξαναπάγῃ πάλι·
  Τ' ἀστροπελέκι ποιὸς κρατεῖ καὶ τὴν ἀνεμοζάλη;…
Ἄχ, μὰ τὸ αἷμα τ' ἅγιο ποῦ λούζει τὴν Πατρίδα,
  Τῆς Ματαράγκας τὴ φωτιά, τοῦ Λάγιου τὴ λεπίδα,
Μὰ τοῦ Φεραίου τὄνειρο καὶ μὰ τὰ παλληκάρια,
  Ποῦ χθὲς ἀκόμη ἐπέσανε ἀγνώριστα λειοντάρια·
Μὰ τὰ φαρμάκια ποῦπιαμε καὶ πίνομε ὡς τώρα,
  Σκυθία δὲν θενὰ γενῇ ἡ μυρωμένη χώρα!
Τοῦ ἥλιου τὴν κληρονομιὰ οἱ Σλάβοι ἂς ματιάζουν·
  Ἐκεῖ π' ἀηδόνια κηλαϊδοῦν ἀρκούδαις δὲν φωλιάζουν.
Ἔχομε ἥλιο, ποῦ μπορεῖ τὸν πόλο νὰ τὸν λυώσῃ,
  Καὶ φῶς καὶ εἰς τὰ τάρταρα τ' ἀφώτιστα νὰ δώσῃ!
Ἔχομε ἀπὸ πάνω μας ἕνα γαλανομμάτη,
  Ὁποῦ Σκυθίας συννεφιαὶς κ' ὁμίχλαις δὲν τοῦ πᾶνε·
Ἕναν αἰώνιο Θεὸ μ' ἀκοίμητο τὸ μάτι,
  Καὶ μυρωμένα χώματα π' ἀνθοὺς μόνο γεννᾶνε!
Καὶ ἂν δὲν φθάνουν ὅλ' αὐτὰ νὰ σώσουν τὴν τιμή μας,
  Ἔχομ' ἀκόμη, ἔχομε τὸ ὕστερο σπαθί μας!

1877

Ο ΓΕΡΟ-ΚΑΠΕΤΑΝΟΣ

Παιδιά! γι' ἀκοῦστέ με κ' ἐμὲ τὸ Γέρο-Καπετάνο,
  Ποῦ τὰ μαλλιά μου ἀσπρίσανε στὸν πόλεμο ἀπάνω.
'Απὸ τὰ χρόνια τοῦ 'Αλῆ τὸν τοῦρκο ἐπολεμοῦσα,
  Κ' εἶδαν πολλὰ τὰ μάτια μου ἐκεῖ ποῦ περπατοῦσα.
Στὸν πόλεμο γεννήθηκα.... μαθήτεψα παιδάκι
  Στοῦ γέρο-Ζίδρου τὸ σκολειὸ καὶ τοῦ Καραϊσκάκη.—
'Επαραγέρασε, παιδιά, τὸ ἄπιστο λειοντάρι·
  Δὲν εἶν' ἐκεῖνο ποῦξερα καὶ θέλει μακελάρη.
Γιὰ σηκωθῆτε μιὰν αὐγὴ μὲ τὰ σωστά σας ὅλοι,
  Καὶ τὸ σταυρό σας κάμετε νὰ μποῦμε μέσ' στὴν Πόλι.

Παιδιά! ἐχάθηκ' ἡ τουρκιά, δὲν εἶναι γενιτσάροι·
  'Εκείνους τοὺς σκοτώσαμε.... τοὺς πῆρε τὸ φεγγάρι.
Ἄ, δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἰδῇ καὶ τὸ δικό σας μάτι
  Τοῦ τούρκου ὅταν ἄφριζε καὶ χόρευε τὸ ἄτι!
Χιλιμιντροῦσε μοναχὰ κ' οἱ Φράγκοι ξεψυχοῦσαν,
  Καὶ μόνο τὰ κλεφτόπουλα τὸ δρόμο του ἐκρατοῦσαν.

Τὴ χώρα μας μοιράζαμε μ' αὐτοὺς μὲ τὸ μαχαῖρι,
'Εμεῖς ἀπάνω στὰ ψηλά, κι' αὐτοὶ στὰ κάτω μέρη....
'Εχάθηκαν οἱ Τσάμιδες κ' οἱ 'Αρβανίταις ὅλοι,
Κι' ἀκόμα, δύστυχα παιδιά, δὲν μπήκατε στὴν Πόλι!

Ἄχ! πάλι τὰ θυμήθηκα τὰ περασμένα χρόνια,
Τῆς μάχαις, τὰ λημέρια μας, τῆς Λιάκουρας τὰ χιόνια....
Παιδιὰ ὡσὰν τὰ ἔλατα, στὸν πόλεμο θρεμμένα,
Μὲ μάτι μαῦρο, σὰ φωτιά, μὲ στήθια δασωμένα,
Μ' ἕνα σταυρὸ στὸ χέρι τους καὶ μιὰ καλὴ μαχαίρα,
'Επελεκοῦσαν τῆς τουρκιᾶς τοὺς λύκους νύχτα μέρα.
Κάθε ἡμέρα πόλεμος, κάθε νυχτιὰ τουφέκι·
'Απόσταινε τὸ χέρι μας ἀπ' τὸ πολὺ πελέκι....
'Εκεῖνοι τώρα πέθαναν.... ἐκοιμηθῆκαν ὅλοι·
Ἄχ, ἂν ξυπνοῦσαν, μπαίναμε γιὰ μιὰ στιγμὴ στὴν Πόλι!

Ἄσπριζε τότε, ἄσπριζε σὰν χιόν' ἡ φουστανέλλα
Στοῦ Νικο-Τσάρα τὸ κορμί, στοῦ Γρίβα, στοῦ Τζαβέλλα.
Χρυσᾶ τσαπράζια βρόνταγαν στὰ στήθια τοῦ Μηλιώνη·
Οἱ δράκοι δὲ φορούσανε στενὰ τοῦ Κατσαντώνη.
Τήρα καιρὸς ποῦ πέρασε, τήρα καιρὸς ποῦ πάει!
Ὁ Κλέφτης κ' ἡ 'Ελευθεριὰ χτυποῦσαν πλάϊ πλάϊ·

5*

Τὸ καρυοφύλλι ἄκουες ἐδῶ κ' ἐκεῖ νὰ πέφτῃ,
Καὶ κάθε ῥάχη ἔκρυφτε ἁρματωλὸ καὶ κλέφτη.
Ἄχ, τότε ἂν ἐσμίγανε σὲ μιὰ σημαία ὅλοι,
Μὰ τὸ σταυρὸ ποῦ προσκυνῶ τοὺς παίρναμε τὴν Πόλι!

Ξύπνα, καϋμμένη λεβεντιά· στοιχειώσου, Κώστα Πάλα·
Θανάση Διάκο, πρόβαλε· ῥοβόλα, Μπουκουβάλα·
Ξύπνα, μικρὸ Χορμόπουλο· πετάξου, γέρο-Νάσο,
Ἀνδροῦτσο, ζώσου τ' ἄρματα, καβάλλα Καρατάσσο!
Πάλι τουφέκι ἄνοιξε.... ἐβγᾶτ' ἀπ' τὰ κλαδιά σας,
Καὶ στῶν σπαθιῶν σας βάλετε τὸν ἴσκιο τὰ παιδιά σας.
Ἀφήσετε τὴ μαύρη γῆ, τὴ λαγκαδιά, τὸ βράχο,
Κ' ἐλᾶτε, μὴν ἀφίνετε τὸ Δῆμό σας μονάχο!
Ξύπνησε στράτευμα νεκρό, ἀναστηθῆτε ὅλοι,
Ὁ γέρο-Δῆμό σας μὲ σᾶς θὰ μπῇ μέσα στὴν Πόλι!

Σωριάζεται ὁ γίγαντας, τὸν ἔφαγε τὸ κρῖμα·
Χαράζει, κι' ὁ βρυκόλακας μυρίσθηκε τὸ μνῆμα.
Κ' ἐσεῖς ἀκόμη κάθεστε, παιδιὰ δυστυχισμένα;
Σαπίζει ὅποιος κάθεται μὲ χέρια σταυρωμένα.
Ντροπή, παιδιά, στὰ νειάτα σας, ντροπὴ στὴ λεβεντιά σας,
Ἀκόμη μιὰ δὲν ἄκουσε ὁ τοῦρκος τουφεκιά σας!

Ἄχ! θυμηθῆτε αἷμά μας πῶς εἶσθε καὶ καρδιά μας·
  Ἀφῆστε τὰ βιβλία σας, ζωσθῆτε τὰ σπαθιά μας,
Καὶ τρέξετε στὴν Ἤπειρο, στὴ Θεσσαλία ὅλοι·
  Εἶναι δική μας, βρὲ παιδιά, ἡ ξακουσμένη Πόλι!

Τὸ εἴδετε· ἀκόμη χθὲς ἡ Κρήτη μοναχή της
  Ἐπάλαιψε μὲ τὴν τουρκιὰ μὲ μόνο τὸ σπαθί της.
Φωτιὰ κι' ἀράπης καὶ τουρκιὰ καὶ πεῖνα τὴ χτυποῦσε,
  Μ' αὐτὴ κρατοῦσε τ' ἅρματα, μ' αὐτὴ δὲν προσκυνοῦσε!
Ἀπ' τὴ Φραγκιὰ βοήθεια δὲν καρτεροῦσ' ἐκείνη·
  Γνωρίζει τὴ βοήθεια ὁ ξένος πῶς τὴν δίνει....
Καὶ σεῖς ἐλεύθερα παιδιὰ ἀπ' τὸ σκολειὸ βγαλμένα,
  Ἐλευθεριὰ προσμένετε ἀπ' τὴ Φραγκιά, καϋμμένα;
Εἰς τὰ σπαθιά σας βρίσκεται· γιὰ ξεσπαθῶστε ὅλοι,
  Καὶ πᾶμ' ἀπὸ τὸν ἄπιστο νὰ πάρωμε τὴν Πόλι!

Ἐμεῖς θὲ νὰ τὴν πάρωμε, ἐμεῖς, καὶ ὄχι ἄλλοι·
  Ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ ποῦ σήκωσαν ἀπάνω τὸ κεφάλι;
Ποιοὶ Σέρβοι καὶ ποιοὶ Βούλγαροι καὶ ποιοὶ Ἐρζεγοβῖνοι;
  Χωρὶς τὴ φουστανέλλα μας μπορεῖ φωτιὰ νὰ γείνῃ;
Ἂν ἡ ψυχή τους ξύπνησε καὶ φῶς ζητοῦνε ὅλοι,
  Τὸ φῶς δὲ θὰ τοὺς δώσουνε οἱ σκοτεινοὶ Χαχόλοι.

Δὲ δίνει ἥλιο ἡ νυχτιά, κ' ἐλευθεριὰ οἱ Ῥῶσσοι·
  Ὅ,τι δὲν ἔχει ποιὸς μπορεῖ στὸν ἄλλονε νὰ δώσῃ;
Ἂς πάρουνε τοὺς τόπους τους τοὺς σκλαβωμένους ὅλοι,
  Κι' ἂς μὴ καλοκυττάζουνε τὴν ἔμμορφή μας Πόλι!

Τὴν Πόλι!.. τὴν Ἁγιὰ Σοφιά!... Γιατί, γιατί, παιδιά μου,
  Μὲ τ' ὄνομά της μοναχὰ φτερόνετ' ἡ καρδιά μου;
Τὸν Ἅγιο Τάφο προσκυνῶ ἀπὸ μακρυὰ μὲ πόνο,
  Μὰ Ἅγιο Τάφο μου ἐγὼ τὴν Πόλι ἔχω μόνο!
Πρῶτα στὴν Πόλι, κ' ὕστερα στὸν Ἅγιο Τάφο πᾶτε·
  Παιδιά, ἀνίσως δὲν τὴν δῶ, νὰ μοῦ τὴν χαιρετᾶτε!
Ἕνα κερὶ ἀνάψετε ἀκόμη καὶ γιὰ μένα
  Εἰς τὴν Ἁγία Τράπεζα, παιδιὰ εὐτυχισμένα,
Κι' ἂς κράξῃ ἕνας ἀπὸ σᾶς, ὅταν θὰ μπῆτε ὅλοι,
  «Ὁ γέρο-Δῆμος μοναχὰ δὲν μπῆκε μέσ' στὴν Πόλι!»

Μὰ δὲν πεθαίνει εὔκολα ὁ Δῆμος, δὲν πεθαίνει,
  Καὶ ἡ ψυχή του δύσκολα ἀπ' τὸ κορμί του βγαίνει.
Θὰ τὴν κρατήσω τὴ ψυχὴ στὰ δόντιά μου ἀπάνω·
  Στὸ στρῶμα δὲν τὤχω σκοπό, ὀλόρθος θὰ πεθάνω.
Θέλω τὸ Χάρο νὰ τὸν βρῶ σὲ μάχη ἀναμμένη....
  Πόση τουρκιά, μωρὲ παιδιά, πόση τουρκιὰ πεθαίνει!

Χωρὶς σπαθὶ ἑλληνικό, δικό μας γιαταγάνι!
  Μᾶς κλέβ' ὁ χάρος, κι' ὁ ἐχθρὸς ἀπ' ἄλλον θὰ πεθάνῃ....
Ζωσθῆτε δαμασκὶ σπαθί, ἁρματωθῆτε ὅλοι,
  Καὶ ξέρ' ὁ Δῆμος ἀπὸ ποῦ πηγαίνουνε στὴν Πόλι!

1867

Ο ΕΠΑΙΤΗΣ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ ΤΩι ΓΕΝΝΑΙΩι ΦΙΛΩι

ΠΑΝΩι Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗι

Ἕνας γέρο-Καπετάνος, παληὸς ναύτης τοῦ Κανάρη,
'Απ' ἐκείνους ποῦ ὁ κόσμος ἄλλη δὲν θὰ ἰδῇ φορά,
Κάθουνταν μισογερμένος σ' ἕνα ἔρημο λιθάρι,
Σὰ δελφίνι ποῦ τὸ κῦμα ῥίχνει ἔξω στὴ ξηρά.
Πικρὴ λύρα τὸ δεξί του μὲ δυὼ δάχτυλα κρατοῦσε,
—Εἰς τὴν θάλασσα τὰ ἄλλα τ' ἄφησε, στὴν 'Ερισσό.—
'Εμπροστά του εἶχε δίσκο καὶ θλιμμένος τραγουδοῦσε
Τοῦ Μιαούλη τὸ κανόνι, τοῦ Κανάρη τὸν πυρσό,
Κ' ἐψιθύριζε ἀκόμα· «Ἔγια μόλα, ἔγια λέσα!
« Εἰς τοῦ καπετὰν Βαγγέλη ῥίξετε τὸ δίσκο μέσα. »

'Ασημένια τὰ μαλλιά του ἀνεσήκονε τ' ἀγέρι·
Πότε σκέπαζαν καὶ πότε δείχνανε πληγὴ πλατειά,
Καὶ τὴ λύρα του κρατῶντας μὲ τὸ λαβωμένο χέρι,
'Εκυττοῦσε τοὺς διαβάταις μὲ δακρύβρεχτη ματιά.

Κόσμος ξένος τοῦ ἀγῶνος ἀπ' ἐμπρός του ἐπερνοῦσε·
  Δὲν ἐγνώριζε κανένα· ὅλοι φόραγαν στενά....
Ἄχ, ἐκεῖνοι, ποῦ ὁ γέρο-Καπετάνος ἐζητοῦσε,
  Ἐκοιμοῦνταν στὰ πελάγη, στὰ λαγκάδια, στὰ βουνά.
Καὶ ἐψιθύριζε τοῦ κάκου· « Ἔγια μόλα, ἔγια λέσα! »
  Κ' ἄδειος ἔμενεν ὁ δίσκος, τίποτε δὲ ῥίχναν μέσα....

Θόλονε τοῦ γέρου ναύτη ἡ ματιά· ἦλθε τὸ βράδυ,
  Κι' ἀκουγότανε ἡ λύρα πικραμένη καὶ βραχνή.
Τὴν ἐτόνιζε ἡ πεῖνα καὶ τὸ ἄγριο σκοτάδι,
  Κ' ἐθαρροῦσες ὅτι κλαίει καὶ τὸ ναύτη της πονεῖ.
Αὐτὴ μόνο συμπονοῦσε τὸ ἀπόμαχο λειοντάρι,
  Μὰ νὰ κάνῃ δὲν μποροῦσε κι' ἄλλους νὰ πονοῦν, γιατί
Ὅταν ἡ ἀχαριστία τοὺς λαοὺς κάνῃ λιθάρι,
  Κι' ὁ Μιαούλης μὲ τὸ δίσκο ἠμπορεῖ νὰ περπατῇ!
Ἄκουγαν ὅσοι περνοῦσαν « Ἔγια μόλα, ἔγια λέσα.... »
  Καὶ δὲν ἔρριχναν περνῶντας τίποτε στὸ δίσκο μέσα!

Κι' ἀναστέναξ' ἡ καρδιά του, ἡ καρδιὰ ἡ πληγωμένη,
  Κ' ἔκραξε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του θλιβερά·
« Τήραξε καιροὶ ποῦ ἦλθαν δίσεχτοι καὶ ντροπιασμένοι!
  « Ποιὸς νὰ σοῦλεγε, Βαγγέλη δύστυχε, καμμιὰ φορά,

« Ὅτι λύρα ψωμοζήτου μὲ τὸ χέρι θὰ κρατήσης,
« Ποῦ τιμόνι ἐβαστοῦσε ἡ φωτιὰ ἕνα καιρό,
« Καὶ θὰ τραγουδῇς στοὺς δρόμους λίγο ἄρτο νὰ κερδήσης,
« Σὰ μοιριολογήτρα χήρα μὲ τραγοῦδι θλιβερό;
« Ποιὸς νὰ σοῦλεγε, Βαγγέλη, ἔγια μόλα, ἔγια λέσα,
« Πῶς μὲ δίσκο θὰ γυρίζῃς στῆς στεριᾶς τοὺς δρόμους μέσα!

« Ποῦν' ἡ ἔμμορφαις ἡμέραις κ' οἱ ἀνδρειωμένοι χρόνοι,
« Ὅταν στέλναμε στ' ἀστέρια καίοντας τὴν 'Αραπιά,
« Κ' ἡ παλάμη μου γυρνοῦσε καὶ καράβι καὶ τιμόνι,
« Κ' ἔσπαζαν μέσα στὰ δέκα δάχτυλά μου τὰ κουπιά!
« Θάφτηκαν ἐκεῖν' οἱ χρόνοι.... Κύτταξε καιρὸς ποῦ πάγει!
« Γιορτὴ εἶχε τὸ κανόνι, κ' ἡ φωτιὰ πρωτοχρονιά,
« Κ' ἡ 'Ελευθεριὰ γυρνοῦσε φτερωτὴ μέσ' στὰ πελάγη,
« Σὰ χαρούμενο καράβι μ' ἀνοιγμένα τὰ πανιά....
« Θάφτηκαν ἐκεῖν' οἱ χρόνοι· ἔγια μόλα, ἔγια λέσα,
«Κι' ὁ Βαγγέλης μὲ τὸ δίσκο τριγυρνᾷ στοὺς δρόμους μέσα!

« Σῶπα Μοῦσα ψωμοζήτρα· τοὺς καιρούς μας ποιοὶ θυμοῦνται;
« Πᾶν μὲ τοῦ Μοριᾶ τὸ Γέρο, τοὺς ἐσκέπασε ἰτιά·
« Μὲ τὸν Τσαμαδὸ διαβῆκαν, μὲ τὸν Μπότσαρη κοιμοῦνται,
« Καὶ τοὺς ἔθαψε τῆς λήθης ἡ ἀχάριστη νυχτιά!

« Στέρεψε κεῖνο τὸ αἷμα τὸ ἀθάνατο· σὰν κῦμα
« Ἐσκορπίσθη στὰ πελάγη, στὰ λαγκάδια, στὰ κλαδιά·
« Τὰ δελφίνια τῆς θαλάσσης ἄκληρα βογγοῦν στὸ μνῆμα,
« Καὶ τοῦ κάμπου τὰ λειοντάρια δὲν ἀφήκανε παιδιά.
« Στέρεψε τὸ ἅγιο αἷμα, ἔγια μόλα, ἔγια λέσα,
« Μὴ μοῦ ῥίχνετε στὸ δίσκο τίποτε κανένας μέσα!

« Ἔγια μόλα! Ἄχ, μὲ τοῦτο, μὰ τὰ δώδεκα Βαγγέλια,
« Τὸ Ῥωμαίϊκο ἐγίνη κ' ἦλθ' ἐλευθεριᾶς χαρά·
« Μὲ αὐτὸ στὴν Ἀλεξάνδρα μπήκαμε καὶ Δαρδανέλλια,
« Καὶ ἀνάψαμε ἀρμάδαις εἰς τῆς Χίου τὰ νερά!
« Ἔγια μόλα! ὁ Κανάρης στὰ πελάγη κηλαϊδοῦσε,
« Ἔγια μόλα! ὁ Τομπάζης καὶ ὁ Παπανικολῆς,
« Καὶ στὰ πέρατα τοῦ κόσμου ἔγια μόλ' ἀντιλαλοῦσε,
« Κ' ἔγεινε Χριστὸς Ἀνέστη ὅλης τῆς Ἀνατολῆς.
« Τώρα τὸ περιγελᾶτε· ἔγια μόλα, ἔγια λέσα,
« Κι' ἀπ' τὸ σπίτι μου διωγμένος ξενυχτῶ στοὺς δρόμους μέσα!

« Δεξιά, ζερβιὰ γυρίζω καὶ δὲ βλέπω τὴν Πατρίδα.
« Πέθανε κι' αὐτὴ ἀκόμη· ἄλλαξε περπατησιά,
« Τὴ φωνή, τὸ φόρεμά της, τοῦ σπαθιοῦ της τὴ λεπίδα·
« Ἄλλαξε κι' αὐτὴ ἀκόμα ἡ γλυκειά μας Ἐκκλησιά.

« Οὔτε μία φουστανέλλα, ἕνα ψαριανὸ ζωνάρι!
« Φράγκικα τῆς Μπουμπουλίνας ὁμιλοῦνε τὰ παιδιά,
« Τοῦ Καραϊσκάκ' ἡ γλῶσσα πέθανε, δὲν ἔχει χάρι....
« Ἄχ, φαρμάκωσαν οἱ Φράγκοι τῶν παιδιῶν μας τὴν καρδιά!
« Φράγκα βλέπω τὴν Πατρίδα, ἔγια μόλα, ἔγια λέσα,
« Καὶ γι' αὐτὸ γυρνῶ μὲ δίσκο ἀδειανὸ στοὺς δρόμους μέσα.

« Σύντροφοι, ὁποῦ κοιμᾶσθε εἰς τὴ θάλασσ' ἀποκάτω
« Καὶ βουνὰ τὰ κόκκαλά σας ἄσπρα ἔγειναν ἐκεῖ·
« Σύντροφοι, ὁποῦ τὸ κῦμα νανουρίζει τὸ δροσάτο,
« Γιὰ σᾶς ἦτανε ἡ μοῖρα ἥμερη καὶ σπλαχνική!
« Τί καλὰ ὁποῦ κοιμᾶσθε, κάτω, στὴν ὑγρή σας κλίνη,
« Χωρὶς ὄνειρο κανένα, ὕπνο ἥσυχο, γλυκό·
« Στρῶμα ἔχετε καϋμμένο ἀπ' τὸ χέρι σας ντελίνι,
« Καὶ τὴν ἄλικη σημαία σάβανο βασιλικό!
« Τί καλὰ ὁποῦ κοιμᾶσθε· ἔγια μόλα, ἔγια λέσα,
« Καὶ δὲν κοίτεσθε στοὺς δρόμους καὶ σ' ἐρημοκκλήσια μέσα!

« Λίγο τόπο καὶ γιὰ μένα· ἡ ξηρὰ δὲν θενὰ φάῃ
« Γερο-λύκο τοῦ πελάου σὰν κουφάρι στεριανό·
« Σάβανο γιὰ τὸ Βαγγέλη ἄλικη σημαία πάει,
« Νὰ σκεπάζῃ πεθαμμένο ἕνα ναύτη Ψαριανό.

« Ἔγια μόλα! ἐκεῖ κάτω πλάγι πλάγι θὰ τὰ λέμε·
« Θὰ θυμούμαστε ταὶς μάχαις καὶ τὸν ἔμμορφο καιρό,
« Καὶ τὴν ὀρφανιὰ τοῦ Γένους καὶ τὴ στέρεψι θὰ κλαῖμε·
« Ἄχ, στὰ κόκκαλά σας μέσα τὴν πατρίδα μου θὰ βρῶ....
« Τὴν ἐπήρετε μαζῆ σας· ἔγια μόλα, ἔγια λέσα,
« Καὶ γι' αὐτὸ γυρνῶ μὲ δίσκο ἀδειανὸ στοὺς δρόμους μέσα!

« Ἄ, νὰ μ' ἔπαιρνε μία βόμβα Ἀλτζερίνικη κ' ἐμένα·
« Νἄπεφτα στῆς Σφακτηρίας ματωμένος τὸ νερό,
« Νὰ μὴ χάσω τὄνειρό μου, ποῦ μὲ μάτια θολωμένα
« Καὶ στὴ φλόγα τοῦ πολέμου ἔβλεπα τόσον καιρό!
« Θὰ τὸ ἔπαιρνα μαζῆ μου στὸ γαλάζιο μου κρεββάτι,
« Καὶ θὰ πέρναγα μ' ἐκεῖνο τὴν ἀτέλειωτη νυχτιά·
« Θὰ τὸ εἶχα φυλαχτό μου, καὶ μὲ σφαλισμένο μάτι
« Θενὰ ἔβλεπα ντελίνια καὶ θ' ἀντίκρυζα φωτιά.
« Θ' ἄκουγα στὸ βυθισμό μου « ἔγια μόλα, ἔγια λέσα »
« Δίχως νὰ γυρνῶ μὲ λύρα ζήτουλα στοὺς δρόμους μέσα.... »

Κ' ἔτρεχαν στὸ Φαληρέα ὅλ' οἱ νειοὶ — ὄχι στὸ μνῆμα
Τοῦ Καραϊσκάκη.... ποῖος συλλογίζουνταν γι' αὐτό! —
Εἰς τὸ θέατρο πετοῦσε τὸ χαρούμενό τους βῆμα,
Φράγκικο σκοπὸ ν' ἀκούσουν ἀπὸ στόμ' ἀγαπητό.

Πικρογέλασε ὁ γέρος, κ' ἔκραξε χωρὶς νὰ θέλῃ·
« Ψίχουλο δὲν περισσεύει καὶ γιὰ μένανε, παιδιά;
« Ὅλα εἰς ταῖς Φραγκοπούλαις, τίποτε γιὰ τὸ Βαγγέλη!
« Θενὰ κοιμηθῇ κι' ἀπόψε νηστικὸς στὴν ἀμμουδιά;
« Σύρετε, δυστυχισμένα.... » κ' ἔγυρε σ' ἕνα λιθάρι·
Τὴν αὐγὴ νεκρὸς εὑρέθη ἕνας ναύτης τοῦ Κανάρη!

1873

Ο ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ

Α΄

Χορεύετ', Ἑλληνίδες μου, στὸ μυρωμένο χῶμα,
Ποῦ κάνει τὸ τριαντάφυλλο σὰν τ' ἀνθηρό σας στόμα,
Κι' ὅπου μονάχο του γεννᾷ καὶ δάφνη καὶ μυρσίνη....
Ἕνας χλωμὸς Τραγουδιστὴς τὴ λύπη του ἀφίνει,
Καὶ ξεκρεμ' ἀπὸ ἔρημο τὴ λύρα κυπαρίσσι,
Γιὰ νὰ φτερώσῃ τὸ χορὸ καὶ νὰ σᾶς τραγουδήσῃ.—
Στὸ χῶμα ποῦ πατεῖτ' ἐσεῖς, ἡ Παναγιὰ νὰ δώσῃ
Τὸ κουρασμένο αὐτὸ κορμί, παρθέναις μου, νὰ λυώσῃ!
Χορέψτε καὶ μὴ βλέπετε τὰ μαῦρα δάκρυά μου·
Τὴν περασμένη της ζωὴ θυμήθηκ' ἡ καρδιά μου.
Σὰν τί νὰ συλλογίζεται, τί ὄνειρο θυμᾶται,
Ἂν ἔχετ' εὔσπλαχνη καρδιά, παρθέναις, μὴ ρωτᾶτε!
Κυττάξετε· ἡ λύπη μου γιὰ χάρι σας σωπαίνει,
Καὶ χαμογέλοιο ψεύτικο στὰ χείλη μου διαβαίνει....
—Ἕν' ἀηδονάκι τῆς Φραγκιᾶς εἰς τῆς σκλαβιᾶς τὸ χρόνο,
Ἀπ' τὴν πολλὴ ἀγάπη του, ἀπὸ τὸν πολύ του πόνο,
Σᾶς μάλωσ', Ἑλληνίδες μου, πῶς εἵλωταις γεννᾶτε.
Στὸ ἁγιασμένο μνῆμά του χαρούμεναις πετᾶτε,

Καὶ σκύψτε καὶ φιλῆστέ το καὶ κράξετ' « ἀηδονάκι· »
« Γεννήσαμε τὴν Κλείσοβα καὶ τὸν Καραϊσκάκη!
« Ξύπνα καὶ μὴ στὸ μνῆμά σου κοιμᾶσαι πικραμένο,
« 'Ελεύθερο νὰ ἰδῇς χορὸ καὶ μέτωπο ὑψωμένο! »
Κι' ἂν δὲν ἀκούσῃ τὴ φωνή, κι' ἀνίσως δὲν ξυπνήσῃ
Νὰ καμαρώσῃ τὸ χορὸ καὶ νὰ σᾶς τραγουδήσῃ,
Τὰ ἐλεύθερα τραγούδια του μὲ πόνο τραγουδᾶτε,
Κι' ἀφῆστ' ἐκείνη τὴν καρδιὰ στὴ λήθη νὰ κοιμᾶται....

Β'

Χορεύετ', 'Ελληνίδες μου, χορεύετ' 'Ελληνίδες·
Δὲν ἐμποδίζουν τὸ χορὸ σὰν πρῶτα ἡ ἀλυσίδες!
Βλέπετ' ἐκείνη τὴν κορφὴ ποῦ σχίζεται σὲ τρία,
Καὶ ἴσκιο χύνει στὰ νερὰ τῆς θάλασσας τὰ κρύα;
Σουλτάνος-Πέρσης εἰς αὐτὴν ἐπῆγε νὰ καθήσῃ,
Τὴ δόξα του ἀπὸ ψηλὸ θρονὶ νὰ χαιρετήσῃ,
Κ' ἐκεῖθε τὴν πρωτάκουστη νὰ ἰδῇ μονομαχία,
Ποῦ ἔκανε ἡ πικρὴ Σκλαβιὰ μὲ τὴν 'Ελευθερία....
Ἄχ, ὅσους τώρα μελετῶ νὰ ψάλω εἶναι σκόνη!
Ἡ θάλασσα τοὺς στόλους του κουράσθη νὰ σηκόνῃ,
Καὶ σὰ θεριὸ τὸ κῦμά μας βογγοῦσε θυμωμένο,
Καὶ νὰ βυθίσῃ ἐπάσχιζε μονάχο του τὸ ξένο....
'Εκεῖ, φωνὴ ἀκούσθηκε κ' ἐσείσθ' ἡ Σαλαμῖνα,
Κι' ἀνταποκρίθη μονομιᾶς ἡ Σπάρτη κ' ἡ 'Αθήνα,

Καὶ στὸ κατάντικρυ βουνὸ οἱ Πέρσαι τρομασμένοι,
Φάντασμα εἴδανε ψηλὸ σὰ λεύκα ν' ἀναιβαίνῃ·
« Ὁ Αἴας! ἔκραξ' ὁ ἐχθρὸς στοῦ ἴσκιου του τὴ θέα,
« Ὁ Αἴας! τὸ ἀγαπητὸ ξαδέλφι τ' Ἀχιλλέα! »
Καὶ τὄνομά του τρεῖς φοραὶς ἀκούσθη, λέγουν, τότε,
Καὶ Ἀθηναῖοι στὸ στενὸ φανῆκαν στρατιῶται,
Κ' ἔλαμψε τοῦ Θεμιστοκλῆ ἡ περικεφαλαία....
Στὰ μαζωμένα φρύδια του ἐπήδησ' ἡ ἰδέα,
Ὁποῦ τὴ γῆ μας ἔσωσε καὶ τὴν Εὐρώπη ὅλη·
Ἐκίνησε τὸ χέρι του κ' ἐσμίξαν οἱ δυὼ στόλοι!

Γ'

Βλέπω κι' ἀνήσυχαις πολὺ κυττάζετε, παρθέναις,
Κι' ἀκούετε τὴ λύρα μου γλυκὰ χεροπιασμέναις.
Τὸ πόδι ἀνυπόμονο τὴ γῆ χτυπᾷ καὶ σκάφτει,
Καὶ σὰν τὴ λάμψι τοῦ σπαθιοῦ τὸ μάτι σας ἀνάφτει!
—Τί ἔγεινε;... Ἀφῆστέ με πριχοῦ νὰ τελειώσω,
Τὴν ἐμμορφιὰ τοῦ ἐθνισμοῦ σὲ σᾶς νὰ καμαρώσω·
Τὴ Δέσπω εἰς τὴν ἔψι σας νὰ ἰδῶ, γιατὶ ποιὸς ξέρει
Ἂν τραγουδήσω δεύτερη φορὰ σ' αὐτὰ τὰ μέρη....
Χορεύετ', Ἑλληνίδες μου, στῆς Παναγιᾶς τὴ σκόλη!
Ποῦ εἶναι τώρα τὸ θρονὶ τοῦ Πέρσου καὶ οἱ στόλοι;
Ποῦ εἶναι, ποῦ;... Τὴ θάλασσα, τὸ κῦμά μας ρωτᾶτε·
Ἐκεῖνο τὴν καταστροφὴ τοῦ ξένου διηγᾶται

Χίλιαις φοραῖς καλλίτερα ἀπ' τὴ δική μου λύρα.
  Κ' ἔχετε γειά· μακρυὰ ἀπὸ σᾶς τώρα μὲ σπρώχν' ἡ μοῖρα!
Σὰν ποῦ σκοπεύει νὰ μὲ πάῃ, ποῦ θέλει νὰ μὲ φέρῃ,
  Ὁ ἄτυχος Τραγουδιστής, παρθέναις μου, δὲν ξέρει.
Γνωρίζει μόνο νὰ σᾶς πῇ πολὺ πῶς δὲν θὰ ζήσῃ·
  —Ἦλθ' ὁ καιρὸς τὸ γυάλινο ποτῆρι νὰ ῥαγίσῃ!—
Μὴ κλαῖτε, μὴ τὴ λύρα μου ἀκοῦτε πικραμέναις·
  Γιὰ μερικοὺς εἶναι χαρὰ ὁ θάνατος, παρθέναις.
Ἕνας μονάχα στοχασμὸς μὲ κάνει νὰ φοβοῦμαι,
  Μήπως καὶ μέσ' στὸν τάφο μου ἀκόμα θὰ θυμοῦμαι!...
Μ' ἀνίσως σᾶς τραγούδησα γλυκὰ καιρὸ κανένα,
  Κ' ηὕρετε πάντα πρόθυμους τὴ λύρα μου κ' ἐμένα,
Παρθέναις μου, εἰς τὴν ψυχὴ τοῦ Ῥήγα σᾶς ὁρκίζω,
  Μιὰ χάρι νὰ μοῦ κάμετε ποῦ ἀπὸ σᾶς ἐλπίζω.
Μῆνες δὲν θὰ περάσουνε κ' ἐγὼ θενὰ πεθάνω·
  Ἐλᾶτε τότε στἄρφανὸ μνημεῖό μου ἐπάνω,
Καὶ κράξετε· «Τραγουδιστή, ὁποῦ γλυκὰ κοιμᾶσαι,
  «Τῆς Σαλαμίνας τὸ χορὸ στὸν ὕπνο σου θυμᾶσαι;...»
Κι' ἐπάνω στὸ θλιμμένο μου καὶ μαῦρο κυπαρίσσι,
  Κανένα δάκρυ φιλικὸ τὸ μάτι σας ἂς χύσῃ!
—Εἶπε, κ' ἐσώπασ' ὁ χορὸς καὶ τὸ πικρὸ τραγοῦδι,
  Κ' ἐχλώμιασε ἡ ὄψι του σὰ νεκρικὸ λουλοῦδι.
Γλυκὰ ταῖς χαμογέλασε, γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐστάθη,
  Κ' εἰς δάσος μέσα σκοτεινὸ βυθίσθηκε κ' ἐχάθη....

1860

ΤΑΦΟΣ ΠΡΟΔΟΤΟΥ

Μέσα σ' ἕνα κοιμητῆρι ψάλλαν τὰ πουλιὰ
 Σὲ κιτριαίς, σὲ κυπαρίσσια, σὲ χλωραὶς μυρτιαίς·
Ἄνθιζε σὲ κάθε μνῆμα μιὰ τριανταφυλλιὰ
 Καὶ σταὶς πράσιναις τ' ἀγέρι ἔπαιζε ἰτιαίς.
Τὸ θαρροῦσες περιβόλι, ὄχι χάρου γῆ,
 Κ' ἔλεγες, ἐδῶ νὰ πέσω καὶ νὰ κοιμηθῶ.
Χαμογέλαε τ' ἀπρίλη δροσερὴ αὐγὴ
 Κ' οἱ σταυροὶ μοσχοβολοῦσαν μέσα στὸν ἀνθό,
  Μέσα στὸν ἀνθό.

Ἄχ, τοὺς τάφους κείνους ὅλους ἅγιαζε σταυρὸς
 Κ' ἔλουζαν δρόσιᾶς διαμάντια, δάκρυα τῆς αὐγῆς,
Καὶ μονάχος ἕνας τάφος, τάφος θλιβερός,
 Μακρυὰ ἔμενε ἀπ' ὅλους σὲ μιὰν ἄκρη γῆς.
Μοναχός, λησμονημένος καὶ χωρὶς σταυρό,
 Δίχως ἕνα λουλουδάκι καὶ δροσιᾶς φιλί,
Βρίσκουνταν μὲ διψασμένο χῶμα καὶ ξερό,
 Καὶ κανένα δὲν λαλοῦσε καὶ σ' αὐτὸν πουλί,
  Καὶ σ' αὐτὸν πουλί.

Κι' ἀναστέναξε τὸ μνῆμα κ' εἶπε τάρφανὸ
 Σὲ πουλάκι, ποῦ τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ γλυκὰ
'Ενανούριζε τὸν ὕπνο τὸν παντοτεινό·
 —Ἔλα καὶ σ' ἐμέ, πουλί μου, ψάλε σπλαχνικὰ
Στὸν ταλαίπωρο νεκρό μου τὸν ἁμαρτωλό·
 Ὁ καλὸς Θεός σου ἴσως τὸν εὐσπλαχνισθῆ,
Ἂν πουλάκι τραγουδήσῃ καὶ σ' αὐτὸν καλό,
 Κ' ἴσως τὸ μεγάλο κρῖμα τοῦ συχωρεθῆ,
  Τοῦ συχωρεθῆ.—

Κι' ἀπεκρίθηκε, πετῶντας τὸ πουλί, σκληρά·
 —Σὲ προδότου ποτὲ τάφο δὲν λαλεῖ πουλί.—
Κι' ἀναστέναξε τὸ μνῆμα δεύτερη φορά.
 —Εὐσπλαχνίσου με, δροσιά μου, εἶπε, σὺ καλή·
Ὅ,τι πέφτει ἀπὸ πάνω εἶναι σπλαχνικό....
 Καὶ αὐτὸ τ' ἀστροπελέκι, δῶρο τοὐρανοῦ!
Μ' ἔκαψε ἡ ἁμαρτία, σβύσε τὰ κακὸ
 Καὶ δροσοῦλα καὶ γιὰ μένα τὸ φτωχὸ φανοῦ,
  Τὸ φτωχὸ φανοῦ.—

Κι' ἀπ' τὴν πέτρα τοῦ Μιαούλη κείνη μὲ ὀργὴ
 'Απεκρίθηκε μ' ἀνθρώπου-ἄσπλαχνη λαλιά·
—Ἡ δροσιὰ ποτὲ δὲν πέφτει σὲ προδότου γῆ.—
 Καὶ τὸ μνῆμα λέγει τότε σὲ τριανταφυλλιά·

—Ἔλα, κόρη τοῦ ἀπρίλη, τ' ἀηδονιοῦ φιλί,
Δόσε ῥόδο στὸ νεκρό μου νὰ τὸ μυρισθῇ.—
Κι' ἀπ' τὸν τάφο τοῦ Τζαβέλλα κείνη τοῦ μιλεῖ·
—Σὲ προδότου ποτὲ χῶμα ῥόδο δὲν ἀνθεῖ,
Ῥόδο δὲν ἀνθεῖ.—

Σώπασε τὸ μαῦρο μνῆμα, κ' ὕστερα δειλὰ
Καὶ στὸν ἥλιο ποῦ ἀκτῖνα ἔρριχνε χρυσῆ,
—Ἥλιε, εἶπε, ποῦ τὸ φῶς σου πανταχοῦ γελᾷ,
Ζέστανε τὰ κολασμένα κόκκαλά μου ἐσύ.
Ἄχ, ζεσταίνει καὶ τὸ φεῖδι μία σου ματιά·
Ζέστανε κι' ὀχιὰ θαμμένη μ' ἕνα σου φιλί.—
Κι' ἀπ' τοῦ Σούτσου μία ἀκτίνα εἶπε τὴν ἰτιά·
—Σὲ προδότου γῆ ὁ ἥλιος δὲν φωτοβολεῖ,
Δὲν φωτοβολεῖ.—

Καὶ τὸ μνῆμ' ἀπελπισμένο, στὸ σιωπηλὸ
Φώναξε νεκρό του·—Κάϊν, δύστυχε φονιᾶ,
Ἀπ' τὰ σωθικά μου ἔβγα, πέσε στὸ γιαλό·
Μιὰ δὲ βρίσκει ὁ προδότης νὰ κρυφθῇ γωνιά.—
Καὶ φωνάξανε κ' οἱ ἄλλοι τάφοι μὲ αὐτό·
—Δὲν τὸν θέλομε κοντά μας!—κι' ἀναστεναγμοὶ
Ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ μνῆμα κι' ἄγριο γογγυτό,
Κ' ἔδερνε Θεοῦ κατάρα ἄλυωτο κορμί,
Ἄλυωτο κορμί.

Δὲν ἠξέρω πῶς κεῖ κάτω βρέθηκα.... Σταυρὸ
  Μὲ καρδιὰ θλιμμένη πῆρα ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ
Καὶ τὸν δύστυχο ἐκεῖνον σκέπασα νεκρό.
  Παρευθὺς τὸ μνῆμα τότε τὤλουσε δροσιά,
Ῥόδα τὤρραναν καὶ ἥλιος τὤβλεπε λαμπρός,
  Τὸ πουλάκι τοῦ τραγούδα σὲ χλωρὸ κλαρὶ
Κι' ἀναγάλιαζε στὸ μνῆμα μέσα ὁ νεκρός....
  Ὁ Σταυρὸς καὶ τὸν προδότη τονὲ συγχωρεῖ,
    Τονὲ συγχωρεῖ!

1873

Η ΦΟΥΣΤΑΝΕΛΛΑ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ ΤΩι ΠΡΟΣΦΙΛΕΙ ΑΔΕΛΦΩι ΜΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΩι

Ἕνας χλωμὸς ἀγωνιστής, τοῦ Διάκου παλληκάρι,
'Απ' ὅσους ἄφησε νὰ ζοῦν ὁ θάνατος ἀκόμα,
Μισογερμένος ἐπροχθὲς στὸ ἔρημο χορτάρι,
Αὐτὰ τὰ λόγια ἔλεγε μὲ πικραμένο στόμα·
« Παιδί μου, φράγκεψες κ' ἐσὺ καθὼς φραγκέψαν ὅλοι.
« Μέσ' στὰ στενὰ φυλάκωσες τὸ ἐλεύθερο κορμί σου·
« Τὸ φόρεμα ποῦ ἔπαιζε μὲ τῶν ἐχθρῶν τὸ βόλι,
« Τὸ ἐθνικό μας φόρεμα ἐπρόδωσ' ἡ ψυχή σου....
« Κανεὶς τὴ φουστανέλλα μας δὲν θέλει νὰ φορέσῃ,
« Κι' ἂς τὴν ἐζώσθη μιὰ φορὰ τοῦ Διάκου μας ἡ μέση!

« Τῆς φουστανέλλας ἔρχονται προσκυνηταὶ οἱ ξένοι,
« Καὶ δὲν τὴ βρίσκουν εὔκολα γιὰ νὰ τὴν χαιρετήσουν·
« Τὴν βλέπουν μόνο κάποτε λερὴ καὶ ξεσχισμένη,
« Ὅταν κἀνένα ζήτουλα στὸν δρόμο ἀπαντήσουν....

« Ἄ, ὄχι· μὰ τὴν ὕστερη ματιὰ τοῦ Κατσαντώνη,
« Τὴ φουστανέλλα πάντοτε ζητιάνοι δὲν φοροῦσαν·
« Κλεφτόπουλα τὴν ἔζωναν, λευκὴ ὡσὰν τὸ χιόνι,
« Καὶ γέροντες ἁρματωλοὶ σὰ μάνα τὴν τιμοῦσαν.
« Τώρα.... δὲν θέλει ἀπὸ σᾶς κανεὶς νὰ τὴν φορέσῃ,
« Κι' ἂς τὴν ἐζώσθη μιὰ φορὰ τοῦ Βύρωνος ἡ μέση!

« Τῆς φουστανέλλας τὰ παιδιὰ τὴ μάνα τους μισοῦνε,
« Τὴ μάνα ποῦ τὰ γέννησε ξεχνοῦν καὶ δὲ γνωρίζουν·
« Κι' ὅταν κανένα γέροντα τῆς Κλείσοβας ἰδοῦνε,
« Ἂν δὲν τὸν περιπαίξουνε, τὸ πρόσωπο γυρίζουν!
« Ἂς μὴ μᾶς θέλουν τὰ παιδιὰ κι' ἂς μὴ μᾶς συμπονοῦνε,
« Ἂς περιπαίζουν τ' ἄρρωστα καὶ γέρικα λειοντάρια,
« Ἂς σχίσουνε τὸ φόρεμα ὁποῦ καταφρονοῦνε,
« Κι' ἂς ξεγραφθοῦν τ' ἀπόμαχα τοῦ Φλέσσα παλληκάρια!
« Κανεὶς τὴ φουστανέλλα μας ἂς μὴ τηνὲ φορέσῃ,
« Γιατὶ τὴν ζώσθη μιὰ φορὰ τοῦ Βέϊκου μας ἡ μέση.»

Κι' ὁ γέρος ἀναστέναξε σὰν κάτι νὰ θυμήθη·
« Βλέπεις τὴ φουστανέλλα μου ποῦ γέρασε μαζῆ μου;
« Ἀπὸ τὸ χέρι τὸ λευκὸ τῆς Δέσπως ἐκεντήθη,
« Καὶ τώρα σὰν τὴ Δέσπω μου τὴν ἀγαπῶ, παιδί μου....

« Λευκή, μοῦ εἶπε, Δῆμό μου, σὰν κρίνο σοῦ τὴν δίνω,
« Κ' ἐσὺ σὰν τὸ τριαντάφυλλο στὸ αἷμα νὰ τὴν βάψῃς! »
« Κι' ἀπέθανε.... Τώρα κ' ἐγὼ παραγγελιὰ σ' ἀφίνω,
« Στὸ μνῆμα μὲ τὸ χάρισμα τῆς Δέσπως νὰ μὲ θάψῃς....
« Κανεὶς τὴ φουστανέλλα μου δὲν θέλω νὰ φορέσῃ·
« Ἡ Δέσπω τὴν ἐκέντησε γιὰ τὴ δική μου μέση!

« Στοῦ χρόνου τὰ λευκὰ φτερὰ ἡ δόξα μας περνάει!
« Γεράσαμε κ' ἐγέρασε μαζῆ μας κ' ἡ πατρίδα·
« Νὰ εἶχα τύχη νἄπεφτα στοῦ Διάκου μου τὸ πλάϊ,
« Νὰ πέθαινα νὰ μὴν ἰδῶ τὰ πράμματα ποῦ εἶδα....
« Ποῦ εἶναι; τί τὴν κάματε τὴ μάνα τὴν ἁγία,
« Ποῦ τὸ σπαθί μας ξέθαψε, παιδιὰ δυστυχισμένα;
« Γιατί γυρνᾷ μεσάνυχτα εἰς τὰ νεκροταφεῖα,
« Καὶ κράζει ὅσους ἔπεσαν εἰς τὸ Εἰκοσιένα;...
« Ὅλο τὸ ἔθνος φράγκικα κοντεύει νὰ φορέσῃ,
« Κ' ἐμεῖς μονάχα εἴχαμε γιὰ φουστανέλλα μέση!

« Ἄχ, ὅποιος δὲν ἐπάλαιψε γιὰ τὴν ἐλευθερία,
« Ἐκεῖνός μόνο σήμερα σταυροὺς στὰ στήθη φέρει.
« Ἐμεῖς τοὺς δείχνομε πληγαὶς τοῦ στήθους ἀριστεῖα,
« Ποῦ μᾶς ταὶς ἔδωκ' ἡ τιμὴ μὲ τοῦ ἐχθροῦ τὸ χέρι!

« 'Εμεῖς ποῦ τραγουδήσαμε τοῦ 'Ρήγα τὰ τραγούδια,
« 'Εμεῖς ποῦ κλάψαμε νεκρὸ τὸ Φῶτο τὸν Τζαβέλλα,
« Ποῦ ῥίξαμε στοῦ Βύρωνος τὸ λείψανο λουλούδια,
« Ἔχομε στῆθος γιὰ σταυρούς, κορμὶ γιὰ φουστανέλλα!...
« Τὴν ὀρφανὴ τοῦ Λιακατᾶ κἀνεὶς ἄς μὴ φορέσῃ·
« 'Εμεῖς μονάχα εἴχαμε γιὰ φουστανέλλα μέση!

« Ποῦ ἤσουν νὰ μᾶς ἔβλεπες στὰ πρῶτα χρόνια τότε,
« Ὅταν σὰν ἥλιος ἔλαμψαν τῆς 'Ρούμελης τὰ νειάτα,
« Καὶ τῆς ἁγίας Λαύρας μας οἱ πρῶτοι στρατιῶται,
« Ὅταν φιλῆσαν τὸ σταυρὸ μὲ τὰ καπετανάτα!
« Νὰ ἔβλεπες τὸ Διάκο μου γλυκὰ συλλογισμένο,
« 'Απὸ τὸ χέρι νὰ κρατῇ τὸ φρόνιμ' 'Οδυσσέα,
« Καὶ τὸ παιδὶ τοῦ Νοταρᾶ χλωμὸ καὶ δακρυσμένο,
« Νὰ χαιρετᾷ τοῦ Γερμανοῦ τὴ γαλανὴ σημαία....
« Κἀνεὶς τὴ φουστανέλλα μας, κἀνεὶς ἄς μὴ φορέσῃ,
« Τὴν ἐφοροῦσε μιὰ φορὰ τοῦ Κυριακούλ' ἡ μέση!

« Ὄχι· δὲν εἴσθε σεῖς παιδιὰ δικά μας, καὶ πατέρα
« Δὲν ἔχετε τὸν Μπότσαρη καὶ τὸν Καραϊσκάκη·
« Εἰς τὸ κορμὶ δὲν ἔχετε τοῦ Γρίβα τὸν ἀέρα,
« Γιατί ἐμπολιασθήκατε μὲ φράγκικο φαρμάκι....

«Τοὺς Φράγκους τούτους τοὺς μισεῖ σὰν Τούρκους ἡ ψυχή μου!
« Οἱ Φράγκοι τὴν ἁγία μας ἐτούρκεψαν Σοφία,
« Οἱ Φράγκοι ἐσκοτώσανε τὸ Ῥῆγα μας, παιδί μου,
« Καὶ Φράγκοι ἐπροδώσανε τῆς Πάργας τὴν ἀνδρία....
« Τὸ φόρεμά τους τὸ φτωχὸ κανεὶς ἂς μὴ φορέσῃ·
« Γιὰ φουστανέλλα ἔχετε ἐσεῖς, παιδιά μου, μέσῃ! »

1860

Ο ΙΓ' ΠΛΟΥΣ

Α'

Ποῦ εἶσαι καὶ δὲ φαίνεσαι, ἀγαπημένο 'Αρκάδι;
  Τὸ μεσημέρι πέρασε, ἐδιάβηκε τὸ βράδυ,
Κι' ἀκόμη δὲν ἐφάνηκαν τὰ κάτασπρα πανιά σου....
  Στὴν Κρήτη μὴν ἀπόμεινες μαζῇ μὲ τὰ παιδιά σου;
Μὴν πολεμᾷς μὲ τὸ βοριᾶ, μὴν παίζῃς στὴ γαλήνη,
  Γεράκι τῆς 'Αμερικῆς, 'Ελληνικὸ δελφίνι;
"Αχ! εἴδησι μᾶς ἔφεραν πικρή, φαρμακωμένη,
  Καὶ στ' ἀκρογιάλια τρέχομε γιὰ σένα τρομασμένοι!
Παιδάκια, ποῦσθε ἄγγελοι κ' ἔχετε χάρι τόση,
  Παρακαλεῖτε τὸ Χριστὸ τ' 'Αρκάδι μας νὰ σώσῃ·
Γέροντες, ποῦ τοῦ τάφου σας τὰ χώματα πατεῖτε
  Κ' εἶσθε γειτόνοι τοὐρανοῦ, καὶ σεῖς παρακαλεῖτε....
"Αχ! ἕνα μόνο τὤχομε, εἶν' ἕνα τὸ καϋμμένο!
  Μᾶς τὤχουνε τ' ἀδέλφια μας ἀπ' τὴν Φραγκιὰ σταλμένο,
Καὶ μὲ αὐτὸ ἐστέλναμε τὸ ὕστερο ψωμί μας,
  Τὸ ὕστερό μας φόρεμα καὶ κἄπου τὸ σπαθί μας....
Μ' αὐτὸ ταξείδευες, Θεὰ τῆς Σαλαμῖνος, μόνη,
  Καὶ τὰ πελάγη ἔσχιζες κρατῶντας τὸ τιμόνι!

Παιδάκια, πούσθε ἄγγελοι κ' ἔχετε χάρι τόση,
Παρακαλεῖτε τὸ Χριστὸ τ' 'Αρκάδι μας νὰ σώσῃ!
Τ' 'Αρκάδι!... Ξέρετε, παιδιά, τί εἶναι τὸ 'Αρκάδι;
Εἶναι τὸ γλυκοχάραγμα στῆς Κρήτης τὸ σκοτάδι·
Εἶναι τὸ μάνα τοὐρανοῦ πού τρέφει τὰ παιδιά μας,
Εἶναι ἡ Σπέτσαις, τὰ Ψαρά, ἡ Ὕδρα, ἡ καρδιά μας·
Εἶναι τῆς Κρήτης ἡ ζωή, τὸ ἅγιο φυλαχτό της,
Εἶν' ἡ Ἑλλὰς ὁλόκληρη μαζῆ μὲ τὄνειρό της!...

Β'

— Καλῶς την τὴ χαρούμενη, τὴν ἄσπρη περιστέρα,
Μὲ τὴν ἐλιὰ τὴν πράσινη ἀπ' τὰ πελάγη 'πέρα!
Πές μας, χιονάτε ἄγγελε, πουλάκι ἀγαπημένο,
Πόσα καράβια στένεψαν τ' 'Αρκάδι τὸ καϋμένο;
Σὲ ποιὸ ἡ πρώτη σφαῖρά του ἐβρόντησ' ἀκρογιάλι,
Καὶ ποιὰ νερὰ ἐμύρισαν ἀπὸ μπαροῦτι πάλι;
— Στὰ κύματα, ποῦ μιὰ φορὰ σ' ἀφροῦ ἀπάνω στήθη
Ἡ 'Αφροδίτ' ἡ πρώτη μου βασίλισσα ἐγεννήθη,
'Εκεῖ τ' 'Αρκάδι ἐκράτησε τὸ δρόμο ἀγριεμένο,
Καὶ σὰ νὰ ἐντράπη στὴ φυγή, ἐστάθη πυργωμένο.
Στ' 'Αγγελικάρα * ἔτριξε τὸ χέρι τὸ τιμόνι·
Σὰν κύματα σηκόνουνταν τὰ στήθη τὰ πλατειά του,

---

* Ὁ ἀείμνηστος 'Αγγελικάρας, πλοίαρχος καὶ τότε τοῦ 'Αρκαδίου.

'Αστράψανε τὰ μάτια του κι' ἀκούσθη τὸ κανόνι....
 Ἄλλη φωτιὰ δὲν ἤθελε ἀπὸ τ' ἀνάβλεμμά του!
Ἆ, καὶ νὰ ἦσουν νάβλεπες τ' 'Αρκάδι ἐκεῖ πέρα·
 'Αστράψανε τὰ κύματα, σκοτείνιασ' ἡ ἡμέρα
Ὅταν τὸ πρῶτο βρόντησε κανόνι στὰ πελάγη·
 Ἡ σφαῖρα ἦταν νηστικὴ κ' ἐπήγαινε νὰ φάγη....
Τ' 'Αρκάδι τότ' ἐχύθηκε σὰν ἄτι θυμωμένο,
 Στ' 'Αγγελικάρα τὴ φωνή, τὸ βλέμμα τ' ἀναμμένο,
Καὶ στὰ ντελίνια, στὴ φωτιά, στὸ φοβερὸ σκοτάδι,
 'Εμπρός, ὀπίσω ρίχνουνταν κ' ἐχάνετο τ' 'Αρκάδι....
Ὡσὰν σὲ σκοτεινὴ νυχτιὰ ποῦ δὲν φωτίζει ἀστέρι,
 'Αστράφτει πάντα κάποτε ἀπὸ τὰ ἴδια μέρη,
Ἔτσι κ' ἐκεῖ δὲν ἄστραφτε παρ' ἀπ' τ' 'Αρκάδι μόνο,
 Κι' ἄκουες μέσα στὴ βοή, στὴ φρίκη καὶ στὸ φόνο,
Μέσ' στοῦ καπνοῦ τὰ σύννεφα καὶ μέσ' στὴν τρικυμία,
 'Εδῶ ν' ἀντιλαλῇ «'Αλλάχ!» κ' ἐκεῖ «'Ελευθερία!»
Πέφταν κατάρτια σὰ βουνὰ στὴν ταραχὴ ἐκείνη,
 Πλώρη τὴν πλώρη ἐχτύπαε, ντελίνι τὸ ντελίνι,
Κατάραις ἐγαργάριζαν τὰ κύματ' ἀφρισμένα,
 Καὶ καταπίναν ζωντανὰ κορμιὰ καὶ πεθαμμένα!
— Πές μας, χαρούμενο πουλί, χιονάτη περιστέρα,
 Δὲν αἱματώθ' ἡ νίκη μας ἐκείνη τὴν ἡμέρα;
Κανένα δὲν ἐχάθηκε δικό μας παλληκάρι;...
 — Ἄχ! ἕνα κλαί' ἡ Λευθεριὰ τῆς θάλασσας λειοντάρι!
Μαζῇ μὲ τὸν Καλόγερο, τὸ ψαριανὸ ξεφτέρι,
 Πλάγι μὲ πλάγι ἄδειαζε ἀκοίμητο τριμπόνι·

Πόσους ἀπίστους ἔρριξε τὸ κῦμα μόνο ξέρει,
Καὶ τοῦ πελάου ὁ ἀφρὸς ὁποῦ τοὺς σαβανόνει.
Μὰ στὴ φωτιὰ τὴν ὕστερη, στὴν ὕστερη ὁρμή του,
Εἶδα στὴν πλώρη τὸ κορμὶ κι' ἀπάνω τὴ ψυχή του!
Λουλούδια καὶ ἰτιᾶς κλαδὶ στοῦ τάφου του τὸ λάκκο·
Τὸν εἶδα ὅταν ἔπεσε τὸν Καπετὰν-Κυριάκο!

. . . .

Τὴν ὥρα ποῦ ἐσώπασε τῆς μάχης τὸ κανόνι,
Εἶδα μακρυὰ στὸ πέλαγος νὰ φεύγουνε ντελίνια,
Καὶ τὸ 'Αρκάδι φῶς θεοῦ καὶ δόξα νὰ χρυσόνῃ·
Τί κρῖμα τέτοια νἄχετε θαλασσινὰ δελφίνια!...
Ἂν εἶχαν ἄλλοι σὰν κ' ἐσᾶς τῆς Ὕδρας τὸ κανόνι,
Τ' ἀστροπελέκι τῶν Ψαρῶν, τῆς Σπέτσας τὸ τριμπόνι,
Μιὰ θενὰ ἦτον ἡ Ἑλλάς. — κ' ἡ ἄσπρη περιστέρα
Θλιμμένη πέταξε ψηλὰ κ' ἐχάθη στὸν ἀέρα!

1867

ΕΓΕΡΤΗΡΙΟΝ

Μὴ μᾶς χλευάζῃς, Ἥλιε, ἀκτῖνας μὴ σκορπίζῃς
Εἰς τὴν πατρίδα τῶν νεκρῶν, εἰς γῆν κοιμητηρίου.
Ματαίως γῆν ἀχάριστον καὶ ἄγονον φωτίζεις·
Δὲν βλέπουν οἱ ἀόμματοι τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου....
Ἐξόριστος καὶ ἄπατρις πλανήσου εἰς τὰ ξένα,
Εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἕλληνα δὲν θ' ἀπαντήσῃς ἕνα!

Ὦ, ἂν ἐχρύσωσες ποτὲ ἡρώων πανοπλίας,
Ἂν εἰς στρατόπεδα κλεπτῶν πυρίτιδα ὠσφράνθης,
Ἂν εἰς τὸ ξίφος ἔλαμψες τῆς Λαύρας τῆς ἁγίας,
Καὶ ἂν θερμαίνων τὴν ψυχὴν τοῦ Ῥήγα ἐθερμάνθης·
Τῶν τότε χρόνων Σύντροφε, λησμόνησέ μας πλέον,
Καὶ ῥίπτε τὰς ἀκτῖνάς σου εἰς τάφους ἡμιθέων.

Χρόνε προδότα καὶ ψαλὶς τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ σου·
Νὰ ἔχῃς τὸ ἀνάθεμα τῆς δυστυχοῦς πατρίδος!
Ἐσάρωσε τῆς δόξης μας τὰ τρόπαια ὁ ῥοῦς σου,
Καὶ ζῶμεν πένητες φωτὸς καὶ πένητες ἐλπίδος.
Ληστὰ ὡραίων ἡμερῶν, τῆς δόξης μας προδότα,
Ποῦ εἶναι, ποῦ ἡ εὔκλεια, τὰ ὄνειρα τὰ πρῶτα;

Ὁποία πτῶσις, Οὐρανέ, τοῦ Ἕλληνος, ὁποία!
  Πῶς μετεβλήθη ὁ λαμπρὸς υἱὸς τῆς Μεσημβρίας!
Ποῦ εἶν' ἡ πρώτη ῥώμη του, ἡ πρώτη του ἀνδρία,
  Καὶ πῶς ἐγήρασεν ὁ χθὲς ἀκόμη νεανίας!
Οἴμοι· ὁ γίγας σήμερον εἰς νάνον μετεβλήθη,
  Τὴν δόξαν ἐγκατέλιπε κ' ἡ δόξα τὸν ἠρνήθη.

Τίς μᾶς διέφθειρε καὶ τίς τὸ ἔθνος φαρμακεύει;
  Τίς εἶναι τόσης πτώσεως καὶ μαρασμοῦ αἰτία;
Τίς Κίρκη μᾶς μετέβαλε, τίς δαίμων μᾶς νοθεύει;...
  Ἐδῶ ἡ γλῶσσα σιωπᾷ, λαλεῖ πλὴν ἡ καρδία.—
Τίς οἶδε ποίας παλαιὰς πληρόνει ἁμαρτίας
  Τῆς ῥοδοδάφνης ἡ πατρίς, ἡ γῆ τῆς δυστυχίας!

Φεῦ, Νεολαία φθισική· μὲ μόνον τὰ βιβλία,
  Μὲ τὰ βιβλία τὰ νεκρὰ δὲν γίνεσαι μεγάλη,
Κ' εἶν' ὅπλον ἐπικίνδυνον πολλάκις ἡ παιδεία,
  Ὅταν σιγᾷ τὸ αἴσθημα καὶ ἀρετὴ δὲν θάλλῃ.
Μικρὰ εἰς ἔργα, πρόθυμος εἰς λόγους καὶ καυχήσεις,
  Ὁ Φράγκος σὲ ἠπάτησε, σ' ἐμάρανεν ἡ Δύσις!

Φράγκοι, φθορεῖς τοῦ Ἕλληνος, Εὐρώπη, μητρυιά μας·
Γελᾶτε ὁ ἀετιδεὺς πρὶν πτέρυγας ἀνοίξῃ.
Μὰ τὸν Παλαιολόγον μας καὶ μὰ τὰ δάκρυά μας,
Δὲν θέλει ὅλους ὁ ψευδὴς πολιτισμὸς μᾶς πνίξει!
Τοῦρκοι καὶ Σκύθαι, Βρεττανοί, Αὐστριακοί, Γαλάται,
Γελᾶτε.... Θὰ γελάσωμεν κ' ἡμεῖς καθὼς γελᾶτε.

Συγγνώμην Βύρωνος ψυχή, συγγνώμην Γιραρδῖνε,
Καὶ σὺ μολπὴ τῆς ἀρετῆς, εὐώδη Βερανζέρε·
Ὄχι· δὲν εἶναι ἡ Ἑλλὰς ἀχάριστος, δὲν εἶναι.
—Εἰς τὴν ἁγίαν μνήμην των, πατρίς μου, ὅπλα φέρε!—
Ὦ, κλίνω γόνυ ἔμπροσθεν ἐγὼ τῶν Φιλελλήνων,
Τὸν Ἄβουτ τὸν περιφρονῶ, θρηνῶ τὸν Λαμαρτῖνον....

Βέλος δὲν ῥίπτω καθ' ὑμῶν, ὦ ὑπουργοὶ πυγμαῖοι·
Δὲν καταβαίν' εἰς βόρβορον οὐδέποτε ἡ Μοῦσα.
Ὑμνεῖ τὴν δόξαν τῶν λαῶν, τὴν δυστυχίαν κλαίει,
Καὶ πρὸς τὰ ὕψη στρέφεται τοὺς νάνους λησμονοῦσα.
Ἂν ζῆτε, ἂν ἐκπνέετε, ἂν ὑπουργοὶ καλῆσθε,
Τίς τὸ γνωρίζει;... Ἄγνωστοι κ' εἰς τοὺς υἱούς σας εἶσθε!

Εἰς ποῖον μέρος νὰ στραφοῦν, Πατρίς, τὰ βλέμματά σου,
  Κ' εἰς ποῖον στῆθος ἡ σεπτὴ νὰ κλίνῃ κεφαλή σου;
Εἰς ἀδοξίαν νὰ ταφῇς καὶ λήθην ἑτοιμάσου·
  Οἱ πρόμαχοί σου ἔπεσαν, κωφεύουν οἱ λαοί σου....
Σιγᾷ τὸ βῆμα τῆς Βουλῆς, τὸ βῆμα τῶν κοράκων,
  Καὶ σοῦ ἀνοίγουν ἀπαθῶς τὰ τέκνα σου τὸν λάκκον!

Εἷς μόνος ἔτι κύκνος σου, ὁ Βάρδος τοῦ ἀγῶνος,
  Ὡς Σπαρτιάτης παλαιὸς εἰσέτι δὲν ἐνδίδει·
Εἰς προμαχῶνα μάχεται ὑπὲρ πατρίδος μόνος,
  Πληγόνει καὶ πληγόνεται, πλὴν δὲν σὲ παραδίδει....
Ἀλλ' οἴμοι· συλλαμβάνεται ἀπὸ ἐχθρῶν ἀγέλην,
  Καὶ σύρεται εἰς τὰ δεσμὰ ὁ τελευταῖος Ἕλλην! *

Ὦ σεῖς ὀλίγοι μάρτυρες πιστοὶ εἰς τὴν πατρίδα!
  Φύγωμεν, φύγωμεν μακράν, εἰς ξένας παραλίας·
Ἀπάτριδες καὶ κλαίοντες τὴν φθίνουσαν ἐλπίδα,
  Ἂς ἐπαιτήσωμεν ἀλλοῦ πνοὴν ἐλευθερίας.
Ἂς σκορπισθῶμεν, πλάνητες καὶ πάλιν Ἰουδαῖοι,
  Ὅπου ψευδώνυμος ἀὴρ συντάγματος δὲν πνέει....

* Αἰνίττομαι τὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην στενάζοντα εἰς τὰς φυλακὰς ἀοίδιμον ποιητὴν Α. Σοῦτσον.

Εἰς μάτην, Διάκ', ἐζήλευσες τοῦ μάρτυρος τὸ στέμμα,
Κ' ἔπεσες πλήρης καλλονῆς ὁρμῶν ὡς ὁ βορέας·
Εἰς μάτην, Φλέσσα, ἔχυσες τὸ εὐγενές σου αἷμα,
Κ' εἰς τάφον κεῖσαι ταπεινόν, υἱὲ τῆς Καλογραίας!
Ματαίως μ' ἑκατὸν πληγὰς ἐπέσατε, ματαίως!
Λαὸς διέρχεται πατῶν τὴν κόνιν σας πυγμαῖος.

Κοιμοῦ καὶ μὴ ἐγείρεσαι τῆς 'Αραχόβης Ἄρη,
Μὴ ἐξυπνήσῃς, 'Οδυσσεῦ, κοιμήσου, Κυριακούλη·
Σβύσε τὴν δᾷδα, κεραυνὲ τῶν θαλασσῶν, Κανάρη,
Καὶ μὴ ἀπὸ τὸ μνῆμά σου ἐξέρχεσαι, Μιαούλη.
Οἱ ἄνδρες τοῦ ἀγῶνός μας ποτὲ μὴ ἐγερθῆτε!
Θὰ ἦν' ἡ ἔγερσις πικρὰ στιγμὴν ἂν μᾶς ἴδῆτε....

Ὄχι· δὲν εἴμεθα ἡμεῖς υἱοί σας, καὶ δὲν ῥέει
Πτερόνον τὴν καρδίαν μας τὸ εὐγενές σας αἷμα·
Τὸ πῦρ ὁποῦ σᾶς ἔφλεγε τὰ στήθη μας δὲν καίει,
Καὶ τὸ αὐτὸ δὲν ἔχομεν ἀνάστημα καὶ βλέμμα.
Ὡς 'Ιουδαῖος σήμερον ὁ Ἕλλην κάτω νεύει,
Νεκροκοιμᾶται, κ' ἔγεινε τοῦ Εὐρωπαίου χλεύη!

Κακία ἤδη, μαρασμὸς καὶ ψεῦδος καὶ μικρότης,
Πιθηκισμοὶ τῆς Δύσεως, ταπείνωσις, δειλία,
Ἰδοὺ τί μᾶς κατέλιπεν ὁ χρόνος ὁ προδότης,
Ἰδοὺ τί δίδ' εἰς τοὺς λαοὺς ψευδὴς ἐλευθερία!
Οἴμοι· δὲν εἴμεθα οἱ πρὶν τοῦ ἔθνους στρατιῶται·
Παρῆλθον ὅλα, ὠχριοῦν αἱ δάφναι μας αἱ πρῶται!

Λαέ, εἰς τῆς πατρίδος σου ἀνάλγητε τοὺς θρήνους,
Πιέζει τοὺς κροτάφους σου ἡ δάφνη τοῦ Μαρτίου,
Κ' ἐνώπιόν σου ὠχριᾷ περίλυπος καὶ σύννους,
Ἡ κρινοδάκτυλος αὐγὴ τῆς τρίτης Σεπτεμβρίου!
Κύψε τὴν δούλην κεφαλήν, τὸ ὕψος σὲ ζαλίζει·
Μόνον τὸ χῶμα ὁ δειλὸς ὀφείλει ν' ἀτενίζῃ.

Ποίαν, ὦ ποίαν πρᾶξιν σου, λαέ, νὰ ἐξυμνήσω;
Τί μέγα ἔργον ἔπραξες ἢ κ' ἐφαντάσθης μόνον;
Εἰπέ με μίαν ἀρετὴν κ' ἐγὼ νὰ τὴν σαλπίσω....
Φεῦ· ἀπαντᾷς μ' ἐρύθημα καὶ καταισχύνης στόνον!
Πολὺ κοιμᾶσαι, δυστυχῆ, ὕπνον νεκρῶν κοιμᾶσαι·
Ἐγείρου καὶ εἰς εὔκλειαν θανοῦσαν μὴ καυχᾶσαι!

Ἐγείρου, ὁ διάδοχος τοσούτων ἡμιθέων!
Σχίσε τοῦ Φράγκου τὴν στολήν, υἱὲ τῆς φουστανέλλας·
Ἀρνήσου τὸν πολιτισμὸν τῶν πλάνων Εὐρωπαίων,
Καὶ γίνου πάλιν Λιακατᾶς καὶ Δράκος καὶ Τζαβέλλας!
Ἄφες τοῦ Φράγκου τὸν χορόν· ἂν ὁ χορὸς σ' εὐφραίνῃ,
Τοῦ Ὀδυσσέως ὁ βαρὺς χορὸς σὲ περιμένει.

Ἐγείρου ὁ ἀπόκληρος τοῦ Σεπτεμβρίου πάλιν,
Ἐγείρου, καὶ δὲν ἔληξε τὸ δρᾶμά σου ἀκόμα·
Πνίξε τοὺς μητραλοίας σου εἰς ἄλκιμον ἀγκάλην,
Κ' εἰς μίσους βάψε ἀστραπὴν τὸ κεκλεισμένον ὄμμα!
Ἰδὲ πῶς στρέφονται πρὸς σὲ οἱ δοῦλοι ἀδελφοί σου·
Ὁποῖος εἶσαι γνώρισε, ἐγείρου, ἀναστήσου!

Ὡς σὲ ὠνειροπόλησα νὰ σ' ἔβλεπα, Θεέ μου!
Καλλίζωνον ἁρματωλὸν μὲ τουρκομάχον ξίφος·
Γοργὸν ὡς ῥεῦμα ποταμοῦ εἰς στάδιον πολέμου,
Καραϊσκάκην τὴν μορφήν, Νικηταρᾶν τὸ ὕφος!
Φεῦ, πῶς μ' ἐμπαίζεις, γόησσα τῶν πόθων φαντασία·
Σιώπα, Μοῦσα θλιβερά, σιώπησον, καρδία!

1860

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΡΑΧΙΟΝΑ

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΡΙΒΑ

Δὲν σοῦ ἔθραυσε τὸ χέρι μία 'Αρβανίτου σφαῖρα,
Οὐδὲ ἕνα γιαταγάνι τούρκικο στὸ Κουσσυλιό,
Ὅταν ἔτρεξες νὰ σμίξῃς τὸ μεγάλο σου πατέρα
Στὸ ἀνθρώπινο ἐκεῖνο τοῦ πολέμου μακελειό.

Ἕνα ἥσυχο, τῆς τέχνης, τοῦ συλλογισμοῦ μαχαῖρι,
Ὅπου ἔτρεμε στὰ χέρια τοῦ 'Ασκληπιοῦ κυρτό,
Ἔκοψε τὸ τιμημένο, τὸ ἀνδρειωμένο χέρι,
Ὡς νὰ εἶχεν ἡ πατρίς μας πολλὰ χέρια σὰν αὐτό!

Ἄχ! σ' αὐτὸ τὸ χέρι αἷμα ἔβραζε Καπετανέων,
Τετρακόσιων χρόνων αἷμα, κλέφτικο, ἱπποτικό·
Αἷμ' ἀτίμητο καὶ ὅλη ἡ ἀνδρία τῶν Γριβαίων,
Αἷμ' ἀνόθευτο, βουνήσιο, καθαρό, ἑλληνικό!

Δὲν εἶν' ἄπον' ἡ ψυχή μου κ' ἕνα δάκρυ τηνὲ βλάφτει·
Ὅμως χθὲς μέσα στὸ πλῆθος εἶδα χέρια περιττά,
Κ' ἔκραξα χωρὶς νὰ θέλω· «Ἄχ, τὸ χέρι αὐτὸ ποῦ σκάφτει,
«Τῆς ἀρρώστειας τὸ μαχαῖρι κατὰ γῆς δὲν τὸ πετᾷ!»

Κλάψε τῆς Ἀκαρνανίας, κλάψε, γέρικο λειοντάρι,
Εἰς τὴν ἀργυρῆ σου χαίτη τέφρα λύπης ἂς χυθῇ·
Ἐκλαδεύθη τ' ὄνομά σου, κι' ἄλλος Γρίβας δὲν θὰ πάρῃ
Τὸ πατροπαράδοτό σου, τουρκομάχο σου σπαθί!

Δὲν μπορεῖ καθένα χέρι, κάθε χέρι ποῦ θελήσει,
Τὸ σπαθὶ τοῦ Γέρο-Γρίβα νὰ φουχτώσῃ τ' ἀκουστό·
Μόνο τὸ κομμένο χέρι ἤξευρε νὰ τὸ κρατήσῃ,
Πλὴν τὸ ἔκοψαν ἐκεῖνο, πλὴν ὠρφάνευσεν αὐτό!

Τὤκοβαν κ' ἐχαμογέλα, τὸ πριονίζαν καὶ μιλοῦσε,
Ἔτριζαν τὰ κόκκαλά του κ' ἐτρεμάζαν οἱ γιατροί·
Ἕνα, ἕνα δάχτυλό του ἔπεφτε κ' ἐσπαρταροῦσε,
Δίχως τὴ μιλιὰ νὰ χάσῃ ἢ τὴν ὄψι τὴν φαιδρή!

Ὄχι, ὄχι· ὁ Ῥωμάνος, ποῦ θαυμάζ' ἡ ἱστορία
 Κ' ἔκαμε τὴν δεξιά του στάχτη μέσα στὴ φωτιά,
Ἄχ! ποτὲ δὲν εἶχε τόση σὰν ἐσέν' ἀταραξία....
 Εἶχες κόλασι στὴ σάρκα καὶ γαλήνη στὴ ματιά.

Πόσο μέλλον, πόση δόξα φούχτονεν αὐτὸ τὸ χέρι!
 Τί θὰ ἔκαμν' ἡ λεπίδα τοῦ καλοῦ του μαχαιριοῦ;
Πόσαις, πόσαις ροδοδάφναις ἤθελε μιὰ μέρα φέρει,
 Κόκκιναις ὡσὰν τὸ αἷμα τοῦ καλοῦ παλληκαριοῦ!

Εἰς τὸν κόσμον τώρα τοῦτον τί νὰ κάμῃ, τί νὰ κάμῃ;...
 Πῶς θὰ ζήσῃ τόσα χρόνια, χρόνι' ἀπόμαχα, νεκρά;
Τί ἀξίζει ὁ ἀνδρεῖος δίχως χέρι καὶ παλάμη,
 Τὸ λειοντάρι χωρὶς νύχια, ὁ αἴτὸς χωρὶς φτερά;

Τί θὰ κάμῃ, ὅταν πάλιν ἡ πατρὶς «στὰ ὅπλα!» κράξῃ,
 Καὶ βοίσῃ κάθε βράχος, κάθε στῆθος καὶ ψυχή;
Ὅταν μὲ θυμὸ ἡ γῆ μας παλληκάρια ἀνατινάξῃ,
 Καὶ τὸ καρυοφύλλι δώσῃ εἰς τὴν λόγχη τὴν εὐχή;...

Ἄ, χλωμός, συλλογισμένος, στὴ χαρά μας θενὰ στέκῃ·
Μὲ τὸ πατρικὸ σπαθί του ἕνας, ἕνας θὰ ζωσθῇ,
Θὰ μυρίζεται μπαρούτι, θεν' ἀκούῃ τὸ τουφέκι,
Δίχως νὰ μπορῇ ἐκεῖνος νὰ φουχτώσῃ τὸ σπαθί!

Δύστυχο σπαθί!... τί κρῖμα! Μέσ' στὰ νειάτα σου, καϋμμένο,
Καλογέρεψες, κρεμιέσαι εἰς τὴ μέση του πιστό,
Ὡσὰν ἐκκλησιᾶς κανδῆλι, ὁποῦ ἔλαμπε ἀναμμένο
Καὶ κρεμιέται στὴν εἰκόνα ἀπ' τὸν ἄνεμο σβυστό....

Νὰ κοποῦν τὰ δυώ σας χέρια, καὶ τὰ δυὼ νὰ σᾶς κοποῦνε,
Εἰς τὸ μνῆμά σας ἐπάνω τ' ὄνομά σας νὰ γραφθῇ,
Τὴν πατρίδα μας μεγάλη τὰ δυὼ μάτια σας νὰ ἰδοῦνε,
Σεῖς ποῦ εἶσθε ἡ αἰτία τέτοιο χέρι νὰ χαθῇ!

Δόσε δύναμι, πατρίς μου, δόσε, μάνα, τὴν εὐχή σου
Στὴ φυλακισμένη λύρα,* στὸν πικρὸ τραγουδιστή.
Τὴν ἀδύνατη φωνή μου στήριξε μὲ τὴ φωνή σου·
Θέλω νὰ παρηγορήσω τὸν καλὸ πολεμιστή.—

* Συνέπεσε τότε νὰ ἦμαι δεσμώτης μετά τινων εὐγενῶν ὁμηλίκων ἕνεκα τῆς κατὰ τοῦ ἀειμνήστου Ὄθωνος ἀρξαμένης πάλης.

Ποιὸς ἀπ' ὅλους ἦλθε πρῶτος ἀπὸ τοῦ βοριᾶ τὰ μέρη
Μὲ τρακόσιους μαυροφόρους, μὲ νεκρώσιμη στολή,
Κ' ἔρριξε τὴν πρώτη σπίθα μὲ τὸ ἕνα του τὸ χέρι
Κι' ἄναψε κι' ἀκόμα καίει ὅλη τὴν 'Ανατολή;

Σὺ ποῦ μέσ' σταῖς φυλακαῖς σου τὸν ἐδέσμευσες, Αὐστρία,
Τ' ὄνομα τοῦ Ὑψηλάντη λέγε σὺ τὸ ἱερό,
Δολοφόνε τοῦ Φεραίου, τῆς Ἑλλάδος ἁμαρτία,
Χριστιανὴ μὲ ἀλκοράνι, Μουσουλμάνα μὲ σταυρό!

Ὅταν πάλ' ἡ Σαλαμίνα τοὺς βαρβάρους πολεμοῦσε,
Ποιὸς μὲ δυὼ κομμένα χέρια καὶ μὲ φρόνημ' ἀετοῦ,
Ποιὸς τοῦ Πέρση τὴν τριήρη μὲ τὰ δόντια του κρατοῦσε;
— Ὁ Κυναίγειρος, τ' ἀδέλφι τ' 'Αθηναίου ποιητοῦ.

Κι' ὁ περίδοξος Διλλιέρος σὲ φωτιᾶς δὲν εἶδε σάλο
Σὰν κ' ἐσὲ τὴν δεξιά του ἄχρηστη νὰ πεταχθῇ;
Πλὴν δὲν ἔπεσ' ἡ καρδιά του, μὲ τὸ χέρι του τὸ ἄλλο
Τοῦ στρατάρχου τῆς Γαλλίας ἐστολίσθη τὸ σπαθί!

Ὄχι, ὄχι· μὰ τὸν πόνο, ποῦ γιὰ σένα ἔχω πάρει,
Μὰ τὸ τίμιό σου χέρι, ποῦ σοῦ τὤκοψαν γιατροί,
Πέντε δάχτυλα δὲν κάμνουν τὸ καλὸ τὸ παλληκάρι·
Ἡ καρδιά του τονὲ κάνει κ' ἡ ψυχή του ἡ φλογερή!

Ἂν ὁ μέγας Ναπολέων ἔχανε τὴν δεξιά του,
Πῶς! θὰ ἔμενε τοῦ κόσμου ὁ κατακτητὴς ἀργός;
Πάλι θ' ἅρπαζε τὸν κόσμο ἡ πλατειὰ διάνοιά του·
Ἡ καρδιὰ εἶναι ὁ ἥρως καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀρχηγός!

Ναί! ὁπόταν τὴν πατρίδα ἐθνοφυλακὴ στολίσῃ,
Κ' ἡ γερόντισσα σημαία τὰ παληά της θυμηθῇ,
Λαφαγὲτ ἡ ἀνθισμένη νεολαία θὰ ζητήσῃ,
Καὶ τὸν Λαφαγὲτ θὰ εὕρῃ εἰς τοῦ Γρίβα τὸ σπαθί!

1860

ΘΟΥΡΙΟΣ

Στ' ἅρματα! στ' ἅρματα! Χτυπᾷ τῆς Λαύρας ἡ καμπάνα·
"Αχ! ἡ γλυκειά της ἡ φωνὴ «Χριστὸς ἀνέστη!» ψάλλει.
Ἡ 'Αμαζόνα ἐξύπνησεν, ἐξύπνησεν ἡ Μάνα·
Μαζῆ μὲ τὴν 'Ελευθεριὰ θὰ ταξειδέψῃ πάλι!
Λουλούδια τὸ ταξεῖδί τους καὶ φῶς νὰ τὸ χρυσόνῃ·
Στ' ἅρματα! στ' ἅρματα, παιδιὰ τοῦ Λάμπρου τοῦ Κατσώνη!

Ποιὰ χείλη, ποιὰ νὰ εἴπανε καταραμένα χείλη,
Πῶς πέθαναν τὰ Γιάννενα κ' ἡ Κρήτη ἀπονεκρώθη;
Ποιὸς εἶπε πῶς ἡ Λάρισσα δὲν ἔχει καρυοφύλλι,
Καὶ πῶς τοῦ 'Αλεξάνδρου μας ἡ σπάθη ἐμαρμαρώθη;
Ποιὸς εἶπε πῶς ὁ οὐρανὸς δὲν ἔχ' ἀστροπελέκι,
Ἡ Σαλαμίνα κύματα καὶ ἡ Ἑλλὰς τουφέκι;...

Στ' ἅρματα! στ' ἅρματα κ' ἐμπρός! ὅλο ἐμπρός.... σὰν κῦμα
'Ωκεανοῦ ἀκοίμητο· σὰν τὸν καιρὸ ποῦ τρέχει!
'Εμπρὸς εὑρίσκετ' ὁ Θεός, στὸ στάσιμο τὸ κρῖμα·
Ἡ δόξα πάντα εἶν' ἀρχή, τελειωμὸ δὲν ἔχει....
Τὸ πόδι δὲν κουράζεται ποῦ ἡ τιμὴ φτερόνει·
Στ' ἅρματα! πάλι στ' ἅρματα, παιδιὰ τοῦ Κατσαντώνη!

Αἴ! θὲ νὰ πολεμήσωμε κι' ἀπ' ἔξω κι' ἀπὸ μέσα·
Ἡ φθίσις πέρασε· μπροστά, ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι!
Θὰ ῥητορέψ' ἡ Μάνα μας μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ Φλέσσα,
Μὲ τοῦ Κανάρη τὴ φωτιά, τὸ μάτι τοῦ Μιαούλη.
Ἐμπρός! τ' Ἀνδρούτσου ὁ χορὸς ἀρχήνισεν, ἀρχίζει·
Πιάστε, παιδιά μου, τὸ χορὸ κ' ἡ δάφνη λουλουδίζει....

Ἴσως εἰπῇς, Δέρβυ-πασσᾶ, ξαδέλφι τοῦ βαρβάρου,
Πῶς τὸ μισὸ φεγγάρι σου χτυποῦμε τελευταῖοι·
Μὰ τὴν ὑστερινὴ πληγή, μὰ τὴν πληγὴ τοῦ χάρου
Δὲν δίνουν μ' ἄλλους, μοναχοὶ τὴν δίνουν οἱ γενναῖοι!
Ἐμεῖς θὲ νὰ τὸ θάψωμεν, ἡ ἐδική μας γέννα·
Μόνο τὸν ἐπιτάφιο θ' ἀφήσωμε σ' ἐσένα....

Στ' ἅρματα! στ' ἅρματα.... Καὶ πῶς! μόνο σ' ἐμᾶς ταιριάζει,
Σ' ἐμᾶς ποῦ ἔπλασ' ὁ Θεὸς στὴν ἔμμορφή του ὥρα,
Τὸ δαμασκὶ στὴ μέση μας τοῦ κάκου νὰ σκουριάζῃ;...
Ἄχ, ὄχι! μὰ τὸ στράτευμα ποῦ ῥοβολάει τώρα,
Μὰ τὰ παιδιὰ ποῦ ἄφησαν προχθὲς τὰ σύνορά μας,
Μὰ τῆς Πατρίδος τὴν τιμὴ καὶ τὴν κρυφὴ χαρά μας!

Στ' ἄρματα! στ' ἄρματα! 'Εμεῖς σὲ κολοσσὸ κανένα
 Δὲν ἔχομε τὴν πλάτη μας σὰν ἄλλοι στηριγμένα.
Συμμάχους, ἄρματα σ' ἐμᾶς κανένας δὲν θὰ δώσῃ·
 Μόνο γιὰ Σλαύους ἠμποροῦν νὰ πολεμοῦν οἱ 'Ρῶσσοι.
Τὸ αἷμά μας εὐγένεια βουλγαρικὴ δὲν ἔχει·
 Εἶναι νερὸ κι' ἂς χύνεται, εἶναι νερὸ κι' ἂς τρέχῃ....

Ναί· μόνοι μέσ' ἀπ' τὴ φωτιὰ ποῦ μπήκαμε θὰ βγοῦμε·
 Εἶναι παληὰ συνήθεια καὶ δὲν τὴν παραιτοῦμε....
Θὰ πολεμήσῃ σήμερα μονάχη της καὶ πάλι
 'Η Μάνα τοῦ Σκενδέρμπεη καὶ τοῦ Μαυρομιχάλη.
Μὲ τὸ δικό της τὸ Θεό, μὲ τὰ παιδιά της μόνα,
 Μὲ τὰ μισά της τ' ἄρματα ἀρχίζει τὸν ἀγῶνα!

Χαρῆτε, νειοί, ποῦ ἔχετε τὰ εἴκοσί σας χρόνια,
 Παιδιὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τοῦ Κίμωνος ἐγγόνια!
Εὐτυχισμένα· γίνεται γιὰ σᾶς τὸ πανηγύρι....
 Ἄχ, στοὺς Πατέρες τρέξετε, στὸ Ἅγιο κοιμητῆρι,
Νὰ ἰδοῦν τὰ ὅπλα τους σ' ἐσᾶς, τὴ νειότη, τὸ κορμί τους,
 Κ' ἡ πικραμένη νὰ χαρῇ στὴν ὄψι σας ψυχή τους....

Τουφέκι μὴν ἀδειάσετε πριχοῦ ν' ἁγιασθῆτε·
Σύρετ' ἐκεῖ, πρὶν στῆς φωτιᾶς τὴ φλόγα βαφτισθῆτε....
Ἡ λόγχαις σας στοῦ τάφου τους ἂς σκύψουν τὸ τριφύλλι,
Νὰ πάρουν ὅλαις τους εὐχὴ ἀπὸ τὸ καρυοφύλλι.
Καὶ θενὰ ἰδῆτε τί μπορεῖ αὐτὴ νὰ κάνῃ μόνη!
Στ' ἅρματα! στ' ἅρματα, παιδιὰ τοῦ Χρήστου τοῦ Μηλιώνη!

Τὸ ξεύρω, μόνοι μείναμε· τὸ ξεύρω, ἡ Ῥωσσία
Στὸν Τοῦρκο δίχως ἐντροπὴ τὸ χέρι τώρα δίδει·
Σὲ κάθε της ὁμόδοξο χαρίζει ἐλευθερία,
Καὶ μόνο δούλους Ἕλληνας στὸ μακελειὸ ἀφίνει!
Τὸ ἀλκοράνι φαίνεται πῶς ἡ Ἑλλὰς πιστεύει,
Δὲν ἔχει αἷμα σλαβικό, ἄλλο θεὸ λατρεύει....

Αἴ, τὰ γνωρίζομε αὐτὰ ἀπ' τὸν Ὀρλὼφ ἀκόμα,
Μὰ δὲν πειράζει· τὸ σπαθὶ τὸ βγάλαμ' ἀπ' τὴ θήκη!
Θὰ χύσῃ αἷμα ἡ Ἑλλάς, μὰ δὲν θὰ γείνῃ πτῶμα·
Δὲν θενὰ πολεμήσωμε, τὸ ξεύρομε, γιὰ νίκη,
Μ' ἐλπίδα δὲν θὰ σφίγγωμε στὴ φούχτα τὰ μαχαίρια,
Μὰ τάφο θὰ ζητήσωμε ψηλότερ' ἀπ' τἀστέρια!

Ἔλα, Εὐρώπη, χτύπα μας κ' ἐσὺ κ' ἐσὺ ἀκόμα,
Μὲ τὸν Κιρκάσιο μαζῆ, εἰς τοῦ Χοβάρτ τὸ πλάϊ·
Τοῦ κανονιοῦ του γέμισε καλλίτερα τὸ στόμα,
Καὶ χτύπησ' ἕνα δυστυχῆ λαό, ποῦ πολεμάει
Τὴ Μάνα ποῦ τὸν γέννησε νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ·
Μὲ δάκρυα καὶ μὲ σίδερα τὴν τόλμη ἂς πλερώσῃ!

. . . .

Στ' ἅρματα! στ' ἅρματα κ' ἐμπρὸς σὲ χάρο τιμημένο·
Σὲ χάρο εἶπα;... Καὶ γιατί; ποιὸς ξέρει, ποιὸς τὸ ξέρει,
Ἂν δρόμο δὲν ἀνοίξωμε μὲ δάφναις σκεπασμένο;...
Ἔχει μεγάλη δύναμι τ' ἀπελπισμένο χέρι!
Δὲν ἀναστήθηκ' ἡ Ἑλλὰς γιὰ νὰ τὴν φάγ' ἡ λήθη,
Καὶ δὲν πεθαίνει ὁ ἀϊτὸς ποτέ του σὰν ὀρνίθι!

1878

ΠΑΤΡΙΣ ΚΑΙ ΕΡΩΣ

Ὦ Πατρίς μου! ἰδού, τὴν ἀφίνω·
Ἄφες ἔτι ἓν δάκρυ νὰ χύσω.
Εἶναι πταῖσμα στιγμὴν ἂν δακρύσω;
Χθὲς ἀκόμη μοῦ ἦτο Πατρίς.

Ὁ ἀγὼν τοῦ πολέμου τί εἶναι;
Τώρα μάρτυρες μάχομαι πάλην....
Τὴν πιστήν της ἀφίνω ἀγκάλην,
Ἐνῷ πάλαι μοῦ ἦτο Πατρίς.

Οὐρανέ· ἡ Πατρὶς καὶ ὁ Ἔρως,
Ἐὰν ἔχουν τὴν φύσιν ὁμοίαν,
Πῶς μὲ τόσην κτυπῶνται μανίαν!
Δὲν εἶν' Ἔρως, Θεέ, κ' ἡ Πατρίς;

Εἶναι νὺξ καὶ τὰ πάντα κοιμῶνται,
Γλυκὺς ὕπνος τὴν φύσιν εὐφραίνει,
Πλὴν ὁ Ἔρως ἀκοίμητος μένει,
Πλὴν ἀκοίμητος μέν' ἡ Πατρίς.

Φεύγω, φῶς μου.... Δὲν θέλω νὰ κλαύσῃς
Ἂν τῆς μάχης μὲ πάρῃ τὸ κῦμα·
Στέψε μόνον τὸ κρύον μου μνῆμα
Μ' ἕνα κρίνον Ἐσὺ κ' ἡ Πατρίς!

1860

Ο ΕΞΟΡΙΣΤΟΣ ΚΡΗΣ *

Α΄

Νειὸς Κρητικὸς ἐκύτταζε μὲ μάτι θολωμένο
Ἀπὸ τῆς Θήρας τὸ νησὶ τὴν ἔρημη τὴν Κρήτη,
Ὡσὰν ἐκεῖνον ποῦ κυττᾷ μὲ χεῖλος διψασμένο
Νερὸ νὰ χύνῃ ποταμοῦ κρυσταλλωμένη κοίτη.
Μαυρίζαν σὰν τὸν κόρακα τὰ γένεια, τὰ μαλλιά του,
Τὰ δυὼ σμιγμένα φρύδια του κ' ἡ μαύρη φορεσιά του.

—Γειά σου, τοῦ εἶπα, Κρητικέ, κ' ἐκάθησ' ἀντικρύ του·
Πάλι τῆς Κρήτης σου θρηνεῖς τὴν ἄδικη τὴ μοῖρα!—
Ἐστράφη καὶ μ' ἐκύτταξε· ἡμέρωσ' ἡ μορφή του,
Κ' εἶπε·—Καλῶς τὸν ποιητή, καλῶς τηνε τὴ λύρα,
Ὅπου τῆς Κρήτης στόλισε τὸ σάβανο μὲ κρίνα,
Μαζῆ μὲ τ' ἀδελφάκι του ποῦ εἶναι στὴν Ἀθήνα.—

—Ἤτανε μέραις τῶν Παθῶν, νυχτιαὶς Ἐπιταφίου,
Κι' ἀγαπημένη πέθαινε τοῦ ἔθνους θυγατέρα....
Μὰ θἄλθη πάλι, Κρητικέ, κ' ἡ νύχτα τοῦ Νυμφίου,
Θὰ ψάλωμε κι' Ἀνάστασι ἐκεῖ καμμιὰν ἡμέρα.
Δὲ γέννησε ἡ θάλασσα γιὰ τὴ σκλαβιὰ τὴν Κρήτη,
Μήτε γιὰ πόδι ἀγαρηνὸ τὸ γέρο Ψηλορίτη!—

—Χώνεις τὴν πίκρα στὴν καρδιὰ γιὰ τὸν ἀπελπισμένο,
Καὶ κηλαϊδεῖ παρηγοριὰ τὸ σπλαχνικό σου στόμα.
Μὰ ξέρω, εἶπε, πῶς ἐκεῖ ψηλὰ εἶναι γραμμένο,
Νὰ μὴν ἀνθήσῃ ἐλευθεριὰ στῆς Κρήτης μου τὸ χῶμα.
Ἐμεῖς δὲν ἔχομε θεὸ στὸν οὐρανὸ κανένα·
Κι' αὐτὸς ἀλλαξοπίστησε, τὸν ἔχουν τουρκεμμένα!

Γνωρίζω, ξέρω τί θὰ πῇς· μὰ σώπασε, τὰ ἴδια
Μοὔλεγε χθὲς κ' ἕνας παπᾶς.... Μἄχω στὸ νοῦ μου ζάλη,
Σκοτάδι μπρὸς στὰ μάτια μου καὶ στὴν καρδιά μου φείδια.
Θεὸς δὲν εἶναι καὶ γιὰ μᾶς, τὸ ξαναλέγω πάλι!
Ὅποιος πιστεύει στὸ Σταυρὸ σταυρὸς τονὲ προσμένει,
Καὶ ὅποιος στὴν Ἐλευθεριά, στὰ σίδερα πεθαίνει....

Ἐλευθερία, φάντασμα, ψεύτρα θεά, ἀγέρα,
  Ὁποῦ οἱ σκλάβ' οἱ δύστυχοι μὲ δάκρυ' ἀναζητοῦνε·
Ὀχιὰ μὲ ἀηδονιοῦ φωνή, τοῦ Χάρου θυγατέρα,
  Πήγαινε, γέλα τοὺς τρελλοὺς ὁποῦ σὲ προσκυνοῦνε!
Σύρε, μωροὶ δὲν εἴμαστε νὰ μᾶς γελάσῃς πάλι,
  Καὶ νἄχῃς τὸ ἀνάθεμα τοῦ κόσμου προσκεφάλι!

Ἄχ, ναί· τοῦ δούλου τὴν καρδιὰ ζητεῖ νὰ τὴν ἀνάψῃ,
  Μονάχα ὅταν ἡ παληὰ χλαμύδα της ξεβάφῃ,
Καὶ θέλει αἷμα, κόκκινη σὰν πρῶτα νὰ τὴ βάψῃ....
  Χιλιάδες ἂν ἀνοίξουνε δὲν τὴν πειράζει τάφοι·
Τὴ φθάνει νᾆναι μ' ἔμμορφη χλαμύδα στολισμένη,
  Κι' ἂς χύνετ' αἷμα δι' αὐτὸ κι' ὁ κόσμος ἂς πεθαίνῃ!

Γιά, πές μου, πές μου, ποιητή· ποιὸς τόπος καὶ ποιὰ χώρα
  Περσότερο τῆς Κρήτης μου τὴν ἔχει λατρευμένα;
Ποιὸ χρόνο φάνηκε σ' ἐμᾶς, ποιὰ μέρα καὶ ποιὰ ὥρα,
  Καὶ δὲν τὴν ἀπαντήσαμε μὲ μάτια δακρυσμένα;...
Ἡ μιὰ γενιὰ τὸν πόλεμο στὴν ἄλλη τὸν ἀφίνει,
  Πέφτομε, σηκονόμαστε, μὰ ἡ φωτιὰ δὲ σβύνει!

Ἄχ! ἂν τὰ κόκκαλα βαλθοῦν τὸ ἕν' ἀπάνω στ' ἄλλο
    Τῶν Κρητικῶν, ποῦ λευθεριᾶς ἐφούχτωσαν μαχαίρια,
Τί πυραμίδα, τί βουνὸ θὰ κάνανε μεγάλο!
    Τὸν Ψηλορίτη θάφθαναν, θὰ 'γγίζανε τ' ἀστέρια
Κι' ἀπάνω τῆς 'Ελευθεριᾶς θὰ ἔστηναν τὸ θρόνο·
    Τέτοιο θρονὶ τῆς ἄσπλαχνης Θεᾶς τῆς πρέπει μόνο!

Σ' ἐμᾶς δὲ βρίσκεται δεντρί, μιὰ πήχη γῆς, χορτάρι
    Ποῦ μ' αἷμα δὲν τὸ ῥάναμε· ὅπου κι' ἂν σκάψῃς τώρα,
Τῆς Κρήτης ἕνα θενὰ βρῇς θαμμένο παλληκάρι·
    Ἄχ, κοιμητῆρι γένηκε ἀτέλειωτ' ὅλ' ἡ χώρα!
'Απ' τοῦ 'Ρωμάνου τὸν καιρὸ ὡς τὴ στιγμὴ ἐτούτη
    Στὴν Κρήτη παίζει τὸ σπαθὶ κι' ἀνάφτει τὸ μπαροῦτι!

Κανεὶς ἀπ' τὰ λουλούδια της ποτέ του μὴ μυρίσῃ,
    Μήδ' ἀπ' τὰ δένδρα της καρπὸ γευθῇ κανένα στόμα·
Στὸ χῶμα, στὸ χορτάρι της ποδάρι μὴ πατήσῃ....
    'Εκεῖ χορτάρια, καὶ καρποί, καὶ λούλουδα, καὶ χῶμα
Εἶν' ἀπὸ σάρκα Κρητικιά....κι' ὅσοι καρδιὰ γροικοῦνε,
    Μ' αἷμα καὶ σάρκ' ἀνθρώπινη δὲν κάνει νὰ δειπνοῦνε!

Β΄

Πές μου, νὰ ζῆσ' ἡ λύρα σου στὸ μνῆμά σου ἀπάνω·
Ποιὰ γῆ ὁ Φράγκος ἔσχατη ἐπῆρ' Ἑλληνοποῦλα;
Ποιὰ σὲ κατάρτι Ἁρμοστὴ ἐκρέμασε Ῥωμάνο,
Κ' αἰῶνες ποιὰ ἐπάλευε ξαρμάτωτη καὶ δούλα
Ἐδῶθε μὲ τὸ ἄγριο τῆς Βενετιᾶς λειοντάρι,
Κ' ἐκεῖθε μὲ τὸ σκοτεινὸ τοῦ Ὀσμανλῆ φεγγάρι;...

Ἐμεῖς, αἰώνια ἐμεῖς· ἀπόσταινε τὸ χέρι,
Κ' ἐπολεμοῦσε ἡ ψυχή· ἀπόσταινε κ' ἐκείνη,
Καὶ εἰς τὰ δόντια σφίγγαμε τὸ μαῦρό μας μαχαῖρι.
Ψωμὶ δὲ φάγαμε κ' ἐμεῖς ποτέ μας μὲ εἰρήνη·
Δὲ γύραμε σὲ ἥσυχο μιὰ νύκτα προσκεφάλι,
Κι' ἀνάσταση δὲν εἴδαμε στὴν Ἐκκλησιὰ σὰν ἄλλοι!

Πόλεμος, πάντα πόλεμος· δὲ χάϊδεψε μητέρα
Τὴν ὀρφανή μας κεφαλή· παιδὶ στὰ γόνατά μας
Δὲν ἐκαθίσαμε ποτὲ κ' ἐμεῖς κάμμιαν ἡμέρα,
Καὶ σὰ θεριὰ γυρίζαμε στὰ ἔρημα βουνά μας.
Νύχτα καὶ μέρα τρέχαμε γυμνοὶ καὶ πεινασμένοι,
Χωρὶς φωτιά, χωρὶς ψωμί, μ' ἀλήθει' ἁρματωμένοι!

Καὶ ὅλ' αὐτὰ γιὰ τὄνομα τῆς Λευθεριᾶς, γιὰ σένα,
Μητρυιὰ τῆς Κρήτης, κ' ὕστερα γιὰ πλερωμὴ μᾶς δίνεις
Σίδερα, πάντα σίδερα, καὶ χρόνια σκλαβωμένα....
Τ' ἀδύνατό σου τὸ σπαθὶ πῶς κάτω δὲν τ' ἀφίνεις;
Τί τὸ κρατεῖς; Δὲν εἶν' αὐτὸ γιὰ τ' ἁπαλό σου χέρι·
Σκλαβιὰ καὶ Ψέμμα μοναχὰ νὰ τὸ κρατήσῃ ξέρει!

Εἰς τὸ Βαφέ, ποῦ χάθηκαν οἱ σύντροφοί μου ὅλοι,
Δὲν ἄφησα στὴ κρύα γῆ τὸ μαῦρό μου κουφάρι!
Γιὰ μένα ἐλυπήθηκε ὁ χάρος ἕνα βόλι....
Κ' ἐγὼ τοῦ Κόρακα παιδί.... ξαδέλφι τοῦ Κριάρη,
Σὲ στρῶμα τὸ θλιμμένο μου θὲ νὰ σφαλήσω μάτι·
Καὶ ὅμως λίγοι Κρητικοὶ πεθαίνουν στὸ κρεββάτι!

Νὰ ἦμαι μέσ' στὰ νειάτα μου, εἰκοσιπέντε χρόνοι
Νὰ μοῦ φτερόνουν τὴν καρδιά, τὸ αἷμά μου νὰ καῖνε·
Σπαθὶ καλοῦ παλληκαριοῦ τὴ μέση μου νὰ ζώνῃ,
Καὶ νὰ σαπίζω ἄπραχτος, καὶ Σκλάβο νὰ μὲ λένε!
Νὰ μὴ μπορῶ σὲ ἄνθρωπο τὰ μάτια νὰ στηλώσω....
Τ' ὄνομ' αὐτὸ στὰ σπλάχνα μου θενὰ τὸ μαχαιρώσω!

Σκλάβος!... Κατάρα θεϊκή, ζευγάρωμα θλιμμένο
 Ζώου κι' ἀνθρώπου, τῆς ντροπῆς αἰώνιο σημάδι·
Σκλάβος!... Φορεῖο νεκρικὸ μὲ σίδερα κλεισμένο,
 Ποῦ ἡ ἀθάνατη ψυχὴ σαπίζει στὸ σκοτάδι....
Καταραμένο βάφτισμα, ποῦ ἄνθρωπος ἀλλάζει
 Τ' ἀνθρώπου τ' ἅγιο ὄνομα καὶ δοῦλο τονὲ κράζει!—

Γ'

...'Απελπισμένος κάθησε σὲ μία βράχου ἄκρη,
 Καὶ πότε κάτω ἔβλεπε καὶ πότε τὸ νησί του·
Τὸ χάϊδευε μὲ τὴ ματιὰ θολὴ ἀπὸ τὸ δάκρυ,
 Καὶ πρὸς τῆς Κρήτης τὸ βουνὸ ταξείδευ' ἡ ψυχή του....
Πότε τοῦ χαμογέλαε καὶ πότε τοῦ μιλοῦσε,
 Καὶ μὲ τὸ νοῦ του στὰ χλωρὰ κλαδιά του περπατοῦσε.

—Κύτταξε, εἶπε μὲ φωνὴ στὰ δάκρυα πνιγμένη,
 Κάτω ἐκεῖ τὴν Κρήτη μου τί ἐμμορφιὰ τὴν ἔχει!
Τοῦ Ψηλορίτη τὴν κορφὴ γιὰ δὲς τὴ χιονισμένη,
 Κ' ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ σύννεφο ἀπάνω της πῶς τρέχει....
Δὲς τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας, τὸ γαλανὸ αἰθέρα·
 Θαρρεῖς πῶς ἡ σημαία μας ξαπλόνετ' ἐκεῖ πέρα!

Γιὰ κύττα πόσο πέλαγος, τί θάλασσα ποῦ πιάνει·
Τὸ μάτι ὅλο δὲν μπορεῖ τὸ μάκρος της νὰ φθάσῃ.
Ἕνα βασίλειο μπορεῖ μονάχη της νὰ χάνῃ!
Ὅλα τὰ ἔχει! ποταμούς, βουνά, λουλούδια, δάση·
Μὲ τὴ δροσιά του οὐρανὸς ὁλόχαρος τὴ βρέχει,
Καὶ μοναχὰ Ἐλευθεριά, Ἐλευθεριὰ δὲν ἔχει!—

...Σὰ θρῆνος τοῦ Ἑσπερινοῦ ἀκούσθηκ' ἡ καμπάνα,
Κ' ἐκεῖ στὴν ἄμμο ἔξαφνα γονάτισε ἀπάνω·
—Μάνα μου, εἶπε μὲ λυγμούς, δυστυχισμένη μάνα!
Ἦλθα στῆς Θήρας τὸ νησὶ κοντά σου νὰ πεθάνω.
Ἂν τὴν πνοή μου δὲν μπορῶ στὸν κόλπο σου ν' ἀφήσω,
Κἂν ἂς σὲ βλέπω τὴ στιγμὴ ὁποῦ θὰ ξεψυχήσω...—

Ἐνύχτωσε, στὴν ἀμμουδιὰ ἐστέναζε τ' ἀγέρι,
Καὶ μέσ' στῆς νύχτας τὰ φτερὰ ἡ Κρήτη ὅλη ἐχάθη·
Τὸν σήκωσα, καὶ σὰν παιδὶ τὸν πῆρ' ἀπὸ τὸ χέρι.
Δὲ μ' ἀντιστάθη· μιὰ στιγμὴ μονάχα ἐκοντοστάθη,
Κ' ἔρριξε ὕστερη ματιὰ στὴ γῆ τὴν ποθητή του.
—Ἐγὼ ἐπῆρα τὸ κορμί, κ' ἡ Κρήτη τὴν ψυχή του!—

Ἔγραφον ἐν Θήρᾳ τῷ **1873**

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΚΑΛΛΕΡΓΗΝ

Α'

Πολὺν καιρὸν ἐσίγησα, πολὺν καιρόν, μὴ θέλων
Τῆς τουρκομάχου γενεᾶς νὰ τρίβεται τὸ στέμμα·
'Αλλὰ ἡ Κρήτη πολεμεῖ, προδίδεται τὸ μέλλον,
Κ' ἐχύθη τῆς καρδίας μας εἰς τὸ Βαφὲ τὸ αἷμα....
Ἆ, ὄχι· κατὰ τῆς φυλῆς ποτὲ τῶν ἡμιθέων,
Καὶ τῶν ὀλίγων μαχητῶν τῆς Λαύρας τῆς ἁγίας
Δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ ποτὲ ἡ χεὶρ τῶν νέων·
Εἶναι τὸ κτύπημα πικρὸν καὶ πλῆρες ἀσεβείας.
'Αλλ' ἡ Πατρὶς τὸ ἀπαιτεῖ, ἐκείνη τὸ προστάζει,
Κ' ἡ μοῦσα στῆθος ἔνοχον νὰ πλήξῃ δὲν διστάζει!

Β'

Καλλέργη! ἦτον ἐποχή, ὁπότε τὄνομά σου
'Ηκτινοβόλει ὡς ἀστὴρ ἑλληνικοῦ αἰθέρος,
Ὅτε ὡς μύρον ἔτρεχε παντοῦ ἡ εὔκλειά σου,
Καὶ ἦσουν ᾆσμα τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ψυχῶν ὁ ἔρως!

Παιδίον ἐσυλλάβιζα τὸ ὄνομά σου· οἴμοι,
'Ο πρῶτος τότε στίχος μου, ἡ πρώτη μουσική μου,
Τὸ πρῶτον ἦτον ᾆσμά μου ἡ ἐδική σου φήμη,
Καὶ μὲ θεοὺς σ' ἐσύγχυζεν ἡ παιδικὴ ψυχή μου....
Σὺ ἀγνοεῖς· ὅμως ἐγώ, ἀνήλικος ἀκόμα,
'Επροσευχήθην χάριν σοῦ ἐμπρὸς σεπτῆς Εἰκόνος,
Καὶ πάλλων σὲ ἠτένιζα μ' ἐκθαμβωμένον ὄμμα....
Φεῦ· πόσον τὴν καρδίαν σου μετέβαλεν ὁ χρόνος!
Καὶ νῦν ὁ παῖς, κατασταθεὶς ἀκμαῖος νεανίας,
'Ωδὴν δὲν ψάλλει διὰ σέ· πικρὸν ἀφίνει μέλος,
Καὶ στρέφων πρὸς τὸ εἴδωλον τῆς πλάνου ἡλικίας,
Ἓν δάκρυ χύνει καὶ πικρὸν συνάμα ῥίπτει βέλος!

Γ'

Καλλέργη! Ἔζησες πολύ· ὤ, διὰ τί νὰ ζήσῃς;...
Φεῦ, ἦτο προτιμότερον νὰ εἶχες ἀποθάνει,
Πρὶν ἀποθάνῃς ἔτι ζῶν, πρὶν ζῶν νὰ τελευτήσῃς,
Καὶ τὴν ἀνθοῦσαν δάφνην σου ὁ χρόνος νὰ μαράνῃ!
'Αφ' ἧς στιγμῆς ὁ νεαρὸς τῆς Λαύρας στρατιώτης
'Υπὸ τὸ νεῦμα ἔκυψε δεσπότου ἀπαισίου,
Κ' ἐχρίσθη ὁ πολέμαρχος κομψοπρεπὴς ἱππότης,
'Απέθανεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς τρίτης Σεπτεμβρίου...
Φεῦ· ἐν ᾧ πάλιν ὕψωσε τὴν μάχαιραν ἡ Κρήτη,
Καὶ ἄνευ ἄρτου μάχεται καὶ ἄοπλος παλαίει·

'Ενῷ κτυπᾷ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν 'Ασίαν πλήττει,
  Κ' εἰς τὰς ἀκτάς της ἡ 'Ελλὰς ὁλόκληρος συρρέει·
Σύ, ὡς νὰ γίνεται μακρὰν ἡ πάλ', εἰς τὴν 'Ινδίαν,
  Γυναῖκες ὡς νὰ σφάζωνται καὶ βρέφη 'Οττεντότων,
Οὐδὲ στιγμὴν παραίτησες τὴν ἤρεμον οἰκίαν,
  Καὶ τὸν Καλλέργην λησμονεῖς, τὸν ἄλλοτε, τὸν πρῶτον!
Καὶ κατεστάθ' ἡ σπάθη σου Χανούμη, κ' εἰς τὴν θήκην
  'Ως εἰς χαρέμι τὴν κρατεῖς, καὶ δὲν προκύπτει πλέον
Εἰς αἷμα τούρκων νὰ βαφῇ καὶ νὰ στεφθῇ μὲ νίκην·
  Φρικτὸς εὐνοῦχος τὴν φρουρεῖ, ὁ νόθος Ναπολέων!

Δ'

« Στῆθι! σὲ εἶπεν ὁ σκληρὸς δυνάστης τῆς Γαλλίας,
  « Συμφέρει νὰ μὴ κινηθῇς κ' ἡ Κρήτη ν' ἀποθάνῃ! »
Καὶ ἤκουσες τὸν συριγμὸν τῆς πλάνου ὁμιλίας,
  Καὶ ὑπετάχθης ταπεινῶς φιλήσας τὸ Φιρμάνι....
Καὶ εἶσαι Κρής, καὶ λέγεσαι Καλλέργης, κ' εἰς σὲ μόνον
  Στρατάρχου ξίφος ἔδωκε τῆς Κρήτης ὁ βραχίων,
Καὶ Σὺ θὰ εἶχες τὴν τιμὴν τῶν εὐγενῶν ἀγώνων!
  Ὦ, πόσον εἶσαι δυστυχὴς καὶ ἄξιος δακρύων....
Δὲν εἶναι εἷς, δὲν εἶναι εἷς ἐξ ὅλων τῶν 'Ελλήνων,
  Τόσον ἀπείρως δυστυχὴς ὡς σὺ αὐτὴν τὴν ὥραν·
Σύ, ὁ θρασὺς πολεμιστής, τὸ τέκνον τῶν κινδύνων,
  Σὺ μόνος δὲν ἐπάτησες τὴν πάτριόν σου χώραν,

Καὶ ἄλλους βλέπεις τρέχοντας διὰ τὴν ἔγερσίν της,
Καὶ ἄλλους θνήσκοντας φαιδρῶς εἰς τὴν φωνὴν ἐκείνης·
Καὶ σύ, εἰς ὃν ἀνέθηκε τὴν ὑπεράσπισίν της,
Εἰς ἀπραξίαν τήκεσαι, εἰς ἀδοξίαν φθίνεις!
Ὦ, πόσον τοῦ Πραΐδου μας θὰ ἔστεργες τὴν μοῖραν,
Τί δὲν θὰ ἔδιδες ἀσπὶς τῆς Κρήτης σου νὰ ἦσαι,
Νὰ τελευτήσῃς πολεμῶν, νὰ ζήσῃς εἰς τὴν λύραν,
Καὶ ὑπὸ χῶμα μητρικὸν θαλπόμενος νὰ κεῖσαι!
Ἀλλὰ εἷς δαίμων σὲ κρατεῖ, ἐκεῖνος δὲν τὸ θέλει·
Δὲν θέλ' εἰς τὴν ἑστίαν του τὸ φῶς νὰ πλημμυρήσῃ,
Καὶ τὴν γενναίαν σου ψυχὴν ὑπούλως καταστέλλει·
Πλὴν θὰ τὸν κάμωμεν ἡμεῖς καὶ ἄκων νὰ θελήσῃ!
Ὦ, ναί· μὰ τὴν μαρτυρικὴν πυρὰν τοῦ Ἀρκαδίου,
Ἥτις τὴν γῆν ἐφώτισε καὶ τοὺς λαοὺς ἐκπλήττει,
Μὰ τοὺς φλεχθέντας εἰς αὐτὴν ὁπλίτας τοῦ Κυρίου,
Ἑλλάς, ὦ Κόρσε, θὰ γενῇ ἡ τουρκοκτόνος Κρήτη....

Ε'

Ἀλλοίμονον· μόνον εἰς σέ, εἰς σέ, Καλλέργη, μόνον
Δὲν θὰ ὀφείλουν τίποτε τὰ πάτρια ἐδάφη·
Δι' ἄλλους θάλλει σήμερον ἡ δάφνη τῶν ἀγώνων,
Δι' ἄλλους θέλουν ἐγερθῇ εὐγνωμοσύνης τάφοι!
Εἰς τὴν χαρὰν τὴν γενικὴν περίλυπος θὰ ἦσαι·
Δὲν θὰ τολμᾷς μειδίαμα νὰ ἔχῃς εἰς τὸ στόμα,

Θὰ κρύπτῃς καὶ τὸ δάκρυ σου αὐτό, καὶ θὰ φοβῆσαι
Τῆς γενετῆς σου ν' ἀσπασθῆς ἐλεύθερον τὸ χῶμα!...
Καὶ ὅταν λησμονούμενος κατόπιν ἀποθάνῃς,
Καὶ κάτω, τὸ στρατόπεδον τῆς Λαύρας συναντήσῃς,
Ὁ Γρίβας τί θὰ σὲ εἰπῇ καὶ τί ὁ Μακρυγιάννης,
Καὶ πῶς τὴν ἀπαστράπτουσαν μορφήν των θ' ἀντικρύσῃς;
Τί θὰ εἰπῇς εἰς τοὺς τραχεῖς ἐκείνους τουρκοκτόνους,
Ὅταν διὰ τῆς Κρήτης σου τὴν μοῖραν σ' ἐρωτήσουν,
Καὶ πῶς θὰ ἴδῃς τοὺς σεπτοὺς τοῦ οἴκου σου προγόνους,
Ὅταν πενθίμως σὲ ἰδοῦν καὶ λόγον σὲ ζητήσουν;...
Καὶ ὅλα ταῦτα διὰ τί;... Διότι δὲν τὸ θέλει
Ὁ γὺψ – οὐχὶ ὁ ἀετὸς – τῶν Γάλλων ὁ καρκῖνος,
Ὅστις ἀνάστασιν ἐθνῶν εἰς τοὺς λαοὺς ἀγγέλλει,
Καὶ σκότος χύνει ἔπειτα κατόπιν τῆς ἀκτῖνος!
Ὁ δείλαιος! δὲν σέβεται τὸν λόγον αὐτοῦ πλέον,
Οὐδὲ τὸ μέγα ἔθνος του, οὐδὲ τὸ ὄνομά του·
Ἀπώλεσε τὸν λέοντα ἡ λέξις «Ναπολέων»
Καὶ τὴν Εὐρώπην δὲν πτοεῖ ὡς πρὶν τὸ βρύχημά του.
Πῶς τῶν Ἑλλήνων ὁ ἐχθρός, Καλλέργη, κυριεύει
Τὴν ἀλαζόνα σου ψυχήν, τὸ γαῦρον φρόνημά σου;
Μὲ ποῖον δηλητήριον εὐνοίας σὲ νοθεύει,
Καὶ λησμονεῖς τὴν δόξαν σου, προδίδεις τὄνομά σου;...
Καὶ εἶναι τόσον ἰσχυρὰ ἡ εὔνοια ἐκείνη,
Ὥστ' ἐμποδίζει ν' ἀκουσθῇ τοῦ ἔθνους σου ὁ θρῆνος;
Τοιαύτην ἔχει δύναμιν; τόσην μαγείαν χύνει;
Καὶ τῆς πατρίδος μειδιᾷ γλυκύτερον ἐκεῖνος;...

Ὢ, ἄφες, ἄφες, Στρατηγέ, εἷς λάτρις σου ἀρχαῖος,
Εἷς λάτρις, ὅστις σ' ἀγαπᾷ ὡς κ' ἔνοχον ἀκόμα,
Νὰ σ' ἐνθυμίσῃ τολμηρῶς τὸ εὐγενές σου χρέος,
Καὶ φῶς εἰς τὸ κλεισμένον σου νὰ ῥίψῃ πάλιν ὄμμα!

. . . .

. . . .

Ὢ, πόσον τοῦ Πραΐδου μας θὰ ἔστεργες τὴν μοῖραν,
Τί δὲν θὰ ἔδιδες ἀσπὶς τῆς Κρήτης σου νὰ ἦσαι,
Νὰ τελευτήσῃς πολεμῶν, νὰ ζήσῃς εἰς τὴν λύραν,
Καὶ ὑπὸ χῶμα μητρικὸν θαλπόμενος νὰ κεῖσαι!

1867

ΤΟ ΑΣΜΑ *

'Οχτὼ παιδιὰ στῆς φυλακῆς τὸ χῶμα ξαπλωμένα,
'Ελεύθερα σὰν τὸ βοριᾶ, χλωμὰ σὰν τὸ φεγγάρι,
'Ετραγουδούσανε πικρὸ τραγοῦδι τὰ καϋμμένα,
Κ' ἡ κεφαλή τους ἔκλινε σὰν κρίνος στὸ χορτάρι.
Ἔτσι κι' ὁ Ῥήγας μιὰ φορὰ θλιμμένος τραγουδοῦσε,
Ὁπόταν μέσ' στὴ φυλακὴ τοῦ Φράγκου ἐξεψυχοῦσε....

« Βαρειὰ π' ἀποκοιμήθηκες, καϋμμένη 'Ελευθερία!
« Μᾶς ξέχασες κι' ἄλλους λαοὺς πηγαίνεις νὰ ξυπνίσῃς.
« 'Αρνήθηκες τὰ τέκνα σου καὶ πᾷς στὴν 'Ιταλία,
« Τοῦ Θρασυβούλου τὸ σπαθὶ σὲ Βροῦτο νὰ χαρίσῃς!
« Μᾶς ξενητεύθης, φράγκεψες, ποῦ Ἑλληνοποῦλα ἦσουν,
« Καὶ Φράγκα μέσ' στὸν Τίβερη ζητοῦν νὰ σὲ βαφτίσουν.**

---

* Τὸ ᾀσμάτιον τοῦτο ἐγράφη ἐν τῇ φυλακῇ κατὰ τὸ 1860, ὅτε, φεῦ, ἄπειροι νεανίσκοι ἐπαλαίομεν κατὰ τοῦ καλοῦ ἐκείνου Βασιλέως Ὄθωνος.

** Αἰνίττομαι τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ 'Ιταλία, βοηθουμένη παρὰ τῆς Γαλλίας, ἠγείρετο.

« Συχνὰ τὸ δάκρυ ἀκολουθεῖ τ' ἀδούλωτο τραγοῦδι,
« Ἡ λύπη κ' ἡ ἐλευθεριὰ κοιμοῦνται πλάϊ, πλάϊ·
« Φουντόνει μέσ' στὰ αἵματα τῆς δάφνης τὸ λουλοῦδι·
« Γι' αὐτὸ εἶναι κατακόκκινο καὶ γρήγωρα περνάει....
« Ἄχ, τὸ λουλοῦδι δὲν μπορεῖ πολὺν καιρὸ νὰ ζήσῃ,
« Πεθαίνει τὸ τριαντάφυλλο καὶ ζῇ τὸ κυπαρίσσι! »

— Καὶ τὸ τραγοῦδι τὸ πικρὸ ἀκολουθοῦσ' ἀκόμα. —
« Ἀστέρια, μάτια ἀγγελικὰ στὴ μαύρη γῆ στραμμένα·
« Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ἐλάμψατε στὸ γαλανό σας δῶμα,
« Πότε μᾶς εἴδετ' εὐτυχεῖς, ἀστέρι' ἀγαπημένα;
« Κρῖμα στὸ φῶς σας τὸ γλυκύ, στὴν ἐμμορφιά σας κρῖμα·
« Δούλους κυττᾶτε καὶ νεκροὺς φωτίζετε στὸ μνῆμα!

« Ἄχ, μαύρη μοῖρα ἐμμάτιασε τὴ χώρα μας, κ' ἀπάνου
« Στὴ Χαιρωνία γένηκε γεφύρι μιὰν ἡμέρα,
« Καὶ ἄτι Μακεδονικὸ κι' ἀϊτὸς κακοῦ Ῥωμάνου,
« Τῆς Σαλαμίνας ἔπνιξαν μὲ μιᾶς τὴ θυγατέρα!
« Καὶ ἀπὸ τότε μετὰ μᾶς ὅποιος κι' ἂν θέλῃ παίζει,
« Βάνδαλοι, Τοῦρκοι, Βενετοί, καὶ τώρα... Μπαβαρέζοι!

« Πάντα ἐφάνης ἄστατη σ' ἐμᾶς, 'Ελευθερία!
« Ὡσὰν χαμήτης ἔρχεσαι καὶ σὰν κομήτης σβύνεις.
« Στιγμαὶς μᾶς ἔδωκες ἐσύ, αἰῶνας ἡ δουλεία,
« Καὶ μοιάζει νεκρολούλουδο ἡ δάφνη ποῦ μᾶς δίνεις.
« 'Αχάριστη· στὴ γῆ αὐτὴ ποῦ σήμερ' ἀπαρνήθης,
« Σ' αὐτὴ πρωτογιγάντεψες, σ' αὐτὴ πρωτογεννήθης!

« Δὲν εἶσ' ἐσύ, ποῦ μιὰ φορὰ κλεφτόπουλο γυρνοῦσες
« Μὲ καρυοφύλλι ὁλόμαυρο, μὲ φουστανέλλα χιόνι,
« Ποῦ μὲ τοῦ Ῥήγα τὴ φωνὴ τοὺς Τούρκους χαιρετοῦσες,
« Καὶ κλέφτης ἐλημέριαζες κοντὰ στὸν Κατσαντώνη;...
« Ἄφσε τὰ ξένα, γύρισε στὰ πρῶτά σου λημέρια,
« Καὶ πλύνε στὸν Εὐρώτα μας τὰ ματωμένα χέρια!...»

—Τὸ θλιβερὸ τὰ κοίμισε τραγοῦδι ἕνα, ἕνα,
Καὶ μοναχὰ τ' ἀχεῖλί τους ἀκόμα ψιθυρίζει....
Καὶ κλαῖνε τ' ἄμοιρα παιδιὰ μὲ μάτια σφαλισμένα,
Γιατὶ ὁ δοῦλος καὶ σ' αὐτὸ τὸν ὕπνο του δακρύζει!
Ἀφῆτέ τα τὸν πόνο τους στὸν ὕπνο νὰ ξεχνοῦνε·
Ἴσως κανένα ὄνειρο 'Ελευθεριᾶς ἰδοῦνε!

1860

1868 και 1878

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ ΤΩι ΕΥΓΕΝΕΙ ΛΟΡΔΩι ΒΗΣΚΟΝΦΗΛΔ

1868

Α′

Χλωμός, Κριάρη, ἄφωνος κι' ὁλόμαυρα ντυμένος,
'Απ' τὴ θλιμμένη Κρήτη σου γυρίζεις δακρυσμένος·
Ὡσὰν σημαία γύρισες μὲ μέτωπο σκυμμένο,
Ποῦ τὸ σταυρό της ἔχασε σὲ δρόμο αἱματωμένο!
Πρῶτος ἐπῆγες κ' ἔρχεσαι ὁ ὕστερος.... κομμάτια
Τὴν ἁλυσσίδα ἔσπασες ποῦ σοῦδεναν τὰ χέρια,
Καὶ ἦλθες, ἀφοῦ κλείσθηκαν τῆς μάνας σου τὰ μάτια,
Μέσ' ἀπ' ἀράπικα σπαθιὰ καὶ τούρκικα μαχαίρια....
Ἄ, καλῶς ἦλθες· δόσε μας τ' ἀνδρειωμένο χέρι,
Καὶ πέσε μέσ' στὸν κόλπο μας τὴν πίκρα σου νὰ θάψῃς.
Ἄφσε τὸ δάκρυ σου νὰ βγῇ, Λακκιώτικο ξεφτέρι·
Δὲν εἶν' ντροπὴ γιὰ τὴν γλυκειὰ πατρίδα σου νὰ κλάψῃς.
Αὐτὰ τὰ δάκρυα τῆς σκλαβιᾶς τῆς ἁλυσσίδες σπᾶνε,
Στῆς γῆς τὰ σπλάχνα μπαίνουνε καὶ γίγανταις γεννᾶνε!

Β'

Τὸ ξέρω· τὴν ἐχάσαμε τὴν Κρήτη μας καὶ πάλι·
  Τὸ ξέρω· πάλι βρέθηκες στὴν ἔσχατη στιγμή της.
Τὰ λαβωμένα στήθια σου τῆς εἶχες προσκεφάλι,
  Κ' ἐδέχθηκες τὴν ὕστερη ματιὰ καὶ τὴν εὐχή της....
Φῶς ἡ θλιμμένη της ματιὰ στὸ μνῆμά σου θὰ γείνῃ·
  Σὰν ἥλιος θὰ φεγγοβολῇ στοῦ τάφου σου τὸ χῶμα·
Θὰ σοῦ ζεσταίνῃ ἡ εὐχὴ αἰώνια ἐκείνη,
  Ὡσὰν μανούλας ἀγκαλιά, καὶ κόκκαλα καὶ σῶμα!

Γ'

Ξέρω τί λές· στὸν τάφο σου δὲν θέλεις φῶς κανένα·
  —Ποτέ του δὲν ἐδούλεψε τὸ χέρι σου γιὰ σένα.—
Τὴν Κρήτη θέλεις μοναχὰ ἐλεύθερη, μεγάλη,
  Καὶ τάφο σ' ἀσημένιο της κανένα περιγιάλι!
Δόξ' ἄλλη δὲν ἀναζητᾷ, δὲν θέλει τὸ σπαθί σου,
  Παρὰ σὲ Κρήτη ἐλεύθερη νὰ γύρῃ τὸ κορμί σου.
Αἴ, δὲν θὰ γύρῃ! Εἴμαστε γενιὰ καταραμένη,
  Κατηραμένοι εἴμαστε, κ' ἔχομε πάντα ἐχθρό μας
Κάθε φυλή, κάθε καιρό, τὴ γῆ τὴν οἰκουμένη,
  Τὸν οὐρανό, τὴ θάλασσα, τὸν ἴδιο ἑαυτό μας!

Καταραμένη κ' ἡ στιγμὴ ἀκόμ' ἡ δοξασμένη,
'Οποῦ ἀκούσθη τ' ὄνομα « Ἑλλάς· » καταραμένη
Ἡ δόξα της, ποῦ ἔρημοι τηνὲ χερσόνουν λάκκοι,
Τὸ γάλα της τ' ἀθάνατο, τ' ἀθάνατο φαρμάκι!
Κατάρα στ' ἀκρογιάλια της, στὸ φῶς, στὸν οὐρανό της,
Κι' ἀπ' ὅλα περισσότερο, κατάρα στὸ Θεό της!
Μιὰ μέρα δὲ χαρήκαμε ὁλάκερη· μιὰ ὥρα
Δὲν χαμογέλασε αὐτὴ τῆς συμφορᾶς ἡ χώρα·
Κι' ὅσαις φοραὶς εἰς τ' οὐρανοῦ βρεθήκαμε τὰ ὕψη,
Εἴχαμε σκάλα τὸ σταυρὸ καὶ φτέρυγα τὴ θλίψι.

....

1878

Ἄχ, νἄμαστε κ' ἐμεῖς φυλὴ ἀπὸ ἐκείναις, ὅπου
Σὲ σκαλοπάτι στέκουνε ἀρκούδας καὶ ἀνθρώπου·
Τὴ σῆψι μάνα νἄχαμε καὶ τὴ νυχτιὰ πατέρα·
Νὰ μὴ μᾶς γένναε τὸ φῶς κ' ἀνοίξεως ἡμέρα·
Νὰ ἤμαστε δίχως παλμό, δίχως ἀνθρώπου χάρι·
'Αθίγγανοι!— χειρότερα, χειρότερα — Βουλγάροι,
Βουλγάροι, ποῦ μὲ τὸ στανιὸ τοὺς σποῦν τὴν ἀλυσσίδα,
Ἥλιο θὰ βλέπαμε κ' ἐμεῖς κ' ἐλεύθερη πατρίδα!
Τότε μονάχα, σκοτεινὴ φωλιὰ τοῦ καρχαρία,
Χανούμισσα καὶ Μιλεδή, τζαμὶ καὶ ἐκκλησία,
Τότε θενὰ μᾶς ἄνοιγες τὴν ἄφωνη καρδιά σου·
Εἶπα καρδιά·— λησμόνησα.... μερίδα στὰ χαρτιά σου!

Ὀπίσω τὰ ἐπίβουλα, Θεέ μου, πάρε δῶρα.
  Ἀσχήμισε, σκοτείνιασε τὴ φωτεινή σου χώρα·
Τὸ μέτωπό μας στένεψε καὶ σβύσε τὴ ματιά μας·
  Ῥίξε μας πάγο στὴ ψυχή, σκοτάδι στὴν καρδιά μας,
Ἴσως μ' αὐτὴ τὴν ἀσχημιὰ καὶ τὴ σβυσμένη ὄψι
  Εὕρωμεν χάρι, κ' ἡ Φραγκιὰ τὴν ἅλυσσί μας κόψῃ!
—Ἀ, ναί, Κριάρη· ἄτυχο τῆς Κρήτης μας ξεφτέρι·
  Μᾶς ἔχει πλάσει ὁ Θεὸς μὲ τὸ δεξί του χέρι.
Στ' ἀριστερὸ ἔχει εὐχαίς, κατάραις στὸ δεξί του!
  Γι' αὐτὸ ἀπάνω στὸ σταυρὸ ἐχάθη τὸ παιδί του....
Σίδερα πρέπουνε σ' ἐμᾶς· δὲν ἔχομε τὴ χάρι
  Καὶ τὴν ἀτίμητη τιμὴ νὰ ἤμαστε Βουλγάροι!
Αὐτὸ τὸ βάρβαρο ἐ γ ώ, αὐτὸ τὸ χρύο ψέμμα,
  Ποῦ ἔχει σκύλινη καρδιὰ κι' ἀγγελικὸ τὸ βλέμμα·
Αὐτὸ ποῦ λὲν πολιτισμὸ καὶ φῶς κ' ἐλευθερία,
  Χωρὶς νὰ κοκκινίζουνε, χωρὶς ντροπὴ κάμμία,
Αὐτὸ δὲν ἔχει αἴσθησι, ἀνθρωπισμὸ δὲν ἔχει·
  Πηγαίνει πίσω κι' ὄχι μπρὸς καὶ στὸ σκοτάδι τρέχει!

. . . .

Δ'

Τ' ἀδικημένο σου σπαθὶ κομμάτιασε, Κριάρη,
  Καὶ μὲ κατάραις ῥίξε το στῆς θάλασσας τὰ βάθη.
Βγάλ' τὸ σταυρό του, στόλισ' το μὲ τὸ μισὸ φεγγάρι·
  Θεὸ δὲν εἴχαμε ποτέ· θεὸς γιὰ μᾶς ἐχάθη....

Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια μόνο ζοῦν οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ λύκοι·
Στὰ δόντια εἶναι τὸ δίκαιο καὶ στ' ἄδικο ἡ νίκη!
—Σῶπα, θλιμμένη μου καρδιὰ καὶ λύρα πικραμένη·
Ὅποιος πεθαίνει στὸ σταυρὸ ποτέ του δὲν πεθαίνει.
Ποτὲ δὲν χάνετ' ἡ Ἑλλάς, δὲν σβύνετ' ἡ ψυχή της·
Τὰ σάβανά της ἔμαθε νὰ σχίζῃ τὸ σπαθί της!
Τὸ γόρδιο, ποῦ ἔδεσε σφιχτότερα ἡ Δύσι
Κι' ὁποῦ τὸν καταμπέρδεψε ἀντὶ νὰ τονὲ λύσῃ,
Κομμάτια θὰ τὸν κάνωμε στὸ δυνατό μας χέρι·
Ἐκεῖνο ποῦ δὲν λύνεται τὸ κόβει τὸ μαχαῖρι....
Αἴ, ξέρει, ξέρ' ἡ μάνα μας νὰ πέσῃ ἁρματωμένη
Σ' ἀσπίδ' ἀπάνω ἀθάνατη μὲ δάφναις σκεπασμένη!
Δὲν θενὰ μείνῃ ἕνας μας· θενὰ χαθοῦμε ὅλοι
Ἀπὸ μαχαῖρι καὶ σπαθί, ἀπὸ φωτιὰ καὶ βόλι.
Κανένας στὸ κρεββάτι του τὰ μάτια δὲν θὰ κλείσῃ,
Γιὰ νὰ γιορτάσῃς Βηκονσφῆλδ, γιὰ νὰ γιορτάσῃς, Δύσι!
Θὰ γείνῃ πέτρα, σκύλινο τὸ χέρι κ' ἡ καρδιά μας·
Θὰ σφάξωμε ταὶς μάναις μας, τοὺς γέρους, τὰ παιδιά μας,
Θὰ σχίσωμε τ' ἀθάνατα τῶν πάππων μας βιβλία,
Θὰ ῥίξωμε στὴ θάλασσα βαθειὰ τὴν ἱστορία·
Τοῦ Σύλλα θενὰ βάλωμε φωτιὰ στὸν Παρθενῶνα,
Δὲν θενὰ μείνῃ ἐκκλησιὰ καὶ πέτρα καὶ κολώνα,
Καὶ δίχως ἕνα στεναγμὸ καὶ δίχως ἕνα δάκρυ,
Ἀπὸ τὴν μίαν ἄκρη μας ἕως τὴν ἄλλη ἄκρη
Μιὰ στάχτη θενὰ γείνωμε «κ' Εὐρώπη, θενὰ ποῦμε,
« Στὴ εὐσπλαχνία σου μ' αὐτὴ τὴ στάχτη ἀπαντοῦμε!»

Κι' όταν ρωτήση τους καιρούς ό κόσμος κάμμιά μέρα,
Πούν' ή Νεράϊδα τού γιαλού, τού Μάρτ' ή θυγατέρα,
Τής Ἱστορίας ή θεά, αυτή άς άπαντήση,
Καί τ' άνοιχτό βιβλίο της μέ στεναγμό άς κλείση.—
Ἄχ, θέλω τήν Ἑλλάδα μου μεγάλη σάν καί πρώτα·
Ν' άστράφτουν σέ γυμνό σπαθί τά παλαιά της φώτα.
Τήν θέλω μιά, όλάκερη τήν θέλω πέρα πέρα,
Τής Σαλαμίνας θάλασσα, τής Κλείσοβας άγέρα!
Γιά πάντ' άς λείψη, άς ταφή στήν ίστορία μέσα,
Ἂν τ' άρματα ήναι βαρειά στό χέρι της τού Φλέσσα.
Ἂς σβύση, καθώς σβύνονται άστρα καί κόσμοι τόσοι·
Θά έλθ' ήμέρα καί αυτός ό ήλιος νά παγώση!
Θέλω νά τηνέ σέβωνται· νά μήν τηνέ πατούνε
Ὅσοι Χριστό καί Μωϋσή άντάμα προσκυνούνε....
Ἄ, όχι, όχι· τό Χριστό δέν προσκυνείτε· ψέμμα
Πώς παίρνετε μετάδοσι τή Σάρκα καί τό Αἷμα·
Ψέμμα πώς είσθε χριστιανοί καί πώς σταυρό φιλείτε·
Τέρατα είσθε, τέρατα—πλήν μήτε τούτο, μήτε!

Ε'

Ὀρθός Κριάρη! τ' άρματα στά χέρια της ή Κρήτη
Ἀκόμη, άκόμη τά βαστά· φωτιά, Χατζή Μιχάλη,
Πώχεις τήν όψι τού σπαθιού, κορμί τόν Ψηλορίτη!
Ἐμπρός, Κροκίδα, δεύτερη πληγή νά πάρης πάλι.

Θυμήσου, Γέρο-Κόρακα, θυμήσου τὰ παλῃά σου,
Καὶ σὰν τὴν πρώτη σου αὐγὴ ἂς γείνῃ κ' ἡ νυχτιά σου!
Ποτὲ ἡ Κρήτη τὸ σπαθί, ποτὲ δὲν θὰ τ' ἀφήσῃ.
Σταλαμματιά, σταλαμματιὰ τὸ αἷμά της θὰ χύσῃ·
Στεριαίς, πελάγη καὶ βουνὰ μ' ἐκεῖνο θενὰ ῥάνῃ,
Καὶ στὸ Συνέδριο θὰ εἰπῇ τῶν Φράγκων· «Νὰ μελάνι!»
Μὲ τοῦτο, τοῦτο, Βηκονσφῆλδ, θὰ γράψῃς τραγῳδία,
Ποῦ δὲν ἐγράφθη καὶ ποτὲ δὲν θὰ γραφθῇ κάμμία.
Στὴ χώρα σου τὴ σκοτεινὴ καὶ τὴν ἀραχνιασμένη
Τέτοια ζητοῦνε ποίησι, κατάρα φορτωμένη!
Ζητοῦν νεκρὸ ἕνα λαὸ γιὰ νὰ συγκινηθοῦνε·
Δὲν ἠμποροῦν ἀναίσθητοι σὰ μάρμαρα νὰ ζοῦνε.
Αἷμα ζητοῦνε στὰ βουνά, στὴ θάλασσα, στὸ χῶμα....
Εἶναι στολή τους, βλέπετε, τὸ κόκκινο τὸ χρῶμα!
Ὡραῖο εἶναι θέαμα κ' εὐχαριστεῖ τὸ μάτι,
Τούρκων τὴν Ἅγια Τράπεζα νὰ βλέπουνε κρεββάτι·
Εὐχαριστεῖ μπρὸς στὰ παιδιὰ μητέραις ν' ἀτιμάζουν.
Αὐτὰ κομμάτι συγκινοῦν, αὐτὰ διασκεδάζουν!
Στὰ σιδερένια νεῦρά τους ὁ Σακχισπὴρ δὲ φθάνει·
Τέτοια μωρολογήματα σ' ἐκείνους δὲν περνοῦνε.
Αἷμα ζητοῦνε στὴ σκηνή, στὸ δρᾶμα γιαταγάνι,
Καὶ ἥρωα Κιρκάσιο.... αὐτὰ χειροκροτοῦνε....
Αὐτὰ γυρεύουν καὶ διψοῦν πολιτισμένα χείλη·
Στὴν πέτρα γράφουν μὲ καρφί, δὲν γράφουν μὲ κοντύλι. —
Ἐμπρός, Κιρκάσιοι· ἐμπρός, Βασιβουζοῦκοι, πάλι·
Δόστε τραπέζι στὴ Φραγκιά· τ' ἀρνιὰ θενὰ τὰ βάλῃ·

Ἡ Κρήτη καὶ ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Μακεδονία,
Καὶ θὰ σᾶς δώσῃ κόκκινο κρασὶ ἡ Θεσσαλία....
Μὲ τέτοιο μοναχὰ κρασὶ εὐχαριστοῦν τὴ Δύσι,
Καὶ μ' αἷμα κάνει πρόποσι ὁ Ἄγγλος σὰ μεθύσῃ!

....

....

Ὄχι, Γαμβέττα· ἐκκλησιὰ ἀπὸ θεὸ γεμάτη,
Θάλασσ' ἀτέλειωτη, βουνὸ μὲ δίχως μονοπάτι·
Ὄχι, βοριᾶ Ἐλευθεριᾶς, ψυχὴ μ' ἀφρὸ καὶ κῦμα,
Ποτὲ δὲν μπαίνομε, ποτὲ σ' ἀχαριστίας κρῖμα!
Τὸ ἔκοβα τὸ χέρι μου, ναί, τὤκοβα τὸ χέρι,
Ἀνίσως γιὰ τὴ μάνα σου, τὴν ἱερὴ Γαλλία,
Μιὰ λέξι ἔγραφα πικρή.... Ἕνας Θεὸς τὸ ξέρει,
Πῶς τὄνομά της ἔχομε τραγοῦδι κι' ἁρμονία....
Τοῦ Βαδιγκτῶνος, τοῦ Οὐγγὼ ἡ ζηλεμμένη μάνα
Εἶναι βωμὸς κάθε λαοῦ κ' Ἐλευθεριᾶς καμπάνα.
Ὅταν χτυπᾷ, βγαίνει τὸ φῶς, βροντάει ἀστροπελέκι,
Καὶ στοὺς λαοὺς ἀντίδωρο μοιράζει καὶ τουφέκι!—

ΣΤ'

Τὰ ντροπιασμένα χέρια τους οἱ τύραννοι ἂς δίνουν,
Ἂς βοηθοῦνται κ' αἵματα ὡσὰν νερὸ ἂς πίνουν.
Δὲ βλάφτει· μένουν καὶ σ' ἐμᾶς ὀλίγ' ἀκόμη χέρια·
Δὲ θὰ βρεθοῦμε στῆς τιμῆς μονάχοι τὰ λημέρια.

Τὰ τιμημένα χέρι' αὐτά, Ἑλλάς, χαιρέτησέ τα·
  Σφίγγει ὁ γυιὸς τοῦ Βίκτωρος τὸ χέρι τοῦ Γαμβέττα,
Τὴ βλοῦζά του τὴν κόκκινη ὁ Γαριβάλδης βάζει,
  Καὶ πάλι θἄχωμε φωτιὰ καὶ πάλι συννεφιάζει....
Μπρὸς ἡ Γαλλία, στὸ πλευρὸ ἡ Ἰταλία στέκει·
  Ἀπάνω ὅλοι.... καὶ μπροστὰ τοῦ Μάρτη τὸ τουφέκι!

1878

Η ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΟΥ

Στοὺς κήπους ὅλοι σήμερα πετοῦν σὰν περιστέρια,
Μὲ φράγκικα λαλούμενα, μὲ φράγκικα τραγούδια·
Στοῦ Μάη πᾶν τὰ πράσινα νὰ δροσισθοῦν λημέρια,
Καὶ κόδουν γιὰ ταὶς λυγεραὶς ταὶς ἔμμορφαις λουλούδια.
Μὰ ὁ γέρο-Νάσος μὲ νεκροὺς πρωτομαγιὰ θὰ κάνῃ·
Ἔχει κ' ἐκεῖνος λυγεραὶς θαμμένα παλληκάρια....
Τοὺς ξεχασμένους τάφους τους μὲ δάφναις θενὰ ῥάνῃ,
Καὶ δίπλα τους θὰ ξαπλωθῇ μέσ' στ' ἄγρια χορτάρια.
Ἂν ὅλοι ἐξεχάσανε, ὁ Νάσος δὲν ξεχνάει·
Νεκροί μου Σύντροφοι, μὲ σᾶς καὶ φέτο κάνω Μάη!
Καὶ φέτο! Ἐβαρέθηκα τὸν κόσμο αὐτὸν τὸν πλάνο·
Κουράσθηκα στὴ μοναξιά ... κανεὶς δὲ μὲ γνωρίζει...
Ἔμεινα μόνος, Σύντροφοι, καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
Ἡ φουστανέλλα πέθανε, παντοῦ Φραγκιὰ μυρίζει!
Μᾶς λησμονῆσαν τὰ παιδιά, καὶ στὴ γωνιὰ ἐτούτη,
Ποῦ ἀπ' τὰ δόντι' ἁρπάξανε τοῦ λύκου τὰ σπαθιά σας,
Ποῦ ἐζύμωσε τὸ αἷμά σας κ' ἐκάπνισε μπαροῦτι,
Ἕνα δὲ φύτεψαν γιὰ σᾶς λουλοῦδι τὰ παιδιά σας!
Δὲν μοῦ κουράσαν τὸ κορμὶ ὀγδῶντα τόσοι χρόνοι,
Μὰ τῆς ἀχχριστίας τους τὸ κρῖμα μὲ σκοτόνει!

Δόστε σταὶς ἔμμορφαις, παιδιά, λουλούδια μυρωμένα·
Τὸ θέλ' ἡ νειότ' ἡ δροσερή.... κι' ὁ Νάσος εἶχε δώσει.
Μὰ δόστε καὶ στὰ μνήματα τὰ παραπονεμένα,
Τὸν ὕπνο τῶν παλληκαριῶν λουλοῦδι νὰ μυρώσῃ!
'Απ' τὰ δικά τους σᾶς ζητοῦν.... Αὐτοὶ τἄχουν ποτίσει·
Μὲ τὸ σπαθί τους τἄχουνε οἱ ἴδιοι φυτεμμένα.
Τὰ ῥόδ' αὐτά, τὸ αἷμά τους τὰ ἔχει κοκκινίσει,
Καὶ τοὺς τ' ἀρνεῖσθε σήμερα, παιδιὰ δυστυχισμένα!
Δόστε λουλούδια, μὴ σᾶς βρῇ τοῦ πόνου τους τὸ κρῖμα,
Γιατί ἀκούει ὁ Θεὸς ὅταν βογγᾷ τὸ μνῆμα!
Ἄχ, κεῖνοι τώρα πέθαναν κ' ἐδιάβηκε μαζῆ τους
Ἡ ἄνοιξι, ποῦ τῆς σκλαβιᾶς ἐσκόρπισε τὰ χιόνια,
Ποῦ πότ' ὁ ἥλιος ἔλαμπε καὶ πότε τὸ σπαθί τους,
Πότε τ' ἀηδόνια ἀκούουνταν, καὶ πότε τὰ μηλιόνια....
Τότε δὲν τραγουδούσαμε τραγούδια φραγκεμμένα·
'Αντιλαλοῦσαν τὰ βουνά, ἡ λαγκαδιαίς, οἱ βράχοι
Τραγούδια μέσ' ἀπ' τὴ καρδιὰ τοῦ Ῥήγα μας βγαλμένα,
Καὶ κάθε μέρα εἴχαμε πρωτομαγιὰ καὶ μάχη!
Τώρα οἱ χρόνοι ταπεινοὶ κυλοῦν καὶ ντροπιασμένοι·
Οἱ ἐδικοί μας πέρασαν, πεθάναν οἱ καϋμμένοι!
Λεβέντης σὰν τὸ Λιακατᾶ καὶ Διάκο δὲν ἐφάνη·
Μ' αὐτοὶ δὲν ἔκοβαν ἀνθούς, δὲν ἄκουαν ἀηδόνια.
Τὰ χέρια τους τὰ δυνατὰ κρατοῦσαν γιαταγάνι,
Κ' ἐξερριζόναν τὸ δεντρό, ποῦ τετρακόσια χρόνια
Στὴ χώρα μας ἐρρίζονε καὶ δάκρυα ῥουφοῦσε....
Καὶ σεῖς τί κάματε παιδιά; 'Εχθὲς τὸ τουμπελέκι

Μέσα στῆς Σύρας τὰ νερὰ Φράγκου πασσᾶ χτυποῦσε,
  Κι' οὔτ' ἕνα δὲν τοῦ ῥίξατε στὰ γένεια του τουφέκι!
Δὲ βρέθη ἕν' ἀπ' τὰ παληὰ τῆς θάλασσας λειοντάρι·
  Αἴ, καὶ νὰ ζοῦσες, Τσαμαδέ, καὶ νἄσουν νειός, Κανάρη.—
Ἀνίσως κήπους θέλετε, ἀκολουθᾶτ' ἐμένα
  Σὲ περιβόλι μυστικό, ἀτέλειωτο, μεγάλο,
Πὤχει γιὰ κρίνα του σταυροὺς στὰ χώματα σπαρμένα.
  Ἄχ, περιβόλι σὰν κι' αὐτὸ στὸν κόσμο δὲν εἶν' ἄλλο!
Ἐκεῖ θὰ ἰδῆτε τοῦ βουνοῦ θεώρατα πλατάνια,
  Θὰ βρῆτε λεύκα φουντωτὰ καὶ στοιχειωμένα πεῦκα,
Ποῦ οἱ καιροὶ χαλάσανε καὶ Τούρκων γιαταγάνια·
  Κάθε πλατάνι κ' ἥρωας, λειοντάρι κάθε λεύκα!
Ὅλα τῆς Λαύρας τὰ παιδιά, δεντρὰ ξερριζωμένα,
  Στὸ περιβόλι τὸ κρυφὸ τοῦ Χάρου φυτεμμένα....
Ἀλλοίμονο, μονάχος μου θρηνῶ στὸ κοιμητῆρι·
  Ὡσὰν τρελλὸς παραλαλῶ, κανεὶς δὲ μ' ἀφηγκρᾶται.
Δὲν εἶναι τῆς πρωτομαγιᾶς ἐδῶ τὸ πανηγύρι....
  Ὁ γέρο-Νάσος μοναχὸς τὰ μνήματα θυμᾶται!
—Καλή σας μέρα, Σύντροφοι, ποῦ κοίτεσθε στὸ χῶμα·
  Φίλος παληὸς σᾶς χαιρετᾷ καὶ στὸ σταυρό σας γέρνει.
Ὀλίγο τόπο κάμετε καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμα·
  Ὁ Νάσος τῆς πρωτομαγιᾶς τριαντάφυλλα σᾶς φέρνει....
Ἀφῆστε με νὰ κοιμηθῶ κοντά σας πλάϊ, πλάϊ·
  Μαζῆ σας τὸν παντοτεινὸ ἦλθα νὰ κάνω Μάη!

1869

ΕΓΕΡΤΗΡΙΟΝ

ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΣΟΥΣΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ

Ἰδού, πετῶ τὸν θώρακα, ὅστις δειλοὺς καλύπτει,
  Καὶ γίνομαι αὐθόρμητος τοῦ ἔθνους στρατιώτης.
Ἡ χείρ μου δὲν ἀπέμαθε τὰ βέλη της νὰ ῥίπτῃ·
  Κτυπᾶτέ τον καὶ σᾶς κτυπᾷ ὁ νεαρὸς τοξότης.—
Εἶναι φρικώδης ὁ ἀγών· ἀγὼν ἄνευ ἐλέους,
  Καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ποτὲ τὴν πάλην τὴν ἁγίαν,
Ἐνόσῳ πνέει μόνον εἷς ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς νέους,
  Ἐνόσῳ ἔτι ἔχομεν στῆθος, τιμήν, καρδίαν.
Μᾶς προκαλεῖτε.... Αἵ, καλά, τοῦ ἔθνους δολοφόνοι·
  Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀπέναντι, λυγίσατε τὸ γόνυ!

Ἰδοὺ ἡμεῖς· ἀνοίξατε τὰς τάξεις σας καὶ πάλιν!
  Κάμετε τόπον· ἡ Πατρὶς τοῦ λόχου μας ἡγεῖται....
Μὴ ἔρχεσθε μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν φάλαγγα εἰς πάλην.
  Πῶς εἴμεθα οἱ κύριοι, μικρόνοες, πεισθῆτε!
Ὄχι, δὲν εἶσθε, δείλαιοι, Ἀλέξανδροι, δὲν εἶσθε,
  Καὶ δάφνης δὲν ἐδρέψατε ᾑματωμένης φύλλα·
Δὲν εἶσθε Ναπολέοντες, Μωάμεθ δὲν καλεῖσθε,
  Οὐδ' ἔχετε τὴν βάρβαρον ἀνδρίαν τοῦ Ἀττίλα.

Βρυκόλακες μιᾶς νυκτός! τὴν νύκτα σας χαρῆτε,
Πρὶν ἔλθ' ἡ ἐρυθρὰ αὐγὴ κ' εἰς μνῆμα βυθισθῆτε!

Ναί· πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ μόνου,
Ἅγιον ὡρολόγιον, μυστηριῶδες μένει
Ὑπὸ τὸ θεῖον ὄμμα του, κυρίαρχον τοῦ χρόνου,
Κ' ἐγγὺς αὐτοῦ ἡ Νέμεσις κ' ἡ Μοῖρα περιμένει....
Ὅταν ὁ Πλάστης πρὸς αὐτὸ τὸ βλέμμα προσηλόνῃ,
Κτυπᾷ τὴν ὥραν τῶν ἐθνῶν ἡ Θέμις μὲ τὴν Μοῖραν,
Καὶ ὁ νυμφίος ἔρχεται καὶ καταπίπτουν θρόνοι,
Καὶ ὁ λαὸς αἱματηρὰν ἐνδύεται πορφύραν.
Ἡ ὥρα ἤγειρεν αὐτὴ τῶν Ἰταλῶν τὰς χώρας,
Κ' ἰδού, σημαίνει κ' εἰς ἡμᾶς ἐλευθερίας ὥρας!

Τὴν ἀκοήν σας τείνατε, κωφοί, ἀπεγνωσμένοι!
Ἀκούσατέ το· φοβερὰν μυσταγωγίαν ψάλλει·
Ὡς κώδων ἐπικήδειος τὴν πτῶσίν σας σημαίνει,
Καὶ ἄρχεται παγκόσμιος ἡ μακαρία πάλη!
Πυρὸς ἡ Αἴτνη σύνθημα εἰς πάντα δοῦλον δίδει,
Καὶ λάβαν εἰς τὰ στέμματα ὀργίλην ἐκτινάσσει·
Παντοῦ τὴν ἐπανάστασιν τὸ πῦρ της διαδίδει,
Καὶ φλέγει πόλεις καὶ βουνά, καὶ φλέγει μαῦρα δάση.

Τίς οἶδε πόσ' ἀνάκτορα δὲν ἔχει νὰ φλογίσῃ,
  Κ' εἰς ποίαν χώραν, ποίαν γῆν τὸ πῦρ θὰ σταματήσῃ!

Πλὴν ποία χεὶρ ἐπάρατος, τίς δαίμων ἐμποδίζει
  Τὸ πῦρ αὐτό, καὶ εἰς ἡμᾶς δὲν ἔφθασεν εἰσέτι;
Τίς φαρμακεὺς ὑπνωτικὸν μορφίνης μᾶς ποτίζει,
  Καὶ μέν' εἰς νάρκην ἡ Ἑλλάς, καὶ δὲν ἐφλέχθη ἔτι;—
Ὕπνος νεκρῶν ὁ ὕπνος μας ὁ ἄτιμος νὰ γείνῃ,
  Τοῦ Βύρωνός μας ἡ σκιὰ τὸ μνῆμά της ν' ἀφήσῃ,
Ἀπὸ τὸν Παρθενῶνά μας εἷς λίθος νὰ μὴ μείνῃ,
  Κ' εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ φωνὴ νὰ ψάλῃ τοῦ δερβίσῃ,
Ἂν μὲ τὴν ἐξαδέλφην μας δὲν κόψωμεν Αὐστρίαν
  Τὴν βδελυρὰν συγγένειαν, τὴν ἄτιμον φιλίαν!

Εἶναι καιρός· Ἀνατολὴ καὶ Δύσις συννεφοῦται·
  Τοῦ Γαριβάλδη πανταχοῦ τὸ πῦρ ἀντανακλᾶται,
Ὁ Βούλγαρος ταράσσεται, ὁ Σέρβος ἀνυψοῦται,
  Κ' ἡ τουρκολέτειρα πατρὶς τοῦ Βάσου δὲν κοιμᾶται.
Οὐδεὶς λαὸς ἀνάλγητος καθὼς ἡμεῖς δὲν μένει!
  Ὡς καὶ οἱ Βλάχοι δρέπουσιν ἐλευθερίας κρίνα,
Καὶ τοῦ Ἰούδα ἡ φυλὴ Μεσσίαν ἀναμένει,
  Καὶ μόνον, μόνον ἡ Ἑλλὰς κοιμᾶται καὶ ἡ Κίνα!

Τὴν νανουρίζουν, φαίνεται, οἱ κρότοι τοῦ πολέμου....
 Οἴμοι, τί κάμνουν οἱ καιροί, τί φέρουσι, Θεέ μου!

Ἐγείρου ἡ περίβλεπτος πατρὶς τοῦ Ἁρμοδίου,
 Ἀνάστα ἡ γοργὴ θεὰ τῶν Μαυρομιχαλαίων,
Καὶ μὲ φλογίνην μάχαιραν, ἀρχάγγελος Κυρίου,
 Τοὺς ἀναξίους δίωξον ἐκ τῆς Ἐδέμ σου πλέον!
Καὶ ἄλλοτε σ' ἐνόμισαν διὰ παντὸς ταφεῖσαν,
 Κ' ἐγέλων οἱ ἀπάνθρωποι κ' ἐγέλων οἱ προδόται·
Πλὴν τὸν αὐθάδη γέλωτα μετέβαλες εἰς λύσσαν,
 Κ' οἱ σκῶπται γόνυ ἔκλιναν, ἐκπεπληγμένοι τότε.
Ὤ, μὰ ἐκείνους τοὺς καιρούς, Πατρίς μου, τοὺς ὡραίους,
 Δὸς ἄρτον δόξης κ' εἰς ἡμᾶς τοὺς φθισιῶντας νέους!

Τί! μὴ δὲν ἔχωμεν κ' ἡμεῖς τὴν Κλείσοβαν μητέρα;
 Μήπως δὲν ἐκοιμήθημεν ὑπὸ σκιὰν τροπαίων;
Δὲν βλέπεις εἰς τὸ σῶμά μας τοῦ Διάκου τὸν ἀέρα,
 Καὶ δὲν σοῦ ἐνθυμίζομεν τὸν εὐγενῆ Φεραῖον;
Ὄχι· δὲν εἴμεθα ἡμεῖς τοῦ αἵματός σας νόθοι!
 Μὰ τὴν κρυφίαν λύπην σου, βαρύθυμε Κανάρη,
Κοχλάζουν κ' εἰς τὰ στήθη μας οἱ ἐδικοί σου πόθοι.
 Μὴ μᾶς καταρασθῇς καὶ Σύ.... περίμενε καὶ θάρρει....

Τὸν οὐρανόν μας ἂν ποτὲ δουλείας σκέπουν νέφη,
  Γεννᾶται εἷς Θρασύβουλος κ' ἡ λάμψις ἐπιστρέφει.

'Εμπρός, Νεότης ἄλκιμος, πυρίτιδὸς Νεότης!
  Τοῦ 'Ρήγα ψάλε ᾄσματα, τοῦ 'Ρήγα διθυράμβους·
Τὸν κάλαμόν σου σύντριψε καὶ γίνου στρατιώτης.
  'Εχθροὶ ἂς γράψουν ἀντὶ σοῦ τοὺς μέλλοντας θριάμβους!
Καὶ πῶς! κανεὶς τὴν γηραιὰν σημαίαν δὲν ὑψόνει;
  Κανεὶς δὲν στήνει κλίμακα τοὺς εἴκοσί του χρόνους;
Πρέπει νὰ ἔλθουν εἰς ἡμᾶς οἱ χχῦνοι Λαζαρόνοι,
  Νὰ μᾶς διδάξουν τὴν τιμὴν καὶ τῶν μαχῶν τοὺς πόνους;
Ὦ, καὶ αὐτὴ ἂν πέπρωται ἀκόμ' ἡ καταισχύνη,
  Νομάδων κτῆσις κάλλιον ὁ 'Υμηττὸς νὰ γείνῃ.—

'Εμπρός! παντοῦ ὁ κίνδυνος αὐξάνει καὶ μᾶς ζώνει·
  Πᾶσα βραδύτης θάνατος, πᾶσα στιγμὴ ἀδάμας!
Ταχύνατε· τὸν τολμηρὸν ἡ νίκη στεφανόνει.
  Ἢ τώρα, ἢ οὐδέποτε θὰ πέσουν τὰ δεσμά μας!
'Ιδέτε· ἔχομεν ἐδῶ τὴν ἄρκτον τῆς 'Ρωσσίας,
  Ἥτις μᾶς πνίγει, ἐν Χριστῷ θωπεύουσα τὰ πλήθη·
Τὸν γύπα τὸν ἀπαίσιον ἐκεῖθεν τῆς Αὐστρίας,
  Τὸν Σλαβισμὸν ἀπέναντι, τὸν ὄφιν εἰς τὰ στήθη....

Τίς τὴν ἀγκάλην ὡς ποτὲ ὁ Ἡρακλῆς θ' ἀνοίξῃ,
Τὸν ὄφιν νὰ περιπτυχθῇ, τὴν ἔχιδναν νὰ πνίξῃ;

Ὁποίαν δόξαν ἡ φυλὴ μᾶς ἔκλεψε τοῦ Βρούτου!
Οἴμοι· τοῦ Γαριβάλδη των, Πατρίς μου, ἡ ἀνδρία
Μὲ τὴν αἰχμὴν τοῦ ξίφους του ἐκ τοῦ αἰῶνος τούτου
Σβύνει τὸ ὄνομα Ἑλλὰς καὶ γράφει Ἰταλία!
Ἀγάπης πλέον δι' ἡμᾶς μολπὴν δὲν διαχύνει
Ὡς καὶ τῶν φιλελλήνων μας τὸ μυροβόλον στόμα·
Ἄλλοι τουρκεύουν ἐξ αὐτῶν καθὼς οἱ Λαμαρτῖνοι,
Καὶ ἄλλοι, συμπαθέστεροι, σπογγίζουσι τὸ ὄμμα....
Φεῦ· ἐὰν πλέον, ὦ Λαέ, δὲν σέβεσαι τοὺς ζῶντας,
Ἐντράπου κἄν, σεβάσθητι τοὺς ὑπὲρ σοῦ θανόντας!

Οὐδέν, οὐδὲν τὰ στήθη σου τ' ἀνάλγητα θερμαίνει!
Καθεὶς τὴν κεφαλὴν κινῶν ἐργάζεται καὶ κλαίει,
Τὴν τελευταίαν του στιγμὴν ὡς σκώληξ ἀναμένει,
Καὶ γραῖα ἡ νεότης του καὶ ἄγονος ἐκπνέει!
Ὦ σεῖς, οἱ ἀπολαύοντες τὸν ὕπνον τῶν θανόντων,
Ἀποθαμμένοι μάρτυρες, σεῖς πάλιν ἐγερθῆτε·
Ἂς ἀναλάβουν οἱ νεκροὶ τὸν πόλεμον τῶν ζώντων·
Ἐλᾶτε κἂν τοὺς τάφους σας νὰ ὑπερασπισθῆτε....

'Εγείρου πάλιν, 'Οδυσσεῦ καὶ Φλέσσα καὶ Τομπάζῃ·
"Ενα πρὸς ἕνα ἡ Πατρὶς ἐκ νέου σᾶς φωνάζει!

'Αλλ' ὄχι, ὄχι, ἅγιοι τῆς Λαύρας τουρκοκτόνοι·
Μὴ τῶν ἐρήμων τάφων σας ἀφίνετε τὸ χῶμα.
'Αναπαυθῆτε· θέλομεν τοὺς πολεμήσει μόνοι.
Τὴν δόξαν δὲν μοιράζομεν οὐδὲ μὲ σᾶς ἀκόμα!—
Μὲ ζώνην ζῶσου ἀστραπῶν ἐκ νέου, Ταϋγέτα,
Καὶ σκίρτα, γέρον "Ολυμπε, μονὴ 'Ελευθερίας!
Τοὺς νέους σου προσκυνητὰς εὐλόγει καὶ χαιρέτα·
Νὰ δώσουν ἔρχονται πυρὸς καὶ μάχης λειτουργίας.
Ματαίως εἰς τὴν γῆν αὐτὴν ἡ δάφνη δὲν ἀνθίζει·
'Ηρώων στέφει μέτωπα ἢ μνήματα στολίζει.

1860

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΙΤΑΛΟΥΣ *

Κάτω τὸ ξίφος, Ἰταλοί! τὸ ξίφος σᾶς βαρύνει.
  Τὴν ἐλαφρὰν σας λάβετε κιθάραν τῶν ἐρώτων·
Ἀφήσατε τὰ θούρια εἰς ἄνδρας, τοῦ Βελλίνη
  Καὶ πάλιν μελῳδήσατε τοὺς ἤχους καθὼς πρῶτον.
Θὰ τραχυνθῇ εἰς ἄγριον παιᾶνα ἡ φωνή σας·
  Κάτω τὴν σπάθην, Ἰταλοί!—δὲν εἶναι ἰδική σας!

Ὦ Βροῦτοι καὶ Σκηπίωνες θεατρικῶν δραμάτων,
  Εἰς τῆς σκηνῆς τ' ἀνθοστεφῆ ὁρμήσατε πεδία·
Ἀφήσατε τὸ ἐρυθρὸν πεδίον τῶν αἱμάτων.
  Ἐκεῖ, ἂς παίζῃ τὸ σπαθὶ ἡ σύμμαχος Πρωσσία....
Τὸ πῦρ ἐκείνη, τὸν καρπὸν τῆς νίκης οἱ στρατοί σας.
  Κάτω τὴν λόγχην, Ἰταλοί!—δὲν εἶναι ἰδική σας!

---

* Ἔνθους ἐπανηγύριζεν ἡ Ἑλλὰς τὴν «*Ἀναγέννησιν*» τῆς ἀδελφῆς Ἰταλίας, ὅτε ὀδυνηρὰ διεδόθη φήμη περὶ τῶν καθ' ἡμῶν δῆθεν προθέσεών της. Ἐν στιγμῇ τοιαύτης ἀγανακτήσεως ἐγράφη τὸ προκείμενον ποίημα, καὶ ἤθελον εἶσθαι εὐτυχὴς ἂν ἠδυνάμην νὰ τὸ ἐξοβελίσω! Ἀλλ' ὅ,τι ἐδημοσιεύθη ἐφάπαξ, ἀνήκει εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἱστορίαν, ἔτι δὲ μᾶλλον εἰς τὸν λαόν, οὗ τινος ἑρμηνεύει τὰς ἐντυπώσεις.... Ἀρκοῦμαι μόνον νὰ εἴπω, ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι, ἔργον συναρπαγῆς στιγμιαίας, εἶναι κραυγὴ καρδίας πληγείσης, ἀλλὰ καὶ παραγνώρισις λαοῦ γενναίου καὶ προσφιλοῦς, ὅστις δύω

'Εμπρός, παρθένος στρατιά· κοσμήσου μὲ ταινίας,
  Τὰς ἀνθοδέσμας τείνατε ὡς λόγχας καὶ ὁρμᾶτε·
'Επ' ὤμου τὰς κιθάρας σας! καὶ πρὸ τῆς Βενετίας
  Ψάλετε κῶμον.... Δι' αὐτοῦ σεῖς πάντοτε νικᾶτε.
Μὴ ὅπλα, μή· ἓν θούριον καὶ φεύγουν οἱ ἐχθροί σας.
  Κάτω τὴν δάφνην, 'Ιταλοί!—δὲν εἶναι ἰδική σας!

Καὶ ποῦ, καὶ ποῦ εὑρήκατε τὴν δάφνην καὶ τὸ ξίφος;
  Εἰς τὴν Κοστόζαν; ἔμπροσθεν τῆς Λίσσης, τῆς Φερράρας;...
Δὲν σᾶς ἁρμόζει, ἄφετε τοῦ μαχητοῦ τὸ ὕφος·
  Ἄλλο τὸ παίζειν τὸ σπαθὶ καὶ ἄλλο τὰς κιθάρας.
Μ' ἓν ῥόδον τὸ ἀναίμακτον στολίσατε σπαθί σας·
  Κάτω τὴν σπάθην, 'Ιταλοί!—δὲν εἶναι ἰδική σας!

Τὸ ἐθνικόν σας λάβετε στιλέττον, ὅπερ μόνον
  Ἡ νὺξ τὸ βλέπει, καὶ ποτὲ ἡ λάμπουσα ἡμέρα.
Τὸ πυροβόλον ῥίψατε μακρὰν τὸ ἀνδροφόνον·
  Εἶν' εἰς τὰ ὦτά σας πολὺ κακόφωνος ἡ σφαῖρα....
Τί θέλει μεταξὺ ἀνδρῶν ἀκόμη κ' ἡ φυλή σας;
  Κάτω τὴν λόγχην, 'Ιταλοί!—δὲν εἶναι ἰδική σας!

αἰῶνας ἤδη χύνει τὸ εὐγενὲς αὐτοῦ αἷμα ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν του δικαίων! 'Ελλὰς καὶ 'Ιταλία εἶναι τὸ διφυὲς δένδρον τὸ ποτισθὲν φείποτε μὲ δάκρυα καὶ μὲ αἷμα, εἶναι ἡ δίτομος ἱστορία ἡ περικλείουσα πᾶν ὅ,τι ἔξοχον ἐν τῷ μαρτυρίῳ, καὶ ἡ ἀδελφὴ 'Ιταλία—δὲν λησμονοῦμεν—εἶναι τοῦ Σάντα-'Ρόζα μας ἡ πατρίς, μήτηρ τοῦ πανεθνοῦς Γαριβάλδη καὶ ἱερὰ γεννέτειρα τοῦ Θωμαζαίου μας καὶ Ματσίνη.

Τὴν λόγχην τὴν αἱμοχαρῆ, γενναῖοι, παραιτεῖτε·
. Μὴ διὰ ξένα χαίρεσθε καὶ διὰ νίκας ἄλλων.
Τὸ μέτωπόν σας κύψατε, τῆς δόξης ψωμοζῆται,
Καὶ τὰ ἐλέη λάβετε τῶν Πρώσσων καὶ τῶν Γάλλων!
Εἶναι κλοπὴ κ' ἡ δόξα σας, κλοπὴ κ' οἱ στέφανοί σας....
Κάτω τὴν δάφνην, 'Ιταλοί!—δὲν εἶναι ἰδική σας!

Ὦ τῆς Κοστόζης ἥρωες, Θεμιστοκλεῖς τῆς Λίσσης,
Οἱ ἀξιοῦντες μέλλουσαν τὰς χώρας μας 'Ινδίαν!
'Ελᾶτε, σᾶς καλοῦν ἐδῶ μνημάτων κατακτήσεις·
Ἔχομεν ἕνα Τοχετὼφ εἰς πᾶσαν παραλίαν.
'Ελᾶτε· ἔχομεν πολλὰ νὰ λύσωμεν μαζῆ σας....
Κάτω τὴν σπάθην, 'Ιταλοί!—δὲν εἶναι ἰδική σας!

'Ερύθημα ὑπὲρ ὑμῶν θὰ εἶχον, ὄχι σκῶμμα,
Ἂν ἡ ἀχαριστία σας δὲν μ' εἶχε παροξύνει.
'Ακόμα δὲν σᾶς ἔδωκαν τὰς χώρας σας, ἀκόμα,
Ὦ ἡττημένοι νικηταί, ἀγνώμονες Λατῖνοι,
Καὶ καθ' ἡμῶν ἐστράφησαν οἱ πρῶτοι κομπασμοί σας·
Κάτω τὴν λόγχην, 'Ιταλοί!—δὲν εἶναι ἰδική σας!

Καὶ τί ἐπράξατε λοιπόν, ὦ πλήθη ἐπηρμένα;...
'Εψήθητε καθὼς ἡμεῖς εἰς κάμινον ἀγώνων
Μὲ τὴν ὀργὴν τῆς Δύσεως, μὲ σύμμαχον οὐδένα,
Καὶ στόλους τρεῖς ἐκαύσατε μ' ὀλίγας λέμβους μόνον;
Ὁ Βύρων ἔζησε μὲ σᾶς; ἀπέθανε μαζῆ σας;
Κάτω τὴν δάφνην, 'Ιταλοί!—δὲν εἶναι ἰδική σας!

Δι' ὅλους «Μέγας Κύριος» ὁ τοῦρκος ἦτον ἔτι,
Ὅτε ἠγέρθημεν ἡμεῖς μίαν καλὴν πρωΐαν,
Καὶ μόνοι ἐκτυπήσαμεν, ὀκτὼ μεγάλα ἔτη,
Τὴν Αἴγυπτον, τὴν 'Αφρικὴν καὶ πᾶσαν τὴν 'Ασίαν!
Τοιαῦτα ὠνειρεύθησαν νὰ πράξουν οἱ λαοί σας;...
Ζήτω ἡ τύχη, 'Ιταλοί!—Αὐτὴ εἶν' ἐδική σας!

1866

ΑΣΜΑΤΙΟΝ

ΨΑΛΕΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΥΨΙΦΩΝΟΥ

ΚΡΗΤΙΚΟΥ

ΕΙΣ ΤΟ ΕΝ ΦΑΛΗΡΩ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ψάλε, ψυχή μου Ἑλληνική, σὲ τοῦτο τ' ἀκρογιάλι
Στὴ γλῶσσα τῆς μανούλας σου καὶ τῆς παλληκαριᾶς,
Ἴσως ἀκούσει τὸ σκοπὸ στοῦ ὕπνου του τὴ ζάλη
Μὲ τοὺς νεκροὺς συντρόφους του κι' ὁ γυιὸς τῆς Καλογρηᾶς.

Ἄχ, ναί· ἂν δὲν ἐχύνανε μερόνυχτα Ἐκεῖνοι
Τὸ αἷμά τους τ' ἀτίμητο ἐδῶ σταλιά, σταλιά,
Δροσάτη δὲ θὰ φούντονε στὸ Φάληρο μυρσίνη,
Καὶ Χότζας θὲ ν' ἀκούγετο κι' ἀράπικη λαλιά.

Σ' αὐτὸ ἀκόμη θἄβοσκαν τὸ μυρωμένο χῶμα
Ντελίδων ἄτια, καὶ σ' αὐτὰ τ' ἀθάνατα νερὰ
Κορμιὰ θὲ νὰ δροσίζοντο τουρκαλβανῶν ἀκόμα,
Ἂν τὰ λειοντάρια ἐλείπανε ποῦ κοίτονται νεκρά!...

Ἄχ, ὅταν περπατῆτ' ἐδῶ κι' ἀνοίγῃ τὴν καρδιά σας
  Γλυκὸ τραγοῦδι καὶ δροσιὰ καὶ αὖρα φτερωτή,
'Αγάπης ἕνα δάκρυο ἂς λάμπῃ στὴ ματιά σας
  Γιὰ κείνους ποῦ σᾶς τἄδωκαν καὶ τἄχασαν αὐτοί!

Φέρετε δάφνης καὶ μυρτιᾶς νειοθέριστα κλωνάρια,
  Φέρτε στὸ μνῆμα τ' 'Αρχηγοῦ λουλοῦδι δροσερό,
Καὶ δόσετε εἰς τ' ἄταφα ἐκεῖνα παλληκάρια,
  Ποῦ κοίτονται στὸ πλάγι του, λιβάνι καὶ σταυρό!

1878

ΠΟΙΗΜΑ

'Απαγγελθὲν εἰς τὸν φιλολογικὸν Σύλλογον «**ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ**»
ὡς πρόλογος τοῦ ἀναγνωσθέντος ἀνεκδότου δράματός μου

« Ο ΛΕΩΝ ΚΑΛΛΕΡΓΗΣ »

Τοῦ παρελθόντος τὴν πυκνὴν σκοτίαν διασχίζω
Κ' εἰς ἀβυσσῶδες φέρομαι βαθὺ νεκροταφεῖον.
Φρίσσων εἰς τρίζοντα ὀστᾶ τὸν πόδα μου βυθίζω,
Κ' εἰς τεθλιμμένον φέρομαι λαβύρινθον μνημείων.
Τὸν δρόμον μου μὲ τοῦ Λαοῦ τὰ ᾄσματα φωτίζω,
Καὶ μὲ τῶν παραδόσεων τὸν λύχνον βηματίζω....

Πατέρων κοιμητήριον διέρχομ' ἐπισήμων·
Λειψάνων βλέπω σάβανα βαμμένα εἰς τὸ αἷμα.
Εἶναι τὸ κενοτάφιον ἡρώων ἀνωνύμων,
Ἡρώων δίχως θρίαμβον, μαρτύρων δίχως στέμμα.
Ἄ, πῶς λατρεύει μάρτυρας τοιούτους ἡ ψυχή μου·
Αὐτοὶ εἶναι ἡ Μοῦσά μου, αὐτοὶ καὶ ἡ ᾠδή μου!

Τὸ ν' ἀποθάνῃ τις ζητῶν τὴν δάφνην τοῦ ἀγῶνος,
'Οπίσω του ἀφίνων φῶς καὶ μνήμης εὐωδίαν·
Τὸ ν' ἀποθάνῃ ἔνθους τις ἐπὶ τοῦ προμαχῶνος,
'Ελπίζων νίκην εὐγενῆ εἰς μάχης τρικυμίαν,
Δὲν λέγω, εἶναι ἱερόν· ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἥρως
Λαμβάνει γέρας ἄφθιτον τὴν δόξαν τοῦ Σωτῆρος.

'Αλλ' εἶναι ἄλλο, ἄλλο τι τὸ μάχεσθ' αἰωνίως
Ὑπὸ τὸ σκότος, ἔρημος, νεκρὸς κ' εἰς τὴν ἐλπίδα·
Νὰ ἦν' ἡ δάφνη ἄοσμος, μαρτύριον ὁ βίος,
Καὶ ν' ἀποθνήσκῃς ἄγνωστος δι' ἄγνωστον πατρίδα....
Ἄ, εἰς τοιαύτην ὕπαρξιν κουράζονται τὰ στήθη·
Εἶναι πολὺ ἀχάριστος καὶ ἀσεβὴς ἡ λήθη!

....'Ολίγα ἄνθη δότε μοι εὐώδη, Πατριῶται,
Τὸν ὕπνον τῶν ἀγνώστων μου ἡρώων νὰ τιμήσω·
'Ολίγην δρόσον δι' αὐτοὺς τὰ δάκρυά σας δότε,
Τῆς ξηραμένης δάφνης των τὰ φύλλα νὰ ῥαντίσω.—
Ἡ τεθλιμμένη Μοῦσά μου ἰδίως ἕνα στέργει,
Τὸν προσφιλῆ της Λέοντα, τὴν μνήμην τοῦ Καλλέργη!

Γοργὸς ὡς ῥεῦμα ποταμοῦ, γλυκὺς ὡς ὀπτασία,
  Εἰς δούλους χρόνους ἔσεισε τὴν χαίτην ἀποστάτης,
Καὶ πρὶν τὸν πλήξῃ ὄπισθεν ἡ νύμφη τοῦ Ἀδρία,
  Ἐκπεπληγμέν' εἰς τὰ θολὰ ἐστράφη τέλματά της.
Ἂν ἡ ψυχή του ὡς ἀκτὶς ἐμπρός μας καταβαίνῃ,
  Ἐπευφημίαν δὲν ζητεῖ, ἓν δάκρυον προσμένει!

1867

ΣΤΟΝΟΣ

Α'

'Ιτιᾶς κλωνάρι δόστε μου· ἡ ῥοδοδάφνη τώρα
Στὴ γῆ μας δὲ φουντόνει πιά, σὲ ἄλλη βγαίνει χώρα.
Φέρτε κυπαρισσιοῦ κλαδὶ τὴ λύρα νὰ στολίσω,
Καὶ θλιβερό, νεκρώσιμο τραγοῦδι ν' ἀρχηνίσω....
Ἄχ, σὲ ἡμέραις σὰν αὐταῖς, π' ἀνάστασι μυρίζει
Καὶ τὸ φεγγάρι ὁ σταυρὸς τῆς λευθεριᾶς γκρεμίζει,
Σὲ μέραις ποῦ θὰ ψάλουνε «Χριστὸς ἀνέστη!» ἄλλοι,
Ἡ λύρα ἡ ἑλληνικὴ μοιρολογᾷ, δὲν ψάλλει!
Φέρτε κυπαρισσιοῦ κλαδί, αὐτὸ σ' ἐμᾶς ταιριάζει·
Ἡ δάφνη θέλει μέτωπα ψηλὰ καὶ δὲ μᾶς μοιάζει!

Β'

'Αλλοῦ, ἀλλοῦ, σὲ ἄλλη γῆ, σὲ ἄλλαις χώραις βγαίνει·
Δὲν τὴ δροσίζει τὸ νερὸ μονάχο, τὴ μαραίνει.
Τὰ παινεμένα της κλαδιὰ στὸ αἷμα ξεφυτρόνουν....
Δὲ βγαίνουν τὰ λουλούδια της ἐκεῖ ποῦ ξεφαντόνουν,
Στὰ θέατρα καὶ στοὺς χοροὺς καὶ στ' ἄσεμνα τραγούδια·
Στοὺς κάμπους τῆς τιμῆς ἀνθοῦν τ' ἀθάνατα λουλούδια!
Φύλλο, κλαρὶ δὲ βρίσκεται σ' ἐμᾶς, μὴ τὸ ζητῆτε·
Στὸ κοιμητῆρι μοναχὰ δαφνῶνα θενὰ βρῆτε.

Ἐκεῖ, ποῦ ἡ Μαρτιάτικαις νυχτώθηκαν ἡμέραις,
Τῆς Ἅγια-Λαύρας τὰ παιδιά, τῶν νόθων οἱ πατέρες....
Τῶν νόθων, ναί· δὲ μοιάζομεν ἐμεῖς παιδιὰ δικά τους,
Καὶ δὲν ἐλάβαμε ζωὴ ἀπ' τὴν πλατειὰ καρδιά τους!
Κεῖνο τὸ αἷμα στέρεψε, ποῦ κοινωνιὰ ἐγίνη
Στοῦ Καραΐσκου τὴν καρδιά, στῆς Κιάφας τὸ λειοντάρι,
Καὶ σπίθα μιὰ δὲν ἔμεινε ἀπ' τὴ φωτιὰ ἐκείνη,
Ποῦ νύχτα μέρα ἔκαιγε στὴ βάρκα τοῦ Κανάρη!

Γ′

Σῶπα, θλιμμένη Μοῦσά μου· παραίτα τὸ φαρμάκι,
Καὶ τὸν Ἀνδροῦτσο ξέχασε καὶ τὸν Καραϊσκάκη.
Γίνου καθρέφτης τοῦ καιροῦ ποῦ ζῇς, δυστυχισμένη·
Οἱ ζωντανοὶ ἐπέθαναν καὶ ζοῦν οἱ πεθαμμένοι....
Μὴ σοῦ ἀνάβῃ τὴν καρδιὰ τῆς Λαύρας τὸ μπαροῦτι!
Μήπως θαρρῇς πῶς ἡ Ἑλλὰς τοῦ Διάκου εἶναι τούτη;...
Ἐκείνη πίστευε Θεό, καὶ τούτη δὲν πιστεύει·
Χυδαῖος μόνο σήμερα μπορεῖ νὰ τὸν λατρεύῃ.
Ἐκείνη τὴν ὠνόμαζαν Βαλτέτσι, Κακοσοῦλι,
Στεριὰ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη καὶ κῦμα τοῦ Μιαούλη!
Καὶ τούτη, πῶς τὴν κράζουνε; πῶς τὴν καλοῦν οἱ ξένοι;
Δὲν ἔχει πλέον ὄνομα.... καὶ τὄνομα πεθαίνει!
Ἄχ, ἡ Ἑλλὰς ἐπέθανε κ' οἱ Ἕλληνές της ὅλοι,
Καὶ τὸ μεγάλο χέρσωσαν τὰ χρόνια περιβόλι!

Δ'

'Από τὴ μίαν ἄκρη της ἕως τὴν ἄλλη τώρα
'Ανάφτει τῆς 'Ανατολῆς καὶ καίεται ἡ χώρα.
Ὁ κόσμος ὅλος στ' ἅρματα τὰ χέρια του ξαμόνει,
Λαοὶ μὲ δίχως ὄνομα στολίζονται μὲ κρίνα,
Καὶ μόνο, μόνο ἡ Ἑλλὰς τὰ χέρια της σταυρόνει!
Τῆς φθάν' ἡ Πελοπόννησος, τῆς φθάνει κ' ἡ 'Αθήνα....
Τί εἶναι τῆς 'Ανατολῆς τὸ ζήτημα γιὰ κείνη,
Καὶ τί, ἂν τόσα της παιδιὰ στὰ σίδερα στενάζουν;
Ἂν τὴ Μακεδονία της ὁ Σλάβος καταπίνῃ,
Καὶ τὴν κληρονομία μας ὁμόδοξοι ματιάζουν;...
Φέρτε κυπαρισσιοῦ κλαδί, αὐτὸ σ' ἐμᾶς ταιριάζει,
Ἡ δάφνη θέλει μέτωπα ψηλὰ καὶ δὲ μᾶς μοιάζει!

1877

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΑΤΑΝΟΝ ΤΟΥ ΜΕΝΔΡΕΣΕ

Ὦ Πλάτανε! τοῦ Μενδρεσὲ στοιχειὸ καταραμένο,
Τῆς τυραννίας τρόπαιο στὴ φυλακὴ ὑψωμένο·
Συμμάζωξε τὰ φύλλα σου τὰ δακρυρραντισμένα,
Νὰ ἰδῶ κομμάτι οὐρανὸ καὶ τ' ἄστρα τὰ καϋμμένα....
Ἂν ἦσαι δένδρο σπλαχνικό, ἀνθρώπους μὴν μιμῆσαι,
Μὴ δεσμοφύλακας κ' ἐσὺ ὡσὰν ἐκείνους ἦσαι!

Ναί· ἄφησε καμμιὰ φορὰ νὰ βλέπ' ἀπ' ἐδῶ πέρα
Τὸν ἀσημένιο οὐρανό, τὴν ἄσπρη τὴν ἡμέρα·
Κανένα σύννεφο μικρὸ ποῦ φεύγει ν' ἀντικρύσω,
Κανένα ταξειδιάρικο πουλάκι νὰ ρωτήσω.
Νὰ στείλω χαιρετίσματα στὴ μάνα ποῦ μὲ κλαίγει,
Κ' ἐκείνης ὁποῦ μ' ἀγαπᾷ χωρὶς νὰ μοῦ τὸ λέγῃ!

Ὦ Πλάτανε· πόσαις φοραὶς στοὺς κλώνους σ' ἀποκάτω
Τῆς ἀρετῆς τὸ φόρεμα ἐσύρθη τὸ χιονάτο!
Πόσαις ἀθώαις κεφαλαὶς ἐγύρανε σ' ἐσένα,
Καὶ πόσα μάτια ἀγγελικὰ ἐκλεῖσαν δακρυσμένα....
Πόσαις φοραὶς σὰν ἀδελφαὶς στὴ ῥίζα σου τὴν κρύα
Ἐκάθησαν ἡ ἀρετὴ κ' ἡ σκοτεινὴ κακία!

Ὅλο τὸ ἔθνος σκέπασαν τὰ ἔρημα κλαδιά σου,
 Καὶ στὸν ἀγῶνα σάβανο ἐξάπλωσ' ἡ σκιά σου!
Ἐδῶ ὁ Γρίβας ἔτρωγε τὰ σίδερα δεμένος,
 Κ' ἐδῶ γλυκομαραίνουνταν ὁ Σοῦτσος ὁ καϋμμένος.
Ἐδῶ κι' ὁ Τουρκοφάγος μας ἀνταμοιβὴ εὑρῆκε,
 Κι' ὁ Μακρυγιάννης, ἄρρωστος, μὲ κοντακιαὶς ἐμπῆκε!

Πόσα, ἄχ, πόσα μάντρωσες λειοντάρια πληγωμένα,
 Ἀκόμη ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τὴ φωτιὰ βγαλμένα·
Πόσους ἀϊτοὺς τῆς Ἀμπλιανῆς, πόσα παιδιὰ τοῦ Φλέσσα,
 Ὡσὰν μανοῦλα τἄβαλες στὴν ἀγκαλιά σου μέσα!
Μὴ σοῦ τοὺς φάγῃ ἐννοιάζουσαν τὸ κρύο καὶ ἡ πεῖνα,
 Γιὰ νὰ τοὺς στείλῃς ζωντανοὺς στὴ μαύρη γκιλοτίνα.—

Πάρε, δεντρί, τὰ νειάτα μας καὶ τἄνθη μας στολίσου,
 Νὰ γείν' ἡ ῥίζα σου βουνὸ καὶ σύννεφο ἡ κορφή σου·
Πάρε, δεντρί, τὰ νειάτα μας καὶ τὴν παλληκαριά μας,
 Καὶ βύζαξε τὸ αἷμά μας καὶ πιὲ τὰ δάκρυά μας,
Νὰ γείνῃς δράκος, γίγαντας, τὸν κόσμο νὰ σκεπάσῃς.
 Φάγε, δεντρί, τὰ νειάτα μας, φάγε τα νὰ χορτάσῃς!

Όχι, δὲν εἶναι, Πλάτανε, ἑλληνικὴ ἡ σπορά σου·
'Από λαγκάδι σκοτεινὸ κατάγετ' ἡ γενιά σου.
'Από τὴ γῆ τοῦ Μπαυαροῦ ἐδῶ φυτεύθης πάλι·
Κόρακας μαῦρος σ' ἔφερε, καιροῦ ἀνεμοζάλη,
Κ' ἐφούντωσες στὰ χώματα τὰ μοσχομυρισμένα,
Κ' ἔχεις ἀπὸ τὸν ἥλιο μας τὰ φύλλα χρυσωμένα!

Ένα καιρὸν—ὡσὰν αὐτὸν ποῦ ἔχομε καὶ τώρα—
'Εφύτευσ' ὁ 'Αλῆ-πασσᾶς στὴν ἔρημή του χώρα
Τὸν Πλάτανο, ποῦ θέριεψε κ' ἐσκέπαζε τ' ἀστέρια,
Γιατὶ τὸν πότιζ' ὁ 'Αλῆς μὲ τὰ δικά του χέρια,
Καὶ μ' αἷμα τὸν ἐρράντιζε τοῦ Ζίδρου καὶ τοῦ Γιώτη.
—Άχ, ἀνατρέφεσαι κ' ἐσὺ μὲ τὴ δική μας νειότη!

Θὰ ἔλθῃ ὥρα, Πλάτανε, ἀλλόθρησκη Βασίλλη,
Ποῦ ξυλοκόπους ἡ ὀργὴ τοῦ ἔθνους θὰ σοῦ στείλῃ,
Καὶ πέλεκυς στὴ ῥίζα σου ἐλεύθερος θ' ἀστράψῃ.
Δὲν θὰ σὲ φᾶν γεράματα· φωτιὰ θενὰ σὲ κάψῃ,
Καὶ γύρω θὰ χορέψωμε στὴ σκόνη σου τὴν κρύα,
Όταν ἀνοίξῃ τὸ χορὸ Πατρὶς κ' 'Ελευθερία....

Έγραφον ἐκ τῶν φυλακῶν τοῦ Μενδρεσέ, **1861**

Ο ΔΙΣΚΟΣ

ΤΟΥ ΓΕΡΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΟΥ *

Δίσκο τὸ Εἰκοσιένα εἰς τὰ χέρια του κρατεῖ,
Καὶ μὲ μέτωπο σκυμμένο τρέχει καὶ ψωμοζητεῖ.
Γέρασε κι' αὐτό, καὶ μοιάζει τὸν ἀϊτὸ ποῦ μιὰ φορὰ
Μέσ' στὰ σύννεφα πετοῦσε καὶ τοῦ πέσαν τὰ φτερά....
Δὲν μπορεῖ νὰ λημεριάσῃ στὴ φωτιὰ τῆς ἀστραπῆς,
Καὶ γυρίζει μέσ' στοὺς δρόμους μὲ τὸ δίσκο τῆς ντροπῆς!

Ἂν στὸ χέρι του ὁ δίσκος δὲν μπορῇ νὰ κρατηθῇ,
Συχωρᾶτέ το, δὲ ξέρει.... χθὲς κρατοῦσε τὸ σπαθί,
Τὸ σπαθὶ ποῦ νὰ τὸ σπάσῃ δὲν εὑρέθηκε πασσᾶς.
Ἂν ντροπὴ γιὰ κεῖνο ἦναι, εἶναι πιὸ ντροπὴ γιὰ σᾶς!
Ῥίξτε στὸ Εἰκοσιένα! ἕνα ψίχουλο ζητῶ·
Σὲ λιγάκι κλεῖ τὰ μάτια καὶ γλυτόνετ' ἀπ' αὐτό....

Λίγα μείναμε ἀκόμη ἀπ' τῆς Λαύρας τὰ παιδιά·
Λίγα σώθηκαν πλατάνια στὴ μεγάλη λαγκαδιά.
Ἄλλα πέσανε στῆς μάχης τὴ βοὴ καὶ τὴ φωτιά,
Ἄλλα κούφωσαν τὰ χρόνια καὶ τὰ κρύα γερατειά.
Καὶ τὰ λίγα ποῦ ὡς τοῦτον βασταχθῆκαν τὸν καιρό,
Πέφτουνε γιατὶ μιὰ στάλα δὲν τοὺς ῥίχνετε νερό!

* **Κατ' αἴτησιν πτωχοῦ Ἀγωνιστοῦ τοῦ 1821.**

Μὴ μὲ βλέπετε στῆς θύρας μαζωμένο τὴ γωνιά·
  Ἀπ' τῆς Λαύρας κ' ἐγὼ εἶμαι τὴν εὐγενικὴ γενιά.
Ἀπ' τοῦ Γερμανοῦ τὸ χέρι πῆρ' ἀντίδωρο, ἐκεῖ,
  Πῶσπασε ἡ ἁλυσίδα κι' ἄνοιξε ἡ φυλακή,
Καὶ Χριστὸ κ' Ἐλευθερία σὲ μιὰ πῆρα κουταλιά,
  Σὰν ἀνοίχθηκ' ἡ σημαία εἰς τῆς αὔρας τὰ φιλιά!

Ἄχ! ὁ γέρος ποῦ προσμένει στὸ κατώφλι σας, αὐτὸς
  Σὰν ξεφτέρι ῥοβολοῦσε μιὰ φορὰ καὶ σὰν ἀϊτός,
Καὶ μαζῆ μὲ τοὺς Γριβαίους ἔτρεχε σὰν τὸ βοριᾶ,
  Καὶ τὸ Δράμαλη σφαλοῦσε μὲ τὸ Γέρο τοῦ Μοριᾶ!
Στὴν πρωτομαγιὰ τοῦ Γένους δὲν τὸν εἶδαν νὰ σταθῇ,
  Γιατ' ἐθέριζε λουλούδια κόκκινα μὲ τὸ σπαθί.

Χάθηκαν τὰ χρόνια κεῖνα, οἱ καλοί μας οἱ καιροί,
  Κ' ἡ μεγάλη φωτιὰ σβύνει σὰν τοῦ τάφου τὸ κερί.
Σὰ σβυστὸ ἀστροπελέκι τώρα κοίτομαι νεκρός·
  Χαλασμένο ἐρημοκκλῆσι ποῦ γκρεμίζει ὁ καιρός.
Τὸ καντῆλί μου στερεύει· λίγο λάδι πρὶν σβυστῇ....
  Κᾶν τὸ γέρο λυπηθῆτε, ὄχι τὸν Ἀγωνιστή!

1876

1821—1879

Α'

Θαρρεῖτ' ἐδῶ πῶς ἔρχομαι γλυκὰ νὰ τραγουδήσω
    Μὲ τὴν καρδιὰ ποῦ ἐζέσταινε ἡ δόξα κ' ἡ ἐλπίδα ;
Θαρρεῖτ' ἐδῶ πῶς ἔρχομαι λουλούδια νὰ σκορπίσω
    Στῆς Ἅγια-Λαύρας τὸ σταυρό, στοῦ Μάρτη τὴ λεπίδα ;
Γελάσθηκεν ὁ Παρνασσὸς καὶ μ' ἔκραξ' ἐδῶ πέρα·
    Τραγοῦδι δὲν ἀπόμεινε γιὰ τὴ μεγάλη μέρα.
Ἐστέρεψαν σὰν ποταμοῦ νερὰ καὶ τὰ τραγούδια·
    Τ' ἀγκάθι' ἀπὸ τ' ἀθάνατα μᾶς ἔμειναν λουλούδια....
Καντῆλι τάφου ἔγεινε τὸ φῶς μέσ' στὴ ψυχή μου,
    Κ' ἐβράχνιασε στὴν ἐρημιά, ἐβράχνιασ' ἡ φωνή μου!

Β'

Δὲν ἦλθα, ὄχι, τὸ παληὸ τραγοῦδί μου ν' ἀρχίσω·
    Ἦλθα φαρμάκι καὶ χολὴ καὶ δάκρυα νὰ χύσω,
Καὶ σὲ καθρέφτη ἄσπλαχνο νὰ δείξω τὴ γενιά μας
    Καὶ τὴ Μαρτιάτικη γενιά·—Θερσίτη κι' Ἀχιλλέα·
Λεῦκα, πλατάνια τοῦ βουνοῦ μὲ τὰ χαμόκλαδά μας,
    Δαφνώναις καὶ καμέλιαις, σημαία καὶ σημαία....

Μάρτη μὲ Μάρτη ἄπονα ἡ μοῦσα θὰ μετρήσῃ·
Μπροστὰ στὸν ἕνα θὰ ντραπῇ, στὸν ἄλλο θ' ἀναζήσῃ. —
'Ελᾶτε· πίσω στρέψετε πενῆντα τόσα χρόνια,
Καὶ θενὰ πᾶτε πιὸ μπροστὰ γυρίζωντας ὀπίσω·
Στὸ Μάρτη πᾶμε πῶφεραν βουνίσια χειλιδόνια,
Τὴ μαραμένη δάφνη του καὶ πάλι νὰ φιλήσω!
Πᾶμε νὰ ζωντανέψωμε καὶ νὰ λησμονηθοῦμε,
Καὶ τῆς μεγάλης μάνας μας τὰ νειάτα νὰ χαροῦμε!
Μὴ βαρεθῆτε· μιὰ στιγμὴ ξοδέψετε γενναῖα·
'Ο νοῦς σας μόνο τ' ὀχληρὸ ταξεῖδι θενὰ κάνῃ.
Ὤ, θὰ διασκεδάσετε καθὼς στὸ Φαληρέα,
Καὶ θενὰ βρῆτε θέατρο σχεδὸν σὰν τοῦ 'Ερνάνη.
Τί μόνο, τί;... πῶς παγωτὰ ἐκεῖ θὰ στερηθῆτε·
Μὰ δὲν πειράζει· στὴ καρδιὰ κι' αὐτὰ θενὰ τὰ βρῆτε.
....

ΑΓΙΑ ΛΑΥΡΑ

(ΚΕ' ΜΑΡΤΙΟΥ 1821)

Α'

Ἄνοιξις εἶναι· σμίγουνε τριαντάφυλλα κι' ἀστέρια
Στὸ φίλημα ὁποῦ στὴ γῆ ὁ οὐρανὸς χαρίζει,
Κι' ὁ ἥλιος ἀπὸ τὰ ψηλὰ γαλάζια του λημέρια
Χρυσάφι σπέρνει καὶ τῆς γῆς ὁ κόλπος λουλουδίζει.

Μὰ ἡ ἀχτῖνές του τὴ γῆ μονάχα δὲν φωτίζουν.
Λαμποκοποῦν σ' ἁρματωσιαῖς καὶ σ' ἀργυρᾶ τσαπράζια·
'Αστράφτουν σὲ ὁλόγυμνα σπαθιά, καὶ φωσφορίζουν
Πότε σὲ μάτια ὁλόμαυρα καὶ πότε σὲ γαλάζια.—
'Ακολουθᾶτε· ἤλθαμε στὸ ἅγιο μοναστῆρι,
'Οποῦ στεριὰ καὶ πέλαγο στὴ λειτουργιά του σύρει.
Γύρω, τριγύρω τραγουδοῦν περίχαρα τ' ἀηδόνια,
Μὰ κηλαϊδοῦν καλλίτερα τὰ κλέφτικα μηλιόνια,
Γιατ' ἔχουν στὸ τραγοῦδί τους φωτιὰ καὶ φλόγα μέσα,
Κι' ἀπὸ τὸ Διάκο τὸ σκοπὸ ἐμάθαν καὶ τὸ Φλέσσα!
Τέτοια ἐμεῖς δὲν ψάλαμε τραγούδια στὴ ζωή μας·
Εἶναι βουνίσια· τὴ λεπτὴ ξεσχίζουν ἀκοή μας....
— Σ' αὐτὴ τὴν ὥρα τὴν κρυφή, στὴν ἴδια τούτη μέρα,
Σφιχταγκαλιάζεται γλυκὰ ἡ γῆ μὲ τὸν αἰθέρα.
Ἄλλη ὁ κόσμος κ' ἡ 'Ελλὰς λαβαίνουν, ἄλλη αὖρα·
Βράσι καινούρια ἡ ζωὴ πρὶν νὰ παγώση παίρνει.
Σμίγει τοῦ κόσμου ἡ χαρὰ μὲ τὴ χαρά σου, Λαύρα!
'Ο Γαβριὴλ κι' ὁ Γερμανὸς ἕνα λουλοῦδι φέρνει....
'Ο Γερμανός! κυττάχτε τον· μαύρη κολώνα· στέκει
Στὸ ἱερό, καὶ τὸ σταυρὸ ὑψόνει σὲ τουφέκι.
Κυττάξετε τί ξαστεριὰ τὸ πρόσωπό του ἔχει!
Τόσον καιρὸ ἐκράτησε τὸ δάκρυ του, καὶ τρέχει
Σταλαμματιά, σταλαμματιὰ στὴ μυστικὴ χαρά του,
Καὶ πίνει ἀθάνατο νερὸ ἀπὸ τὰ βλέφαρά του....
Σαλεύουνε τὰ χείλη του· τὰ μάτια του τὰ μαῦρα
Λαμποκοποῦν περίχαρα κ' ἡ ἐκκλησία ἀστράφτει!

Ὄχι, δὲν εἶν' ὁ Γερμανός· εἶν' ἡ ἁγία Λαύρα·
 Φωτιά, στὴ φοβερὴ στιγμὴ ποῦ τὸ μπαροῦτι ἀνάφτει·
Εἶναι ἡ νεκρανάστασις, ἀθανασίας κῦμα,
 Καὶ τὸ «Ἀνάστα» τοῦ Χριστοῦ σ' ἀγαπημένο μνῆμα!

Β'

Τουφέκια πέφτουνε· χτυπᾷ χαρούμενη καμπάνα·
 Ποιοὶ νἆναι τοῦτοι ποῦ ξυπνοῦν τὴν πεθαμμένη Μάνα,
Ποῦ ἔρχονται μὲ ρόπαλα καὶ μὲ σφενδόναις μόνο
 Νὰ ρίξουν κάτω τοῦ Ὁμὰρ τὸν στοιχειωμένο θρόνο;
Ὅλα τοὺς λείπουν· ἅρματα, σπαθί, μπαροῦτι, βόλι.
 Μπαροῦτι ἔχουν καὶ φωτιὰ μέσ' στὴ ψυχή τους ὅλοι!
Τοῦ Θρασυβούλου τ' ὄνειρο τὸ ξαναβλέπει ὁ Ρήγας·
 Ἀπὸ λιθάρι ἑνὸς βοσκοῦ γκρεμίζεται ὁ γίγας,
Κ' ἐκεῖνον ὅπου ἡ Φράγκιὰ ὡς σήμερα τρομάζει,
 Χτυπᾷ ξαρμάτωτος λαὸς καὶ κάτω τὸν σωριάζει!
Σπαθὶ τὸ χέρι ἔγεινε, ἀϊτὸς ἡ περιστέρα·
 Πολλαὶς φοραὶς ἐκάμαμε τὴ νύχτα μας ἡμέρα.—
Τουφέκια πέφτουνε· χτυπᾷ χαρούμενη καμπάνα·
 Τοῦ Ρήγα τ' ὄνειρο ξυπνᾷ τὴν πεθαμμένη Μάνα!
Μαυρίζει γῆ καὶ οὐρανός, τὸ πέλαγο σαλεύει
 Στὴ φοβερὴ κι' ἀγέννητη αὐτὴ μονομαχία·
Χέρια μὲ χέρια ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Τουρκιὰ παλεύει,
 Καὶ πέφτουν καὶ σηκόνονται σὲ μάχη αἰωνία!

Γῆς πιθαμὴ δὲν μένει μιά, πελάου ἕνα κῦμα,
Χωρὶς νὰ κοκκινίσουνε, χωρὶς νὰ γείνουν μνῆμα·
Καὶ στὴν ἀπέραντη νυχτιά, στ' ἀτέλειωτά της βάθη,
Δὲν ξέρουν, δὲ γνωρίζουν,
'Ανίσως ἔμειν' ἡ Ἑλλάς, ἂν ἡ Τουρκιὰ ἐχάθη!
Μετέωρα καμμιὰ φορὰ τὸ μαῦρο σκότος σχίζουν,
Πότε Μιαούλης λέγονται καὶ πότε Καραΐσκος,
Πότε Κανάρη ἀστραπὴ καὶ πότε ἥλιου δίσκος!...
Μέσ' στὸ σκοτάδι πέρασαν ἐκεῖνο χρόνοι τόσοι,
Καὶ μόνο ἐξημέρωσε χωρὶς νὰ ξημερώσῃ,
Καὶ δίχως ἥλιο ἔλαμψαν γῆ, οὐρανὸς καὶ λόγγοι,
Ὅταν τὴ νύχτα ἔκανες ἡμέρα, Μισολόγγι!
Βουβοὶ ἐμέναν οἱ λαοὶ καὶ τὴν πνοὴ κρατοῦσαν·
Στὸ θαῦμα ὅπου ἔγεινε μπροστά τους ἀπιστοῦσαν,
Καὶ ὅταν εἴδανε, χλωμὴ καὶ μπαρουτοκαῦμμένη,
'Απὸ τὴ μέση τῆς φωτιᾶς νὰ βγῇ πληγαὶς γεμάτη,
Κ' εἶδαν τὴ σκλάβα μὲ στολὴ βασιλικὴ νὰ βγαίνῃ,
'Αδάκρυτο ἀπὸ χαρὰ δὲν ἔμειν' ἕνα μάτι·
Χέρι ποῦ δὲ σηκώθηκε νὰ τὴν χειροκροτήσῃ,
Ψυχὴ ποῦ δὲν ἐχάρηκε, καρδιὰ νὰ μὴ χτυπήσῃ!
Ἡ δόξα της ἀπὸ τὴ γῆ ἀνέβηκε τ' ἀστέρια·
Στίχους ἐγράφανε γι' αὐτὴν καὶ βασιλέων χέρια,
Βασίλισσαις τὸ δρόμο της ἐρραίναν μὲ λουλούδια,
Κι' ὁ Μπάϋρων μὲ τὸν Οὐγγὼ τῆς ἔγραφαν τραγούδια.
Καὶ ἦταν, λέγουν, ἡ χαρὰ κεῖνα τὰ χρόνια τόση,
Ποῦ δάκρυσαν Αὐστριακοί, ἐχάρηκαν καὶ Ρῶσσοι!

Σ' αὐτὴ τὴ λειτουργιά, σ' αὐτή, ἀνάψανε λαμπάδα
  Ἐκεῖνοι ποῦ ἐσήκωσαν στοὺς ὤμους τὴν Ἑλλάδα·
Τοῦ Τούρκου οἱ γκιαούριδες, τοῦ Φράγκου οἱ Γραικύλοι,
  Ποῦ κοίτονται χωρὶς σταυρό, περνοῦν χωρὶς καντῆλι.—
Τώρα τὴν Λαύρ' ἀφήσετε ὀπίσω τὴν ἁγία,
  Κ' ἐλᾶτε σ' ἄλλη ἐκκλησιὰ καὶ σ' ἄλλη λειτουργία!
. . . .

ΑΘΗΝΑΙ

(ΚΕ' ΜΑΡΤΙΟΥ 1879)

Α'

Ἄνοιξις εἶναι· στὴν καρδιὰ κρυφὴ χαρὰ βλασταίνει,
  Καὶ κλίνει ὁλόχρυσ' ἡ κιτριὰ στὴν πράσινη μυρσίνη.
Στοῦ Μάρτη τὸ τριαντάφυλλο ἡ χρυσαλίδα μπαίνει,
  Κ' εἰς χείλη κατακόκκινα δροσιὰ καὶ μύρο πίνει.
Πάλι λουλούδια στοὺς ἀγροὺς χίλιων λογιῶν ἀνθίζουν,
  Καὶ τὰ κοπάδια τὰ βουνὰ τὰ πράσινα χιονίζουν!
Σὰ σήμερα ἐμύρωσε ὁ Κρίνος τὴν Παρθένα,
  Καὶ ἡ Ἑλλὰς σηκώθηκε σὲ χρόνια περασμένα....
Ἄχ, ἂν αὐτὸ τὸ σήμερα ἐγνώριζε ἀκόμα,
  Δὲ θ' ἄφινε τὸν τάφο της, δὲ θ' ἄφινε τὸ χῶμα!
. . . .
. . . .

Β'

'Αηδόνια πάλι ψάλλουνε, μὰ ψαριανὰ τριμπόνια
Δὲν τοὺς ἐμάθαν τὸ σκοπὸ αὐτὸν ποῦ τραγουδοῦνε.
Δὲν εἶναι ἀπολίτευτα τοῦ κήπου μας τ' ἀηδόνια,
'Εξευγενίσθηκαν κι' αὐτά· Τραβιάτα κηλαϊδοῦνε.—
Γλυκὰ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἀντιλαλεῖ ἡ καμπάνα,
Καὶ τὰ παιδιά της προσκαλεῖ σὰ μιὰ φορὰ ἡ Μάνα.
Ἄ, ἡ φωνή της ἡ γλυκειά, ὁ ἦχος ποῦ βοΐζει,
Πόσα δὲν λέγει στὴν καρδιὰ καὶ πόσα δὲ θυμίζει!
Δάκρυα χαρᾶς καὶ φλάμπουρα καὶ κάστρα γκρεμισμένα,
'Αϊτοὺς μέσα στὰ σύννεφα καὶ λάμψαις καὶ σκοτάδια,
Καράβια, νίκαις φτερωταὶς καὶ μνήματ' ἁγιασμένα,
Φωτιαὶς μέσα στὰ κύματα, φωτιαὶς μέσ' στὰ λαγκάδια!
Χτυπᾷ, χτυπᾷ.... δὲν ἔρχονται, δὲ βλέπει τὰ παιδιά της,
Π' ἀνάθρεψε μὲ τὴ φωνὴ αὐτὴ τὴν ἁγιασμένη·
'Αδυνατίζ' ὁ ἦχός της σὲ κάθε χτύπημά της,
Καὶ πάλι δυναμόνεται κι' ὁλόχαρη σημαίνει....
Τοῦ κάκου· δὲν ἀκούεται!... Πάψε, καμπάνα, πάψε·
Δὲν εἶν' τῆς Λαύρας ἐκκλησιὰ ἐδῶ, δυστυχισμένη.
Ἄλλαξε, μάνα, τὴ φωνὴ καὶ τὰ παιδιά σου κλάψε,
Καὶ μὴ κ' ἐσὺ καταρασθῇς γενιὰ καταραμένη!
Τὸ Γερμανό σου μὴ ζητᾷς στὴν ἐκκλησία τούτη·
Τὸ ράσο ἐκεῖνο ἤθελε μέσ' στὸ βωμὸ μπαροῦτι.

Λειοντάρια ἤθελε κ' ἀϊτοὺς στὴ φουστανέλλα μέσα,
Καὶ νὰ σταυρόνετ' ἡ ματιὰ τοῦ ἥλιου καὶ τοῦ Φλέσσα.
Ἤθελε νἄχῃ στὸ πλευρὸ τῆς Καλογρηᾶς τὴ γέννα,
Τὸν 'Οδυσσέα ἀντίκρυ του, δεξιά του τὸ Μιαούλη·
Λεύκαις κορμιά, στήθια πλατυὰ καὶ μάτια φτερωμένα,
Μισολογγίτικη φωτιὰ κι' ἀντάρ' ἀπὸ τὸ Σοῦλι!
—Μὴ τὰ παιδιά σου προσκαλῇς, πεντάρφανη καμπάνα·
Τὰ χέρια μας ἐθάψανε κ' ἐκεῖνα καὶ τὴ μάνα....
Τὰ χρόνι' αὐτὰ τὰ δίσεχτα δὲν εἶναι τὰ δικά σου·
Τοῦ Κουμουνδούρου ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι ἡ Ἑλλάς σου!

Γ'

Ἔρημη μέν' ἡ ἐκκλησιά, καὶ στὴν Ὡραία Πύλη
Λουλούδια δὲ μοσχοβολοῦν, δὲν καίει τὸ καντῆλι.
Διαβάταις μόνον ἀπ' ἐκεῖ κάμμιὰ φορὰ περνοῦνε,
Μὰ δὲν ταιριάζει, ντρέπονται νὰ μποῦν νὰ προσκυνήσουν
Ἐκείνην, ποῦ κ' οἱ ἄγγελοι γονατιστοὶ ὑμνοῦνε,
Καὶ πᾶνε Φράγκας μάγισσας τὸ χέρι νὰ φιλήσουν....
Δὲν μπαίνει ἕνας τὰ νεκρὰ λειοντάρια μας νὰ κλάψῃ,
Καὶ γιὰ τοῦ Μάρτη τὰ παιδιὰ ἕνα κερὶ ν' ἀνάψῃ!
Αὐτὰ τὰ ἔκαν' ὁ λαὸς καὶ οἱ χωριάταις πρῶτα·
Πᾶνε σ' ἐμᾶς ποῦ ἔχομε ὡς τὸ λαιμὸ τὰ φῶτα;....
Ἄχ, οἱ πλατύκαρδοι ἀϊτοὶ ἐγέννησαν τρυγόνια!
Δὲς τοὺς ἀνθοὺς τῆς Κλείσοβας, τῆς Λαύρας τὰ ἐγγόνια,

Δὲς τὰ βλαστάρια τῆς Γραδιᾶς, τὴ γέννα τοῦ Σουλίου,
Τῆς Γράνας τὰ τριαντάφυλλα, τὰ κύματα τῆς Χίου,
Καὶ πὲς ἂν ἕν' ἀπὸ αὐτὰ ἔχῃ φωτιὰ στὸ μάτι,
Κρυφὴ φτεροῦγα στὸ κορμί, καρδιὰ ζωὴ γεμάτη!
Ποιὸς ἔχει, Γρίβα, τὸ κορμί, καὶ ποιὸς τὴ λεβεντιά σου;
Σαχτούρη, ποιὸς τὴ φλόγα σου, Μιαούλη, τὴ ματιά σου;
Τὴ λύρα ποιὸ τοῦ Σολωμοῦ. νὰ πιάσῃ τώρα χέρι,
Κι' ὅσα ὁ Γέρο-Κοραῆς ἐγνώριζε, ποιὸς ξέρει;...
Ὡς κ' εἰς τὰ φῶτα, κ' εἰς αὐτὰ μᾶς ἔκλεισαν τὸ δρόμο·
Στὸν τύπο, στὴν πολιτική, στὸν ἄμβωνα ἐπάνω!
Σὰν τὸ μεγάλο ποιὸς μιλεῖ καὶ τώρα Οἰκονόμο;
Ποιὸς παίζει καὶ 'Αρβανιτιὰ καὶ Δύσι καὶ Σουλτάνο
Σὰν τὸν Κωλέττη μιὰ φορά; καὶ ποιὸς σὰν καρυοφύλλι
Ἑνὸς Λεβίδη σήμερα φτερόνει τὸ κονδύλι;
Ὅλα μᾶς ἀρνηθήκανε· θρηνεῖ ὠρφανεμμένη
Καὶ κοκκινίζ' ἡ σάτυρα τοῦ Σούτσου ἡ μυρωμένη!
Εἶδε κἀνεὶς βαλανιδιῶν ἀτέλειωτο λαγκάδι,
Π' ἀστροπελέκια ἔκαψαν κ' ἐσάρωσαν οἱ χρόνοι;
Περνᾷς, καὶ μιὰ βαλανιδιὰ δὲ βλέπεις γιὰ σημάδι·
Τὰ δένδρα ἔρριξ' ἡ φωτιὰ κ' ἡ στάχτη μένει μόνη!
....
....
Ἴσως εἰπῆτε·—Ποιητοῦ ὀνείρατα καὶ πλάνη!
Μὴ θέλῃς νὰ φουχτώσωμε κ' ἐμεῖς τὸ γιαταγάνι
Καὶ τὴ λερὴ νὰ ζώσωμε στὴ μέση φουστανέλλα;
'Εμεῖς δὲν ἔχομε κορμὶ κοντὸ σὰν τοῦ Τζαβέλλα....

Θέλεις νὰ λημεριάζωμε στοὺς βράχους σὰν καὶ πρῶτα,
  Καὶ γιὰ ν' ἀνάφτωμε κεριὰ νὰ σβύσωμε τὰ φῶτα;
'Ανίσως εἰς τὴν ποίησιν αὐτὰ εὑρίσκουν χάρι,
  Ὅλα δικά της· ἀπὸ μᾶς κανεὶς δὲν θὰ τὰ πάρῃ!
—Τὰ δῶρα ποῦ χαρίζετε, τὰ ἔχουνε παρμένα
  Ἡ ποίησις καὶ ὁ καιρὸς καὶ τρέχουν δρόμο ἕνα.
'Εγκόλπι μέσ' στὰ στήθια τους, χρυσὸ σταυρὸ τὰ ἔχουν,
  Καὶ θὰ μυρόνωνται μ' αὐτὰ ὅσο τὰ χρόνια τρέχουν....
Ἂς ζοῦν στῆς λύρας τὴ χορδή, στὸ μητρικό τους μνῆμα·
  Ἂς εὕρῃ τ' ἄστρο οὐρανὸ καὶ θάλασσα τὸ κῦμα!

. . . .

. . . .

Σπᾶστε τῆς Ὕδρας τὸ κουπί, τοῦ Μάρτη τὸ μηλιόνι·
  Τὴ φουστανέλλα σχίσετε ὁποῦ σᾶς χαμηλόνει·
Τοῦ Γερμανοῦ τὸ φλάμπουρο, τῆς Λαύρας τὴν εἰκόνα·
  Μὲ τὰ κορμιά σας μείνετε, μὲ τὰ κορμιά σας μόνα!
Τὸ αἷμά σας, τὸ βάφτισμα, τὸ μύρο ἀρνηθῆτε·
  Μὴν ὁμιλῆτ' ἑλληνικά, φραντσέζικα μιλεῖτε,
Γιατ' εἶν' ἡ γλῶσσά σας φτωχή, βουνίσια, καὶ δὲν τρέχει
  Σὰν τὸ κοντύλι τοῦ Ζολᾶ· πολὺ τσαροῦχι ἔχει....
Τὰ ξένα βγάλτε ἅρματα τ' Ἀνδρούτσου καὶ τοῦ Γιώτα,
  Σβῦστε τοῦ πάσχα τὰ κεριὰ κι' ἀνάψτε τάφου φῶτα!
Τοῦ Μάρτη τὰ τριαντάφυλλα ὁ Μάρτης ἂς τὰ πάρῃ·
  Μὲ τ' ἅρματά του θάφτουνε στὴ γῆ τὸ παλληκάρι!

. . . .

. . . .

Δ'

Κανόνια πέφτουνε· ἀργά, ἀργὰ καὶ μετρημένα·
  Θαρρεῖς δὲν εἶναι γιὰ γιορτὴ καὶ πέφτουν πικραμένα
Σὰ σὲ μεγάλο λείψανο.... Μὰ τώρα δὲ γνωρίζουν
  Γιὰ ποιὰ τὸ σήμαντρο λαλεῖ καὶ ποιὰ πανηγυρίζουν
    Ἡμέρα τὰ κανόνια,
  Καὶ γιὰ νὰ μάθουν τρέχουνε τῆς Λαύρας τὰ ἐγγόνια!
Τύχη καλῇ κ' ἕνα μικρὸ περνοῦσε γραφιδάκι
    Ἀπ' τὴν πλατεία πέρα,
Κ' εἶπε στοῦ Διάκου τὰ παιδιὰ καὶ τοῦ Καραϊσκάκη·
  « Εἶναι τῆς Λαύρας ἡ γιορτή· ἐξηρημέν' ἡμέρα!... »

Ε'

Εἰς ταὶς πλατείαις μουσικὴ τοῦ Βέρδη παιανίζει,
  Καὶ τὴ γενιὰ ποῦ ἔψαλλε « ὡς πότε παλληκάρια, »
Τοῦ Ῥιγολέτου ὁ σεμνὸς σκοπὸς πανηγυρίζει....
  Τί θούριος κατάλληλος γιὰ τὰ νεκρὰ λειοντάρια!
Κόσμος συνάζεται πολύς, γεμίζει τὴν πλατεία,
  Ὅμως κανεὶς γιὰ τὴ γιορτὴ δὲν ἦλθε τὴν ἁγία.
Ἀνοησίαις!... πέρασαν οἱ σκουριασμένοι χρόνοι·
  Τώρα τὸ φίλημ' ἀντηχεῖ, δὲν ἀντηχεῖ μηλιόνι....

Ἦλθαν ν' ἀκούσουν μουσικὴ καὶ νὰ κατηγορήσουν
Ἐκείνους ὅπου χαιρετοῦν· ταὶς ἔμμορφαις νὰ ἰδοῦνε,
Ν' ἀλλάξουν φλογεραὶς ματιαὶς, σὲ λίγο νὰ δειπνήσουν,
Καὶ ὕστερα στὸ θέατρο ξυπνοὶ νὰ κοιμηθοῦνε....
Μήπως γι' αὐτὸ χρόναυς ἑπτὰ καὶ νύχταις καὶ ἡμέραις
Δὲν ἔχυναν τὸ αἷμά τους τῆς Λαύρας οἱ πατέρες; —
....Ὅμως γιατί σὲ μιὰ μεριὰ ματιαὶς πολλαὶς γυρνοῦνε;
Τί βλέπουν τόσο εὔθυμοι καὶ ποιὸν περιγελοῦνε;
Σὰ φάντασμα γέρος αἰτός, ἄλλων καιρῶν λειοντάρι,
Διαβαίνει· ἔχει τὸ κορμὶ λαβωματιαὶς γεμάτο·
Τοῦ Καραΐσκου ψυχογυιός, τοῦ Μάρτη ἀπομεινάρι....
Φωλιαὶς φωτιῶν τὰ μάτια του, στὰ φρύδια του ἀπὸ κάτω
Ἀκόμη σπινθηρίζουνε.... ἄσπρα μαλλιὰ σκεπάζουν
Τὰ σιδερένια στήθια του καὶ τὴν πλατειὰ καρδιά του·
Ὡσὰν τὴν αἴτνη μοιάζουν,
Ποῦ ἔχει χιόνι στὴν κορφὴ καὶ φλόγαις ἀπὸ κάτου!
Ἀπὸ τὸν ὄρθρο π' ἄκουσε καμπάνα νὰ σημαίνῃ,
Στολίσθηκε σὰ νειόνυφη νὰ πάῃ στὴ γιορτή του,
Καὶ φουστανέλλα ἔβαλε κοντὴ καὶ χιονισμένη,
Τῆς κλεφτουριᾶς τὰ χαϊμαλιά, τὸ δαμασκὶ σπαθί του
Καὶ τοῦ Ἀγῶνος τὸ Σταυρό, τῆς Λαύρας του τ' ἀστέρι,
Ποῦ δὲν τὸν δίνει βασιλιᾶς κ' ἐχθροῦ τὸν δίνει χέρι!
Στὴν ἐκκλησία ἔτρεξε νὰ κάνῃ τὸ σταυρό του,
Νὰ ἰδῇ λουλούδια καὶ ἀνθοὺς μπροστὰ εἰς τὴν Παρθένα,
Καὶ μὲ κανένα νὰ τὰ εἰπῇ ἀκόμη σύντροφό του....
Μὰ βουρκωμένος ἔφυγε, δὲν ηὗρ' ἐκεῖ κανένα!

Κι' ὅταν κανόνι' ἀκούσθηκαν καὶ μπαρουτιοῦ εὐωδία,
  Πῆρε τὸ δρόμ' ὁ γέροντας κ' ἐφάν' εἰς τὴν πλατεία.
—Αὐτὸν τόσαις περίεργαις ματιαὶς παρατηροῦνε·
  Αὐτὸν κυττάζουν εὔθυμοι, αὐτὸν περιγελοῦνε!
Τοῦ γέρου τὸ ἀνάβλεμμα φλογίζεται, καὶ στέκει
  Σὰν ὅταν ἐξεσπάθονε ἢ φούχτονε τουφέκι.....
Δύω-τρεῖς φοραὶς πικρογελᾷ· ἡ κεφαλή του γέρνει,
  Καὶ πικραμένος καὶ χλωμὸς τὸ δρόμο πάλι παίρνει!

. . . .

Τὴν εἶδα,—δὲν τὴν ἄκουσα—τὴν εἶδα τὴν κατάρα,
  Ὁποῦ στὸ στόμα τὸ χλωμὸ ἀμίλητη ἐφάνη,
Κι' ἄκουσα μέσα στὴ βοὴ καὶ μέσα στὴν ἀντάρα·
  « Τοῦ Καραΐσκου τὸν ἀϊτὸ περιγελοῦν οἱ νάνοι! »
Κανεὶς μὴ κράξ' ὑπερβολὴ αὐτὸ ποῦ ψάλλω τώρα·
  Τὸ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, ἐδῶ, σ' αὐτὴ τὴ χώρα!

. . . .

ΣΤ'

Ξαπλώθ' ἡ νύχτα, σκέπασε σκοτάδι τὴν 'Αθήνα·
  Μὰ ὄχι, ὄχι· καντηλιῶν ἐδῶ κ' ἐκεῖ μιὰ ἀκτίνα
        'Ολίγο φῶς ἀφίνει,
  Καὶ πότε φέγγει μιὰ στιγμὴ καὶ πότε πάλι σβύνει!
Σὲ λίγα μόνο φαίνεται δημόσια γραφεῖα
  Ἡ μετρημένη καὶ φτωχὴ αὐτὴ φωτοχυσία.

Τὸ πρόγραμμα τῆς τελετῆς τὸ γράφει· τί νὰ γένῃ....
 Μᾶς ἐξοδεύουν κἄποτε τοῦ Μάρτ' οἱ πεθαμμένοι.
Ὡσὰν νὰ βλέπουν, θέλουν φῶς στοῦ τάφου τὸ σκοτάδι,
 Καὶ τόσο χάνεται κερί, καὶ τόσο καίει λάδι!
Αἱ, ἂν κἀνένας πρίγκηπας, κι' Ἀβυσσινὸς ἀκόμη,
 Εἰς τὴν Ἀθήνα ἤρχουνταν, θὰ γιώρταζ' ἡ Ἀθήνα·
Θ' ἀστράφταν ἡ πλατείαις μας, θὰ ἔλαμπαν οἱ δρόμοι,
 Καὶ θὰ πατοῦσε σὲ μυρτιαὶς τὸ πόδι του καὶ κρίνα!
Ἀχάριστα καλλίτερα παιδιὰ νὰ μᾶς καλοῦνε,
 Παρ' ἀφιλόξενο λαὸ οἱ ξέναι νὰ μᾶς ποῦνε!

....

....

Ζ'

Ὦ, σβῦστε τὴ φιλάργυρη αὐτὴ φωτοχυσία,
 Καὶ τὴ βρισιὰ μὴ σμίγετε μὲ τὴν ἀχαριστία!
Σπᾶστε αὐτὰ τὰ δύστυχα καντήλια· εἶναι κρῖμα
 Τὸ λάδι σας νὰ καίγετε γιὰ πεθαμμένων μνῆμα....
Γιὰ τὰ δικά σας μνήματα τὰ σκοτεινὰ καὶ κρύα
 Τέτοια καντήλια μοιάζουνε καὶ τέτοια φωταψία!
Δὲν θέλουν τῶν πατέρων μας οἱ τάφοι ἐλεημοσύνη·
 Ἔχουνε φῶς αἰώνιο στὴν πέτρα τους ἐκεῖνοι.
Ἔχουν καντήλι' ἀθάνατα τὴ φωτεινή τους σκόνη,
 Τὸ Μισολόγγι, τὴ Γραβιά, τὴ Χίο, τὴ Μεθώνη,

Καὶ λάμπει ἀπὸ πάνω τους ἀσβέστη λαμπάδα,
 Ἡ ἱστορία κι' ὁ καιρὸς μαζῆ μὲ τὴν Ἑλλάδα....
Ἀφῆστε τὴ φιλάργυρη αὐτὴ φωτοχυσία,
 Καὶ τὴ βρισιὰ μὴ σμίγετε μὲ τὴν ἀχαριστία!

Η'

Στὰ Σολωνεῖα κάθονται νέοι πολλοί· μιλοῦνε....
 —Γιὰ τὴν πατρίδα;—Ὄχι, δά! αὐτοὶ καταφρονοῦνε
  Τέτοιαις στεναὶς ἰδέαις.
 Συρμὸς δὲν εἶναι ἡ πατρίς· μιλοῦν γιὰ ταὶς ὡραίαις.
Κοσμοπολῖται ἄνθρωποι σ' αὐτὰ δὲν χάνουν ὥρα·
 Ὅπου ὑπάρχει φίλημα εἶναι δική τους χώρα....
Ἀπὸ μακρυὰ μυρίζουνε Λονδῖνο καὶ Παρίσι·
 Ποιὸς Ἕλληνας νὰ τοὺς εἰπῇ τολμᾷ;...Θὰ τοὺς ὑβρίσῃ!
—Ἄχ, λέγει ἕνας· πληκτικὴ θὰ ᾖναι ἡ βραδυά μας·
 Ἀπόψε εἶναι καὶ τὰ δυὼ κλεισμένα θέατρά μας.
Στὰ Σολωνεῖα πάντοτε....Ἂν κλείσουνε κ' ἐκεῖνα;...
 Εἶν' ἀνυπόφορο νὰ ζῇ κανεὶς μέσ' στὴν Ἀθήνα!
Πτωχὸ Παρίσι!...καὶ πικρὰ ὁ δυστυχὴς στενάζει.—
 Ἀλλ' ἕνας ἄλλος ἀπαντᾷ·—Νομίζω πῶς γιορτάζει
Ὁ Σύλλογος τοῦ Παρνασσοῦ μιὰ ἐθνικὴ ἡμέρα·
 Τὴν πλῆξι ἂς ἀλλάξωμε· πηγαίνωμ' ἐκεῖ πέρα....
—Ὤ, δὲ βαρυέσαι! ἀγαπᾷς νὰ τρέχῃς στοὺς συλλόγους;
 Ὅ,τι ἀκοῦς ἐδῶ κ' ἐκεῖ θ' ἀκούσῃς· λόγους, λόγους!

—Ποιὸς θὰ μιλήσῃ;—Κάποιος, θαρρῶ, Βαλαωρίτης.
—Δὲν τὸν γνωρίζω· ζῇ αὐτὸς ἢ εἶναι μακαρίτης;
—Ἀφοῦ σὲ λέγω τὴ βραδυὰ πῶς τούτη θὰ μιλήσῃ....
Τοῦ κάκου, βλέπω, φίλε μου, ἐπῆγες στὸ Παρίσι!
—Καθόλου, μὴ βιάζεσαι· τῶν ποιητῶν ἡ γλῶσσα,
Ἀνάθεμά την, φλυαρεῖ κι' ἀπὸ τὸν τάφο τόσα....
Ἕνας ποῦ ἔμενε βουβὸς ἐπῆρε κατὰ τύχη
Τοῦ Παρνασσοῦ τὸ πρόγραμμα· διαβάζει, ξεροβήχει
Καὶ λέγει·—Πόση πάλι
Θἄχῃ χαρὰ καὶ Ὄλυμπος καὶ Κίσσαβος μεγάλη!
Θὰ τοὺς φορτώσῃ ὁ ποιητὴς μὲ Λαύραις καὶ μηλιόνια,
Μὲ κλέφταις κι' ἀστραπόβροντα....Ἂς πᾶν κατὰ διαβόλου!
Σιχαίνομαι τοὺς ποιητάς, σιχαίνομαι τ' ἀηδόνια!—
Ὁ δυστυχής· ἦτον κουφός! δὲν ἄκουε καθόλου....
—Ἀλλὰ τί θέλουν, τί ζητοῦν, δυὼ τρεῖς ἐκεῖ φωνάζουν,
Αὐτοὶ ποῦ εἶναι ἄνθρωποι καὶ ἄνθρωποι δὲ μοιάζουν;
—Τί θέλουν;... τὴ μονότονη τῆς Λαύρας των καμπάνα,
Καὶ τίποτε γιὰ τὸ Ζολᾶ καὶ τὴν ἁγνή μου Νάνα!

θ'

Σπᾶστε τὴ λύρα, ποιηταί· ναί, σπάσετε τὴ λύρα,
Ποῦ τέτοια χρόνια ἐπίβουλα σᾶς χάρισε ἡ μοῖρα!
Καὶ ὅταν ἐνθουσιασμοῦ κυματισμὸς σᾶς παίρνῃ,
Ὅταν ἀκοῦτε δάκρυο κι' ὁ νοῦς ἀγγελοφέρνῃ,

Μὴ τραγουδᾶτε· σπάσετε καὶ λύρα καὶ δοξάρι,
Καὶ σὰν κατάρας ῥίξτε τα εἰς τὸ λαὸ λιθάρι!
Κι' ὅταν ὁ ἴδιος Θεὸς μέσ' στὴν καρδιά σας μπαίνῃ,
Κ' ἡ ἔμπνευσις τὰ στήθη σας ἀνάφτῃ καὶ θερμαίνῃ,
Μὴ τὸν ἀκοῦτε τὸ Θεό· σφαλήσετε τὰ χείλη,
Τὴ φλόγα καταπίνετε καὶ σπᾶστε τὸ κονδύλι!
Τ' ἀηδόνι θέλει ἄνοιξι, λαὸ ἡ λύρα θέλει,
Κι' ὁ ἥλιος τὰ μεσάνυχτα ποτέ του φῶς δὲ στέλλει....
Εἶναι καιροὶ ποῦ ντρέπεται κάνεὶς νὰ τραγουδήσῃ,
Ντρέπεται λύρα νὰ κρατῇ καὶ φῶς ψυχῆς ν' ἀφήσῃ!
Ντρέπεται τὸν πατέρα του νὰ σεβασθῇ ἀκόμα,
Νὰ προσκυνήσῃ τὸ Θεό, τὴ μάνα νὰ φιλήσῃ,
Νὰ ψάλῃ τῆς πατρίδος του τ' ἀγαπημένο χῶμα,
Κ' εἰς μνήματα ἡρωϊκὰ λουλούδια νὰ σκορπίσῃ.—
Ὅταν πεθαίν' ἡ ἀρετὴ κ' ἡ Μοῦσα κλεῖ τὰ μάτια·
Σπᾶστε τὴ λύρα ποιηταὶ καὶ ῥίχτε τὰ κομμάτια!

Γ'

....Θάφτω κ' ἐγὼ τὴ λύρα μου στὸ κοιμητῆρι μέσα,
Ὁποῦ κοιμοῦνται οἱ ἀϊτοὶ τοῦ Διάκου καὶ τοῦ Φλέσσα!
Ἄς κοιμηθῇ στὸ πλάγι τους καὶ νύχτα καὶ ἡμέρα,
Καθὼς κοιμᾶται σ' ἀγκαλιὰ ἡ κόρη τοῦ πατέρα.
Εἶναι ἀπὸ τὰ κόκκαλα ἐκείνων γεννημένη·
Μ' ἐκείνους πάντα ἔζησε, μ' ἐκείνους καὶ πεθαίνει....

Κ' ἔχετε γειά· τὸ ὕστερο τραγοῦδί μου σᾶς ψάλλω·
Δὲν ἔχω πλέον ἄλλο!
Θαρρῶ πῶς εἶναι τάφος μου αὐτὸ ἐδῶ τὸ βῆμα,
Πῶς φίλους ἀποχαιρετῶ πρὶν κοιμηθῶ στὸ μνῆμα....
Καὶ φεύγω.... σὰν τὰ κύματα π' ἀφίνουν τ' ἀκρογιάλι,
Κ' εἰς ξένα κι' ἄγρια νερὰ τὰ σέρνει ἀνεμοζάλη!

ITEAI

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΩΗΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΘΩΝΑ Α'

Ἂν πάντες ἐσιώπησαν οἱ ἄνανδροί σου φίλοι,
  Οὓς ἀπὸ σκότος ἔφερες βαθὺ εἰς τὴν ἡμέραν·
Ἐὰν δὲν ἤνοιξε κανεὶς καὶ διὰ σὲ τὰ χείλη,
  Κ' εἰς λήθην σ' ἐγκατέλειψαν θανάτου βαρυτέραν,
Ἐγώ, ὁ πρὶν πολέμιος, ἓν δάκρυον θὰ χύσω.
  Δὲν λησμονῶ, καθὼς αὐτοί, πῶς βασιλεύς μου ἦσο!

Οἱ δυστυχεῖς!... Ἐξέπνευσεν ὁ ἄλλοτε θεός των,
  Ὁ βασιλεύς, ὁ φίλος των, ἐξόριστος καὶ μόνος,
Καὶ δὲν ὑγράνθη — Ὕψιστε Θεέ! — ὁ ὀφθαλμός των,
  Κ' εἷς δὲν ἠκούσθη δι' αὐτὸν εὐγνωμοσύνης στόνος!
« Ὁ βασιλεὺς ἀπέθανεν, ὁ βασιλεὺς πλὴν ζήτω! »
  Ἰδοὺ ὁ ἐπιτάφιος τῶν φίλων του τίς ἦτο....

Συγγνώμην, φίλοι μου νεκροὶ τῆς Κύθνου, τῆς Ναυπλίας,
'Εὰν ἐγὼ ὑπὲρ αὐτοῦ πικρὰν ᾠδὴν τονίσω·
'Ηξεύρω ποίας εἴχατε ἀγγελικὰς καρδίας....
Σεῖς, ἄκλαυστον δὲν θέλετε τὸν Ὄθωνα ν' ἀφήσω!
Ἄ, ὄχι, ὄχι· δι' αὐτὸν τὰς χεῖράς σας κινεῖτε,
Καὶ τὰς πληγάς σας κρύπτοντες, νὰ ψάλω μὲ καλεῖτε....

Ὤ, ναί· μακρὰν ἀπὸ ἐμὲ ἡ ἔχθρα καὶ τὰ μίση·
Τὸν τάφον δὲν ὑπερπηδᾷ παθῶν γηΐνων κῦμα.
Ὁ ψάλτης θρόνους δύναται Καισάρων νὰ κτυπήσῃ,
Πλὴν εὐλαβεῖται τοὺς νεκρούς, πλὴν συμπονεῖ τὸ μνῆμα....
Φεῦ, εἶναι τόσον ἱερὸν τὸ ἄφωνον μνημεῖον,
Καὶ ἔτι ἱερώτερον τὸ πίπτον μεγαλεῖον!

Ἄ, ὄχι· δὲν παλινῳδῶ, εἶμ' ἄνθρωπος καὶ κλαίω!
Ὅλους τοὺς κλαίω, καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς ἀκόμα....
Μὲ πᾶν ὅ,τι ὑπέφερε τὴν μοῖράν μου συνδέω,
Καὶ εἶναι ὄμμα προσφιλὲς τὸ δακρυσμένον ὄμμα!
Μισῶ, μισῶ τὰ στέμματα τὰ γαύρως ὑψωμένα,
'Αλλ' ἀγαπῶ πλειότερον πολὺ τὰ συντριμμένα....

Ἂν κατ' Ἐκείνου ἄλλοτε παράφορος ἀφέθην,
Φερόμενος ὑπὸ πνοὴν ὁρμητικῶν λαιλάπων·
Ἂν τὸν ἐτόξευσα κ' ἐγὼ εἰς τῶν παθῶν τὴν μέθην,
Τὸν ἡγεμόνα πολεμῶν τὸν Ὄθωνα ἠγάπων!
Καὶ ὅταν, ὅταν ἔδωκε τῆς εἱμαρμένης δίκην,
Ἐστέφθην μὲ κυπάρισσον εὐθὺς μετὰ τὴν νίκην.—

Ὁ ἀτυχής!... Κακὸς αὐτὸς ποτέ, ποτὲ δὲν ἦτο·
Ἦτο παράδοξος ψυχή, ἀλλ' ἐκλεκτὴ καρδία.
Ἐπλάσθη διὰ τὸ καλὸν κ' εἰς ἄλλα ἐκινεῖτο·
Τὸν ἔρριψεν ἡ πεισμονή, ἀλλ' ὄχ' ἡ δυστροπία.
Δὲν μᾶς ἐμίσει, καὶ τὴν γῆν τοῦ ὕψους του ἐπόνει.
—Κατηραμέν' οἱ φίλοι του κ' ἡ πεισμονή του μόνη!

Ἡμεῖς δὲν τὸν ἐρρίψαμεν τοῦ θρόνου του ἐκεῖνον·
Τὸν ἔρριψε τῶν φίλων του τὸ ψεῦδος κ' ἡ κακία.
Ἐκεῖνοι ἐφαρμάκωσαν τὸ πρὶν εὐῶδες κρίνον,
Καὶ μαραμένον, λαίλαπος τὸ ἔσυρε μανία....
Ἡ μνήμη ἐπονείδιστος τῶν φίλων του νὰ μείνῃ!
Δὲν τὸν ἐρρίψαμεν ἡμεῖς, τὸν ἔρριψαν ἐκεῖνοι.

Ἡμεῖς τὸν ἠγαπήσαμεν, τὸν εἴχομεν κυκλώσει
Ὡς τέκνα του, ὡς ἐθνικῆς ὑπάρξεως ἀστέρα!
Φεῦ! εἰς τοὺς ὄφεις διατί ἀκρόασιν νὰ δώσῃ;
Δὲν ἤθελε νὰ τὸν καλοῦν οἱ Ἕλληνες πατέρα;...
Ὦ, πῶς μᾶς παρεγνώρισεν· ὤ, πόσον μετεβλήθη!
Καὶ ὅμως ἔφερε πατρὸς καρδίαν εἰς τὰ στήθη.—

Πολλάκις, ὁ ἀπόμαχος λιμώττων τοῦ ἀγῶνος,
Ἐπέτα εἰς τ' ἀνάκτορα, τοὺς ὑπουργοὺς ἀφίνων,
Κ' ἐκ τοῦ καλοῦ ἠμείβετο ἐκείνου Ἡγεμόνος.
Εἰς τὴν αὐλήν του ἔβλεπες τοὺς πρώτους τῶν Ἑλλήνων,
Τὸν Γρίβαν καὶ τὸν Νοταρᾶν, Μιαούλην καὶ Γενναῖον,
Καὶ ὄχι, ὄχι συρφετὸν ἀγνώριστον, τυχαῖον!...

Ἐκεῖνος τὴν Ἑλλάδα μας ἐπρόφθασεν ὡραίαν,
—Μόλις ἐξῆλθε τοῦ λαμπροῦ ἑπταετοῦς ἀγῶνος·—
Φοροῦσαν τῶν Θερμοπυλῶν τὴν περικεφαλαίαν,
Καὶ λόγχην εἰς τὰς χεῖράς της κρατοῦσαν Ἀμαζόνος!
Τὴν εἶδεν ὅλην λάμπουσαν καὶ χειροκροτουμένην,
Καὶ μὲ ἀγκάλην εἰς αὐτὴν ἐρρίφθη ἀνοιγμένην....

Ὦ Χρόνε, μοχθηρὲ θεέ! τὸ πᾶν μεταμορφόνεις·
Οὐδὲν λυπεῖσαι, καὶ οὐδὲν σὲ εἶπε ποτὲ «στάσου!»
Βαίνεις, καὶ ὅλα γίνονται πρὸ τῶν ποδῶν σου κόνις.
Ποτὲ δὲν ἐφοβήθην τι παρὰ τὸ βάδισμά σου!
Ἐμπρός, ἀείποτε ἐμπρός· ἀμετάκλητος κινεῖσαι,
Καὶ προχωρεῖς....Ὦ, βάδιζε κ' ἐπάρατος νὰ ἦσαι!

Εἰπέ, εἰπὲ τί ἔγεινε, τί ἔγεινεν, ὦ γέρον,
Ἐκεῖνος, ὃν μᾶς ἔφερες ὡραῖον νεανίαν,
Ἁγνὸν καὶ ἀναμάρτητον, καὶ ὃν ἠσπάσθη χαῖρον
Τὸ Ἔθνος;... Φεῦ, τὸν ἔπεμψες μακρὰν εἰς ἐξορίαν,
Ἁμαρτωλόν, μεσήλικα, μὲ δάκρυ μετανοίας,
Ἐκπνέοντα πᾶσαν στιγμὴν ὑπὸ τῆς νοσταλγίας!

Τί ἄρα, τί ἐσκέπτετο ἐξόριστος; ὁποίας
Κολάσεις θὰ ὑπέφερε σιγῶν;... Θὰ ἐνθυμεῖτο
Τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἔφηβος ἱππεὺς πρὸ τῆς Ναυπλίας
Ἀπὸ ἓν ἔθνος εὐγενὲς θερμῶς ἐπευφημεῖτο·
Τὴν τότε μέθην, τὰς λαμπρὰς ἐλπίδας, καὶ ἀκόμα
Πῶς ἐπανεῖδεν ὕστερον τὸ πάτριόν του δῶμα!...

—Εὐλογημέν' ἡ μνήμη σου· ἀμέριμνος κοιμήσου!
Σὲ ἀμνηστεύει, ὦ νεκρέ, τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων.
Δὲν ἔπταισ' ἡ καρδία σου, ἂν ἔσφαλ' ἡ ζωή σου·
Ὑπῆρξες μόνον ἀτυχὴς κ' εἰς ἐποχὰς κινδύνων.
Εἰρήν' εἰς τοῦ μνημείου σου, Μονάρχα, τὴν σκοτίαν!
Καρδίαν εἶχες Ἕλληνος, ἂν ὄχι καὶ πορείαν....

Ναί, ἦτον Ἕλλην βασιλεὺς κ' ἱππότου εἶχεν αἷμα.
Τὸν ἐνθυμεῖσθε, Ἕλληνες, τὸν ἐνθυμεῖσθε ἔτι,
Μὲ τοῦ ἀγῶνος τὴν στολὴν καὶ μὲ τὸ σῶφρον βλέμμα;...
Οἴμοι· τί κάμνουν οἱ καιροί, τί φέρουσι τὰ ἔτη!
Τὸν ἐνθυμεῖσθε μὲ λευκὴν χωροῦντα φουστανέλλαν
Ὁμοῦ μὲ τὸν Νικηταρᾶν, ὁμοῦ μὲ τὸν Τζαβέλλαν;—

Μὲ εἶπον ὅτι μὲ αὐτὴν ἐτέθ' ὑπὸ τὸ μνῆμα·
Τὴν ἤθελε καὶ σάβανον τὴν παλαιάν του φίλην....
Ὅτι ὑπῆρξεν ἡ Ἑλλὰς τὸ ὕστατόν του ῥῆμα,
Καὶ ὅτ' ὑψώθ' εἰς τ' οὐρανοῦ τὴν χρυσωμένην πύλην
Τὸ ὄνομά της εὐλογῶν καὶ στρέφων πρὸς ἐκείνην
Μὲ θολωμένον ὀφθαλμόν, μ' ἀνέκφραστον ὀδύνην!

Κοιμοῦ, ψυχὴ περίλυπος! κ' εἰς τὸ ψυχρόν σου δῶμα
Συγχώρει, ὡς σὲ συγχωρεῖ, τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων.
Ὦ, εἶναι πλέον ἐλαφρὸν τοῦ στέμματος, τὸ χῶμα,
Καὶ ὑπ' αὐτὸ τὴν κεφαλὴν τὴν κουρασμένην κλίνον....
Κοιμοῦ, Μονάρχα δυστυχῆ· Μονάρχα μου, κοιμήσου·
Εἶχε καιρὸν νὰ κοιμηθῇ ἡ ἄγρυπνος ψυχή σου!

Ὦ! ἄνθη, ἄνθη εὔοσμα τοῦ Ὑμηττοῦ του δότε,
Τοῦ ὄρους του τοῦ προσφιλοῦς, τὴν μνήμην του νὰ ῥάνω·
Ὀλίγον χῶμα δότε με τῆς γῆς μας, πατριῶται,
Νὰ ῥίψω εἰς τὸ σκυθρωπὸν μνημεῖόν του ἐπάνω!
Τὸ χῶμα τῆς πατρίδος του ὡς ξένον τὸν βαρύνει,
Καὶ χῶμα θέλει ἀττικὸν ἡ ζοφερά του κλίνη.—

Ναί! φέρετε τὸ λείψανον τὸ παραπονεμένον
Εἰς τὴν ὡραίαν Ἀττικήν, δι' ἣν ἐπόνει τόσον·
Μνημεῖον σκάψετ' εὐσεβὲς εἰς χῶρον ἀνθισμένον,
Τοῦ κυανοῦ μας οὐρανοῦ νὰ δέχεται τὴν δρόσον!
Τρεῖς πήχεις δότε κ' εἰς αὐτὸν εἰς τὰ βασίλειά του,
Νὰ μὴ πλανᾶτ' ἐξόριστος ἀκόμη κ' ἡ σκιά του....

Ὑψώσατέ τον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου μαυσωλεῖον
　'Εν μέσῳ τοῦ Νικηταρᾶ, τοῦ Γρίβα, τοῦ Γκρηζιώτη·
Πλησίον τοῦ Πετρόμπεη, τοῦ Βότσαρη πλησίον,
　Ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν νεκρὸν στρατόν του νὰ ὑπνώττῃ.
Καὶ θέσατέ τον μεταξὺ τῶν πρώτων τοῦ ἀγῶνος·
　Αὐτὸς ἂς μὴ τοῦ ἁρπαγῇ τοὐλάχιστον ὁ θρόνος!...

1868

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΟΙΔΙΜΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ

ΒΙΚΤΟΡΑ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Ἀπαγγελθὲν ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ Πειραιῶς ἐντολῇ τοῦ

ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Α'

Συννεφωμένος, ἄπελπις, ἀνέρχομαι τὸ βῆμα·
Ὠχρός, καθὼς αἱ ἀμυδραὶ ἀκτῖνες τῆς πλειάδος,
Ἀπὸ φιλτάτης ἔρχομαι μητρὸς θανούσης μνῆμα,
Ἀπὸ μνημεῖον ἅγιον καὶ μέγα—τῆς Ἑλλάδος!
Συγγνώμην, ἂν μὲ δάκρυα πληροῦντ' οἱ ὀφθαλμοί μου,
Δύω μνημόσυνα θρηνεῖ συγχρόνως ἡ ψυχή μου.

Τὸ ἓν μητρός, καὶ τί μητρός·—τοῦ Βίκτορος τὸ ἄλλο·
Μονάρχου ἀδελφοῦ λαοῦ εἰς αἷμα καὶ εἰς κλέος.
Πορφύρας δύω ἀδελφὰς εἰς ἕνα τάφον ψάλλω,
Καὶ κλαίω τὴν Βασίλισσαν μετὰ τοῦ Βασιλέως....
Ὦ, ἂς ὑπνώττωσιν ὁμοῦ ὡς συγγενεῖς ἠρέμα
Τὸ στέμμα τὸ ἀκάνθινον καὶ τῶν ἀνθῶν τὸ στέμμα!

Συγγνώμην, Μῆτέρ μου πτωχή, πατρίς μου τεθνηκυῖα,
  Ἂν τὸν βωμὸν τοῦ τάφου σου ἐπὶ στιγμὴν ἠρνήθην·
Τὸ μέγα πένθος πολεμεῖ μὲ πένθος ἡ καρδία....
  Φεῦ, ἄλλον κλαίων παρὰ Σέ, ἐπιζητῶ τὴν λήθην!
Τὴν λήθην! Ὁ αὐθάδης ποῦ ὑπάρχει μῦθος οὗτος,
  Αὐτὸ τὸ ψεῦδος καὶ αὐτὸς ὁ πειναλέος πλοῦτος;

Β'

Τὸ ἄλγος μὲ καθήλωσεν εἰς τῆς Μητρὸς τὸ μνῆμα·
  Καὶ ὅτε, ὅτε προσπαθῶ στιγμὴν νὰ λησμονήσω,
Τὰ πάντα τότε τῆς νεκρᾶς λαμβάνουσι τὸ σχῆμα....
  Δὲν θέλω, οὔτε δύναμαι τὸ χῶμά της ν' ἀφήσω!
Ἀλλοίμονον, δὲν παραιτῶ τὸ ἅγιόν μου κτῆμα·
  Δὲν φεύγει τις τὴν στέγην του καὶ ὅταν ἦναι μνῆμα.

Ἐκεῖ ὁποῦ ἀνέπνευσα, ἐκεῖ νὰ τελευτήσω·
  Πλησίον τῆς πατρίδος μου θαλπόμενος νὰ κεῖμαι,
Ὡς χλόη εἰς τὸ χῶμά της μικρὰ νὰ πρασινίσω,
  Κ' ἓν τοῦ ἐπιταφίου της νεκράνθεμον νὰ ἦμαι!
Εἰς τοῦ Ἰωσαφὰτ κ' ἐγὼ νὰ πέσω τὴν κοιλάδα,
  Προσμένων τὴν ἀνάστασιν, πλὴν φεῦ! χωρὶς Ἑλλάδα....

Συγγνώμην, παραφέρομαι· συγγνώμην, κλαίω πάλιν.
Τὸ αἷμα τῆς καρδίας μου εἰς δάκρυον ἂς ῥεύσῃ·
Ἂς φύγῃ τέλος ἡ ψυχὴ ὡς φλὸξ ἀπὸ αἰθάλην,
Καὶ αὖραν ἄλλην-ὄχι γῆς-ἀλλοῦ ἂς ἀναπνεύσῃ.
Νὰ εὕρω τὴν Ἑλλάδα μου, ἢ κάτω ἢ ἐπάνω,
Κ' εἰς τῆς ἁγίας μου μητρὸς τοὺς κόλπους ν' ἀποθάνω!

Φεῦ· καὶ τίς Ἕλλην σήμερον ἀνέχεται νὰ ζήσῃ;
Τίς θέλει πλέον, τίς στιγμὴν νὰ πνεύσῃ μίαν μόνον;
Ποῦς βάναυσος, βουλγαρικός, νὰ τὸν καταπατήσῃ,
Καὶ τρώγλην ἄρκτων νὰ ἰδῇ τὴν ἕδραν τῶν Πλατώνων;
Ἂν ἦναι τίς, νὰ τὸν ἰδῶ ἐδῶ καὶ νὰ μὲ ἴδῃ·
Ἂν ἦναι τίς, τὸν ὕβρισα ἐσχάτην ὕβριν ἤδη.—

Γ'

Ψυχὴ τοῦ Βίκτορος, ψυχὴ ἀπέραντος, ἁγία·
Σὺ δὲν μ' ἐλέγχεις, ἐννοεῖς τὸν μύχιόν μας στόνον.
Ἠσθάνθη κ' ἡ γενναία σου ἕνα καιρὸν καρδία
Αὐτόν, αὐτὸν τὸν ἴδιον καρδιοφθόρον πόνον....
Δὲν σὲ ταράττω, ἱερὲ νεκρέ, δὲν σὲ ταράττω,
Ἂν κλαίω τὴν πατρίδα μου τοῦ μνήματός σου κάτω!

Οἴμοι· αὐτὰ τὰ δάκρυα τὰ ἔχυσες ἐπίσης!
  Μ' αὐτὰ πολλάκις, ἄπελπις, ὠχρὸς ἀπεκοιμᾶσο,
Μὲ ἥμισυ διάδημα, σκηπτοῦχος μὲ ἁλύσεις....
  Πολλάκις, κλαίων ὡς ἡμεῖς, τὴν νύκτα ἐπλανᾶσο,
Καὶ τότε, λέγουν, ἤκουεν ἡ πέριξ ἐρημία,
  Νὰ ψιθυρίζῃς· «εἷς Θεὸς καὶ μία 'Ιταλία»!

Ὦ, δὲν ἠξεύρω διατί τὴν ὥραν ταύτην, μόνον
  Ποθῶ πρὸ τοῦ φερέτρου σου νὰ κλαύσω τὴν πατρίδα·
Πῶς, βλέπων τὴν εἰκόνα σου ὑπὸ σκιὰν δαφνώνων,
  Λαμβάνω ἄκων μυστικήν, ἀόριστον ἐλπίδα!
Νομίζω ὅτι σ' ἔχουσι κ' οἱ Ἕλληνες πατέρα,
  Καὶ ἀπὸ ξένον καὶ νεκρὸν ζητῶ νεκρὰν μητέρα!

Σὺ ξένος, Βίκτορ, δι' ἡμᾶς! Σὺ ξένος!... Τῆς Ἑλλάδος
  Πεφιλημένη ἀδελφὴ δὲν εἶν' ἡ 'Ιταλία;
Ἄ, μία ῥίζα εἴμεθα, ἓν ἄνθος καὶ εἷς κλάδος,
  Κ' ἡ δόξα ἦτον μήτηρ μας κοινὴ κ' ἡ δυστυχία....
Ἔχομεν τόσα δάκρυα καὶ αἷμα ἡνωμένα·
  Οὐχί· δὲν εἶναι διὰ Σὲ τὰ δάκρυά μας ξένα!

Ὦ, καὶ νεκρὸς τὴν ἄλλην σου πατρίδα ἐνθυμήσου
  Κ' ἐμπρὸς εἰς τὸν 'Αθάνατον τὸ ὄμμά σου ἂς κλαύσῃ·
Κλίνε τὸ γόν' ὑπὲρ ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν δεήσου,
  Καὶ μὴ ἐπάνω ἐγερθῇς πρὶν τὰ δεσμά μας θραύσῃ!
Λαοῦ πατέρα ὁ Θεὸς ποτὲ δὲν ἀποκρούει·
  Πατρὸς δεήσεις ὁ Πατὴρ ὁ Μέγας εἰσακούει.

Ὦ Βίκτορ, μᾶς δολοφονοῦν· ὦ Βίκτορ, ἓν καὶ μόνον
  Ἔτι μᾶς ἔμενεν ὡς φῶς εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸ μνῆμα·
Τὸ μέλλον· ἄστρον ἅγιον τὴν νύκτα μας χρυσόνον....
  Πλὴν ὁμιχλῶδες φάντασμα, ἐλθὸν μὲ ἄρκτου σχῆμα,
Τὸ ἅγιόν μας θέλει φῶς διὰ παντὸς νὰ σβύσῃ,
  Καὶ τὴν προβαίνουσαν αὐγὴν ὀπίσω νὰ γυρίσῃ!

Σταυρὸν εἰς τοὺς ὀδόντας του κρατεῖ καθῃμαγμένον·
  Τὸν δάκνει, τὸν ἀσπάζεται μετὰ στοργῆς ὑπούλου,
Καὶ προχωροῦν ἀόμματον, μ' ἁλύσεις δεσμευμένον,
  Χαρίζει ἐρεβῶδες φῶς κ' ἐλευθερίαν δούλου.
Ὅπου περᾷ φεύγει τὸ φῶς καὶ δὲν ἐξημερόνει·
  Ἡ αὖρα ὄζει τῆς αὐγῆς, ὁ ἥλιος παγόνει!

. . . .

. . . .

Δʹ

Φύγωμεν, Μοῦσα, φύγωμεν ἐκ τῆς ὁμίχλης πλέον·
   Φέρετε θέρος ἐκ δαφνῶν καὶ θέρος ἐξ ἀνθέων,
Ἓν ῥόδον τοῦ Τιβέρεως, ἓν τοῦ Εὐρώτα κρίνον,
   Τῆς Σπάρτης ξίφος, ἀετὸν Ῥωμαΐας λεγεῶνος·
Κοσμήσατε τὸ φέρετρον, τὸ ἔμπλεον ἀκτίνων,
   Μὲ δάφνην Καπιτώλιον, μὲ ἄνθη Παρθενῶνος!

Τὸ φέρετρον τοῦ Βίκτορος εἶναι βωμὸς λατρείας,
   Κ' ἡ νεκρικὴ αὐτοῦ λαμπάς, ἀστὴρ ἐλευθερίας.
Κλίνωμεν γόνυ πρὸ Αὐτοῦ ὡς ἔμπροσθεν ἁγίου!
   Αἴ, ὅσον εἶναι σπάνιον, τοσοῦτον εἶν' ὡραῖον
Νὰ στέφωνται τὰ μάρμαρα βασιλικοῦ μνημείου.
   —Σπανίως κλαίουν οἱ λαοὶ εἰς τάφους βασιλέων....

Ἀλλ' ὅμως ὄχι· βασιλεὺς δὲν εἶναι μόνον, ὅστις
   Τοῦ ἔθνους γίνεται ἀσπὶς καὶ τοῦ λαοῦ του σώστης.
Ἐκεῖνος ἥρως λέγεται, ἡμίθεος, θεότης·
   Κέδρος ἐδῶ, Βίκτωρ ἀλλοῦ, Ἐρρῖκος εἰς Γαλλίαν,
Λαὸς σκηπτοῦχος, τοῦ λαοῦ ὁ πρῶτος στρατιώτης,
   Καὶ ἀναγράφεται πατὴρ ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν!

Φεῦ! εὐαρίθμους διατί ἠθέλησεν ἡ μοῖρα
Τοὺς Βίκτορας; καὶ διατί μὲ χεῖρα βραδυτάτην
Κάτω ἐδῶ, ὑφαίνεται ἡ πατρικὴ πορφύρα;...
Μὴ ἐρωτᾶτε πρόνοιαν ἄνευ προνοίας μάτην!
Τίς οἶδεν· ἴσως τ' οὐρανοῦ τυχαῖον εἶναι δῶρον
Τοῦ Κόδρου τὸ διάδημα, τὸ στέμμα τῶν Βικτόρων!

Ἂν εἶχον ὅλ' οἱ βασιλεῖς τοῦ Βίκτορος τὰ στήθη,
Δημοκρατία, ἄγνωστος θὰ ἦσο εἰς τὰ πλήθη!
Δὲν θὰ ὑπῆρχον Καίσαρες, ἀλλ' οὔτε Βροῦτοι πλέον,
Καὶ ξίφος δὲν θὰ ἤστραπτεν εἰς δολοφόνον χεῖρα·
Θὰ ἦσαν τέκνα οἱ λαοὶ πατέρων βασιλέων,
Ἄνθος τὸ σκῆπτρον καὶ λευκὴ ἡ ἐρυθρὰ πορφύρα.

Ε'

Πόσον ὡραία σήμερον, ὦ Ἰταλία, εἶσαι·
Ἄνευ συννέφων, ὅλη φῶς καὶ θάρρος ἀνατέλλεις.
Ὡς ἄλλοτε, κατακτητὰς βαρβάρους δὲν φοβεῖσαι·
Μὲ τῶν ἀρχαίων χρόνων σου τὸ ξίφος τοὺς συστέλλεις!
Ἄ, μόνον ἀνακύπτοντες εἶν' οἱ λαοὶ ὡραῖοι·
Ὅπου δουλεία, καὶ αὐτὴ ἡ καλλονὴ ἐκπνέει!

Ναί· ἔστρεψεν ὁ ἀετὸς μετὰ μακροὺς αἰῶνας
Εἰς τὸ μητρῷον δόρυ του, τοὺς πατρικοὺς δαφνῶνας!
Ἐπέστρεψαν οἱ ἄλκιμοι Ῥωμαϊκοί σου χρόνοι,
Κ' ἐνῷ τῆς καλλιτέχνιδος σὲ στέφ' ἡ εὐφυΐα,
Ἡ σπάθη τοῦ Ῥωμύλου σου ἡ σιδηρᾶ σὲ ζώνει,
Καὶ εἶσαι ἤδη καὶ Μουσῶν καὶ Ἄρεος ἑστία!

Ἀλλ' οἴμοι· πόσα δάκρυα, πόσων ἡρώων αἷμα,
Ὦ Ἰταλία, σ' ἔστεψαν μὲ νέον δόξης στέμμα!
Πόσων αἰώνων στεναγμοὶ καὶ γενεαὶ μαρτύρων
Πνοὴν σοὶ ἔδωκαν ζωῆς καὶ αὖραν ἐλευθέραν·
Καὶ πόσ' εἰς σκότος ἔπεσαν, δεχθέντες τάφου κλῆρον,
Χωρὶς ἐλπίδα νὰ ἰδοῦν τὴν μακρυνὴν ἡμέραν....

Εἰρήν' εἰς τοὺς προμάχους σου ἐκείνους, Ἰταλία,
Καὶ δόξα εἰς τοῦ Βίκτορος τὴν σπάθην αἰωνία!
Δούλην σ' εὑρῆκεν εἰς μοιχοῦ ἐκπνέουσαν ἀγκάλην,
Πλὴν ἔθραυσε τὴν θήκην της ὡς τὰς ἁλύσεις λέων,
Μὲ τ' ὄνομά του ἔλαμψεν εἰς τρισαγίαν πάλην,
Καὶ τῶν Καισάρων ἡ πατρὶς δεσμὰ δὲν εἶχε πλέον!

ΣΤ'

Οἱ Βίκτορες τὴν χώραν των μὲ ἄλλους δὲν μοιράζουν·
Δὲν στέργουν εἰς ἡμιμερῆ συντετριμμένον θρόνον....
Τὸ ἁρπαχθὲν διάδημα ὀπίσω τὸ ἁρπάζουν,
Ἢ πίπτουσι βασιλικῶς εἰς θύελλαν ἀγώνων.
— Δὲν ζώνεις ξίφος, βασιλεῦ Γεώργιε, δὲν ζώνεις;
Πῶς ἔτι, πῶς εἰς τὴν λαβὴν τὴν χεῖρα δὲν ἁπλόνεις!

Τὸ στέμμα διακύβευσε διὰ νὰ ἔχῃς στέμμα,
Καὶ κόσμησέ το μὲ σειρὰν μαχῶν καὶ τούρκων αἷμα.
Αὐτὰ εἶν' οἱ ἀδάμαντες τῶν εὐγενῶν στεμμάτων·
Δὲν ἄρχει ὁ διαδεχθεὶς βασιλικὸν πατέρα,
Ἀλλ' ὅστις τὸ διάδημα διὰ τοῦ ξίφους πλάττων,
Τὸ φέρ' εἰς μέτωπον εὐρὺ ὡς ἄστρον εἰς αἰθέρα!

Γύμνωσε, Ἄναξ, γύμνωσε τὸ ξίφος σου τὸ νέον,
Καὶ δόσε του ἓν ὄνομα καὶ βάπτισέ το πλέον!
Ἡ κολυμβήθρα τὸ ζητεῖ τῆς δόξης, βάπτισέ το·
Ἀνάδοχός του ἔσο Σύ, κ' ἡ ἱστορία μάρτυς·
Ἑπτάλοφον καὶ Ὄλυμπον καὶ Κρήτην κάλεσέ το,
Μακεδονίαν κράξε το· — ἐμπρός σου εἶν' ὁ χάρτης!...

Τί εἶπον ἔτι πρὸ μικροῦ εἰς πένθους καταιγίδα;
 Φεῦ, ἐβλασφήμησα, νεκρὰν καλέσας τὴν πατρίδα!
Μὴ τὸ πιστεύῃς, βασιλεῦ· ποτὲ δὲν θ' ἀποθάνῃ·
 Κοιμᾶται, ὅπως ἐγερθῇ ὡραιοτέρ' ἀκόμα.
Εἶναι οἱ θάνατοι αὐτῆς νεκροφανείας πλάνη·
 Ὡς σπόρος δάφνης θάπτεται πλὴν ζῇ κ' ὑπὸ τὸ χῶμα.

Ἔχει σελίδας ἡ Ἑλλὰς κ' εἰς τὰ ζοφώδη ἔτη,
 Ἃς δὲν ὠνειροπόλησαν πολλοὶ λαοὶ εἰσέτι....
Ὦ βασιλεῦ μου, ἵππευσε τὸ κῦμα, τὰς θυέλλας,
 Κ' ἐμπρός, ἐμπρός· ὅπου περᾷς θ' ἀναπηδῶσι πλήθη·
Στρατοὶ θὰ ῥοβολήσωσι καὶ λόχοι φουστανέλλας,
 Ἄνδρες θὰ γείνουν καὶ αὐτὰ τὰ δένδρα μας κ' οἱ λίθοι!

Ὤ, θὰ ἰδῇς.... Μὴ σὲ πτοῇ τῆς Ἄρκτου ἡ σκοτία·
 Ὁ Βίκτωρ ἂν ἀπέθανεν, ὁ Βύρων ἂν ὑπνώττῃ,
Ζῇ ὁ Οὐμβέρτος· τὴν ὀφρῦν συστέλλ' ἡ Βρεττανία,
 Καὶ λόχου Γαριβαλδινοῦ ἀκούονται οἱ κρότοι.
Ὁ Σάντα-Ῥόζας καὶ νεκρὸς ὑπὸ τὴν γῆν σαλεύει,
 Καὶ ἡ Γαλλία τοῦ Οὐγγὼ μὲ τὸν Γαμβέτταν νεύει!
....
 ....

Ζ'

'Ανοίξατε τὸ Πάνθεον, ἀνοίξατέ το πλέον,
Καὶ θέσατε τὸν ἄριστον ἐκεῖ τῶν βασιλέων!
'Ανοίγ' εἰς μόνον Βίκτορας ἡ δύσκολός του θύρα·
Ἡ 'Ιταλία κλίνουσα μὲ δακρυσμένον βλέμμα,
Ἂς γράψ' εἰς τὸ μνημεῖόν του μ' εὐγνωμοσύνης χεῖρα·
« 'Εδῶ ὑπνώττει ὁ Λαὸς μὲ βασιλέως στέμμα. »

1878

ΤΟ ΛΕΙΨΑΝΟΝ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε΄

Ποίημα ἐκφωνηθὲν ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ τῆς Μητροπόλεως.

Α΄

Σιγή, σιγή· ἐνώπιον εὑρίσκεσθε ἁγίου!
Τὴν κεφαλὴν γυμνώσατε, λυγίσατε τὸ γόνυ.
Βλέπετ' ἐκεῖ;... Ἄνω αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ φορείου
Μυστηριῶδες χερουβεὶμ τὰς πτέρυγας ἁπλόνει.
Καὶ κάτω, εὐλαβὴς ποιμὴν ὕπνον βαθὺν ὑπνώττει,
Καὶ τοῦ θλιμμένου Γένους του τὰς τύχας ὀνειρώττει!

Τὴν κεφαλὴν γυμνώσατε, σφαλήσατε τὸ ὄμμα·
Θαμβοῦται, ὅστις τ' οὐρανοῦ κατοίκους ἀτενίζει....
Ὁ λόγος φεύγει ἔντρομος τὸ κάτωχρόν μου στόμα,
Καὶ τῆς ἰδίας μου φωνῆς ὁ ἦχος μὲ φοβίζει.
Ποία οὐράνιος πομπὴ κ' ἐπίγειος συγχρόνως!
Τοιαύτην εἶδε τελετὴν ποτὲ ὁ ῥέων χρόνος;

Σιγή, σιγή· τὸ ἅγιον ἀνοίγεται φορεῖον!
Τὰ φῶτα τρέμουν· νεκρικὴ σαλεύεται σινδόνη,
Καὶ ὡς μὲ πένθιμον τρυγμὸν νὰ σύρεται σχοινίον,
Προκύπτει μίτρα, τήβεννος, μαρτυρικὴ ἀγχόνη....
Ἐκεῖνος εἶναι! — Ἔσχισεν ὠκεανὸν καὶ μνῆμα,
Καὶ νὰ κρατήσῃ ἔρχεται ἐδῶ τὸ πλάνον βῆμα.

Ἴδετε!... Φέρει παρειὰν ἀκόμη ῥαπισμένην·
Ἀγχόνης σῆμα τὸν λαιμὸν τοῦ μάρτυρος βαθύνει.
Ἔχει τὴν ὄψιν ἀσθενῆ, τὴν κόμην ᾑμαγμένην,
Κ' Ἑβραίου εἶναι ἡ πληγὴ ἡ χαίνουσα ἐκείνη....
Χεῖρα πρὸς τ' ἄνω τρέμουσαν ὡς ὁ Χριστὸς σαλεύει,
Κ' ὑπὲρ τῶν δολοφόνων του τὸν Πλάστην ἱκετεύει!

— Καλῶς μᾶς ἦλθες, τοῦ Χριστοῦ καλλίνικε ὁπλῖτα·
Καλῶς μᾶς ἦλθες, ἅγιον καὶ τιμημένον σῶμα,
Μὲ τὴν μορφὴν τὴν ἔνθεον, μὲ τὴν μακρὰν ἐσθῆτα,
Καὶ μὲ τὸ ἔνδακρυ αὐτὸ καὶ πατρικόν σου ὄμμα!
Ποῦ τόσον ἔλειπες καιρόν, καὶ πῶς μᾶς ἐλησμόνεις;...
Καλῶς μᾶς ἦλθες, ἱερά, πεφιλημένη κόνις!

Πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς εἰς φίλην γῆν πλὴν ξένην,
Δὲν ἐκοιμᾶσο· νοσταλγῶν εἰς παγετῶδες μνῆμα,
Τρεῖς πήχεις γῆς ἐρρέμβαζες εἰς χώραν ἀνθισμένην,
Ὑπὸ αἰθέρα ῥόδινον, εἰς μυροβόλον κλίμα!
Τοῦ τάφου ἡ ἀνάπαυσις δὲν δίδεται εἰς ξένον,
Κ' εἰς τὸ μνημεῖον ἔκεισο περίλυπος προσμένων.

Οὕτω ποτὲ ὁ Ἰωσήφ, εἰς χώραν ἀλλοτρίαν,
Δὲν ὕπνωττεν εἰς τὴν ψυχρὰν τοῦ τάφου του ἀγκάλην,
Ἀλλ' ἀδελφῶν ἀνέμενε νὰ ἴδῃ συνοδίαν
Τὰ τεθλιμμένα του ὀστᾶ εἰς γῆν νὰ φέρουν ἄλλην.
Κ' ἐπρόσμενε κ' ἐπρόσμενεν ἕως νὰ ἔλθ' ἡμέρα,
Νὰ ἴδῃ—ἔστω καὶ νεκρὸς—τὸν πάτριον αἰθέρα!

—Νῦν, ὡς ἐπόθεις, μητρικὸν θὰ σὲ καλύψῃ χῶμα·
Πλὴν τρὶς ἐγράφη νὰ ταφῇς... παρέρχονται οἱ χρόνοι....
Καὶ τρίτος τάφος θὰ δεχθῇ τὸ ἅγιόν σου σῶμα.
Γνωρίζομεν ποῦ ὁ σταυρὸς ὑψώθη κ' ἡ ἀγχόνη·
Ἐκεῖ, ὅπου εἰς ἀσεβὲς σ' ἀνύψωσαν σχοινίον,
Σὲ περιμένει διαρκὲς μαρμάρου μαυσωλεῖον!

Πλὴν διατί τὸ βλέμμα σου περίλυπον πλανᾶται;...
  Ποιμένας ἥρωας ζητεῖς τῆς Λαύρας τῆς ἁγίας;
Φεῦ! μᾶς ἀφῆκαν.... Ὁ καλὸς Βρεσθένης μας κοιμᾶται,
  Εἶναι ἀπὼν ὁ Γερμανός, ἀπὼν ὁ Ἡσαΐας!
Ἔπεσ' ὁ Διάκος· εἰς ὀστᾶ ὁ Φλέσσας ἐχθρῶν κεῖται.
  —Εἴμεθα μόνοι· ἔφυγον τῆς Λαύρας οἱ ὁπλῖται!

Ἐκ τῶν ποτὲ γνωρίμων σου εἷς διεσώθη μόνον·
  Εἷς ἱεράρχης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐλευθερίας.
—Τόπον εἰς τὸν Θεόφιλον!—προσέρχεται μὲ πόνον
  Τὰς πατρικάς του νὰ δεχθῇ καὶ πάλιν εὐλογίας.
Πρεσβύτης, μὲ τοὺς ἐγγονοὺς προβαίνει τοῦ ἀγῶνος,
  Καὶ κλίνουν γόνυ μετ' αὐτοῦ τρεῖς γενεαὶ συγχρόνως!

Κύψε, λαέ, τὴν κεφαλὴν καὶ κράτει τὸν παλμόν σου·
  Ὁ ἐν φερέτρῳ σ' εὐλογεῖ Ἐθνάρχης.... Τίς ἠξεύρει
Ἐὰν ἡ εὐλογία του δὲν κάμψῃ τὸν Θεόν σου,
  Καὶ τέλος τὸ αἰώνιον μαρτύριόν σου εὕρῃ;
Κύψε, λαὲ πολυπαθῆ· ποῖος γνωρίζει, ποῖος,
  Ἐὰν μετὰ τὸν Πρόδρομον δὲν ἔλθῃ ὁ Νυμφίος;...

Πολλὰ ὑπέστη, ὤ, πολλά, Θεέ μου, ὁ λαός σου·
Τὴν γῆν μὲ τῆς καρδίας του ἐπότισε τὸ αἷμα,
Καὶ γέμει ἀπὸ μάρτυρας αὐτοῦ ὁ οὐρανός σου!
Στρέψε ἀκόμη κ' ἐπ' αὐτὸν τὸ εὔσπλαγχνόν σου βλέμμα.
Φεῦ, ὁ σταυρὸς εἶναι βαρύς, ἐπώδυνοι οἱ ἧλοι·
Ἵλεως, Πλάστα! δι' ἡμᾶς αὐγὴ δὲν θ' ἀνατείλῃ;...

Ὤ, τὸν υἱόν σου ἤγειρε τοῦ τάφου ἡ φωνή σου·
Σῶσε καὶ τὴν Ἑλλάδα σου πρίν, Πλάστα, ὑποκύψῃ.
Εἶν' ἀδελφὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ κόρη ἐδική σου,
Κ' ἐφάνη πρὸ τοῦ τέκνου σου εἰς τοῦ σταυροῦ τὰ ὕψη!
Ἔχεις καὶ μίαν εἰς τὴν γῆν, Θεέ μου, θυγατέρα,
Ὡς ἔχεις ἕνα δίκαιον υἱὸν εἰς τὸν αἰθέρα.

Σὲ ὑπηρέτησε, Θεέ, καὶ τῇ ὀφείλεις.... Πόνον
Πατρὸς δὲν ἔχεις; Οἰκτιρμοῦ κ' εἰς ταύτην στρέψε βλέμμα.
Αὐτὴ δὲν θέλει ἀμοιβάς.... Σὲ ἱκετεύει μόνον
Νὰ παύσῃ τῆς καρδίας της χυνόμενον τὸ αἷμα.
Φεῦ, καὶ οἱ μάρτυρες αὐτοὶ κουράζονται ἀκόμα·
— Καὶ τοῦ Χριστοῦ παράπονον ἐξέπεμψε τὸ στόμα! —

Ἑλλάς μου! μὲ παρέσυρεν ὁ πόνος σου καὶ πάλιν·
Μὴ μ' ἐπιπλήττῃς ἂν κραυγὴν ἀφῆκεν ἡ καρδία.
Ἑλλάς μου· σὺ δὲν ἀπαυδᾷς εἰς τὴν γενναίαν πάλην,
Κ' ὑπὲρ τοῦ κόσμου θέλουσα προσφέρεσαι θυσία!
Φοίνιξ αἰώνιος, ποτέ, ποτὲ δὲν ἀποθνήσκεις·
Νέαν ζωὴν εἰς τὴν πυρὰν καὶ δύναμιν εὑρίσκεις.

Μάτην ὁ φθόνος κατὰ σοῦ συρίζει καὶ κραυγάζει·
Μάτην κτηνώδης πίεσις σὲ θλίβει τόσα ἔτη.
Τὸ ἅγιόν σου ὄνομα, Ἑλλάς, εὐωδιάζει,
Κ' ἰσχυροτέρα φαίνεσαι εἰς τὸν σταυρόν σου ἔτι!
Εἰς ἄλλους εὔκλεια ψευδὴς καὶ δύναμις ἐδόθη,
Ἀλλ' ὁ Χριστὸς λατρεύεται διότι ἐσταυρώθη.

Καὶ ὅμως βλέμμα ἔνδακρυ ὑψῶ πρὸς τοὺς αἰθέρας,
Ὅταν σ' ἀκούω στένουσαν ἀπὸ τοῦ Γολγοθᾶ σου,
Καὶ βλέπω τὸ καυκάσιον νὰ σὲ σπαράττῃ τέρας!
Ὤ, ῥίψε τὸ ἀκάνθινον μακρὰν διάδημά σου,
Παραίτει τοῦ Σωκράτους σου τὸ κώνειον, παραίτει·
Δι' ἀχαρίστους, τάλαινα, τὸ πίνεις τόσα ἔτη!—

Νὰ κλαύσω θέλω, ἄφετε εἰς δάκρυα νὰ σδύσω·
 'Αφήσατε τὴν στένουσαν νὰ ἐκχυθῇ καρδίαν,
Μίαν σελίδα αἵματος εἰς ᾆσμα νὰ τονίσω,
 Κ' εἰς ἀδελφοὺς ν' ἀφηγηθῶ δακρύων ἱστορίαν.
Δὲν μ' ἐμποδίζει φρόνησις διπλωματίας στεῖρα·
 Εἶν' ὡς τὸ ξίφος ἰσχυρὰ τοῦ ποιητοῦ ἡ λύρα!

Β'

'Επὶ ἀγχόνης πολιὰ πρεσδύτου κυματίζει,
 Καὶ εἰς σχοινίον ἀσεδὲς αὖρα δειλὴ συρίζει.
Πτῶμα ὁ ἄνεμος κινεῖ 'Εθνάρχου εἰς τὰ σκότη·
 Νὺξ εἶναι, δὲν ἀκούεται φωνή, τὸ πᾶν ὑπνώττει.
Πλὴν βῆμ' ἀκούεται βωδόν, ὠχρὰ μορφὴ ἐφάνη,
 Κ' ὑπὸ δερδίσου ἔνδυμα πρὸ τῆς ἀγχόνης φθάνει!
Πῶς στρέφει οὕτω καὶ λοξῶς τὸ λείψανον προσδλέπει;
 Εἶν' ὁ Μαχμούτης.... ἡ πυκνὴ σκοτία δὲν τὸν σκέπει!
Ἄ, πῶς προσδλέπει ὁ νεκρὸς τὸν ζῶντα ἐπιμόνως,
 Καὶ πῶς ἐκεῖνος θεωρεῖ τὸ λείψανον συγχρόνως!
Κλείει τὸ ὄμμα ἔντρομος, πλὴν ἄκων τὸ ἀνοίγει,
 Καὶ τὸ σχοινίον τοῦ νεκροῦ νομίζει πῶς τὸν πνίγει.
Θέλει νὰ φύγῃ, ἀλλ' ἐκεῖ καθηλωμένος μένει....
 Ποία παράδοξος ὁμοῦ ἑνόνει εἱμαρμένη
'Αγάπην κ' ἔχθραν, ἀρετῆς συνείδησιν καὶ κρῖμα,
 Σταυρὸν μὲ ἡμισέληνον καὶ δήμιον μὲ θῦμα;

Ὁ εἷς, τοῦ κόσμου σύμπαντος τὸ ἥμισυ κατέχει,
Ὁ ἄλλος εἶν' ἁπλοῦς ποιμὴν καὶ τίποτε δὲν ἔχει.
Ὁ ζῶν ἔχει διάδημα καὶ σκήπτρου μεγαλεῖον,
Ὁ ἄλλος κόμην ἀργυρᾶν κ' εἰς τὸν λαιμὸν σχοινίον.
Ὁ εἷς εἶν' ἔμπλεως ζωῆς, νεκροῦ ὁ ἄλλος σῶμα,
Καὶ ὅμως θεωρεῖ ὁ ζῶν φοβούμενος τὸ πτῶμα!

Γ'

Ἀλαλαγμοὶ ἀπαίσιοι ἀκούονται βαρβάρων·
Ἑβραίων ὄχλοι φαίνονται καὶ στίφη γενιτσάρων,
Κ' ἐν μέσῳ συριγμῶν, φωνῶν κ' ἐκχύσεων ἀγρίων
Σύρεται πτῶμα γέροντος δεμένον μὲ σχοινίον!
Ὀρχεῖται πέριξ δερβισῶν παράφορος χορεία,
Καὶ τρέμει τὸ Βυζάντιον καὶ τρέμ' ἡ παραλία·
Τὰ ὦτα σχίζουσιν αὐλοὶ καὶ θόρυβος τυμπάνων,
Καὶ λυσσαλέα ὑλακὴ ἀχρείων ἀθιγγάνων....
Ἄ, εἶν' εἰς ἔκστασιν χαρᾶς, ἀγάλλετ' ἡ Τουρκία·
Ἀπαγορεύει εἰς αὐτὴν τὸν οἶνον ἡ θρησκεία,
Καὶ οἶνον πίνει αἵματος φυλάττουσα τὸν νόμον!
Κλείουσι τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν μὲ τρόμον,
Κ' εἰς τὰς ὁδοὺς κυλίεται τὸ τεθλιμμένον πτῶμα....
Οὕτω, Τουρκία, θὰ συρθῇς, καὶ σύ, καὶ σὺ ἀκόμα!
Καρτέρει, εἶδεν ὁ Θεός· παρέρχονται οἱ χρόνοι,
Καὶ θέλει μία εὑρεθῇ καὶ διὰ σὲ ἀγχόνη.—

Δ'

Πρὸ ἀνακτόρων σύρουσι τὸ θῦμα ἠμαγμένον.
Δικτυωτὸν ἀνοίγεται πρὸ χρόνων κεκλεισμένον,
Καὶ ὁ Μαχμούτης εὔχαρις καὶ μειδιῶν προκύπτει.
Τὸ βλέμμα του μετὰ στοργῆς πρὸς τοὺς δημίους ῥίπτει,
Καὶ βλέπουσα φαιδρύνεται ἡ ζοφερὰ μορφή του·
Ἀνοίγει τὴν καρδίαν του τὸ πτῶμα τοῦ πρεσβύτου!
Ἀλλὰ ἐγγύς του βλέπουσι τὸν μάρτυρα καὶ ἄλλοι·
Τευτόνων παῖδες, Βρεττανοί, Αὐστριακοὶ καὶ Γάλλοι.
Ἡ ὄψις των οὔτε χαρὰν ἐκφράζει οὔτε πόνον·
Ὀλίγην περιέργειαν δεικνύει.... τοῦτο μόνον!

. . . .

Ῥίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ κραυγῶν τὸ θῦμα,
Καὶ τρὶς μ' ἀγάπην ἤνοιξε καὶ σεβασμὸν τὸ κῦμα.
Ὁ χιονώδης του ἀφρὸς τὸ σῶμά του δροσίζει,
Τὴν πολιάν του μὲ μητρὸς στοργὴν ἀρωματίζει·
Τῷ ψιθυρίζει ᾄσματα παρήγορα καὶ κλαίει,
Καὶ μετ' ἐκείνου φέρεται, καὶ μετ' ἐκείνου πλέει.

. . . .

Παρῆλθον χρόνοι· ὁ σεπτὸς νεκρὸς τοῦ Γρηγορίου
Εἰς γῆν κοιμᾶται ἱερὰν τὸν ὕπνον τοῦ Κυρίου.
Πλὴν πάλιν τὸν ἀναζητεῖ τὸ φίλον αὐτοῦ κῦμα,
Καὶ πλέει ἀγαλλόμενον πρὸς τὸ λευκόν του μνῆμα!

Ε΄

Βλέπω σημαίαν κυανῆν καὶ κύκνειον ἱστίον,
Καὶ σήματα ἑλληνικὰ εἰς ποντοπόρον πλοῖον.
Πῶς μειδιᾷ ὁ οὐρανὸς κ' ἡ θάλασσα, καὶ ποίαν
'Επὶ τοῦ καταστρώματος ἀκούω μελῳδίαν!
Φέρετρον λάμπον θεωρῶ, ἐκεῖ, ἐπὶ τοῦ πλοίου·
'Εγκλείει κόνιν ἱερὰν καὶ λείψανον ἁγίου.
Εἶναι τοῦ Πατριάρχου μας τὸ ἐπιστρέφον σῶμα·
Ἡ ναῦς ὡς σύννεφον πετᾷ εἰς τ' οὐρανοῦ τὸ δῶμα,
Φθάνει γοργῶς εἰς Βόσπορον κ' εἰς τὴν ἀκτὴν ἐκείνην,
Εἰς ἣν ποτε τὸν ἔρριψαν μὲ τόσην καταισχύνην.
Πρὸ ἀνακτόρου φαίνεται τὸ λείψανόν του πλέον,
'Αλλὰ δικτυωτὸν κἀνὲν χεὶρ δὲν ἀνοίγει πλέον.
—Μαχμούτη· ἄφες τὴν ψυχρὰν τοῦ τάφου σου ἀγκάλην,
Κ' ἐλθὲ νὰ ἴδῃς εὔχαρις τὸ θῦμά σου καὶ πάλιν!

ΣΤ΄

Βλέπω στρατόπεδον νεκρόν, ἀπέραντον ὡς πόντον.
Μὴ πάντες ἐκενώθησαν οἱ τάφοι τῶν θανόντων;
Μὴ βλέπω, Ὕψιστε Θεέ, τὴν τελευταίαν κρίσιν;
'Εκ μεσημβρίας ἔρχονται, ἀπὸ βορρᾶν καὶ δύσιν,
Σιωπηλοί, ἀόρατοι, τῆς Λαύρας οἱ ὁπλῖται·
Ὁ Πατριάρχης πρὸ ἡμῶν τὴν ὥραν ταύτην κεῖται!

Ἡ φουστανέλλα δι' αὐτὸν ἠγέρθ' ἡ τεθνηκυῖα,
  Ἣν σήμερον ἀπαξιοῖ ἡ νάνος ἡλικία....
Ποία οὐράνιος πομπὴ κ' ἐπίγειος συγχρόνως!
  Τοιαύτην εἶδε τελετὴν ποτὲ ὁ γέρων χρόνος;
Σιγή, σιγή· τὸ νεκρικὸν στρατόπεδον κινεῖται·
  Πλὴν ποῖος ὅλων τῶν νεκρῶν τῶν ἄλλων προηγεῖται;
Χλαμύδα φέρει Καίσαρος καὶ ᾑμαγμένον στέμμα,
  Καὶ μὲ ὑγρὸν τὸ φέρετρον ἐνατενίζει βλέμμα.—
Ἐγγύς Σου φθάνει, νεαρὲ μονάρχα τῶν Ἑλλήνων·
  Σὲ δίδει στέμμα ἔμπλεον μαρτυρικῶν ἀκτίνων....
Ἄ, σὲ γνωρίζω· Βασιλεῦ, σὺ εἶσαι, Κωνσταντῖνε,
  Καὶ στέμμα τῆς Ἀνατολῆς αὐτὸ τὸ στέμμα εἶναι!

Ζ'

Σιγή, σιγή· ἄλλων νεκρῶν, ἰδού, προβαίνει σῶμα,
  Κ' εἰς τὸ βαρύ των βάδισμα βυθίζεται τὸ χῶμα!
Οἱ Κλέπται, οἱ Ἁρματωλοὶ κ' οἱ Δράκοι τοῦ Μαρτίου
  Τὸ φέρετρον σιωπηλῶς κυκλοῦν τοῦ Γρηγορίου.
Ὤ, πῶς ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ βλέμμα των θολόνει!
  Τοιοῦτον βῆμα πτερωτὸν σὺ εἶχες, Κατσαντώνη·
Οὕτω, Ἀνδροῦτσε, ἄλλοτε τὸ σῶμά σου ἐξεῖχε,
  Καὶ στῆθος οὕτω λάσιον ὁ Νικοτσάρας εἶχε!
Λάμπει τοῦ Ζίδρου τὸ σπαθὶ καὶ τὄμμα τοῦ Μιαούλη·
  Φῶτε Τζαβέλλα, ἔρχεται ὀπίσω σου τὸ Σοῦλι.

Μὲ τὸν Μορέαν ὁ νεκρὸς Κολοκοτρώνης φθάνει,
Καὶ μὲ τὸν Καραΐσκον της ἡ Ῥούμελη ἐφάνη!
Ἰδοὺ τοῦ Ῥήγα ἡ σεπτὴ καὶ τουρκομάχος λύρα·
Προβαίνει μὲ τὴν μίαν του ὁ Ὑψηλάντης χεῖρα,
Κ' ἡ Μάνη τοῦ Πετρόμπεη ἀκολουθεῖ τὸ βῆμα.
Δὲν εἶναι τοῦ Ζαΐμη μας τὸ σύννουν αὐτὸ σχῆμα;
Τοῦ Γρίβα δὲν εἶν' ἡ λευκὴ ἐκείνη φουστανέλλα;...
Καλῶς μᾶς ἤλθατε, νεκροί, ἡμίθεοι· Τζαβέλλα,
Δράκε, Σαχτούρη, Τσαμαδέ, Νικήτα, Μακρυγιάννη!
Ὤ, καὶ ὁ Βάσος ἔρχεται καὶ ὁ Γκρηζιώτης φθάνει....
Καὶ σὺ προβαίνεις, Ὀδυσσεῦ, μὲ τὴν λευκὴν σινδόνην·
—Ἐκ τῆς ἀγχόνης ἔρχεσαι καὶ βλέπεις τὴν ἀγχόνην!

Η'

Ποῦ, φαντασία γόησσα, μ' ἐπλάνησες καὶ πάλιν;
Τῆς γῆς ἀφίνουν οἱ νεκροὶ τὴν ζοφερὰν ἀγκάλην;
Μόνον τοῦ Πατριάρχου μας τὸ κρύον βλέπω σῶμα·
Μόνον αὐτὸς εἶναι νεκρός· κ' ἴσως κ' ἡμεῖς ἀκόμα....
—Κύριε τῶν Δυνάμεων, Μονάρχα βασιλέων,
Στρέψε τὸ βλέμμα κ' εἰς ἡμᾶς μετ' εὐμενείας πλέον!
Φεῦ, ὁ σταυρὸς εἶναι βαρὺς κ' ἐπώδυνοι οἱ ἧλοι·
Ἵλεως, Πλάστα! κ' εἰς ἡμᾶς αὐγὴ δὲν θ' ἀνατείλῃ;

1874

Ο ΚΑΝΑΡΗΣ *

Α'

Καράβι έπαράδερνε μέσ' στὰ βαθυὰ πελάγη·
'Αστροπελέκι τῶκαιγε, βοριᾶς τὸ κυνηγοῦσε·
Χιλιάδες τάφους ἄνοιγε τὸ κῦμα νὰ τὸ φάγῃ,
Κάθε στιγμὴ κινδύνευε κ' ἡ νύχτα τὸ ῥοφοῦσε.
'Επέφταν ξάρτια καὶ πανιά, καὶ στὸ τιμόνι ἀπάνω
Κανεὶς δὲν ἦτανε, κανείς·—δὲν εἶχε καπετάνο!

"Αχ! γιὰ πρωτεῖ' ἀνάξια τὴ μαύρη ἐκείνη ὥρα
Φιλονεικοῦσαν· μιὰ στιγμή, κ' ἐπνίγουνταν, μιὰ μόνη·
Μὰ ἔξαφνα ἐσείσθηκε κατάστρωμα καὶ πρῶρα,
Καὶ σιδερένια δάχτυλα φουχτῶσαν τὸ τιμόνι.
Τὰ κύματ' ἀναστέναξαν, ἐννοιῶσαν καβαλλάρη,
Κ' ἡ τρικυμία σκόρπησε στὰ χέρια τοῦ Κανάρη!

. . . .

Πάλι βοριᾶς καὶ σύννεφα· τὸ ἴδιο τὸ καράβι
  Τὸ δρόμο.του σὲ καταχνιὰ καὶ τρικυμία χάνει·
Ἡ ἀστραπὴ τὴν ἔρημη σημαία του ἀνάβει,
  Τὸ ἕνα κῦμα τὸ χτυπᾷ καὶ τ' ἄλλο τὸ δαγκάνει,
Καὶ θὰ πνιγῇ.... Στὸ ἀρφανὸ τιμόνι του ἀπάνω
  Πάλι δὲ βρίσκεται κανείς....—Δὲν ἔχει καπετάνο!

Ὅλοι ζητοῦνε, ὅλοι τους καπετανάτα, ὅλοι!
  Στὸ στῆθος τὰ δυὼ χέρια τους κρατοῦνε σταυρωμένα,
Κ' ἔχουν τὸ θάνατο χαρά, τὴν ἐρημιά μας σχόλη,
  Καὶ χέρι δὲν ἁπλόνεται πρὸς τὸ τιμόνι ἕνα....
Καὶ τὸ καράβι ἂς πνιγῇ, ἂς βυθισθοῦν κ' ἐκεῖνοι,
  Φθάνει κανεὶς μικρότερος τοῦ ἄλλου νὰ μὴ γείνῃ!

Αἴ, ὁ Κανάρης πέθανε· ἐβγῆκε ἀπὸ τὴ μέση
  Τῆς θάλασσας ὁ μονογυιός, τ' ἀφρόχυτο λειοντάρι!
Ὁ δρόμος πάλι ἄνοιξε.... Τὸ ἔλατο σὰν πέσῃ,
  Τὴν ταπεινή του κορυφὴ σηκόνει τὸ θυμάρι.
Τὸν τόπο του τὸν ἀκριβὸ ξερὸ χορτάρι πιάνει·
  Κληρονομιὰ παράξενη ὁποῦ ὁ Χάρος κάνει!

Καὶ πῶς!... Σ αὐτὴ τὴν ἔμμορφη, δυστυχισμένη χώρα,
Σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα μας, ἐλεύθερη καὶ δούλη,
Δὲν εἶναι, δὲν εὑρίσκεται κανένα χέρι τώρα,
Σὰν τοῦ Κανάρη ὁλόφωτο, βαρὺ σὰν τοῦ Μιαούλη;
Τὴν ὥρ' αὐτὴ τὴ θλιβερὴ κανένας δὲν ἁπλόνει
Νὰ παλαμίσῃ τὸ κουπί, νὰ στρήψῃ τὸ τιμόνι;...

Φωνὴ δὲν ἀποκρίνεται· ψυχὴ μπροστὰ δὲ βγαίνει·
Ἀπὸ πελάου καὶ στεριὰ κανεὶς δὲν ἀπαντάει!
Πέθαν' ἡ Ὕδρα, Ψαριανὸς κανεὶς δὲν ἀπομένει,
Κι' ἀγέρας τὸ καράβι μας τυφλὸς τὸ κυβερνάει....
Ζευγαρωμένα ἐθάψαμε Τιμόνι καὶ Μηλιόνι·
— Ἡ Μάνα ποῦ τὰ γέννησε δὲν ἔπιασεν ἐγγόνι!

Πέρασ' ὁ Μάρτης, πέρασεν ἡ Λαύρα ἡ ἁγία·
Ἀνδρία, δόξα καὶ αὐτὰ τὰ ὄνειρα ἀκόμα!
Ὅλα χαθῆκαν· κοίτονται στὰ μνήματα τὰ κρύα,
Καὶ μόνο τὴν Διχόνοια δὲν ἔφαγε τὸ χῶμα!
Πᾶν τὰ λειοντάρια κ' οἱ ἀϊτοί· κάθε δελφίνι πάει·
Μόνο τὸ φεῖδι ἀπόμεινε, αὐτὸ ποῦ θὰ μᾶς φάῃ....

Β'

'Απ' τὴν ἀθάνατη φυλή, ἀπ' τὴ μεγάλη γέννα,
  Ὁποῦ ἐρριζοβόλησε στῆς Λαύρας μας τὸ χῶμα,
Μὲ ῥόδα κατακόκκινα, μὲ φύλλ' ἀργυρωμένα
  Μιὰ ῥοδοδάφνη ἔμενε, μιὰ μοναχὴ ἀκόμα·
Ἡ ὑστερνή!...Τὴν εἴχαμε σὰ φυλαχτό· κομμάτι
  Ἂν ἐφυσοῦσε, τρέμαμε· τὴν κρύφταμε μὲ πόνο,
Ὁ ἥλιος νὰ μὴ τὴν ἰδῇ, μὴ τὴν βασκάνῃ μάτι,
  Κι' ἀγάπης τὴν ἐδρόσιζε νερὸ κ' ἐλπίδος μόνο....
Σημαία μας τὴν εἴχαμε κάθε γιορτὴ μεγάλη,
  Πότε τὴ λέγαμε «Φωτιὰ» πότε «Κανάρη» πάλι!

Ἄχ! ἡ Ἑλλὰς παράσημο τὴ δόξα του ἐντύθη·
  Κάθε Λαμπρὴ τὴν ἔβαζε καὶ Μάρτη ἀνθισμένο,
Καθὼς φορεῖ ὁ οὐρανὸς στὰ γαλανά του στήθη
  Τὸ γαλαξία του μὲ φῶς κι' ἀστέρια κεντημένο....
Κ' εἴχαμε, εἴχαμε φωνή, ἀνάστημα, ἀέρα,
  Ὅσο κρατοῦσε ἀνοιχτὸ τὸ μάτι τ' ἀναμμένο·
Καὶ ὅταν ἤρχουνταν κἀνεὶς ἀκόμα κ' ἐδῶ πέρα,
  Τὸν Παρθενῶνα δείχναμε κ' Ἐκεῖνον εἰς τὸν ξένο!
Καὶ τώρα, τί νὰ δείξωμε; τὸ κρύο κοιμητῆρι·
  Χύθη τ' ἀθάνατό νερὸ ἀπ' τ' ἅγιο ποτῆρι!

Ἄχ, ἔχε γειά, ἄχ, ἔχε γειά, Εἰκοσιένα· τώρα
'Επέθανες ἀληθινά! 'Απ' τ' ἅγιο κορμί σου
Λείψανο δὲν μᾶς ἔμεινε κανέν' αὐτὴ τὴν ὥρα·
Μὲ τοῦ Κανάρη τὴ ψυχὴ φτερούγιασ' ἡ ψυχή σου!
Γκρεμίσετε τὴ Λαύρα μας· ὀρθὴ τοῦ κάκου στέκει;
Τοῦ Μάρτη λησμονήσετε τὴν πρώτη περιφάνεια·
Σπᾶστε τὸ φτερωτὸ κουπί, τ' ἀθάνατο τουφέκι,
Κ' ἐλᾶτε τὴ μεγάλη μας νὰ κλάψωμε ὀρφάνια.
Ἔχετε γειά, ἔχετε γειά, τῆς φουστανέλλας χρόνια,
Λαγκάδια, κλέφτικα σπαθιά, τσαπράζια καὶ μηλιόνια!

'Εβγᾶτε δάκρυα πύρινα ἀπ' τῆς καρδιᾶς τὴ μέση
Κ' ἕνα ποτάμι κάμετε· ἔχετε γειά, λημέρια,
Βουνὰ τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ, πελάγη τοῦ Λεμπέση,
Τοῦ Τσαμαδοῦ ναυτόπουλα, τοῦ Λιακατᾶ ξεφτέρια!
Ἔχετε γειά, τοῦ Μπότσαρη βαλανιδιαὶς κ' ἐλάτια·
Καράβια ποῦ ταξείδευεν ὁ Λάμπρος ὁ Κατσώνης·
Ὄλυμπε, Κιάφα, Κίσσαβε, τῆς κλεφτουριᾶς παλάτια,
Κ' ἐρημοκκλήσια π' ἄναβε κερὶ ὁ Κατσαντώνης....
Ἔχετε γειά, ἔχετε γειά, τῆς φουστανέλλας χρόνια,
'Αστροπελέκια Ψαριανά, Ὑδραίϊκα τρομπόνια!

Τὸν ὕστερό μας Ἕλληνα, τὴν ὕστερή μας χάρι
Τοῦ Μάρτη πῆρε ἡ Στοά· εἰκόνα δὲν εἶν' ἄλλη!
'Εγέμισε τὸ Πάνθεο· τὸ χέρι τοῦ Κανάρη
'Εσφάλησε τὴν 'Εκκλησιὰ τῆς Λαύρας τὴ μεγάλη.

Καὶ σήμερα, ξαρμάτωτη, σὰ νεκροχέρι λυόνει
Μὲ τὰ θαμμένα της παιδιὰ στὸ κοιμητῆρι ἡ Μάνα.
Εἰς τοῦ Κανάρη τὸ σταυρὸ τὰ χέρια της ἁπλόνει,
Κι' ἀκούει τὴν ὑστερινὴ τοῦ Μάρτη της καμπάνα....
Τὴν ὀρφανή της κεφαλὴ χέρι παιδιοῦ δὲν πιάνει,
Καὶ μόνη, καταμόναχη στοὺς τάφους θὰ πεθάνῃ!

Ἂς ἀποθάνῃ, ἂς σβυσθῇ· κι' αὐτὸ τὸ ὄνομά της
Ἂς φάγ' ἡ λήθη, καθὼς ζῇ ἂν γράφθηκε νὰ ζήσῃ!
Ἂς κοιμηθῇ αἰώνια μὲ τὰ νεκρὰ παιδιά της,
Ἂν πασσαλῆκι σλαβικὸ μιὰ μέρα καταντήσῃ.—
Δὲν θέλω τὴν Ἑλλάδα μας ὡς τὸ Μοριᾶ ν' ἁπλόνῃ·
Δὲν θέλω τὴν ἀτέλειωτη τοῦ Ἀλεξάνδρου Μάνα,
Σὲ στήθη νάνου ἄφθαρτη καρδιὰ νὰ φυλακόνῃ,
Καὶ νὰ τὴν κράζῃ μάνα της ἀλλόφυλη ζητιάνα....
Τὴν θέλω γῆ τοῦ Περικλῆ καὶ κῦμα τοῦ Κανάρη,
Ἐληὰ σὲ κράνος Ἀθηνᾶς καὶ δάφνη σὲ κοντάρι!

Γ'

Νἆχα τοῦ Βίκτορος Οὐγγὼ τὴ ζηλεμμένη χάρι,
Κι' ἀπ' τὰ πολλὰ λουλούδια του ἕνα κ' ἐγὼ λουλοῦδι,
Τί ἁρμονίαις θἄκουε τὸ μνῆμα τοῦ Κανάρη,
Κι' ὁ κόσμος πῶς θὲ ν' ἅρπαζε τ' ἀθάνατο τραγοῦδι!

—Στὴ λύρα, Βίκτορ!—Στὴν καρδιὰ τὸ χέρι βάλε πάλι·
Τὰ δάχτυλά σου φλόγισε ν' ἀνάψῃ τὸ δοξάρι,
Καὶ ἴσως μέσ' στοῦ ὕπνου του τὴ μυστικὴ ἀγκάλη
Χαμογελάσουν μιὰ στιγμὴ τὰ χείλη τοῦ Κανάρη....
'Εσὺ ποῦ τὸν τραγούδησες εἰς τὴν ἀνατολή του,
Τραγούδα καὶ τὴ νύχτα του καθὼς καὶ τὴν αὐγή του!

῎Αχ, Λύρα συνομήλικη τῆς φλόγας τοῦ Κανάρη·
Μαζῆ ἐπρωτοβγήκατε σ' ἀθανασίας κῦμα,
Μαζῆ τὸ πρῶτο ἐσπάσετε κουπὶ καὶ τὸ δοξάρι,
Κ' ἐταξειδέψετε μαζῆ στὴ δόξα βῆμα, βῆμα....
'Εκεῖνος στόλους ἔκαιγε κ' ἐσὺ καρδιαὶς κοντά του·
Καθὼς ἐκεῖνος ἔκαιγε, ἐσὺ ἐτραγουδοῦσες.
Τοῦ τραγουδιοῦ σου τὸ σκοπὸ τὸν ἄρχιζ' ἡ φωτιά του,
Καὶ τὸν ἀποτελείονε ἡ λύρα ποῦ κρατοῦσες.
Τραγούδα, Βίκτορ! ὁ ἀϊτὸς ἂς κλάψῃ τὸ λειοντάρι·
Τὸ κύκνειό σου ἄξιζε νὰ ἦναι τοῦ Κανάρη!

....Ναί· ἦταν κι' ἄλλοι σὰν αὐτὸν μεγάλοι στὸν ἀγῶνα·
Σὰν Ἡρακλῆς τὸν οὐρανό, δὲν σήκωσε στὸν ὦμο
Τῆς Λαύρας ὁλομόναχος, τοῦ Μάρτη τὸν δαφνῶνα·
Μαζῆ μὲ ἄλλους περπατῇ τὸ φωτεινό του δρόμο.

Ἴσιο στὴ φλόγα, καὶ μπροστὰ εἰς τὸ δαυλό του στέκει
Σὰ βράχος τοῦ Μιαούλη μας τ' ἀκίνητο κανόνι·
Τοῦ Καραΐσκου τὸ σπαθί, τ' Ἀνδρούτσου τὸ τουφέκι,
Καὶ τοῦ Μοριᾶ ὁ Γέροντας μὲ φουστανέλλα χιόνι.
Τὸν Παρθενῶνα μόνο μιὰ κολώνα δὲν στηρίζει,
Μὰ τὴν ἀπάτητη κορφὴ στὰ σύννεφα χαρίζει.—

Μακάρι νἄχε ἡ Ἑλλὰς καλλίτερους, μακάρι!
Μὰ δὲν μπορεῖ ὁ οὐρανὸς ψηλότερα νὰ φθάσῃ.
Κεῖνος ποῦ ἴσιος ἠμπορεῖ νὰ ἦναι τοῦ Κανάρη,
Εἶν' ὁ Κανάρης μοναχός, καὶ ποιὸς θὰ τὸν σκεπάσῃ;...
Κι' ἀνίσως βρίσκῃ ἔμμορφο ἡ Μοῦσα τ' ὄνομά του,
Καὶ τὰ τραγούδια της συχνὰ μ' ἐκεῖνο τὰ στολίζῃ,
Τ' ὄνομ' αὐτὸ ἡ ποίησις τὸ πῆρ' ἀπ' τὴ φωτιά του·
Ἀστροπελέκι καὶ φωτιὰ ἀρμάδας τὸ φωτίζει....
Δὲν εἶναι, ὄχι, εὔφωνο τὸ ὄνομά του μόνο·
Κάθε μεγάλο του ψηφὶ σκεπάζει ἕνα θρόνο!

Δ'

Κανάρης! τί ὠκεανός, τί ποίησις μεγάλη!
Λὲς τ' ὄνομά του, κι' ἀστραπαὶς γεμίζουν τὸν αἰθέρα·
Κατάρτια ῥίχν' ἡ θάλασσα καϋμένα στ' ἀκρογιάλι,
Ἡ μέρα νύχτα γίνεται καὶ τὸ σκοτάδι μέρα.
Τ' ὄνομ' αὐτὸ ὅποιος τὸ εἰπῇ, ψηλόνει, ἀναιβαίνει·
Θάλασσα παίρνει στὴ ψυχὴ καὶ στὴν καρδιὰ πλαταίνει!

Κανάρης! πέλαγος πλατύ, ἀτέλειωτο, καὶ κῦμα
Βοριᾶ σπαρμένο καὶ φωτιά· τῆς ἀστραπῆς λημέρι,
'Αθανασίας λειτουργιά, τῆς φλόγας Ἅγιο Βῆμα,
Καὶ Χάρου δισκοπότηρο στοῦ κεραυνοῦ τὸ χέρι!
Γάλα σὲ στῆθος γυναικὸς δὲν ἤπι' 'Εκεῖνος στάλα·
'Αφρὸ σὲ κῦμα ἐβύζαξε καὶ φλόγα, ὄχι γάλα.

Μιὰ νύχτα, πῶτρεμεν ἡ γῆ κι' ὁ κόσμος ἐχαλοῦσε,
Τ' Ἄστρο τοῦ Ἄρη, ὁλόφωτο καὶ χωριστὸ ἀπ' τ' ἄλλα,
Χαμήλονε, χαμήλονε, τὴ θάλασσα ζητοῦσε,
Κ' ἐκείνη ἀνέβαινε ψηλά, στὰ σύννεφα καβάλλα....
Καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ φίλησε τὰ κύματα ὁ Ἄρης,
Μ' ἕνα τῆς θάλασσας σπασμὸ γεννήθηκ' ὁ Κανάρης!

Κ' ἰδού, ἀστράφτει καὶ βροντᾷ τῆς Χίου τὸ λιμάνι·
Στὴ Σάμο καὶ στὴν Τένεδο τὸ κῦμα φωσφορίζει·
Στὴν 'Αλεξάνδρα φαίνεται, μέσ' στὴν καρδιά της φθάνει,
Καὶ τοῦ Κανάρη ὁ δαυλὸς σπιθοβολεῖ, καπνίζει....
Τί ἁμαρτία νὰ σβυσθῇ κείν' ἡ μεγάλη ἐλπίδα,
Ποῦ θάκανε σὰν πέλαγος μεγάλη τὴν πατρίδα!

Ἀ! τὴν ἀποτυχία του ποιὰ δόξα τηνὲ φθάνει;
  Τί δάφνη τοῦ ἐχάρισε καὶ τοὔκλεψεν ἡ τύχη!
Τόσο Κανάρης, κ' εἰς αὐτὴν τὴν Χίο δὲν ἐφάνη.
  Ποιὸς τὴν ἀποτυχία του μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ;
Χρόνους ἑπτὰ ἐξώριζε τὴν νύχτ' ἀπ' τὸν αἰθέρα·
  Τὸ βράδυ ἔβγαινεν Αὐτὸς κι' ὁ Ἥλιος τὴν ἡμέρα!

Κι' ὅταν στεφάνι πύρινο ὁ οὐρανὸς φοροῦσε,
  Κι' ὁ κεραυνὸς στὰ σύννεφα ἐπέτα καβαλλάρης,
Ὅταν σεισμὸς ἀκούγετο κ' ἡ θάλασσα βογγοῦσε,
  Στὸ πέλαγος ἐστρέφανε κ' ἐκράζαν· «ὁ Κανάρης!»
Ἄχ, τὸ Εἰκοσιένα μας τοῦ κόσμου ἦταν νειάτα,
  Κ' ἡ τελευταία ποίησις Μηλιόνι καὶ Φλοκάτα!

Τώρα, γεράματα παντοῦ· σ' ἀνατολὴ καὶ δύσι,
  Σὲ μεσημβρία καὶ βοριᾶ....'Εχάλασεν ἡ πλάσι!
Στὴ νεκρωμένη μας καρδιὰ ποιὸς αἷμα θενὰ χύσῃ,
  Νὰ πάρῃ νεῦρα ἡ ζωὴ κι' ὁ κόσμος ἄλλη βράσι;
Ἄχ! ποιὸς λαὸς στὸ Γέροντα θὰ δώσῃ νειάτα πάλι,
  Καὶ στ' ἀδειασμένα τ' ἅρματα φωτιὰ θὰ ξαναβάλῃ;

Γέρασ' ὁ κόσμος, γέρασε! Τώρα, ψευτιὰ καὶ λόγια·
Τώρα μὲ πήχαις περπατοῦν καὶ μ' ἀριθμοὺς μιλοῦνε·
Κοιμοῦνται καὶ σηκόνονται μὲ τάξι σὰ ῥολόγια,
Καὶ εἰς τὸν τόπο τῆς καρδιᾶς βαλάντιο κρεμοῦνε!
Δὲν ἔχει πλέον ἡ ψυχή, δὲν ἔχει Ἅγιο Βῆμα·
Σαπίζει μέσα στὸ κορμὶ ὡσὰν νεκρὸς στὸ μνῆμα.

Ποιὸ στόμα «Σήκω!» θὰ εἰπῇ στὸν κόσμο πρὶν πεθάνῃ,
Καὶ ποιὸς λαὸς στὰ γόνατα θὰ τὸν ἀνασηκώσῃ;
Τὸ παγωμένο του κορμὶ ποιὰ γέννα θὰ ζεστάνῃ,
Καὶ ποιὰ φυλὴ τ' ἀθάνατο νερὸ θενὰ τοῦ δώσῃ;
Ἄ, καὶ νὰ ἔδιν' ὁ Θεός, Ἑλλάς μου, σὺ νὰ ἤσουν,
Κι' ἀπὸ τὰ σπλάγχνα σου καιροὶ καινούργιοι νὰ βλαστήσουν!

Σώπασε, Μοῦσα θλιβερή· μὲ ἀνοιγμένα μάτια
Ὄνειρα βλέπεις κι' ἄφαντο ἀκόμη πανηγύρι.
Παῦσε νὰ χτίζῃς, δύστυχη, στὰ σύννεφα παλάτια·
Τὰ ὄνειρά σου κοίτονται νεκρὰ στὸ κοιμητῆρι.
Στὸ Μισολόγγι, στῆς Γραβιᾶς τὸ Χάνι, στ' Ἁγινόρι.
Πήγαινε, Μοῦσα· πήγαινε, δυστυχισμένη κόρη!

. . . .

. . . .

Ε'

Τοῦ Μάρτη δὲν θὰ τὸν εὑρῇ τὸ πρῶτο χειλιδόνι,
'Οποῦ θὰ ἔλθῃ ὁλόχαρο μηνύματα γεμάτο....
Δὲν θὰ τὸν εὕρ' ἡ ἄνοιξι ἀπάνω στὸ τιμόνι,
Μὲ ἀνοιγμένα τὰ πανιὰ στὸ κῦμα τὸ δροσάτο !
Στὴ Λειτουργιὰ τὴ δεύτερη δὲν θὰ βρεθῇς, Κανάρη,
Καὶ στὸ σταυρὸ τοῦ τάφου σου θ' ἀνθίσῃ τὸ θυμάρι....

ΣΤ'

Στὴ γῆ τὸν θάψετε, στὴ γῆ ! Καὶ δὲν θὰ πλημμυρήσουν
'Η ἀνδρειωμέναις μάναις του, ἡ φλόγα καὶ τὸ κῦμα;
Καὶ δὲν θὰ ἔλθουν ἀπ' τὴ γῆ μαζῆ νὰ τὸν ζητήσουν,
Καὶ νὰ σκεπάσουν μὲ φωτιὰ καὶ κύματα τὸ μνῆμα;
Στὴ γῆ τὸν βάλατε, στὴ γῆ, σὰ στερειανὸ κουφάρι,
Κ' ἐθάψετε σὰν ἄνθρωπο λοιπὸν καὶ τὸν Κανάρη!

'Απὸ τὸ χῶμα βγάλτε τον καὶ σύρτε στ' ἀκρογιάλι,
Π' ἀρμάδας λείψανα κυλᾷ κι' ἀπὸ ντελίνια ξύλα·
Μ' αὐτὰ φωτιὰ σωρέψετε θεόρατη, μεγάλη,
Κ' εἰς φλόγαις φλόγα θάψετε μὲ ροδοδάφνης φύλλα !
'Ρίξετε στοῦ 'Ωκεανοῦ τὰ βάθη τὸν Κανάρη,
Τὸ ἄπειρο μὲ τ' ἄπειρο νὰ κοίτωνται ζευγάρι !

Κι' ὅταν τὸν ζώσουνε φωτιὰ καὶ κύματ' ἀφρισμένα,
Καὶ θολωμένος ὁ βοριᾶς στὴν ἀγκαλιὰ τὸν πάρῃ,
Κράξετε ὅλοι μιὰ φορὰ μὲ μάτια δακρυσμένα·
« Ὁ Μάρτης πάει, πέθανε μαζῇ μὲ τὸν Κανάρη! »
— Γιατί, γιατί τὰ μάτια σας συννεφιασμένα καῖνε;
Γιατί, στὸ λόγο τὸν πικρό, ἡ ὄψι σας ἀχνίζει;
Πικρογελοῦν τὰ χείλη σας καὶ φαίνεται πῶς λένε,
Ὁ Μάρτης δὲν ἀπέθανε, στὰ στήθη μας ἀνθίζει.
Κ' ἔχετε κἄτι στὴ μορφή, στ' ἀνάστημα, τὴ χάρι,
Ποῦ τοῦ Μιαούλη μοιάζετε, τ' Ἀνδρούτσου, τοῦ Κανάρη!

Ὦ, ναί· ἀφῆστε τὴν στιγμὴ αὐτὴ νὰ καμαρώσω
Τοῦ Γένους τὴν πρωτομαγιὰ καὶ τὰ καινούργια νειάτα·
Ἀφῆστέ με τὸ μυστικὸ παλμό σας νὰ προδώσω....
Κύτταξε μέσαις γιὰ σπαθὶ καὶ λεύκαις γιὰ φλοκάτα!
Ἡ Λαύρα μας ὁλάκερη μέσ' στὴν καρδιά σας στέκει.
Ποιὸς ξέρει, ποιὸν τὴν ἄνοιξι θὰ κράξωμε Τζαβέλλα·
Ποιὸς τοῦ Γκρηζιώτη ἀπὸ σᾶς θὰ πάρῃ τὸ τουφέκι,
Καὶ τὴ χιονάτη θὰ ζωσθῇ τοῦ Διάκου φουστανέλλα!
Ποιὸς ξέρει μέσ' στῆς ἐμμορφιᾶς αὐτὰ ἐδῶ τὰ κρίνα,
Ἂν δὲν εὑρίσκεται κάμμιὰ κρυμμένη Βουβουλίνα;...

Κυλῖστε γρηγορώτερα τοῦ Μάρτη θυγατέρες,
Ἑλληνοπούλαις φλογεραίς, περίχαραις ἡμέραις·

Πάρτε τῆς Λαύρας τὴν εὐχὴ καὶ πάλι, μὴν ἀργῆτε,
Καὶ ξέρετε σὲ ποιὰ βουνὰ καὶ κάμπους θὰ μᾶς βρῆτε.
Τὴν 'Εκκλησιά, ποῦ ἅγιο φῶς μέρα καὶ νύχτ' ἀνάβει
Καὶ χθὲς ἀκόμη σφάλησε ὁ τάφος τοῦ Κανάρη,
'Ανοίγει πάλιν ἡ 'Ελλάς....—Παραμερῖστε Σλάβοι·
'Αϊτὸς μ' ἀϊτὸ θὰ μετρηθῇ, λεοντάρι μὲ λεοντάρι!

1877

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΠΙ ΤΩ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΑΡΧΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΓΡΙΒΑ

Ἐν ᾧ ἀκόμη ἀντηχεῖ τοῦ ῥήτορος τὸ ῥῆμα,
Καὶ φέρ' εἰς τὴν καρδίαν μας παράπονον καὶ σάλον,
Δὲν ἔπρεπε τὸ ἄτολμον ἐδῶ νὰ φέρῃ βῆμα,
Ὅστις ποτὲ δὲν ἔκλαυσεν ἐνώπιον τῶν ἄλλων.
Πλὴν μόνη κλαί' ἡ ἀηδών;... Καθὼς αὐτὴ ἀκόμα
Καὶ τὸ στρουθίον δὲν θρηνεῖ χειμὼν ὁπόταν πνέῃ;
Πρέπει νὰ ἦναι θελκτικὸν τοῦ κλαίοντος τὸ ἔμμα;
Ὁπόταν κλαίῃ δυστυχής, τίς ἐρωτᾷ τίς κλαίει;—
Ὦ, καὶ τοῦ νέου ἄφετε νὰ πλημμυρήσ' ἡ λύπη·
Ἴσως τοῦ λείπ' ἡ λαλιά, πλὴν πόνος δὲν τοῦ λείπει!

Ναί, ἄφετε τοῦ ἥρωος τὴν μνήμην νὰ θρηνήσω·
Ἀφῆτέ με, μὲ τῆς ψυχῆς τὸ ἀνιχνεῦον ὄμμα,
Εἰς τὸ εὐρὺ μνημεῖόν του νὰ τὸν ἀναζητήσω,
Νὰ τὸν ἰδῶ μίαν φοράν, μίαν φορὰν ἀκόμα!

Θέλω νὰ ἴδω ὁ καιρός, ὁ θάνατος, ἡ μοῖρα,
Εἰς τί, εἰς τί μετέβαλον τοῦ ἥρωος τὸ σῶμα·
Ἂν εἰς τὸ ξίφος καὶ νεκρὸς ἐπικρεμᾷ τὴν χεῖρα,
Καὶ ἂν ὁ Γρίβας ἔγεινε καθὼς κ' οἱ ἄλλοι χῶμα....
Ὤ, πόσον παραφέρουσι τὸν νοῦν μας αἱ ὀδύναι·
Ναί· εἰς τὸν τάφον, καὶ αὐτὸς ὁ Γρίβας χῶμα εἶναι!

Ἐν ᾧ τὸν ἐπροσμέναμεν κ' ἐλέγαμεν «θὰ ἔλθῃ,»
Καὶ ἄνθη ἔδρεπεν ὁ εἷς, ὁ ἄλλος μύρτων στίβας·
Ἐν ᾧ ἐσκίρτα σύσσωμος ἡ πόλις — ἀνηγγέλθη
Φαρμακευμένη εἴδησις· «Ἀπέθανεν ὁ Γρίβας!»
Καὶ δὲν τὸν εἴδομεν, καὶ δὲν ἐφάνη, δὲν ἐφάνη·
Ἐκ τῶν χειρῶν μας ὀρφανὰ κατέπεσαν τὰ ἄνθη·
Τὸ πάσχα μας ἦτο πικρόν, ἡ προσδοκία πλάνη,
Καὶ τῆς ἐπαναστάσεως ὁ φοίνιξ ἐμαράνθη....
Καὶ ἤκουες εἰς δώματα λαμπρὰ καὶ εἰς καλύβας,
— Ὁ Ταξιάρχης ἔπεσεν, ἀπέθανεν ὁ Γρίβας! —

Τὸ Παλαμῆδι θλιβερὰν στολὴν εἶχε φορέσει·
Ἐσίγα εἰς τὸ Ἅγιον Ἠλίαν τὸ κανόνι·
Ἡ Ἄρεια εἶχε χαθῇ, ὁ Δυοβουνιώτης πέσει,
Καὶ χῶμα, χῶμα ἔτρωγε τὸ ξίφος τοῦ Παγώνη!

Τὸ πᾶν ἐχάνετο, τὸ πᾶν· τὸ ἔθνος ἠγωνία,
'Αλλὰ τὸ δρᾶμα ἔπνιγε τῆς Κύθνου κάθε πόθον,
Ὁπότε «Γρίβας!» ἤχησε μακρὰν ὡς τρικυμία,
Καὶ «Γρίβας!» ἔκραξ' ἡ Ἑλλὰς κ' ἐξέλιπεν ὁ Ὄθων!
Ὦ δόξα· μόνον τ' ὄνομα, μὲ τὄνομά του μόνον
Ἑνὸς δυνάστου ἔρριψε τὸ σκῆπτρον καὶ τὸν θρόνον.—

Ναί· ἔπρεπε τὸ γηραιὸν Εἰκοσιένα πάλιν,
Μὲ τὴν λευκὴν φλοκάταν του, μὲ τὰ γηράματά του,
Μὲ τοῦ Μαρτίου τὴν αἰχμὴν ν' ἀναδεχθῇ τὴν πάλην,
Καὶ νὰ συντρίψῃ δι' αὐτοῦ τὸ ἔθνος τὰ δεσμά του!
'Επέπρωτο τὸ παρελθὸν τὴν χεῖρά του ν' ἁπλώσῃ·
Ὁ γέρων νὰ διαδεχθῇ τὸν πόλεμον τῶν νέων,
Νὰ διαγράψῃ τὸ παρὸν καὶ μέλλον νὰ μᾶς δώσῃ....
Ναί· ἔπρεπεν ὁ γηραιὸς τῶν 'Ακαρνάνων λέων.
Τὰ πρῶτα νὰ ἐνθυμηθῇ, τὴν χαίτην του νὰ σείσῃ,
Καὶ ὁδηγῶν τοὺς σκύμνους του ἓν στέμμα νὰ κρημνίσῃ!

Ὁποῖον ἐστερήθημεν Στρατάρχην, ποῖον κλέος!
—Τὸν ἐνθυμεῖσθε, Ἕλληνες; τὸν ἐνθυμεῖσθε, φίλοι;
'Επέρα καὶ ἔλεγες· «περᾷ τὸ πνεῦμα τοῦ βορέως,»
'Ελάλει κ' ἔλεγες· «ἰδού, ἀνοίγει χαρυοφύλλι.»

Ναί, εἶδα τὸν Νικηταρᾶν, ναί, εἶδα τὸν Τζαβέλλαν·
 Ὡς εἰς ἐκεῖνον κ' εἰς αὐτοὺς ἡ εὔκλεια ὡμίλει,
Ἀλλ' ὡς αὐτὸς δὲν ἔφερεν οὐδεὶς τὴν φουστανέλλαν!
 —Τὸν ἐνθυμεῖσθε, Ἕλληνες; τὸν ἐνθυμεῖσθε, φίλοι;—
Ἐνώπιόν μας ἤρχετο μὲ πανοπλίαν πλήρη,
 Κ' ἐνόμιζες τὴν Ῥούμελην ὀπίσω του πῶς σύρει!

Νὰ σκάψουν μνῆμα ἔπρεπεν εὐρύ, βαθύ, μεγάλον,
 Κ' ἐκεῖ νὰ θέσουν εὐλαβῶς τὸ τίμιόν του σῶμα·
Αἱ χεῖρές του νὰ μὴ δεθοῦν ὡς τῶν νεκρῶν τῶν ἄλλων,
 Κ' ἐπάνω του πυρίτιδα νὰ ῥίψουν, ὄχι χῶμα....
Ἔπρεπεν εἰς τὰ σύνορα τὸ μνῆμά του νὰ γείνῃ·
 Πολέμου μίαν εἰς αὐτὸ ν' ἀνοίξωσι θυρίδα,
Τὴν νύκτα νὰ ἐγείρεται, τὸν ὕπνον του ν' ἀφίνῃ,
 Καὶ νὰ φυλάττῃ καὶ νεκρὸς ἀκόμη τὴν πατρίδα.
Καὶ ὅταν ψάλουν τ' οὐρανοῦ ἀνάστασιν οἱ θόλοι,
 Νὰ ῥίψῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ αὐτὸς τὸ πρῶτον βόλι!

Δοῦλοι λαοί! ὁ πόνος σας δὲν ἐξαρκεῖ, δὲν φθάνει!
 Μακεδονία, Ἤπειρος, τὸ δάκρυ σας ἂς ῥέῃ·
Χαρῆτε εἰς τὸ πένθος μας, χαρῆτε, Μουσουλμάνοι,
 Καὶ μόνον ὁ Ὀκτώβριος καὶ Μάρτιος ἂς κλαίῃ!

Ἀπέθανεν ὁ Ἀχιλλεὺς τῶν Ἀκαρνάνων πλέον,
Καὶ μάτην τὸν ῥεμβάζομεν καὶ τὸν θρηνοῦμεν ὅλοι.
Ἐξέλιπε διὰ παντὸς ὁ πρῶτος τῶν Γριβαίων,
Ὁ πρῶτος ὅστις ἔρριπτε τὸ τουρκομάχον βόλι!
Φεῦ· ἂν ἡ μοῖρα τὴν ζωὴν ἐκείνου δὲν ἐφθόνει,
Γοργότεροι θὰ ἔρρεον τοῦ Ἕλληνος οἱ χρόνοι.

Καὶ τώρα, ὅταν ἔρχωνται νὰ μᾶς ἰδοῦν οἱ ξένοι,
Καὶ μᾶς ζητοῦν ἁρματωλὸν καὶ φουστανέλλαν — ποῖον,
Ποῖον θὰ δείξῃς ἀντ' αὐτοῦ, Πατρὶς ὠρφανευμένη;
Ὅλοι ἐσβέσθησαν· οὐδεὶς δὲν μένει τῶν ἀνδρείων!
Ἀλλ' ὄχι, ὄχι· βλασφημοῦν τὰ τεθλιμμένα χείλη.
Μικρὸν ἂν στρέψω, ἥρωα δὲν ἀπαντῶ τοιοῦτον;
Ὁ Γρίβας δὲν ἀπέθανεν, ἐμπρός μας εἶναι φίλοι·
Νὰ τὸν ἰδῆτε θέλετε; — Ἰδέτε τον, ἰδού τον!
Ναί· ὅταν, ὅταν ἡ Ἑλλὰς χορὸν ἀνοίξῃ πάλιν,
Μονόχειρ θέλει καταβῇ ὁ Γρίβας εἰς τὴν πάλην.

1863

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ

ΓΕΝΝΑΙΟΝ Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΝ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ ΤΩι ΠΡΟΣΦΙΛΕΙ ΑΥΤΟΥ ΑΔΕΛΦΩι

ΠΑΝΩι Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗι

Α'

Σταθῆτε· μὴν ἐκτείνετε τὸ τεθλιμμένον βῆμα,
Μὴ τοῦ 'Ανδρούτσου ἀσεβῶς πατήσητε τὸ μνῆμα.
Εἶναι τὸ Πάνθεον ἐδῶ τῶν πρώτων τῶν Ἑλλήνων!
'Ιδέτε μὴ προσκόψητε εἰς τὸν σταυρὸν ἐκεῖνον·
Εἶναι τοῦ Γρίβα· ὁ ἐκεῖ ἀνήκ' εἰς τὸν Τζαβέλλαν.
Προσέχετε!... Κάθε σταυρὸς καλύπτει φουστανέλλαν!

Φεῦ, τύμβους δὲν ἠγείραμεν ὑπὲρ τῶν ἡμιθέων·
'Εξέλιπον τὰ μάρμαρα ἐκ τῆς Πεντέλης πλέον!
Ἂν μαυσωλεῖα πέριξ σας πομπώδη θεωρῆτε,
Κάτωθεν τούτων ὁ Θεὸς γνωρίζει ποῖος κεῖται....
Ὁ Βάσος, ὁ Πετρόμπεης καὶ τοῦ Μοριᾶ ὁ Γέρος
Δὲν ἔχουν τάφους....'Αφανεῖς ὑπνώττουν κατὰ μέρος!

Ἴσως ἐκεῖνα τὰ ὀστᾶ τὰ ἔκθετα καὶ κρύα
Εἶναι τοῦ Δράκου.... τὰ κτυπᾷ βροχὴ καὶ τρικυμία.
Ἴσως ἐκεῖ ὁ εὐγενὴς Καλλέργης μου ὑπνώττει,
Κ' ἐκεῖ ὁ Κώστα-Βότσαρης τὸ Σοῦλι ὀνειρώττει!
Τὴν γραῖαν φέρουν σπάθην των καὶ κάτω τῶν μνημείων·
Δὲν ἀφαιρεῖ ὁ θάνατος τὸ ξίφος τῶν ἀνδρείων.

—Τὴν κεφαλὴν γυμνώσατε!... Εἰς ταῦτα τὰ ἐδάφη
Τῆς τουρκομάχου γενεᾶς πολλοὶ ὑπάρχουν τάφοι.
Μυροβολοῦσι τ' ἅγια ὀστᾶ των·—Ἐγερθῆτε,
Σεπτοὶ ὁπλῖται τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὕπνον σας ἀφῆτε....
Συνθεριστὴν καὶ σύντροφον σᾶς φέρομεν ἀρχαῖον·
Τὸν προσφιλῆ σας ἔλθετε νὰ ἴδητε Γενναῖον!

Β'

Ἀκούω βῆμα γίγαντος.... καὶ περικεφαλαίας,
Θαρρῶ, κυμαίνει λοφιά, ἐκεῖ, πρὸς τὰς ἰτέας....
Σὺ εἶσαι! Σύ, ὁ πρώτιστος τῶν Κολοκοτρωναίων·
Εἶχες ποθήσει, κ' ἔρχεσαι νὰ ἴδῃς τὸν Γενναῖον!
Κάμετε τόπον· εἶν' αὐτός.... ἀνοίξατε ἀκόμα....
Νὰ περιλάβῃ ἔρχεται τοῦ τέκνου του τὸ σῶμα!

'Εγγὺς αὐτοῦ ὁ Πάνος του καὶ ὁ Κολλῖνος μένει·
  Ὦ, πῶς ἡ θέα τοῦ νεκροῦ τὴν ὄψιν των εὐφραίνει!
Καὶ ἄλλοι φθάνουν.... ἄπειρα σαλεύονται μνημεῖα·
  Παντοῦ φλοκάτα φαίνεται καὶ λάμπει πανοπλία.
Ὁ Καραΐσκος προχωρεῖ μετὰ τοῦ Μακρυγιάννη,
  Ὁ Χατζῆ Χρῆστος ἔρχεται, ὁ Γαρδικιώτης φθάνει!

Καλῶς μᾶς ἤλθατε, νεκροί· ἐγγύτερον ἐλᾶτε!
  'Ιδέτε πόσον κατηφὴς ὁ φίλος σας κοιμᾶται.
Ὦ, νὰ συζήσῃ μὲ ἡμᾶς ἀδύνατον τοῦ ἦτο·
  Ἄλλην Ἑλλάδα ἔβλεπε καὶ ἄλλην ἐνθυμεῖτο,
Καὶ θλῖψις τὸν ἐφόνευσε καὶ νοσταλγίας πόνος.
  Οἴμοι, ἐπέζησε πολύ.... εὑρέθη σχεδὸν μόνος....

Καὶ φθίσιν τῷ ἐπέφερεν ἡ φθίσις τῆς Πατρίδος!
  Νὰ πέσῃ ὠνειρεύετο ἐπάνω τῆς ἀσπίδος·
Μὲ νέας νὰ στεφθῇ πληγάς, καὶ πέραν τῶν συνόρων
  Νὰ ῥίψῃ ὡς χειρόκτιον ῥομφαίαν σταυροφόρον,
Καὶ φθάνων ὅπου τοῦ 'Οσμὰν τὸ κράτος καταπαύει,
  Μὲ μίαν φοῦκταν μαχητῶν ὀπίσω νὰ τὴν λάβῃ!

Πλὴν ἀνεζήτει τοὺς ποτὲ συντρόφους του ματαίως·
Ματαίως ὠνειρεύετο θριάμβους ὁ Γενναῖος!
Τὸ πᾶν ἐσίγα, κ' ἡ φωνὴ ἀκόμη τῶν ἐλπίδων·
Μόνον κακόφωνοι κραυγαὶ ἠκούοντο ἐρίδων....
Μικρότης πρὸς μικρότητα λυσσώδης ἁμιλλᾶτο,
Κ' ἡ κεφαλή του ἔκλινεν ἀπηυδημένη κάτω!

Ἔκτοτε κύκλον πέριξ του διέγραψε, καὶ μόνος
Μὲ τὴν ὠχρὰν ἐνθύμησιν διῆγε τοῦ ἀγῶνος.
Πολλάκις, εἰς αὐτὰ ἐδῶ τὰ μνήματα ῥεμβάζων,
Εἰς τοῦ Πατρός του τὸν σταυρὸν ἠκούετο στενάζων·
Πολλάκις ἤνοιγεν ἐδῶ τὰ κεκλεισμένα χείλη,
Καὶ μὲ τῆς Λαύρας τὸ νεκρὸν στρατόπεδον ὡμίλει....

Γ'

Δὲν εἶχε χρόνους εἴκοσι· μεῖραξ καὶ παῖς ἀκόμα,
Τὴν δόξαν ἐνητένισε μὲ φωσφορίζον ὄμμα
Ὡς ἀτενίζει ἀετὸς τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου·
Καὶ σφίγγων εἰς τὴν δεξιὰν τὸ ξίφος τοῦ Μαρτίου,
Ἐχύθη ἐμμανῶς βοῶν ὡς στρόβιλος ἀνέμου,
Κ' ἔλαβε βάπτισμα πυρὸς καὶ βάπτισμα πολέμου.

Καὶ δὲν ἐστάθη ἔκτοτε ἡ ἔφηβός του σπάθη.
  Ἄραψ ἐχθρὸς προέκυψεν ἀπὸ ταγμάτων βάθη
Καὶ αὐθαδῶς εἰς πόλεμον τοὺς Ἕλληνας ἐκάλει·
  Ὀξὺς ἐρρίφθη κατ' αὐτοῦ πρὶν ἐφορμήσουν ἄλλοι,
Κ' αἰχμάλωτόν του ἔσυρε τὸν ὑβριστὴν βιαίως.
  — Ὁ Ἰωάννης ἔκτοτε ἐκράζετο Γενναῖος! —

Τυδείδης τὸ ἀνάστημα, Τυδείδης τὴν καρδίαν,
  Τὸ μένος ἦτον Ἀχιλλεύς, Δαυὶδ τὴν ἡλικίαν.
Πολλάκις ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὰς χεῖράς του σταυρόνων,
  Κ' εἰς τὸν γενναῖόν του υἱὸν τὸ βλέμμα προσηλόνων,
Τὸν πρώϊμον πολεμιστὴν ἠτένιζεν ἠρέμα,
  Καὶ ὅλον τὸν ἐθώπευε τὸ πατρικόν του βλέμμα!

Μὲ τὸν Ἠλίαν, δεύτερον τῆς Σπάρτης Λεωνίδαν,
  Ποσάκις τῆς Τριπόλεως τὰ τείχη δὲν τὸν εἶδαν!
Ποσάκις, εὔζωνος, γοργός, ὡς νέφος τρικυμίας
  Τοὺς Τούρκους δὲν κατέβαλε κτυπῶν τῆς Ἀχαΐας·
Ποσάκις εἰς τοῦ Δράμαλη ῥιπτόμενος τὰ σμήνη,
  Τοῦ Φλέσσα καὶ Νικηταρᾶ τὸ θάμβος δὲν ἐκίνει!

'Εδῶ κτυπᾷ τὰ Τρίκορφα, κ' εἰς κύματα Λαλαίων
 'Εμπίπτει, μὲ τὸν Μεταξᾶν παράπλευρος παλαίων·
'Εκεῖ πορθεῖ τὴν Κόρινθον, ἀλλὰ τὸ Παλαμῆδι
 Δὲν προσκυνεῖ, ἀνένδοτον τὰς κλεῖς δὲν παραδίδει.
Πλὴν δίδουν χεῖρα Στάϊκος συγχρόνως καὶ Γενναῖος,
 Καὶ τὰς ἐπάλξεις κτῆμά των ἐρίζουν ἀμοιβαίως!

Ἀλλ' ὄχι, ἡ Πελοπόννησος ἐκεῖνον δὲν ἐχώρει·
 Εἶδε κ' ἡ γραῖα 'Ρούμελη τῆς Γόρτυνος τὸ δόρυ!
Ἦσαν ζωὴ καὶ τέρψις του τοῦ Ἄρεος οἱ κρότοι·
 'Η Πλάκα τὸν ἐγνώρισε, τὸν εἶδε τὸ Κομπότι,
Καὶ ὡς ἐφάν' εἰς τὸ πλευρὸν Στρατάρχου πολυπείρου,
 Τὴν εὔκλειάν του ἤχησε τὸ κῦμα τοῦ Φαλήρου.

Τώρα, σβυσμένος κεραυνός, συντετριμμένη σπάθη,
 'Απηύδησε, κ' εἰς τῆς νυκτὸς βυθίζεται τὰ βάθη....
'Ωχρὰ ἡ Πελοπόννησος εἰς τὴν θανήν του μένει,
 Κ' ἡ κόνις τῶν συντρόφων του τὴν κόνιν του προσμένει.
—Μαρτίου πνεῦμα ὀρφανόν, νὰ τὸν κηδεύσῃς ἔλα·
 'Η τελευταία τοῦ Μοριᾶ ἐκλείπει φουστανέλλα!

1868

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΑΝΑΣΤ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ

Α'

Χαίρετε πάλιν, ἅγια καὶ ἱερὰ ἐδάφη·
Γῆ, ζηλοτύπως κρύπτουσα σποδὸν ἀθανασίας!
Χαίρετε πάλιν, προσφιλεῖς, λησμονημένοι τάφοι,
'Ακάτια σιωπηλὰ τῆς ξένης παραλίας....
'Απὸ τὸν κόσμον ἔρχομαι πλησίον σας καὶ πάλιν,
Ὡς φύλλον φθινοπωρινὸν ἀπὸ ἀνέμου ζάλην.

Ἄφετε, ἄφετε τὴν γῆν αὐτὴν νὰ χαιρετίσω,
Εἰς ἣν τοσάκις ἤχησε τὸ πένθιμόν μου ῥῆμα·
Ἄφετε τέφραν εὐγενῶν ἡρώων νὰ φιλήσω.
Λαλῶ εἰς τὰ ἐδάφη μου.... τοὺς τάφους ἔχω βῆμα....
Ἂν ἐκεῖ κάτω ἄγνωστος διέρχετ' ἡ ζωή μου,
'Εὰν οἱ ζῶντες μ' ἀγνοοῦν, μ' ἠξεύρουν οἱ νεκροί μου!

Ὦ, τὰς ἁγίας σας ψυχάς, νεκροί, ἐπικαλοῦμαι·
  Ἔλθετε, πέριξ ἔλθετε τοῦ ποιητοῦ σας πάλιν.
Τῆς φιλικῆς σας ὄψεως τόσον καιρὸν στεροῦμαι....
  Τὸν ζῶντα σεῖς στηρίξατε εἰς τὴν νεκρὰν ἀγκάλην.
Ἀποθαμμέν' ἡμίθεοι, τοὺς τάφους σας ἀφῆτε,
  Τὸν ἀσθενῆ κρατύνατε καὶ Μοῦσά του γενῆτε.—

Β'

Ἀκούω ἦχον γνώριμον· σαλεύεται τὸ χῶμα....
  Τάφοι δὲν ἤνοιξαν ἐκεῖ ἢ μὴ χιμαίρας πλάττω;
Ὦ, ἔρχονται.... Πόσον ἡ γῆ τοὺς ἤλλαξε τὸ χρῶμα!
  Δὲν εἶναι ὁ Πετρόμπεης τῆς Μάνης ἐκεῖ κάτω;
Δὲν εἶναι ὁ Νικηταρᾶς ἐκεῖ καὶ ὁ Τζαβέλλας;
  —Καλῶς μᾶς ἔρχεσθε, υἱοὶ τῆς χήρας φουστανέλλας!

Ναί· εἶσαι σύ, ὢ Ὀδυσσεῦ· σὺ εἶσαι, Μακρυγιάννη·
  Τοῦ Γαρδικιώτη τὴν μορφὴν καὶ Βάσσου διακρίνω....
Τοῦ Κίτσου βλέπω Βότσαρη τὸ λάμπον γιαταγάνι,
  Κ' εἶναι τοῦ Γέρου τοῦ Μοριᾶ τὸ βάδισμα ἐκεῖνο.
Καὶ ὁ λευκόθριξ Περραιβὸς ἐδῶ προβαίνει ἔτι·
  Τοιοῦτον ξίφος ἔφερον τὰ ἑκατόν του ἔτη!

Πλὴν διατί βαδίζετε μὲ τεθλιμμένον βῆμα,
  Κ' εἶναι τοῦ Χατζῆ-Πέτρου μας ὑπόδακρυ τὸ ὄμμα;
Πετροπουλάκη, διατί παρήτησες τὸ μνῆμα;
  'Ακόμη νὰ οἰκειωθῇς δὲν δύνασαι τὸ χῶμα;...
Ὤ, λέγετε· τοῦ μνήματος τὸ χῶμα σᾶς βαρύνει,
  Ἢ μὴ στερῆται καὶ σταυροῦ ἡ ζοφερά σας κλίνη;

Σιωπηλοὶ προσέρχονται καὶ ἄλλοι.... τοῦ Κωλέττη
  Τὸ σύννουν βλέπω βάδισμα ἐκεῖ· δὲν εἶναι πλάνη.
Μαυροκορδάτε, εἶσαι σὺ μετὰ τοσαῦτα ἔτη·
  Ὅλον τῆς Λαύρας τὸ νεκρὸν στρατόπεδον ἐφάνη!
Μὲ τὸν Ζαΐμην προχωρεῖ ὁ Μεταξᾶς ἀκόμα.
  Συστρατιώτου ἔρχονται νεκροῦ νὰ ἴδουν σῶμα.

—Τόπον εἰς τὸν Πετρόμπεην, τὸν ἡγεμόνα, δότε,
  Τὸν νέον τοῦτον Πρίαμον περιφανοῦς οἰκίας,
Ὅστις τοσούτους ἥρωας μᾶς ἔδωκεν, ὁπότε
  'Αντήχ' εἰς πόντον καὶ ξηρὰν κλαγγὴ ἐλευθερίας!
Εἰς τῆς 'Ελλάδος σπιθαμὴ δὲν εἶναι τὰ ἐδάφη,
  Ἥτις μὲ αἷμα τέκνου του γενναίου δὲν ἐβάφη.

Βαρὺς ὡς ὁ Ταΰγετος, λευκόθριξ ὡς ἐκεῖνος,
'Ο Σπαρτιάτης προχωρεῖ λευκὴν σινδόνην φέρων,
Κ' ὑπὸ ἁγίας στέφεται ἡ κόμη του ἀκτῖνος·
Σιωπηλῶς τὸ τέκνον του ἀσπάζεται ὁ γέρων.
Καὶ ἄλλοι ζώνουσι νεκροὶ βραδέως τὸ φορεῖον....
Κλίνατε γόνυ· ἔμπροσθεν εὑρίσκεσθε ἁγίων!

Γ'

Ποῦ, φαντασία, μὲ πλανᾷς; Φεῦ, τὸ ψυχρόν των χῶμα
Δὲν τὸ ἀφίνουν οἱ νεκροί·—εἶναι βαθὺ τὸ μνῆμα—
Καὶ ζῶντας μόνον θεωρεῖ τὸ σκυθρωπόν μου ὄμμα
Πρὸ τοῦ φερέτρου κύπτοντας μὲ τεθλιμμένον σχῆμα.
'Ακόμη ἓν ἀνοίγομεν περίλυποι μνημεῖον,
Ἕνα εἰσέτι θάπτομεν ἐκ τῶν τριακοσίων!

Δὲν εἶναι ἄλλοι....Ἔφυγον εἷς, εἷς· δὲν βλέπεις πλέον
Καμπύλα ξίφη μ' αἵματα βαμμένα Μουσουλμάνων·
Δὲν βλέπεις βῆμα πτερωτὸν καὶ μέλαν ὄμμα καῖον,
Οὐδὲ λεόντων προτομὰς καὶ σώματα πλατάνων!
Ἔφυγον· δὲν ἠθέλησεν οὐδεὶς αὐτῶν νὰ μείνῃ.
Καὶ τί ἠδύναντο μ' ἡμᾶς νὰ πράξωσιν ἐκεῖνοι;...

Ναί· τῶν μαχῶν ὁ στρόβιλος, ὁ Χάρων καὶ οἱ χρόνοι
'Εθέρισαν τὴν γενεὰν τῶν νέων Μαραθώνων·
Τὴν φουστανέλλαν σήμερον ἡ λήθη σαβανόνει,
Ἢ τὴν φοροῦν θεράποντες ὀπίσω δίφρων μόνον....
'Εκ τῆς μεγάλης στρατιᾶς τῆς Λαύρας τῆς ἁγίας
'Ολίγ' ἀκόμη ἔμειναν ἐρείπια εὐκλείας!

Φεῦ· ὅσοι διεφύγατε τοῦ Χάρωνος τὸ ὄμμα,
Μὴ ἔτι μᾶς ἀφίνετε, ἡμίθεοι πολέμου.
Μένε, Κανάρη, μὲ ἡμᾶς, περίμενε ἀκόμα·
Μὴ ἀποθνήσκῃς, Βέρη μου· μὴ φεύγῃς, Βαλτινέ μου!
Μή, Γιάννη-Κώστα, τοὺς νεκροὺς συντρόφους σου ποθήσῃς,
Καὶ μένε, Μήτσα, μὲ ἡμᾶς· Δαγκλῆ, μὴ μᾶς ἀφήσῃς!

'Απερημώθ' ἡ 'Αμαζών.... Βαδίζουσα μὲ κόπον
Καὶ μελανείμων ἔρχεται ὠχρὰ καὶ κουρασμένη.
—Τόπον κ' εἰς τὴν 'Ελλάδα μας, κ' εἰς τὴν μητέρα τόπον!
Φεῦ, ἡ Νιόβη τῶν ἐθνῶν περίλυπος προβαίνει....
'Ακόμη ἕνα ἔρχεται υἱόν της νὰ θρηνήσῃ,
Ἕνα Μαυρομιχάλην της νεκρὸν νὰ εὐλογήσῃ.

Μαυρομιχάλην!... Διατί μυροβολοῦν τὰ χείλη
Τ' ὄνομ' αὐτὸ προφέροντα; καὶ μία λέξις μόνον
Πῶς νὰ ἐγκλείῃ δύναται τοσοῦτον ὕψος, φίλοι;
Μαυρομιχάλης! Σύνθημα ὁμηρικῶν ἀγώνων·
Παιὰν πολέμου, ὄνομα ὅπερ τὴν νίκην φέρει.
Ὁ δοῦλος θραύει τὰ δεσμὰ ἂν μόνον τὸ προφέρῃ!

Δ'

Φέρετε δάφνας, φέρετε, τὴν κλίνην του νὰ στρώσω·
Τὴν δάφνην ἔχουν οἱ νεκροὶ τῆς γενεᾶς του στρῶμα....
Δότε μοι ἄνθη τοῦ νεκροῦ τὸν ὕπνον νὰ μυρώσω,
Καὶ μὴ τὸν τάφον κλείετε, προσμείνατε ἀκόμα!
Ἀφῆτέ τον καὶ μ' ὄμματα κλεισμένα ν' ἀτενίσῃ
Τὴν χήραν καὶ τὰ τέκνα του τὸ μνῆμα πρὶν τὸν κλείσῃ

Ὦ Χρόνε βέβηλε! τὸ πᾶν παραμορφοῖς ἀπόνως·
Ἄφωνον ἤδη θεωρεῖς καὶ γηραλέον πτῶμα
Τὸν νεαρὸν πολεμιστὴν ἐκεῖνον τοῦ ἀγῶνος,
Ὃν ἄλλοτε ἠτένιζες μ' ἐκθαμβημένον ὄμμα.
Φεῦ! ἄλλον εἰς ἀρήϊον τὸν εἶχες ἴδει σάλον,
Καὶ νῦν τὸν βλέπεις γέροντα, καὶ νῦν τὸν βλέπεις ἄλλον!

Δὲν εἶν' ἐκεῖνος, ὅν ποτε ἐγνώρισες παιδίον,
Μὲ σῶμα λεύκης νεαρᾶς, μὲ μέτωπον πρωΐας,
Ὁπότε εἰς τὸν Βόσπορον ἐντὸς στενῶν φρουρίων
Τὸν ἔκλειεν ὡς ὅμηρον ἡ τίγρις τῆς Τουρκίας·
Ὁπότε σπάθην ἐρυθρὰν ἐμπρός του ἐθεᾶτο,
Κ' ὑπὸ τοῦ ξίφους τὴν σκιὰν ἡσύχως ἐκοιμᾶτο!

Δὲν εἶν' αὐτός, ὃν ἄλλοτε γενναῖον νεανίαν
Εἶχες ἰδῆ κ' εἰς Τρίπολιν νὰ ὁμηρεύῃ πάλιν,
Πεινῶντα, γυμνητεύοντα εἰς φυλακῆς σκοτίαν,
Διὰ ν' ἀνοίξῃ χεὶρ Θεοῦ τὴν μακαρίαν πάλην.
Ὤ, τότε φλόγα ἔχυνε τὸ ἔφηβόν του βλέμμα,
Κ' αἴγλη τὸν περιέβαλλεν ἀόρατος ὡς στέμμα!

Τὸν ἐνθυμεῖσθε σπεύδοντα γενναίως ν' ἀπωθήσῃ
Τοῦ Νείλου τὸν κροκόδειλον, τὸν Ἰβραΐμην, ὅτε
Πᾶσαν τοῦ Πέλοπος τὴν γῆν ἐζήτει νὰ ῥοφήσῃ;
Ὤ, ἦτον ἄλλος ὁ νεκρὸς ὁ γέρων οὗτος τότε!
Μὲ τὸν Ἠλίαν ἔτρεχε, τὸν τύπον τοῦ Βρασίδα,
Καὶ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἐμάχετο ἀσπίδα.—

'Οπίσω πάλιν στρέψατε, ἀποθαμμένοι χρόνοι,
Καὶ τὴν Ἑλλάδα φέρετε τῆς Κλείσοβας ὀπίσω.
'Αναστηθῆτε.... τὸ παρὸν αὐτὸ μᾶς θανατόνει!
Θέλω τὸν Γρίβαν νὰ ἰδῶ, τὸν Μάρκον νὰ γνωρίσω.
'Οπίσω πάλιν στρέψατε, ἐνιαυτοὶ προδόται·
Τὸν Κυριακούλην φέρετε, τὸν 'Ιωάννην δότε....

Οἴμοι· τοιοῦτον ἐνεστὼς συντρίβει τὴν καρδίαν·
Τὴν δόξαν τῶν πατέρων μας ἀγνώμων θάπτει λήθη.
Χειμῶνα ἔχει ἡ Ἑλλὰς καὶ νύκτα ἐνταφίαν....
Εὐδαίμων, ὅστις τῶν νεκρῶν τὸν ὕπνον ἐκοιμήθη!
Σιγᾷ τοῦ Πέλοπος ἡ γῆ, ὑπνώττει τὸ Αἰγαῖον,
'Απέθανεν ἡ Ῥούμελη καὶ δὲν ἀστράπτει πλέον....

Ὦ Σπάρτη, Σπάρτη· σιδηρὲ ὁπλῖτα τῶν Ἑλλήνων!
Κραυγὴν ὀδύνης ἄφησε καὶ συννεφώσου πάλιν.
Χῦνε, Εὐρώτα γηραιέ, τὸ ῥεῦμά σου μὲ θρῆνον·
Ἕνα εἰσέτι θάπτομεν ἐδῶ Μαυρομιχάλην!
Ἤδη τὸν ἥρπασεν ἡ νὺξ τοῦ τάφου ἡ βαθεῖα.
Εὐλογητὸς ὁ ὕπνος του κ' ἡ ἔγερσις γλυκεῖα!

1870

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

Ἔπεσεν, ἔπεσεν ἡ δρῦς ἐκπληκτικῶς ἠχοῦσα,
　Ὡς ἐκεῖ κάτω ἄλλοτε ἡ Ὀλυμπία στήλη·
Ἔπεσεν, ἔπεσεν ἡ δρῦς κ' ἐδούπησε πεσοῦσα,
　Κ' ὑπὸ τοῦ βάρους τὴν ὁρμὴν ἡ γῆ κατέστη κοίλη.
Μάτην ὁ Χάρων ἔπασχεν ἑπτὰ δεκάδας χρόνων
　Μὲ δόλον ἢ μὲ πέλεκυν νὰ τὴν σωρεύσῃ κάτω.
Μάτην ἑπτάκις ἔπληξε τὸ δένδρον τῶν τυφώνων·
　Ἡ δρῦς δὲν ἔπιπτε χαμαί, ἡ δρῦς δὲν ἐνικᾶτο.
Καὶ ἀνυψοῦτο ἕως χθὲς εἰς πεῖσμα τῶν κλυδώνων,
　Ἐμπαίζουσα τὸν κεραυνόν, ἐμπαίζουσα τὸν χρόνον!

Καὶ ποῖος, ποῖος δύναται ἐδῶ νὰ ἐρωτήσῃ,
　Τίς εἶν' ἡ δρῦς;—Ἰδοὺ αὐτή, ἐνώπιόν μας κεῖται·
Ἰδού, ἰδοὺ κ' ἡ ἄβυσσος, ἥτις θὰ τὴν ῥοφήσῃ,
　Τὸ μνῆμα, ὅπερ ἐν σιγῇ καὶ πόνῳ θεωρεῖτε....

Μὴ τὸ νομίζετε στενόν· τὸ χαῖνον αὐτοῦ στόμα
'Επ' ἄπειρον εὐρύνεται, τὸ πᾶν περιλαμβάνει,
Καὶ δὲν θὰ στενοχωρηθῇ τοῦ ἥρωος τὸ σῶμα....
Μὴ τὸ νομίζετε στενόν· χωρεῖ τὸν Μακρυγιάννη!
Πολλοὺς ἐχώρησεν αὐτό, πολλοὺς χωρεῖ ἀκόμα·
Εἶν' ἀνοιγμένος οὐρανὸς τοῦ μνήματος τὸ στόμα.—

'Αφήσατε τὴν κρύαν γῆν, τὴν μαύρην γῆν ἀφῆτε,
Κολοκοτρώνη, Βότσαρη καὶ Γρίβα καὶ Τζαβέλλα·
Ὅσοι ἐδῶ ὑπνώττετε, ἀνδρεῖοι, ἐγερθῆτε·
Πλησίον σας προσέρχεται καὶ ἄλλη φουστανέλλα!
Φεῦ, δὲν θ' ἀναγνωρίσετε τὸν Μακρυγιάννην πλέον·
Πενία, πόνος καὶ δεσμά, πικρῶν βασάνων πλῆθος,
Ἡ τύχη τῆς πατρίδος του, τὸ μέλλον της ἐκπνέον,
Παρήλλαξαν τοῦ φλογεροῦ συντρόφου σας τὸ ἦθος!
Σὺ κἄν, ψυχὴ τοῦ τέκνου του, σὺ ἀναγνώρισέ τον,
Δὸς εἰς αὐτὸν ἓν φίλημα καὶ παρηγόρησέ τον.

Ὤ, ἐὰν ἔπιπτε κρατῶν τὴν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα,
Ὅτε ἀνέτρεπεν ὁρμῶν τὰς τάξεις τῶν τυράννων·
Ἂν θάνατον προσέφερε καὶ εἰς αὐτὸν ἡ μοῖρα
Μ' ἓν γιαταγάνι 'Αλβανοῦ, μ' ἓν βόλι Τουρκομάνων·

Ἐὰν προσήρχετο εἰς σᾶς θερμὸς ἐκ τοῦ ἀγῶνος,
Θὰ τὸν ἀνεγνωρίζατε, γενναῖοι σύντροφοί του!
Ἀλλὰ ἐπέζησε πολύ· τὸν ἤλλαξεν ὁ πόνος,
Καὶ κατεστάθη ἄγνωστος ἡ ἀνδρικὴ μορφή του.
Ὅταν ὁ λέων στερηθῇ τὴν χαίτην αὐτοῦ πλέον,
Μόλις ἀναγνωρίζεται πῶς ἦτο ποτὲ λέων.

Ἀλλ' ὄχι, ὄχι· ὁ Θεὸς τὸν ἤξευρεν ἐκεῖνον·
Ἐγνώριζε τὴν χεῖρά του· τῷ ἦτον ἀναγκαῖος.
Οἱ Βαυαροὶ ἐξύβριζον τὴν χώραν τῶν Ἑλλήνων,
Καὶ νέαν δόξαν εἰς αὐτὸν ἐφύλαττε καὶ κλέος....
Συσπῶν ὀργίλως τὰς ὀφρῦς τὸ τέκνον τοῦ Μαρτίου,
Ἓν βλέμμα πρὸς τ' ἀνάκτορα ἠκόντισε λαθραῖον,
Καὶ κλίνας, ὠνειρεύετο τὴν τρίτην Σεπτεμβρίου·
Ὅτε ἠγέρθη, ἡ Ἑλλὰς δεσμὰ δὲν εἶχε πλέον.
Ὦ, δόξα· μία του στιγμή, ἓν ὄνειρόν του μόνον
Ἐξύπνισε τὸν Ἕλληνα κ' ἠλάττωσε τὸν θρόνον!

Πλὴν τίς σκηπτοῦχος λησμονεῖ τὸ κτύπημα;... Ὁ Ὄθων
Εἶχ' ἐρυθρὰν τὴν παρειὰν ἀπὸ τὸ ῥάπισμά του,
Κ' ἐπρόσμενε μ' ἐνδόμυχον καὶ λυσσαλέον πόθον.
Πότε νὰ δώσῃ καὶ αὐτὸς ἓν κτύπημα θανάτου. —

Ὢ, ἡ καρδία θραύεται, σπαράσσετ' ἡ καρδία, -
—Μὰ τὰ ἑπτά του τραύματα τὰ χαίνοντα ἀκόμα—
Ὅτε ἀναλογίζεται, ὅτ' ἐνθυμεῖται ποῖα
Ὑπέφερε μαρτύρια τὸ γηραιόν του σῶμα!
Πλὴν μάτην τὸν ἐπίεζον οἱ ἄνανδροι ἐχθροί του·
Ἐθραύετο τὸ σῶμά του καὶ ηὖξαν' ἡ ψυχή του.

Ναί, μάτην τὸν κατέθλιβον μετὰ βαρβάρου λύσσης!
Ποτὲ δὲν κατεβάλλετο ὁ μέγας πατριώτης·
Πότε ῥομφαίαν ἔφερε, πότε σκληρὰς ἁλύσεις,
Ἐπαναστάτης σήμερον καὶ αὔριον δεσμώτης.—
Πόλεμος ἢ μαρτύριον ὑπῆρξεν ἡ ζωή του.
Δὲν ἤξευρε τί θὰ εἰπῇ ἐκεῖνος ἡσυχία·
Ἐζήτει μάρτυρος σταυρὸν ἢ νίκην ἡ ψυχή του,
Καὶ δύσπνοιαν τὸν ἔφερε καὶ βάρος ἡ δουλεία.
Συνωμοσίας ἦτο νὺξ μὲ λάμψεις ἀνταρσίας,
Κ' ἐπαναστάτης κεραυνὸς κατὰ τῆς τυραννίας!

— Ἡμιθανής, κατάκοιτος εἰς ἓν νοσοκομεῖον,
Μὴ ἔχων ἄρτον πάντοτε, μὲ χεῖρας δεσμευμένας,
Ἐξέπνεε τῶν τέκνων του μακρὰν καὶ τῶν οἰκείων,
Μὲ σκότος εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, μὲ σκότος εἰς τὰς φρένας....

Κλίνατε γόνυ, ἀδελφοί, ἔμπρὸς τοῦ μαρτυρίου!
Πολλάκις τὸν ἐχλεύαζον εἰς τὸ ψυχρόν του δῶμα,
Καὶ μία χεὶρ κατάρατος, καὶ μία χεὶρ ἀχρείου,
Ἐξύβρισε τοῦ ἥρωος τὸ πρόσωπον ἀκόμα....
Νὰ ξηρανθῇ ἡ χεὶρ αὐτοῦ, τὸ κρῖμα νὰ κηρύξῃ,
Καὶ ὄφις πᾶς της δάκτυλος νὰ γείνῃ νὰ τὸν πνίξῃ!

Ὅτ' ἡ ψυχή του ἄφινε τὸ κάτωχρόν του στόμα,
Ἐσείετο ὁ Παρθενὼν ὁ γέρων τεθλιμμένος,
Νομίζων μίαν στήλην του πῶς ἔχανεν ἀκόμα,
Κ' ἐστέναζεν ἡ Ῥούμελη, ἡ ἄλκιμος παρθένος!
Καὶ ὅτε εἰς τὸ ἔλεος ἀφέθη τοῦ Κυρίου,
Καὶ ἄπνουν πτῶμα ἔπεσεν ὁ μάρτυς εἰς τὴν κλίνην,
Ὁ τουρκομάχος Μάρτιος κ' ἡ τρίτη Σεπτεμβρίου,
Ἐλθόντες ἀπὸ τ' οὐρανοῦ τὴν ἱερὰν γαλήνην,
Προσέκλιναν κ' ἐφίλησαν τὸ παγωμένον σῶμα,
Καὶ τὴν ψυχήν του ἔφερον εἰς τ' οὐρανοῦ τὸ δῶμα!

1864

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΠΙ ΤΩ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Α′

Πάλι νεκρώσιμο σκοπό; Τραγοῦδι χάρου πάλι;
  Ἄχ, δὲν ἀκούεται φωνὴ στὴ γῆ μας πλέον ἄλλη!
Πᾶν τὰ τραγούδια, πέρασαν τὰ νειάτα μας τὰ πρῶτα·
  Τοῦ γαλανοῦ μας οὐρανοῦ ἐσβύσανε τὰ φῶτα.
Μαζῆ μὲ τὴν Ἑλλάδα της κ' ἡ Μοῦσα ξεψυχάει,
  Ἡ μιὰ χωρὶς ἕνα παιδὶ κ' ἡ ἄλλη χωρὶς Μάϊ.
Κατάρα ἔχει σήμερα κι' ἀπὸ Θεὸ καὶ μοῖρα,
  Ὅποιος στὰ χέρια του κρατεῖ σ' αὐτὰ τὰ χρόνια λύρα!
Χαρὰ σ' ἐκείνους ποὔψαλλαν στῆς Κλείσοβας τὴ χάρι,
  Καὶ τὸ σκοπὸ μὲ τὸ κουπὶ ταιριάζαν τοῦ Κανάρη....
Τὸ χάρο, Μοῦσα, σήμερα στὴ γῆ αὐτὴ δουλεύεις·
  Στὴ ξενιτειὰ δίνεις ζωή, στὰ ξένα ζωντανεύεις.
Ἐδῶ, μονάχα τῆς ἰτιᾶς σ' ἀρέσει τὸ στεφάνι,
  Τὸ κοιμητῆρι τ' ἅγιο, τοῦ χάρου τὸ λιβάνι.
Γι' αὐτὸ σὲ τάφους μὲ πλανᾷς τὴ νύχτ' ἀγαπημένους,
  Καὶ παραιτῶ τοὺς ζωντανοὺς καὶ ζῶ μ' ἀποθαμμένους.

Β'

Ἄχ, ἦλθαν χρόνια δίσεχτα καὶ μῆνες ὠργισμένοι·
Ἔχει χειμῶνα ἡ Ἑλλὰς καὶ μέσ' στὴν ἄνοιξί της.
Ἀκόμα κι' ὁ Ἀπρίλης της συννεφιασμένος μπαίνει
Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ἐσκούριασε στὴ θήκη τὸ σπαθί της....
Γυρίστ' ἐκεῖ ποῦ καίγεται ἀκοίμητο κανδῆλι,
Νὰ ἰδοῦμε τὴν Ἑλλάδα μας—ὄχι αὐτὴ—τὴν ἄλλη,
Σὲ ναύτη φτερωτὸ κουπί, σὲ κλέφτη καρυοφύλλι·
Πᾶμε νὰ ξαποστάσωμε στῆς μάνας τὴν ἀγκάλη.
Ἀλλοίμονο· τώρα γι' αὐτὴν κἀνένας δὲ ῥωτάει,
Καὶ μὲ τοῦ Μάρτη τοὺς νεκροὺς κοιμᾶται πλάϊ πλάϊ.
Τὴν κεφαλὴ στοῦ τάφου τους στηρίζει τὸ λιθάρι,
Καὶ ζῇ στὸ μάτι τ' ἄσβεστο ἀκόμα τοῦ Κανάρη.
Ὅταν κ' ἐκεῖνο σφαλισθῇ, ὅταν σβυσθῇ κ' ἐκεῖνο,
Νεκρὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ θὰ κυλισθῇ τὸ κρίνο!

Γ'

Ἐλᾶτε πάλι νεκρικὸ ν' ἀρχίσωμε τραγοῦδι,
Ἐλᾶτε.... γέροι καὶ παιδιὰ μὲ πικραμένο βῆμα,
Φέρτε μου δάφνη, φέρτε μου τ' ἀθάνατο λουλοῦδι,
Γέρου αἰτοῦ νὰ ῥάνωμε νεοσκαμμένο μνῆμα.
Κι' ἂν τώρα δάφνη καὶ ἀνθοὺς ἡ γῆ μας δὲν γεννάῃ,
Στὸ κοιμητῆρι σύρετε κ' ἐκεῖ θὰ βρῆτε Μάϊ.

Φέρτε λουλούδια, φέρετε· κομμάτι κουρασθῆτε·
 Ἀκόμα λίγο, κι' ἀπ' αὐτὸν τὸν κόπο θενὰ βγῆτε!
Ἐκεῖ, ποῦ θάψαμε προχθὲς τὸ γέρικο λειοντάρι,
 Σκορπίστε δάφναις, ρίξετε κυπαρισσιοῦ κλωνάρι·
Ἀπὸ τὴν Πόλι γιασεμὶ καὶ ῥόδ' ἀπ' τὴν Ἀθήνα,
 Μυρτιαὶς ἀπὸ τὴν Κάρυστο, ἀπ' τὸ Χαϊδάρι κρίνα,
Ἀπ' τὸ Λασίθι ἀμάραντο, κ' ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα,
 Ποῦ ὁ Κιουτάγιας ἔζωνε, ὁλάκερο δαφνῶνα!

Δ'

Σὲ ἄλλαις μέραις καὶ καιροὺς καὶ σ' ἄλλα, σ' ἄλλα χρόνια,
 Χέρια μὲ χέρια ἡ Σκλαβιὰ καὶ ἡ Ἐλευθερία
Νύχτα καὶ μέρα πάλαιβαν σὲ μαρμαρένι' ἀλώνια,
 Σὲ πέλαο καὶ σὲ στεριά, σὲ κάθε γῆς γωνία.
Πότε αἱμάτονε ὁ σταυρὸς καὶ πότε τὸ φεγγάρι,
 Κ' ἔτρεμ' ὁ κόσμος στὴ φρικτὴ αὐτὴ μονομαχία.
Λεπίδα μιὰ δὲν ἔμεινε θαμμένη στὸ φηκάρι·
 Ἄχ, τέτοιο πόλεμο κάμμιὰ δὲν εἶδε ἱστορία!
Ἦταν ἀντάρα τὰ βουνά, ἡ θάλασσα καμίνι,
 Κ' ἔμοιαζ' ἡ μάχη τὴ νυχτιὰ τὴ φοβερὴ ἐκείνη,
Ποῦ βαρεθῆκαν κ' ἦλθανε ἀλύπητα στὰ χέρια
 Ὁ οὐρανὸς κ' ἡ κόλασι, τὸ σκότος καὶ τ' ἀστέρια!
Πόσα γενῆκαν δράματα στὸ δρᾶμα τὸ μεγάλο,
 Πόσα γενῆκαν θαύματα τὸ ἕν' ἀπάνω στ' ἄλλο,

Πόσοι ἐδάγκασαν τὴ γῆ καὶ πόσο αἷμα ἐχύθη,
  Αὐτὸ γνωρίζει ὁ Θεός· ἀπ' ἄλλον δὲν μετρήθη!
Μέσ' στὴν ἑφτάχρονη νυχτιά, τὴν ἄσωστη ἐκείνη,
  Κανένας δὲν ἐγνώρισε ἀκόμα τί ἐγίνη....
Ἥλιον ἡ γῆ μας τὸν καιρὸ ἐκεῖνο δὲν ἐχάρη·
  Μαυρίζαν ὅλα·—οὐρανὸς καὶ θάλασσα καὶ λόγγοι,
Κ' ἔδινε φῶς κάμμιὰ φορὰ τὸ χέρι τοῦ Κανάρη,
  Κ' ἐφώτιζε τῆς νύχταις μας κανένα Μισολόγγι!

Ε'

Ἀπὸ ἐκείνη τὴ γενεά, καὶ ὄχι ἀπὸ τούτη,
  Εἶν' ὁ νεκρός μου, ποῦ προχθὲς ἐσκέπασε τὸ χῶμα·
Τὸν βάφτισ' ἡ Ἐλευθεριὰ σὲ φλόγα καὶ μπαροῦτι,
  Καὶ τ' ὄνομά του ἔλαβε ἀπ' τῆς Θεᾶς τὸ στόμα.
Ἀκόμα μύριζε σκολειό.... Μὲ τὸ πλατὺ φηκάρι
  Ἕνας ἀτλῆς τὸν χτύπησε στὴν Πόλι μιὰ ἡμέρα,
Κ' εὐθὺς τὸ λειονταρόπουλο ἐγείνηκε λειοντάρι·
  Ὀπίσω δὲν ἐγύρισε, δὲν κλαύθη στὸν πατέρα.
Ηὗρε καράβι, ῥίχθηκε στὴν πρῶρα σὰ ξηφτέρι,
  Κ' ἐδρόσισε τὰ σπλάχνα του σ' ἐλεύθερο ἀγέρι!
Πριχοῦ νὰ σβύσῃ τῆς ντροπῆς ἡ κοκκινάδ' ἀκόμα,
  Σταυροῦ σημαία κι' ἄρματα στὸ Φάληρο ἐχαιρέτα·
Στῆς Σαλαμίνας πάτησε τὸ μυρωμένο χῶμα,
  Κι' ἀπ' τοῦ Φαβιέρου δέχθηκε τὸ χέρι μπαγιονέττα.

Ἐκείνη ξέρει μοναχὰ καὶ τοῦ ἐχθροῦ τὰ στήθη,
  Ἂν τὸ φηκάρι τὸ πλατὺ τοῦ Τούρκου ξεδικήθη!
Μιὰ δὲν ἀκούσθη σάλπιγγα, οὔτ' ἕνα τουμπελέκι,
  Φαβιέρος δὲν γροικήθηκε, δὲν ἄνοιξε τουφέκι
Χωρὶς ἡ μπαγιονέττα του ν' ἀστράψῃ, νὰ ματώσῃ·
  Σὰ ζωντανὴ ἐχτύπαε, ψυχὴ τῆς εἶχε δώσει.
Μέσ' στὴ μαυρίλα τοῦ ἐχθροῦ ἡ λάμψι της ἐπέτα,
  Ἔλεγες «Χρῆστο» κ' ἔλεγες μαζῇ καὶ μπαγιονέττα....
Ἀδελφωμένος μὲ σπαθὶ καὶ κλέφτη καρυοφύλλι,
  Κρατοῦσε στὸν κατακλυσμὸ τοῦ Μάρτη τὸ μεγάλο
Τὴν μπαγιονέττα στὸ δεξί, στ' ἀριστερὸ κονδύλι,
  Κ' ἔγραφε ὅ,τι ἔκανε τὸ ἕνα χέρι τ' ἄλλο.—
Τραγοῦδα, Μοῦσα, τὸ γλυκὸ καὶ θλιβερὸ τραγοῦδι,
  Δός μου γιὰ τὸ στεφάνι του καὶ δεύτερο λουλοῦδι.

ΣΤ'

Ἀνάφτει, καίει ἡ Κάρυστο καὶ μιὰ φωτιὰ εἶν' ὅλη·
  Τὰ τόπια πέφτουν σὰ βροχή, σὰν χάλαζα τὸ βόλι.
Ἄχ, τὸ φεγγάρι τ' ἄπιστο ματόνει τὸ σταυρό μας,
  Καὶ μοίρας ἄδικο σπαθὶ χαλνᾷ τὸ Ταχτικό μας!
Ἀπάνω, κάτω, πίσω, μπρός, ὁ χάρος δρεπανίζει,
  Καὶ τοῦ Φαβιέρου τὰ παιδιὰ ἐδῶ κ' ἐκεῖ σκορπίζει.
—Ποιὸς εἶν' ὁ νειός, ποῦ γίγαντα σηκόνει λαβωμένο,
  Τὸ καραβάκι τὸ μικρὸ κολώνα φορτωμένο;

Εἶν' ὁ νεκρός, ποῦ σήμερα τ' ἀνάβομε κανδῆλι,
  Λοχίας τότε τρυφερός, στῆς νειότης τὸν 'Απρίλη.
Τὸ λοχαγό του ἔρριξε λαβωματιὰ στὴ σκόνη·
  Δὲν τὸν ἀφίνει νὰ χαθῇ, σὰν πύργος μπρός του στέκει.
Τὸν Τοῦρκο ποῦ τὸν πλήγωσε μὲ κοντακιὰ ξαπλόνει,
  Κι' ἀπάνω σ' ἄλλον, δεύτερο, ἀδειάζει τὸ τουφέκι,
Καὶ φεύγει μὲ τὸ λοχαγὸ στὸν ὦμο, σὰ λειοντάρι,
  Ὁποῦ φωτιὰ στενοχωρεῖ, τουφέκι καὶ κοντάρι....
Φεύγει καὶ στέκει· τρεῖς φοραὶς στὸ δρόμο γονατίζει,
  Καὶ τρεῖς ἀτλῖδες εἰς τῆς γῆς τὸν κορνιαχτὸ γκρεμίζει,
Καὶ τρεῖς τοῦ σκάβουν τὸ κορμὶ λαβωματιαίς, μὰ πάλι
  Κρατεῖ στὰ δόντια τὴ ψυχή, τὸ φίλο στὴν ἀγκάλη
Καὶ φθάνει πέρα!... Δύσκολα ὁ χάρος ἐνικοῦσε
  Τὰ χρόνια κεῖνα τὰ παιδιὰ τοῦ Μάρτη σὰ χτυποῦσε.
Κόκκαλο εἶχε στὴ ψυχὴ τὸ κάθε παλληκάρι,
  Καὶ δὲν πεθαίναν σὰν κ' ἐμᾶς ὁ χάρος πρὶν μᾶς πάρῃ!—
Τραγοῦδα, Μοῦσα, τὸ γλυκὸ καὶ θλιβερὸ τραγοῦδι,
  Καὶ μ' ἕνα τρίτο μύρωσε τὸν τάφον του λουλοῦδι.

Ζ′

Στῆς 'Αθηνᾶς ἐπάλαιβαν τὴ γῆ δυὼ παλληκάρια,
  Δυὼ ἄγρια κι' ἀγέννητα στὴ δύναμι λειοντάρια·
Ἴσια στὰ δόντια, στῆς καρδιᾶς τὸ πλάτος καὶ στὸ νύχι,
  Ἴσια στὴ δύναμι τοῦ νοῦ, μὰ ὄχι καὶ στὴν τύχη....

Κιουτάγια τῶνα κράζανε, Καραϊσκάκη τ' ἄλλο,
Καὶ νύχτα μέρα μὲ θυμὸ ματόνουνταν μεγάλο.
—Πεινοῦσε τότ' ὁ Παρθενών, τοῦ Περικλῆ ἡ γέννα,
'Απὸ μπαροῦτι.... Μυρμηγκιὰ τουρκιᾶς τὸν ἐσφαλοῦσε·
Σὰν ὄφις ἡ 'Αρβανιτιὰ τὸν εἶχε κυκλωμένα,
Μ' αὐτὸς δὲν παραδίνουνταν, μὲ πέτραις πολεμοῦσε.
Στὸν Καραΐσκο ἐπίστευε καὶ στὸν Θεὸ ἐθάρρει·
Καὶ μιὰ νυχτιά, μεσάνυχτα, μὲ τὸ χλωμὸ φεγγάρι,
Βουβή, μὲ βῆμα φτερωτό, μπαροῦτι φορτωμένη,
Μιὰ φοῦχτα μόνη Ταχτικοῦ, ὀλίγοι διαλεγμένοι,
Μὲ τὸ Φαβιέρο μέτωπο, τὸ σάκκο τους στὸν ὦμο,
'Ανοῖξαν μέσ' ἀπ' τὸν ἐχθρὸ τὸν κοιμισμένο δρόμο
Κι' ἀνέβαιναν.... Φωτιὰ κανεὶς δὲν εἶχε στὸ τουφέκι·
'Εβγάλανε τὴν ἀστραπὴ ἀπὸ τ' ἀστροπελέκι.
Σὰν ἕνα μαῦρο σύννεφο ὁ λόχος ἐπερπάτει
Μέσ' ἀπὸ Τούρκους κι' 'Αλβανούς· κανένας δὲν ξυπνοῦσε·
Ἕνας δὲν ἄνοιξεν ἐχθρὸς τὸ χαυνωμένο μάτι,
Ἢ κι' ἂν τὸ ἄνοιγε κανείς, γιὰ πάντα τὸ σφαλοῦσε....
Καὶ δίχως μπαγιονέττα μιὰ νὰ χάσῃ ὁ Φαβιέρος,
'Απὸ μπαροῦτι χόρτασε ὁ Παρθενὼν ὁ γέρος!
—Δὲν ἔλειπες στὴ φοβερὴ καὶ ἅγια κείνη ὥρα,
Ἤσουν κ' ἐκεῖ, Βυζάντιε, ποῦ μνημονεύω τώρα.
Αἵ, ὅσα σήκωσες σπυριὰ μπαροῦτι μέσ' στὸ σάκκο,
Τόσαις μυρτιαὶς στὸν τάφο σου ν' ἀνθίζουν, Γέρο-δράκο!

. . . .

. . . .

Η'

Ρῖξτε ἀπ' τὰ λουλούδια του κι' ἄλλο λουλοῦδι, κι' ἄλλο
Στὴ γῆ π' ἀποκοιμήθη·
Τὴν ὕστερη παλληκαριὰ τοῦ Χρήστου μου θὰ ψάλω.—
Χιλιάδες Τοῦρκοι πολεμοῦν στὸ ἔρημο Λασίθι.
Χάρος καὶ μοῖρα κι' ἀριθμός, οἱ τρεῖς ἀνταμωμένοι,
Βαροῦνε τὴν 'Ελευθεριὰ κ' ἡ Κρήτη μας πεθαίνει.
Σπαθὶ δουλεύει μοναχά, δὲν πέφτει πλιὰ τουφέκι·
Λαμποκοπάει ἀστραπὴ χωρὶς ἀστροπελέκι!
'Ο ἕνας εἴκοσι χτυπᾷ καὶ εἴκοσι τὸν ἕνα·
Τὰ παλληκάρια μας κρατεῖ ὁ Χάρος μαντρωμένα....
Ἄχ, ἕνα τῆς ἐλευθεριᾶς παιδὶ δὲν θ' ἀπομείνῃ!
Ποιὸς τὤπε;... Ἡ θολὴ ματιὰ τοῦ Βυζαντίου χύνει
Δάκρυ καὶ λάμψι φτερωτή, καὶ κράζει θυμωμένα·
« Ἔβγα τοῦ Μάρτη τὸ σπαθί, μπροστὰ Εἰκοσιένα! »
Καὶ ξεσπαθόνει, ῥοβολᾷ· σὲ ῥεμματιὰ κρεμιέται·
'Ο γυιός του τὸν ἀκολουθεῖ καὶ λίγοι διαλεγμένοι·
Σὰ γλάρος μέσα στὸν ἐχθρό, σὰ θύελλα πετιέται,
Καὶ μιὰ στιγμὴ ὁ πόλεμος καὶ ἡ σφαγὴ σωπαίνει.
Μὰ μιὰ στιγμή!... Τὸ χέρι του τὸν ἄναψε καὶ πάλι,
Καθὼς ἀνάφτει τὴ φωτιὰ βοριᾶς κι' ἀνεμοζάλη.—
Ἄ! ὅσους τότε γλύτωσε τῆς Λαύρας τὸ λειοντάρι
'Απ' τοῦ σπαθιοῦ τὸ στόμα,

῞Οσαις μανούλαις ηὗρανε ἀπ' τὸ σπαθί του χάρι,
Τόσα ν' ἀνθοῦν τριαντάφυλλα στοῦ τάφου του τὸ χῶμα!

. . . .

Σώπασε, Μοῦσα, σώπασε· τὸ μοιρολόγι πάψε·
'Εμᾶς ποῦ κλέβομε τὸ φῶς καὶ νεκροζοῦμε κλάψε.
'Εμᾶς, ἐμᾶς!... Γιὰ τὰ παιδιὰ μὴ θλίβεσαι τοῦ Μάρτη·
Γιὰ τοὺς τρακόσιους δάκρυο δὲ χύθηκε στὴ Σπάρτη....
Μὴν κλαῖς τὸ Χρῆστό μας νεκρό· στὸ κρύο τώρα μνῆμα
Κοιμᾶται κι' ὀνειρεύεται· κανεὶς μὴ τὸν ξυπνάῃ.
Μὴν κόβῃς ὄνειρο νεκροῦ· εἶναι μεγάλο κρῖμα·
῾Ο Γέρο-Χρῆστος πέθανε, ὁ Γέρο-Χρῆστος πάει!
Πάει ψηλὰ στὸν οὐρανὸ κι' αὐτὸς νὰ λημεριάσῃ
'Εκεῖ ὁποῦ λημέριασε τοῦ Μάρτ' ἡ φουστανέλλα·
Τὴν κατακουρασμένη του ψυχὴ νὰ ξεκουράσῃ
Στὸ πλάγι τοῦ Φαβιέρου του, στὴ σκέπη τοῦ Τζαβέλλα·
'Απάνω ἐκεῖ, ποῦ ἡ ῾Ελλὰς ἀνέβη κ' ἡ ψυχή της·
'Εδῶ, βογγάει τὸ μνῆμά της καὶ λυόνει τὸ κορμί της.
—'Αφῆτέ τον νὰ κοιμηθῇ· κανεὶς μὴ τὸν ξυπνάῃ·
῾Ο Γέρο-Χρῆστος πέθανε, ὁ Γέρο-Χρῆστος πάει!

1877

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΠΙ Τῼ ΜΝΗΜΟΣΥΝῼ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΥΤΣΟΥ

Α'

Ὦ φίλοι, τοῦ πατρός μου χθὲς ἐκάλυψα τὸ ὄμμα,
  Ἀκόμη χθὲς ἐφίλησα τοῦ τάφου του τὸ χῶμα
Κ' εἶν' αἱ ἰδέαι μου ὠχραὶ ὡς ἡ ὠχρὰ μορφή μου,
  Καὶ μαύρη πᾶσα σκέψις μου καθὼς καὶ ἡ στολή μου.
Ἀπὸ τοὺς τάφους ἔρχομαι· ἔχω τραχεῖς τοὺς τρόπους,
  Καὶ ἀτενίζω μ' ἔκπληξιν τὸ φῶς καὶ τοὺς ἀνθρώπους....
Ὦ φίλοι· ἂν ὡς ἀηδὼν μολπὴν δὲν διαχύσω,
  Ἠξεύρω ὅμως νὰ πονῶ, γνωρίζω νὰ θρηνήσω,
Κ' ἐν λύρᾳ εἶμαι συγγενὴς τοῦ Βάρδου τοῦ ἀγῶνος,
  Ὡς εἶναι καὶ ἡ χελιδὼν μετὰ τῆς ἀηδόνος.
Δός, δός, ὦ Μοῦσα, δύναμιν εἰς ἀσθενῆ καρδίαν·
  Χήρα τοῦ Σούτσου, θέρμανε τὸν ψάλτην νεανίαν!
. . . .
  . . . .

Β'

Πολέμου ἤναπτε πυρὰν λησμονημένη κόρη,
  Ἁρματωλοὶ κατέβαινον γοργοὶ ἀπὸ τὰ ὄρη,
Κ' ἐφύσων, καὶ πυρκαϊὰν ἐποίουν τὴν πυράν της·
  Πυρῖτις ἦτον ἡ Ἑλλὰς καὶ πῦρ ὁ Ὑψηλάντης!
Ἤρχιζε δρᾶμα ὁ σταυρὸς καὶ τὸ σπαθὶ ὡραῖον·
  Ἡ Στερεὰ ἐσείετο, ἐβόα τὸ Αἰγαῖον,
Τοὺς σκύμνους του ἀπέστελλεν ὁ Ταϋγέτης ὅλους,
  Ὁ Πίνδος ἔβρεχε θρασεῖς τοῦ ξίφους ἀποστόλους,
Κ' ἡ Κιάφα δὲν ἀπέμενεν ὀπίσω ἡ τραχεῖα,
  Καὶ ἀνεφάν' εἰς τὴν σκηνὴν ἡ Λαύρα ἡ ἁγία!
Παιᾶνας ἤκουες ἐδῶ καὶ κρότους ἐκεῖ κάτω,
  Τὸ ἔθνος ἀνεγείρετο, ἐκτύπα κ' ἐκτυπᾶτο,
Καὶ Τούρκους κ' Ἕλληνας παντοῦ συνήνονεν ὁ Ἄρης....
  Στρατοὺς ὁ Φλέσσας ἔκαιε καὶ στόλους ὁ Κανάρης,
Κ' ἐπρόσμενε μὲ θαυμασμοῦ σιγὴν ἡ Ἑσπερία·
  Ἠκούσθη τότε ἄγνωστος ἐξαίφνης μελῳδία,
Κ' ἐφάν' εἰς τὰ στρατόπεδα μ' ἐνθουσιῶδες ὕφος
  Ἔφηβος βάρδος, μὲ χρυσῆν κιθάραν καὶ μὲ ξίφος!
Ἀπὸ τοῦ ἐνδομύχου του πυρὸς οἱ ὀφθαλμοί του
  Ἐξήστραπτον, κ' ἡ ἀνδρικὴ ἀνέμελπε φωνή του
Τὰς μάχας, τοὺς θριάμβους μας, τὰ ἔργα τ' ἀνδροφόνα,
  Καὶ ὅλον τὸν ἑπταετῆ ὡραῖόν μας ἀγῶνα.

Εἰς τὴν φωνήν του ἡ Ἑλλὰς τὸν Ῥήγαν ἐνθυμεῖτο,
  Πυρῖτις καὶ κλαγγὴ μαχῶν στροφή του πᾶσα ἦτο.
Ἐνόμιζες ὅτι κτυπᾷ καὶ ὄχι ὅτι ψάλλει.
  Ἆ, τί ἁγία ἐποχή, τί ἐποχὴ μεγάλη....
Καὶ ἔψαλλε, κ' ἐθέρμαινε τὰ στήθη μας ἡδέως.
  Τίς ἦτον, τίς;...Ἕλλην αὐτὸ δὲν ἐρωτᾷ βεβαίως!
Δὲν θέλω εἴπει τὄνομα τοῦ Σούτσου εἰς ἐκεῖνον·
  Γνωστὸν εἰς ὅλας τὰς ψυχὰς ὑπάρχει τῶν Ἑλλήνων.—

Γ'

Κατόπιν, ὅτ' ἐθέσαμεν τὴν σπάθην εἰς τὴν θήκην,
  Καὶ τοῦ πολέμου λάφυρον ἡρπάσαμεν τὴν νίκην,
Κ' ἦλθεν ὁ Ὄθων κ' ἡ Ἑλλὰς ὑπέστη πάθη τόσα,
  Ἐκείνου πάλιν ἤστραψε κ' ἐβρόντησεν ἡ γλῶσσα!
Ὁ Σοῦτσος πρῶτος ἔρριψε τὸ ξενομάχον δόρυ,
  Κ' ἐμονομάχει κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐστενοχώρει.
Ἔπιπτε καὶ ἠγείρετο, ἐκτύπα κ' ἐκτυπᾶτο,
  Ἔφευγεν, ἐπανήρχετο, ἀλλὰ δὲν ἐνικᾶτο!
Μ' ἁλύσεις τὸν ἐδέσμευον, ἐκτύπα μὲ ἁλύσεις·
  Εἰς τὰς εἱρκτὰς τὸν ἔρριπτεν ὁ ξένος μετὰ λύσσης,
Πλὴν τὰς εἱρκτάς του εὐγενῆ καθίστα προμαχῶνα,
  Κ' ἐξηκολούθει πολεμῶν τὸν ἄνισον ἀγῶνα.
Κ' ἔγραφεν ἔπη φλογερὰ κ' ἐπρότεινε τὰ στήθη,
  Λιθοβολῶν τὸν Βαυαρὸν μὲ τοῦ λαοῦ τὰ πλήθη.

Δ'

Ὦ νεολαία, ἕως χθὲς μὲ δάφνην ἐστεμμένη,
  Πλὴν σήμερον ἀπόμαχος καὶ δολοφονημένη·
Ὦ νεολαία, ἀδελφὴ καὶ συνηλικιῶτις,
  Ποσάκις μᾶς διήγειρεν ὁ εὐγενὴς δεσμώτης....
Πόσα, ὤ, πόσα εἰς αὐτὸν ὀφείλομεν οἱ νέοι!
  Πῦρ ἦτο πᾶσα λέξις του καὶ πῦρ ἀκόμη πνέει.
Φεῦ, ἐνθυμεῖσθε;...Ἐποχὴ ὡραία ἦτον ὅτε
  Εἴμεθα ὅλοι ἀδελφοὶ καὶ ὅλοι συνωμόται....
Τὰ ἔπη του συνήρπαζον τὴν νέαν μας καρδίαν.
  Τὸν Λεωτσάκον ἔφερον εἰς σύννοιαν βαθεῖαν·
Ὁ Περικλῆς μας τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους του ἐκράτει,
  Καὶ τοῦ Σκαρβέλ' ἡ πτερωτὴ νεότης ἐκυμάτει!
Ὁποῖον ψάλτην ἡ πατρὶς ἀπώλεσεν, ὁποῖον,
  Καὶ ποῖον τῷ ἐδώκαμεν τῶν ἄθλων του βραβεῖον!
Τοιαύτη εἶναι πάντοτε τῶν ποιητῶν ἡ μοῖρα·
  Εἰς ὅλους δίδει, κ' εἰς αὐτοὺς ἔχει κλειστὴν τὴν χεῖρα.
Ἀφοῦ ἐσάλευσε δεινῶς τοῦ Ὄθωνος τὸν θρόνον,
  Ἀπέθανε φερέοικος, ἀπέθανε παγόνων,
Κ' εἰς χώραν ξένην ἐπαιτῶν ἀγνώριστον μνημεῖον,
  Εἶπε «Πατρίς!» κ' ἐξέπνευσεν εἰς ἓν νοσοκομεῖον!

. . . .

. . . .

Ε'

Τώρα, ὑπὸ τὴν ζοφερὰν καὶ κρύαν γῆν κοιμᾶται·
Κοιμᾶται ὁ ἀκοίμητος, ὁ Πλάνης δὲν πλανᾶται....
Ὢ, πῶς τὸ μαῦρον χῶμά του, ὤ, πῶς θὰ τὸν πιέζῃ!
Δὲν τὸν ἐχώρει ἅπασα ἡ γῆ ὁπόταν ἔζη,
Καὶ τώρα εἰς ἓν φέρετρον ἐξαπλωμένος κεῖται·
Ἀλλὰ τὴν φίλην του κ' ἐκεῖ Ἑλλάδα ἐνθυμεῖται.
Ἀνήσυχον σαλεύεται τοῦ τάφου του τὸ χῶμα·
Κρατεῖ ὁ πόθος ἀνοικτὸν τὸ ἄγρυπνόν του ὄμμα....
Καὶ τότε μόνον θὰ κλεισθῇ, ὁπόταν τὴν ἁγίαν
Ἀνοίξωμεν Σοφίαν.
—Πότε τὸ ὄμμα θὰ κλεισθῇ τοῦ ψάλτου σου, Θεέ μου,
Καὶ ὁ Ναός σου θ' ἀνοιχθῇ εἰς θύελλαν πολέμου;...

1863

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΟΙΗΤΗΝ

Π. ΣΟΥΤΣΟΝ

« Ὁ Ὁδοιπόρος πέρασε! »

Ἡ ἀηδὼν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐκοιμήθη,
Καὶ σιωπὴ εἰς τῶν Μουσῶν τὴν χώραν διεχύθη.
Τὸ ᾆσμα τὸ διακοπὲν τίς θ' ἀναλάβῃ τώρα;
Κανείς! — Φεῦ, ἄλλου ἔαρος νὰ ἔλθῃ πρέπει ὥρα,
Ἄλλη Ἑλλάς, ἄλλοι καιροί.... Εἰς σιωπὴν χειμώνων
Τὸ ᾆσμα δὲν ἀκούεται ποτὲ τῶν ἀηδόνων.

Στεῖρα κοιμᾶται ἡ Ἑλλὰς ἐμπνεύσεων ἁγίων!
Εἰς δοῦλον ὁ Ἀλέξανδρος ἐσίγησε μνημεῖον,
Τοῦ Ζαλοκώστα ὀρφανὴ ἀπέμεινεν ἡ λύρα,
Κ' ἡ τελευταία, σιωπᾷ τοῦ Ὁδοιπόρου χήρα....
Τίς θὰ τὰς λάβῃ; τίς ποτὲ καθὼς αὐτοὶ θὰ ψάλῃ;
Εἰς τὴν Ἑλλάδα ποιηταὶ μὴ δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι;

Ἴσως ὑπάρχουν, πλὴν σιγοῦν.... Φεῦ, ὑλακαὶ κομμάτων
Ἐγείρονται, καὶ πνίγουσι τὸ μέλος τῶν ᾀσμάτων.
Ἡ ἔμπνευσίς των δειλιᾷ τὰ χείλη των ν' ἀφήσῃ·
«Σιώπα!» λέγουν, ἂν κανεὶς τολμᾷ νὰ κελαδήσῃ.
Καὶ σιωποῦν, καὶ θνήσκουσιν εἰς λήθην καὶ σκοτίαν.
Ἄ, θέλει τῶν συγχρόνων του ὁ ψάλτης τὴν θωπείαν!

Εἰσέτι δὲν θὰ ἔκλειε τὸ ἐμπνευσμένον στόμα
Ὁ τελευταῖος ἀοιδός.... εἶχε φωνὴν ἀκόμα,
Καὶ κύκνεια ἡτοίμαζεν ἡ λύρα του νὰ ψάλῃ·
Ἀλλ' ἡ ἀγνωμοσύνη μας τὸν εἶχε καταβάλει,
Ἀλλὰ τὸν κατεσύντριψεν ἡ νόσος κ' ἡ ὀδύνη,
Κ' ἠγνόει ποῦ τὴν κεφαλὴν τὴν ἔμμουσον νὰ κλίνῃ.

Δὲν πάσχει πλέον, δὲν πεινᾷ ὁ Ἕλλην Λαμαρτῖνος.
Ἀνάγκην ἔχει ὕδατος ὁ μαραμένος κρίνος;
Φεῦ, εἶναι τώρα εὐτυχής· εἶν' εὐτυχής, διότι
Δύναται νῆστις ὁ νεκρὸς ἡσύχως νὰ ὑπνώττῃ.
Κοιμᾶται ἤδη τὸ σεπτὸν τῆς εἱμαρμένης θῦμα·
Φιλανθρωπότερον ἡμῶν, τὸν ἔσωσε τὸ μνῆμα!

Κ' εἴμεθα Ἔθνος, κ' ἔχομεν τοσαύτας ἀξιώσεις
Πολιτισμοῦ.... ὁ κομπασμὸς δὲν λείπει ἐκ τῆς γλώσσης!
Ἐνώπιόν μας βάρβαρος κ' ἡ Δύσις εἶν' ἀκόμα·
Ἀλλὰ οὐδεὶς ἐγνώριζε τὸ πενιχρόν του δῶμα,
Οὐδεὶς τῷ ἔδωκε ποτὲ μικρὰν παρηγορίαν·
Φέρονται οὕτω, φέρονται κ' εἰς τὴν Ἀβυσσινίαν;

Οὐαί, οὐαὶ εἰς τοὺς λαοὺς καὶ εἰς τοὺς ἡγεμόνας,
Ὅταν τὰς Μούσας ἕρμαιον ἀφίνουν εἰς χειμῶνας!
Ὅπου στενάζει ἄστεγος τοῦ ποιητοῦ ἡ λύρα,
Ταχεῖα φθάν' ἡ θλιβερὰ τῆς Ἰουδαίας μοῖρα.
Κ' ἐκείνη τοὺς Προφήτας της ἐδίωκεν ἐπίσης,
Ἀλλ' ἤδη εἶν' ἐρείπιον καὶ ἀλλοφύλων κτῆσις!

Οἴμοι, δὲν εἶναι ῥόδινος τῶν ἀοιδῶν ὁ βίος·
Ὁ θεωρῶν τὸν οὐρανὸν προσκόπτει αἰωνίως,
Καὶ ὅστις ἄστρα ἀριθμεῖ, δὲν ἀριθμεῖ χρυσίον.
Φεῦ, τὴν ζωὴν ὁ ποιητὴς ζητεῖ τῶν ναυαγίων!
Ἓν ἄστρον, μία θύελλα, ἓν ᾆσμα, μία κόρη
Εἶν' ἡ ζωή του.... εἰς τὴν γῆν δὲν ζοῦν οἱ Ὁδοιπόροι.—

Κ' ἐκεῖνος ἔδιδε παντοῦ μὲ χεῖρα ἡγεμόνος,
 Ἡγεμονόπαις ἀληθής, τὰ πλούτη του ἀφθόνως.
Καὶ δίδων, πένης ἔγεινε χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ·
 Τοσαῦτα εἶχεν ᾄσματα συγχρόνως κελαδήσει....
Φεῦ· τὴν πενίαν, κελαδῶν, δὲν εἶδε προχωροῦσαν,
 Τὴν Μοῦσαν τὴν ἀντίζηλον, τὴν ῥακενδύτιν Μοῦσαν!

Καὶ μειδιῶν ἀπέθνησκε χωρὶς πικρίας στόνον.
 Πολλάκις δὲν ἐξήρχετο ἐν μέσῳ τῶν χειμώνων,
Τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας του εἰς φίλον νὰ ζητήσῃ,
 Καθὼς ὁ Ὅμηρος, καθὼς πᾶν ὅ,τι κελαδήσῃ;
Καὶ πάλιν δὲν ἐπέστρεφε μὲ κουρασμένον σῶμα,
 Ὠχρότερος.... πλὴν μὲ γλυκὺ μειδίαμα ἀκόμα;

Ποσάκις δὲν ἐπρόσφερε τὸν ὕστατον μανδύαν,
 Τὸν ὕστατον χιτῶνά του εἰς ἄλλην δυστυχίαν!
Ἀπεκδυόμενος αὐτὸν ἐνέδυε τὸν ξένον,
 Κ' ἐθέρμαινε τὸ σῶμά του τοὺς πάσχοντας θερμαίνων.
Κ' ἠγάλλετο τὸ ὀρφανὸν στηρίζων καὶ τὴν χήραν·
 Ἔχουν τὴν χεῖρα ἀνοικτὴν οἱ φέροντες τὴν λύραν!

Βιαίως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐκράτει τὴν εὐώδη,
Καὶ λησμονῶν τοὺς πόνους του ἀκόμη ἐμελῴδει.
Τὸν ἀνοιγμένον τάφον του ἐλάμβανεν ὡς βῆμα,
Κ' ἡ γηραλέα Μοῦσά του μὲ λόγου γοργὸν κῦμα
Ὑπὲρ τῆς Κρήτης ψάλλουσα τὰ στήθη ἐπυρπόλει,
Τὸ τελευταῖον ῥίπτουσα κατὰ τῶν Τούρκων βόλι!

Πληρώσατε, ἀγνώμονες, τοὐλάχιστον μὲ θρῆνον
Καὶ μ' ἕνα στόνον ἱερὸν τὸν ψάλτην τῶν Ἑλλήνων!
Εἰς τὴν τριάδα τὴν σεπτὴν τῶν Σούτσων πᾶς ὀφείλει·
Αἷμα μᾶς ἔδωκαν, χρυσὸν καὶ ᾄσματα, ὦ φίλοι.
Ὁ εἷς αὐτῶν * ἐξέπνευσεν εἰς Μαραθῶνα νέον,
Οἱ δύω ἄλλοι, Παρνασσὸν μᾶς ἔδωκαν γενναῖον.—

Ὀλίγοι τὸ περίλυπον συνώδευσαν φορεῖον·
Φεῦ, ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν ὑπνώττουν εἰς μνημεῖον.
Ἡ φουστανέλλα τῶν μαχῶν ἐνταφιάσθη πλέον,
Κ' ἡμεῖς, ἡμεῖς, ἡ γενεὰ τῶν ἀχαρίστων νέων,
Ἓν φίλημα ἠρνήθημεν εἰς τὸ νεκρόν του στόμα,
Κ' ἓν δάκρ' εἰς τοῦ μνημείου του νὰ χύσωμεν τὸ χῶμα!

* Ὁ πεσὼν ἐν Δραγατσανίῳ ἑκατόνταρχος Δημήτριος Σοῦτσος.

Καὶ ὅμως τεσσαράκοντα αὐτὸς ἐξύμνει χρόνους
  Τοῦ ἐγερθέντος Ἕλληνος τὴν δόξαν καὶ τοὺς πόνους!
Τουφέκι ἔρριψ' ἡ Ἑλλὰς χωρὶς νὰ τὸ ὑμνήσῃ;
  Ἔπεσεν ἥρως τοῦ Χριστοῦ χωρὶς νὰ τὸν θρηνήσῃ;
Καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἤκουεν εἰς τὰ στρατόπεδά της
  Τὸν Ὁδοιπόρον ψάλλοντα φαιδρῶς τὰ τρόπαιά της;

Εἶν' ἀδελφαὶ ἡ λύρα του κ' ἡ σπάθη τοῦ Μαρτίου·
  Συνεπολέμουν, δίδυμοι ὁπλῖται τοῦ Κυρίου.
Πότε τῆς σπάθης ἤκουες κλαγγήν, καὶ πότε πάλιν
  Τὴν τουρκομάχον λύραν του εἰς τῶν μαχῶν τὴν ζάλην.
Καὶ ἡ διπλῆ, ἀρήϊος ἐκείνη ἁρμονία,
  Ἀδελφωμέν' ἠκούετο κ' ἐθάρρεις ἦτο μία!

Ἡ σπάθ' εἰς τῶν ἡρώων μας τοὺς τάφους κεῖται χήρα,
  Καὶ καταβαίνει πρὸς αὐτὴν ἡ κουρασθεῖσα λύρα.
Πάλιν ὁμοῦ!.... Τί ἄρά γε νὰ λέγουν εἰς τὸ μνῆμα;
  Θὰ περιμένουν ν' ἀκουσθῇ ἀνδρειωμένον βῆμα,
Ν' ἀνοίξῃ ἄλλη γενεὰ τοῦ μνήματος τὰ βάθη,
  Κ' εἰς νέαν πάλην νὰ φανοῦν ἡ λύρα καὶ ἡ σπάθη.

Ναί, ἄλλη!... Τοῦτο εἰς ἡμᾶς βεβαίως δὲν ἐδόθη·
Καὶ τί δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ πράξωμεν οἱ νόθοι;
Ἓν μόνον, ἕν·—νὰ θάπτωμεν τὰς δάφνας τοῦ Μαρτίου!
Κἂν νεκροθάπται εἴμεθα σεπτοῦ κοιμητηρίου,
Καὶ θέλει εἴπει εὐλαβῶς τῶν τέκνων μας τὸ στόμα·
«Εἰς τὸ μνημεῖον ἔρριψαν τῶν τουρκοκτόνων χῶμα!»

. . . .
. . . .
. . . .

Ὁ Ὁδοιπόρος ἔρριψε τῆς γῆς τὴν βακτηρίαν·
Διῆλθε.... τὸν πολύαστρον ἀνέβη γαλαξίαν!
Νὰ εὕρῃ τὴν Ἑλλάδα του εἰς τὴν Ἐδὲμ μετέβη·
Κάτω δὲν εἶναι, πρὸ πολλοῦ τὸν οὐρανὸν ἀνέβη.
Ἀνέβη μὲ τὸν Φλέσσαν της, τὸν Διάκον, τὸν Ἠλίαν,
Τὴν ἄργιλλόν της εἰς ἡμᾶς ἀφήσασα τὴν κρύαν....

Μυρώσατε τοῦ Ποιητοῦ μὲ ἄνθη τὸ μνημεῖον,
Καὶ δάφνας εἰς τὸ χῶμά του σκορπίσατε τὸ κρύον.
Ἐν μέσῳ τῶν ἡρώων μας κηδεύσατέ τον, φίλοι,
Καὶ ἂς ῥιφθῇ, ἂν ἔμεινε, κανένα καρυοφύλλι,
Ν' ἀκούσῃ ἦχον γνώριμον ὡς ἦχον τελευταῖον....
Ὁ Ὁδοιπόρος πέρασε.... δὲν ἐπιστρέφει πλέον!

1868

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΙΣ

ΠΕΡΙΚΛΗΝ ΚΥΡΓΟΥΣΙΟΝ

« Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε. »
(ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ).

Α'

— Ἄνθρωπος ἔπεσε! Ψυχρὸν ἀνοίγουν πάντες ὄμμα,
Καὶ βλέπουσιν ὡς θέαμα περίεργον ἓν πτῶμα....
— Ὁ ἄφρων, δὲν ἐπρόσεξεν· ἀναβοᾷ τὸ πλῆθος·
Καὶ ἄλλοι·— Οὕτω πίπτουσιν οἱ τρέχοντες συνήθως.
Κ' ἐν μέσῳ τόσων οὐδὲ εἷς τὸν δυστυχῆ λυπεῖται!
— Κλέπτης, κραυγάζουν, εἰς εἱρκτῆς σκοτίαν ὁδηγεῖται,
Καὶ πάντες μὲ ἀποστροφῆς τὸν ἀτενίζουν ὄμμα.
Πλὴν ἂν μικρὸν ἐξέταζον, θὰ ἤξευρον ἀκόμα,
Ὅτι ὁ κλέπτης, ἕως χθὲς ἀγνὸς ἐργάτης ἦτο,
Μητέρα τρέφων γηραιάν.... ἀλλ' ἔργου ἐστερεῖτο,
Κ' ἐνδοὺς εἰς πείνης ὑλακήν, ἐν ὥρᾳ ὀλεθρίᾳ
Ἔκλεψεν ἄρτον! — Τίς τολμᾷ νὰ εἴπῃ ἀτιμία;...
Ἔλεος, ἔλεος! κανεὶς ἂς μὴ καταδικάζῃ·
— Μωρός τις ηὐτοκτόνησε, φωνή τις αἴφνης κράζει,

Καὶ ἄνθρωποι, χριστιανοί, πολιτισμένα ὄντα,
'Ανοίγουν χείλη ἀσεβῆ κ' ὑβρίζουν τὸν θανόντα!
Φρικώδης ἐπιτάφιος, λυσσώδης ψαλμῳδία....
Ὤ, πόσον εἶναι θλιβερὰ αὐτόχειρος κηδεία!
Τὸ ᾑμαγμένον λείψανον μετὰ σπουδῆς ἁρπάζουν,
Ὡς κύνα τὸν κηδεύουσι καὶ τὸν ἐνταφιάζουν,
Καὶ εἰς τὸ τέκνον τοῦ σταυροῦ ἕνα σταυρὸν ἀρνοῦνται!
Τὸν μητροκτόνον, καὶ αὐτὸν ἐνίοτε λυποῦνται·
Κηδεύει καὶ τὸν δήμιον πᾶσα τῆς γῆς θρησκεία,
Καὶ μόνον τοῦ αὐτόχειρος τὸ λείψανον, καμμία....

Β'

Μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐσήμανεν ἡ πρώτη·
Δειλῶς ὀλίγοι λάμπουσιν ἀστέρες εἰς τὰ σκότη
Κ' ἡ νὺξ καλύπτει ἅπασαν τὴν γῆν μὲ τὰ πτερά της.
Τοιαύτην ὥραν τίς ἐκεῖ πλανᾶται διαβάτης;
Τίς τῶν νεκρῶν τὴν γέφυραν ἀνέρχεται ἡσύχως;
Βηματισμὸς ἀκούεται καὶ πτερνιστήρων ἦχος.
Εἶναι πενθίμως ἐμμελὲς καὶ τακτικὸν τὸ βῆμα,
Καθὼς τὸ βῆμα βαίνοντος ἀνθρώπου πρὸς τὸ μνῆμα....
Τὴν γέφυραν διέρχεται, τὰς κυπαρίσσους φθάνει
Καὶ προχωρεῖ περίλυπος....Τί θέλει;—ν' ἀποθάνῃ!
Νὰ ρίψῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ναυτιώδους βίου,
Ὡς ρίπτουν τὸ περίσσευμα πρὸς τ' ἄνω ποτηρίου.

'Αλλ' αἰφνιδίως σταματᾷ....'Εκεῖ, πρὸς τὴν σκοτίαν,
  'Ακτὶς ὠχρὰ μὲ μυστικὴν τὸν βλέπει εὐσπλαγχνίαν,
Μελαγχολίας ἔμπλεως ὡς φίλου δύον βλέμμα·
  Νομίζει ὅτι τὸν καλεῖ πλησίον της ἠρέμα....
Μὲ ποίαν τῷ ὑπόσχεται σιγῶσαν εὐγλωττίαν
  Φιλοξενίαν ἥσυχον, ἀνάπαυσιν βαθεῖαν!
Εἶναι ὁ λύχνος τῶν νεκρῶν, φανὸς τυφλῆς πορείας,
  Τοῦ σκότους ὄμμα καὶ τὸ φῶς τῆς ξένης παραλίας....
Πῶς! ὅτ' ἐν μέσῳ τῆς νυκτὸς πλανώμενοι χωροῦμεν,
  Μὲ φῶς τοιοῦτον τὴν ὁδὸν τὴν ἄγνωστον ζητοῦμεν;
Εἶναι κρυφία ἡ ὁδὸς ἐκείνη· διαβάτης
  Οὐδεὶς τὴν εἶδε, σκοτεινὰ κρατεῖ τὰ σύνορά της.
'Αβύσσους ἔχει πέριξ της καὶ βάθη μυστηρίων,
  Καὶ θέλει χείμαρρον φωτός, καὶ θέλει φῶς ἡλίων!
'Αλλ' ὅμως ὁ νυκτερινὸς ὁδίτης δὲν πτοεῖται·
  Γνωρίζει ποῦ ἡ ἀτραπὸς ἡ πεπρωμένη κεῖται....
῾Ο λύχνος ἤδη τῶν νεκρῶν τὴν ὄψιν του δεικνύει·
  — Οἴμοι· σὺ εἶσαι, Περικλῆ!...῾Η ἄβυσσος σ' ἑλκύει.
'Επίστρεψε· φίλων ἐδῶ δὲν σὲ καλεῖ χορεία,
  Οὐδ' ᾆσμα, οὐδὲ πόλεμος, οὐδ' ἑορτὴ καμμία.
'Απεπλανήθης, τῆς ζωῆς υἱὲ καὶ τῆς θυέλλης....
  ῎Η μὴ ἀπηύδησες καὶ σὺ καὶ ἡσυχίαν θέλεις;
Λοιπὸν οὐδεὶς σὲ ἀγαπᾷ; δὲν ἀγαπᾷς οὐδένα;
  ῞Ολα τὰ στήθη διὰ σὲ ὑπάρχουν κεκλεισμένα;
Δὲν ἔχεις ἕνα ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν καμμίαν;
  Οἱ ἔρημοι προσφεύγουσιν εἰς τὴν αὐτοχειρίαν!

Ἂν ὑποφέρῃς, πάλαισε· πρὸς τί ἀνὴρ καλεῖσαι;
  Ἂν ἔπταισες.... μὴ ἄνθρωπος ἔτι καὶ σὺ δὲν ἦσαι;
Δὲν εἶναι ὅλος ἔλεος ὁ Κύριος; Ἀκόμη
  Ὑπάρχει εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν εὔσπλαγχνον συγγνώμη.
Ὦ Περικλῆ! ἐπὶ στιγμὴν σταμάτησε τὸ βῆμα.
  Τωόντι μᾶς ὑπόσχεται ἀνάπαυσιν τὸ μνῆμα·
Ἀλλ' ἂν τὸ δρᾶμα τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς δὲν λήγῃ;
  Ἂν νέον παραπέτασμα ὁ οὐρανὸς ἀνοίγῃ;
Ἐὰν δικάζῃ ὁ Θεός, κ' ἐπάνω σ' ἐρωτήσῃ,
  «Τίς σ' ἔκραξε;» τί, δυστυχῆ, τί θέλεις ἀπαντήσει;...
Καὶ ἂν ἀκόμη τὴν φρικτὴν στιγμὴν καθ' ἣν σὲ κρίνει,
  Κ' ἡ πλάστιγξ ἀνυψόνεται κ' ἡ πλάστιγξ κάτω κλίνει,
Ἂν τῆς μητρός σου προστεθῇ τὸ δάκρυ καὶ ὁ πόνος;...
  Ὤ, πρόσεξε, ταλαίπωρε· μὴ γείνῃς αὐτοκτόνος!

Γ'

Ἔξω, εἰς τὸν περίβολον τῶν τάφων ἔτι μένει·
  Ὁ χῶρος εἶναι ἅγιος καὶ ἔνδον δὲν ἐμβαίνει.
Νομίζει ὅτι εἰς αὐτὸν δικαίωμα δὲν ἔχει,
  Καὶ τ' ἀνδρικόν του πρόσωπον λαθραῖον δάκρυ βρέχει.
Εἰς λίθον κάθηται ψυχρόν, καὶ πρὶν νὰ τελευτήσῃ
  Τὸν νοῦν του εἰς τὸ ἀχανὲς πασχίζει νὰ βυθίσῃ.
Ὡς ὄνειρον ἀναπολεῖ τὸν παιδικόν του βίον,
  Ὅτ' ἔπαιζε μὲ τοὺς μικροὺς συντρόφους του παιδίον·

Τὰς ἑορτὰς τοῦ οἴκου του, τὴν πατρικὴν ἑστίαν,
Καὶ τῶν ἐφήβων χρόνων του τὴν πλάνον ἡλικίαν....
Τὰς συγκινήσεις τῆς αὐγῆς ἀναπολεῖ τῆς πρώτης,
Ὅτε τὸ ξίφος ἔζωσε κ' ἐκλήθη στρατιώτης.
Ἡ μνήμη του εἰς ἀνθηρὰς τὸν φέρει παραλίας,
Καὶ τείνει χεῖρα πρὸς σκιὰν θανούσης εὐτυχίας!
Παράδοξον! ἐνῷ πατεῖ τὴν χώραν τοῦ ἀγνώστου,
Ὅπλον αὐτόχειρος κρατῶν ἐγγὺς τοῦ μνήματός του,
Ἀνέκφραστον αἰσθάνεται χαρὰν πρὶν ἀποθάνῃ!
Ἀλλ' οἴμοι· ἡ ἀνηλεὴς πραγματικότης φθάνει,
Καὶ τὰς εἰκόνας τὰς φαιδρὰς τῆς μνήμης ἐξορίζει.
Εἰκόνα ἄλλην ζοφερὰν ἐξαίφνης ἀντικρύζει·
Ἐμπρός του σύννουν, αὐστηρὸν καθὼς ἡ εἱμαρμένη,
Ὠχρόν τι φάσμα ἵσταται καὶ ἄφωνον προσμένει·
Εἰς αὐτοκτόνου μάχαιραν στηρίζεται ἠρέμα
Κ' ἐν σιωπῇ τὸν θεωρεῖ μὲ φωσφορίζον βλέμμα....
Εἰς τὴν ἀγρίαν θέαν του στόνον βαθὺν ἀφίνει·
« Καλά! » τῷ λέγει, καὶ ψυχρῶς τὴν κεφαλήν του κλίνει
Καὶ σκέπτεται.... Τί σκέπτεται βοῶσα τρικυμία,
Κ' ἡ γῆ ὁπόταν σείεται ἐκ βάθρων ἡ βαθεῖα;

. . . .

. . . .

Ἡ νὺξ προβαίνει· κατηφὴς ἐκεῖνος κλίνει γόνυ,
Καὶ πρὸς τὸν μέγαν οὐρανὸν τὸ βλέμμα προσηλόνει.
Ἀνοιγοκλεί' ἡ δέησις τὰ χείλη του ἀφώνως·
Προσεύχεται! μὲ τὸν Θεὸν λαλεῖ ὁ αὐτοκτόνος....

« Πάτερ μου, λέγει μέτωπον ταπεινωμένον κλίνων·
« Ἡ χείρ σου τιμωρεῖ ποτὲ τὸν δυστυχῆ ἐκεῖνον,
« Ὅστις βαδίζων μὲ βαρὺ φορτίον εἰς τὸν ὦμον,
« Δὲν ἔχει πλέον δύναμιν καὶ πίπτει εἰς τὸν δρόμον;
« Μάρτυς μου Σύ, ὢ Κύριε· θὰ ἔμενον ἀκόμα,
« Ἂν εἶχον καὶ οἱ ἄνθρωποι τὸ εὔσπλαγχνόν σου ὄμμα.
« Ἀλλ' εἶν' ἀμείλικτοι αὐτοί, καὶ θέλουν νὰ μὴ ζήσω....
« Ναί· τὸ φορτίον παραιτῶ, πλὴν πρὶν τὸ παραιτήσω,
« Ἐνῷ καταποντίζομαι, θὰ κράξω τὄνομά σου,
« Καὶ θὰ δεχθῇς τὸ τέκνον σου τὸ δυστυχὲς σιμά σου! »
Ἐπάνω ἀνεγείρεται καὶ τρὶς σταυροκοπεῖται,
Καὶ ἡ γαλήνη τοὐρανοῦ εἰς τὴν ψυχήν του κεῖται.
Κατὰ τὴν πόλιν στρέφεται ὁ ὀφθαλμός του ἤδη·
Ἐκεῖ εἶν' οἱ οἰκεῖοί του, οὓς πλέον δὲν θὰ ἴδῃ!
Χαιρετισμὸν πανύστατον πρὸς ὅλους ἀποστέλλει,
Κ' ἐνῷ τὸ ὅπλον του ὑψοῖ καὶ ν' ἀποθάνῃ μέλλει,
Νομίζει ὅτι τὴν φωνὴν ἀκούει τῆς μητρός του·
Στρέφει, τὴν βλέπει κλαίουσαν, λυσίκομον ἐμπρός του....
Καὶ ἄλλας βλέπει ἀλγεινὰς εἰκόνας ἡ ψυχή του·
Ἐνώπιόν του κάτωχροι περοῦν οἱ ἀδελφοί του·
Τῶν ἀδελφῶν του ἔρχεται ἡ προσφιλὴς χορεία,
Ἱκετικῶς τῷ νεύουσι κ' ἐκλείπουν.... ἀλλὰ μία,
Ἡ νεωτέρα, ἣν θερμῶς ἠγάπα, πλησιάζει·
« Εἶμαι ἡ Ὀλυμπία σου, τῷ λέγει, καὶ στενάζει....
Κ' ἐνῷ εἰς τὰς ἀγκάλας του νὰ τὴν κρατήσῃ θέλει,
Ἡ νέα κόρη χάνεται καὶ φεύγει ὡς νεφέλη!

Τί τότε δὲν ὑπέφερε!... Νὰ ζήσῃ; ν' ἀποθάνῃ;
 Τὸ ὅπλον ῥίπτει κατὰ γῆς καὶ πάλιν τὸ λαμβάνει....
Ὦ, ἐὰν τότε ἔσφαλεν, ἂν ἡ αὐτοκτονία
 Ἦναι βαρὺ ἁμάρτημα, ἀρκεῖ ἡ τιμωρία,
Ἣν ἔλαβεν εἰς τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀμφιβάλλων·
 Ἀβύσσου ἡ καρδία του ἐντός της εἶχε σάλον....
Διότι, φεῦ, τῆς ἀληθοῦς ἀνδρείας ἐστερεῖτο·
 Νὰ τελευτήσῃ ἤξευρε, νὰ ζήσῃ ἐφοβεῖτο.
—Τὴν ἐπηρμένην κεφαλὴν αὐτὸς χαμαὶ νὰ κλίνῃ!
 Τὸ ὅπλον του ἀνέλαβεν κ' ἡ νίκη τὸν ἀφίνει....

Δ'

Ἐνῷ ἐρρόδιζ' ἡ αὐγὴ εἰς τοὐρανοῦ τὸν θόλον,
 Εἰς τὴν σεπτήν της σιωπὴν ἠκούσθη πυροβόλον,
Τοῦ Περικλέους πένθιμος καὶ τελευταῖος κρότος!
 Πρὸς τὴν ἐκπυρσοκρότησιν ποιμήν τις ἦλθε πρῶτος.
Νεκρὸν τὸν εὗρε κείμενον εἰς αἱματώδη κλίνην,
 Μὲ μυστικὸν μειδίαμα, μ' ἀνέκφραστον γαλήνην....
Ἡ αὖρα τὸν ἐθώπευε μετὰ φωνῆς ἡδείας,
 Κ' ἡνοῦτο μὲ τὸ αἷμά του ἡ δρόσος τῆς πρωΐας
Ὡς τοῦ Κυρίου ἔλεος, ὡς τοὐρανοῦ συγγνώμη.
 Ἐγγύς του τὸ ῥεβόλβερ του ἐκάπνιζεν ἀκόμη!—
. . . .
 . . . .

Κοιμᾶται ἤδη εἴς τινα ἀπόκεντρον γωνίαν,
Μακρὰν παντὸς ἄλλου νεκροῦ.... ἀλλ' ἱερεὺς Κυρίου
Δὲν ἔψαλε καὶ δι' αὐτὸν συγγνώμης ψαλμῳδίαν,
Οὐδὲ ἡγίασ' εὐλογῶν τὸ χῶμα τοῦ μνημείου....
Ἂν ἦτον ὁ καλὸς Χριστὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἀκόμα,
Δὲν θὰ ἠρνεῖτο νὰ σταθῇ εἰς τὸ ψυχρὸν μνημεῖον,
Καὶ δι' αὐτὸν νὰ δεηθῇ τὸ εὔσπλαγχνόν του στόμα!
Καὶ σεῖς, κακοὶ ἀκόλουθοι τῶν νόμων τῶν ἁγίων,
Φιλάργυροι δεήσεων καὶ σπάταλοι συγχρόνως,
Λυπεῖσθε μία ν' ἀκουσθῇ συγγνώμη σας ἢ στόνος;

. . . .

Εἶμαι κ' ἐγὼ χριστιανός.... καὶ πόσον, ἀγνοεῖτε!
Εἶναι ὁ ἅγιος Σταυρὸς ὁ ἔρως, ἡ ψυχή μου·
Ἐν μέσῳ τῆς καρδίας μου τὸ ὄνομά του κεῖται,
Πλὴν δι' αὐτὸ τοὺς πίπτοντας θρηνοῦν οἱ ὀφθαλμοί μου,
Καὶ δὲν ἐκλέγω.... ἄξιοι εἶν' ὅλοι εὐσπλαγχνίας!
Ἢ ἂν ἐκλέξω μεταξὺ δυστυχιῶν μυρίων,
Θὰ δεηθῶ πλειότερον ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας....
Ὅστις ἡμάρτησε πολύ, εἶν' ἄξιος δακρύων!

. . . .

Οὐδ' εἰς τὴν ἐπωμίδα του τιμὴ δὲν ἀπεδόθη·
Ἐντὸς τοῦ τάφου ὁ νεκρὸς ὀδύνης εἶχεν ὕφος·
Συστρατιώτας ἤθελε, τὸν λόχον του ἐπόθει....
Ἂν ἔπταισεν εἰς τὸν σταυρόν, τί ἔπταισ' εἰς τὸ ξίφος;...

1869

ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ

ΝΕΑΣ ΚΟΡΗΣ

Κόρη μ' ολόχρυσα μαλλιὰ στὸν τράχηλο χυμένα,
Χλωμὴ σὰ φύλλο κίτρινο τὴ νύχτ' αὐτὴ πεθαίνει·
Τὰ μάτια της ἐδῶ κ' ἐκεῖ κυττάζουν δειλιασμένα,
Θαρρεῖς, μαζῆ μὲ τὴν πνοὴ καὶ ἡ ψυχή της βγαίνει.
Γυρίζει πρὸς τὴ μάνα της σὰ ῥόδο μαραμένο,
Καὶ λέγει μὲ παράπονο· «Μανοῦλά μου, πεθαίνω!»
Στὸ δρόμο κάτω τύμπανα τῆς ἀποκρηᾶς χτυποῦνε,
Καὶ οἱ διαβάταις ἂν κανεὶς πεθαίνῃ δὲ ῥωτοῦνε....

Ἄχ! ἀπ' τὸ δύστυχο κορμί, Ψυχή, ὁπόταν βγαίνῃς,
Ὅταν ἀπὸ τὰ σπλάγχνα μας σὲ ξερριζόνῃ ὁ χάρος,
Καὶ ὡς τὰ χείλη ἔρχεσαι καὶ πάλι καταιβαίνῃς,
Τὴν ὥρα κείνη μολυβιοῦ καὶ πέτρας ἔχεις βάρος!
Τρομάζεις τὸ ἀγνώριστο καὶ σκοτεινὸ ταξείδι....
Ὅταν κανένας τὴν ψυχὴ στὸ χάρο παραδίδῃ,
Τύμπανα τότε ἀποκρηᾶς δὲν πρέπει νὰ χτυποῦνε,
Καὶ οἱ διαβάταις ἀπ' ἐκεῖ περνῶντας νὰ γελοῦνε.

Ἡ κόρη στὸ προσκέφαλο τὴν κεφαλὴ ἀφίνει·
Τὰ δυώ της χέρια τ' ἀκουμβᾷ στ' ἀδύνατά της στήθια,
Καὶ σὰν πουλάκι ξεψυχᾷ καὶ σὰν πουλάκι σβύνει·
Νοιόνει τὸ χάρο καὶ ζητοῦν τὰ μάτια της βοήθεια.
Στὴν ἀγκαλιὰ ἡ μάνα της τὴν παίρνει τρομασμένη,
Μὰ καὶ σὲ μάνας ἀγκαλιὰ ὁ θάνατος πηγαίνει!
Κάτω στὸ δρόμο τύμπανα τῆς ἀποκρηᾶς χτυποῦνε,
Καὶ οἱ διαβάταις ἀπ' ἐκεῖ ἀμέριμνοι περνοῦνε.

Ἡ νηὰ σηκώθη ἔξαφνα χλωμὴ σὰν τὸ φεγγάρι·
«Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποῦ μὲ κυττᾷ, φωνάζει τρομασμένα,
Ὁ ἄγριος πολεμιστής, τὸ ξένο παλληκάρι,
Πῶχει τὴν ἀστραπὴ σπαθί, τὰ φρύδια μαζωμένα;...
Γιὰ δές, μοῦ δείχνει τοὐρανοῦ ἀκίνητος τὴ χάρι·
Διῶξέ τον, μάνα, διῶξέ τον, γιατὶ θενὰ μὲ πάρῃ.»
Καὶ κάτω πάλι τύμπανα τῆς ἀποκρηᾶς χτυποῦνε,
Καὶ οἱ διαβάταις ἀπ' ἐκεῖ περνῶντας τραγουδοῦνε.

Ἀπ' τὸ παράθυρο φωτιᾶς ἀναλαμπὴ κυττάζει,
Τὰ τύμπαν' ἀφηγκράζεται κι' ἀκολουθᾷ μὲ πόνο·
«Γιατί τοῦ κόσμου ἡ χαρὰ τὸ στῆθός μου σπαράζει;
Οἱ ἄλλοι ὅλοι χαίρονται κ' ἐγὼ πεθαίνω μόνο....

Μέσ' στὰ δεκάξη χρόνια μου τὰ μάτια πῶς νὰ κλείσω;
 Βοήθησέ με, μάνα μου, βοήθησε νὰ ζήσω! »
Καὶ σιωπᾷ· τὰ τύμπανα τῆς ἀποκρηᾶς χτυποῦνε,
 Καὶ οἱ διαβάταις ἀπ' ἐκεῖ περνῶντας τραγουδοῦνε.

« Μάνα σὰν ἔλθ' ὁ φίλος μου, ἂν μὲ πονῇ ἡ ψυχή του,
 Πὲς μὲ λουλούδια τοῦ βουνοῦ νεκρὴ νὰ μὲ στολίσῃ,
Γιατὶ τ' ἀγάπαγα πολὺ σὰν τἄκοφτα μαζῆ του....
 Κι' ἀνίσως ἡ ἀγάπη του ὀγλίγωρα δὲ σβύσῃ,
Ἂς ἔρχεται καμμιὰ φορὰ στὸ κρύο μου λιθάρι·
 Αὐτὴ μονάχα τοῦ ζητῶ τὴν τελευταία χάρι. »
Λέγει, καὶ κάτω τύμπανα τῆς ἀποκρηᾶς χτυποῦνε,
 Καὶ οἱ διαβάταις ἂν κανεὶς πεθαίνῃ δὲ ρωτοῦνε.

Ἔξαφνα τἄγριο χτυπᾷ καὶ μαῦρο μεσονύχτι·
 Γογγύζει στὸ παράθυρο ἀγιέρας λυπημένος,
Βῆμα βουβὸ ἀκούστηκε καὶ μόν' ἡ θύρ' ἀνοίχτη·
 Ἦλθανε τὰ μεσάνυκτα καὶ φάνηκε ὁ Ξένος!
Γλυκὺς ἀκούσθη στεναγμὸς κ' ἐσμίχθη στὸν ἀγιέρα,
 Κ' ἡ μάνα μόνη ἔμεινε χωρὶς τὴ θυγατέρα....
Τὰ τύμπανα τῆς ἀποκρηᾶς δὲν παύουν νὰ χτυποῦνε·
 —Ἔτσ' εἶν' ὁ κόσμος· κλαῖν ἐδῶ καὶ παρεκεῖ γελοῦνε!

1872

ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ

ΜΙΚΡΟΥ ΕΞΑΔΕΛΦΟΥ ΜΟΥ

Ἄσπρο σὰ χιόνι, κρίνο δροσάτο,
Ἥλιο γεμάτο,
Σὲ περιβόλι
Μαζῆ μ' ἕν' ἄλλο ἐμυροβόλει.

Εἶχαν τὰ χείλη τὰ μυρισμένα
Πάντα σμιγμένα·
Μὰ ἕνα βράδυ
Χάθη τὸ ἕνα μέσ' στὸ σκοτάδι.

Κ' ἔμεινε τἄλλο — ἄχ τὸ καϋμμένο,
Ὠρφανεμμένο·
Μὰ σὲ λιγάκι,
Ἔγυρε κάτω τὸ λουλουδάκι!

Τὸν κάλυκά του τὸ χιονισμένο,
Μισανοιγμένο
Τὸν εἶχε ἀκόμα....
Θ' ἀνθήση τώρα στὸ μαῦρο χῶμα;

Τὸ περιβόλι ἦταν ἐκεῖνο
Ποὖχε τὸ κρίνο,
Τοῦ Χάρου κτῆμα·
Κάθε λουλοῦδι τὤκανε μνῆμα!

1870

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΙΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΝ

Α'

Ὁ νοῦς μου ὡς εἰς ὄνειρον φρικῶδες στροβυλίζει,
Καὶ τῆς ἰδίας μου φωνῆς ὁ ἦχος μὲ φοβίζει.
Τὰς φρένας μὴ ἀπώλεσα; μὴ εἰς μανίαν ῥέπω;
Ὡς ὑποκάτω κύματος θολὰ τὰ πάντα βλέπω....
Ὠχραὶ σκιαὶ παρίστανται κ' ἐκλείπουσιν ἐμπρός μου,
Κ' ἡ ὄψις εἶναι ἅπασα ἓν φέρετρον τοῦ κόσμου!

Ὤ, ἄφετε νὰ μακρυνθῶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ χῶμα·
Μακράν, εἰς ὄρη, εἰς κρημνοὺς νὰ κουρασθῇ τὸ σῶμα.
Ἴσως μὲ τάχος ἔκτακτον καὶ κόπωσιν μεγάλην
Συνέλθω, κ' ἴδω ἥμερον τῆς γῆς τὴν ὄψιν πάλιν.
Ἐδῶ φονεύομαι· ἐδῶ ἐκ πυρετοῦ κινοῦμαι,
Ἐδῶ μοῦ σβύνετ' ἡ πνοή....Ὤ φίλοι μου, φοβοῦμαι!

Β'

Φεῦ· εἶμαι δένδρον συντριβὲν ἀπὸ βορρᾶ μανίαν,
  Ὑπεσκαμμένον, ἕτοιμον εἰς πτῶσιν αἰωνίαν,
Κ' ἵσταμαι μόλις ἄφυλλον.... Χθὲς ἔπεσεν ἀκόμα
  Τὸ μόνον, μόνον ἄνθος μου, ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸ χῶμα.
Καὶ ποῖον ἄνθος, οὐρανέ! καὶ ποῖον ἄνθος.... Οἴμοι,
  Πάλιν μοῦ δάκνει τὴν ψυχὴν ἡ δολοφόνος μνήμη!

'Εκεῖ, ἐκεῖ, ὅπου μικρὸν τὸ χῶμα ἐξογκοῦται,
  Κ' ἐπάνω του λευκὸς σταυρὸς ὡς κύκνος ἀνυψοῦται,
Κάτω, βαθέως εἰς τὴν γῆν, εἰς σιωπὴν καὶ σκότη,
  Κοιμᾶται ὁ Αἰμίλιος, τὸ τέκνον μου ὑπνώττει....
Εἶναι τὸ λίκνον του ἐκεῖ, ἀκίνητον καὶ κρύον,
  Ἄνευ θωπείας μητρικῆς, πλὴν ὄχι καὶ δακρύων!

— Σίγα, καρδία ἔρημος, ψυχὴ ὠρφανευμένη·
  Δὲν ὁμιλοῦν δι' ἑαυτοὺς οἱ ἀληθῶς θλιμμένοι.
'Απὸ τὸ λίκνον τοῦ πτηνοῦ, τοῦ κρίνου τὸ μνημεῖον,
  Εἰς κύκνου στρέψε φέρετρον, εἰς δάφνης τάφον κρύον.
Ἡ ἀγωνία τῆς στοργῆς ἐπὶ στιγμὴν ἂς παύσῃ·
  Μόν' ἡ φιλία εἰς αὐτὸ τὸ ἔδαφος ἂς κλαύσῃ.

Γ′

Τίς ἤνοιξε τὸν ζοφερὸν ἐκεῖνον τάφον; τίνα,
Τίνα καὶ πάλιν θὰ δεχθῇ τοῦ Παρνασσοῦ ἀκτῖνα;
Πῶς μειδιῶσιν χαίνοντα τὰ κρύα του ἐδάφη!
Ἔχουν τὴν εὐθυμίαν των ἀκόμη καὶ οἱ τάφοι....
Μάτην τὸ βλέμμα ἔνδακρυ τοῦ μνήματος μακρύνω·
Ἐκεῖνο βλέπω πάντοτε, ἀείποτε ἐκεῖνο!

Παντοῦ λαμπάδες νεκρικαὶ καὶ ἱερέων στίχοι·
Οἱ ἀκουόμενοι ψαλμοὶ θανάτου εἶναι ἦχοι;
Τίνα κηδεύομεν ἐδῶ καὶ θάπτομεν, ὦ φίλοι;
Μὴ ἀπαντᾶτε· πρὸς Θεοῦ, σφραγίσατε τὰ χείλη....
Ὦ, πόσοι ἐπιθάνατοι τὴν μοῖράν των γνωρίζουν,
Πλὴν ἄλλοι εἶν' ἀπάνθρωπον νὰ τοὺς τὴν ἐνθυμίζουν!

Ἂς ὑψωθῇ μία φωνὴ ἐνταῦθα νὰ λαλήσῃ·
Ἓν ψεῦδος εἰς τὰ ὦτά μου οἰκτίρμον ἂς ἠχήσῃ!
Πόσον τὸ ψεῦδος προτιμῶ φρικώδους ἀληθείας....
Πολλάκις ἄνω μνήματος ἁπλοῦται ὡς μανδύας,
Πρασίνη χλόη, κ' ἐπ' αὐτῆς τῆς κεκρυμμένης κοίτης
Ἀποκοιμᾶται ἤρεμος ὁ ἀγνοῶν ὁδίτης....

Ὦ! ναί· ἡ καίουσα λαμπάς, τὸ φέρετρον, τὸ μνῆμα,
Τῶν ἱερέων οἱ ψαλμοί, τὸ τῆς πληθύος κῦμα,
Τὰ πάντα εἶναι ὄνειρον καὶ ὅλα, ὅλα ψεύδη,
Κ' ἰδίως ψεῦδος πῶς ἐκεῖ ὁ φίλος μου καθεύδει!
Πῶς! εἰς τὸ φέρετρον αὐτὸ ἐγκλείεται Ἐκεῖνος;
Ἀνθεῖ εἰς γάστραν μνήματος ἀθανασίας κρίνος;...

Ἀνοίξατε τὸ φέρετρον αὐτό, ἀνοίξατέ το·
Ἀπὸ τοῦ κρύου μνήματος τὰ σκότη σώσατέ το.
Ὁποία χλεύη! Ὁ υἱὸς τῶν ἄστρων, τοῦ ἡλίου,
Ἐντὸς στενοῦ νὰ κλείεται καὶ ζοφεροῦ φορείου!
—Ἀκτ , σὲ θάπτουσιν· ἀκτὶς τοῦ φίλου, ἀκροάσου,
Σώσου, ἀκτίς, διάφυγε τὸ μέλαν κάλυμμά σου!

Πῶς! προτιμᾷς τὴν κρύαν γῆν τοῦ κυανοῦ αἰθέρος;
Τὴν πνιγμονὴν τοῦ μνήματος τοῦ πνέοντος ἀέρος;
Δὲν θέλεις πλέον νὰ ἴδῃς τὸ ὄρος τῆς Πεντέλης;
Τὸ λυκαυγές, τὰς Νύκτας σου τὰς Ἀττικὰς δὲν θέλεις;
Θέλεις ν' ἀφήσῃς ὀρφανὴν τὴν προσφιλῆ σου λύραν,
Καὶ πλέον δὲν θὰ μειδιᾷς εἰς ὀρφανόν, εἰς χήραν;....

Ἔλθετε, τέκνα ἄπορα, δὶς ὀρφανά, πλησίον·
  Κυκλώσατε τοῦ ποιητοῦ τὸ φέρετρον τὸ κρύον.
Γονυπετήσατε, καὶ μὴ ἐπάνω ἐγερθῆτε,
  Ἂν δὲν τὸν ἀνεγείρετε καὶ ζῶντα τὸν ἴδῆτε!
Ἴσως τὸν ὕπνον δυνηθῇ ν' ἀφήσῃ τοῦ θανάτου,
  Ὅταν θρηνοῦντα δι' αὐτὸν ἴδῃ τὰ ὀρφανά του.

Ταλαίπωρα· ἐχάσατε καὶ πάλιν τὴν μητέρα·
  Μήτηρ σας ἦτον ἡ θερμὴ καρδία του δευτέρα.
Χρυσὸν μὴ ἔχων ἥρπαζε σπασμωδικῶς τὴν λύραν,
  Καὶ τῶν πλουσίων ἔκρουε τὴν κεκλεισμένην θύραν.
Ἐζήτει ἄρτον διὰ σᾶς ἡ Μοῦσα ἡ ἁγία·
  Ὢ ἐπαιτία εὐγενής, ὢ ὑψηλὴ θυσία!

Φεῦ, μάτην, τέκνα δυστυχῆ, τὸν κράζετε μὲ πόνον!
  Δὲν εἶν' ἐδῶ ἓν γέννημα τῆς Κρήτης, ἓν καὶ μόνον;
Ἴσως ἐκείνου ἡ φωνὴ τοῦ μνήματος τὸν σώσῃ,
  Καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη του ζωὴν τῷ ἀποδώσῃ....
Ἴσως διὰ τὴν Κρήτην του ἄν τι τῷ ψιθυρίσῃ,
  Τοῦ Λέοντος ὁ ἀοιδὸς καὶ πάλιν ἐξυπνήσει!

Παραλαλῶ· τί δύναται νὰ ἐμψυχώσῃ πτῶμα,
'Ενῷ καὶ δάκρυον μητρὸς δὲν ἠμπορεῖ ἀκόμα;
Κατεκυλίσθη πρὸ αὐτοῦ ἡ μήτηρ του· εἰς μάτην
Τὰς παρειὰς διέσχιζε, κ' εἰς ἄλγους φρεναπάτην
Τὸν ἔκραζε κατ' ὄνομα καὶ ἔτρεμεν ὡς φύλλον·
Φεῦ, ἡ πτωχὴ δὲν ἤγειρε τὸ τέκνον της τὸ φίλον!

Δ'

'Επάρατος ὁ ἀετός, ὁ ποιητής, ὁ λέων,
Ἡ δρῦς ἡ ὑπερήφανος, τὸ ὕψος τῶν ὀρέων·
'Επάρατον ὅ,τι λαμπρὸν καὶ μέγα ἐγεννήθη,
Πᾶν ὅ,τι ἔχει πτέρυγας ἢ φλόγα εἰς τὰ στήθη!
Ἔχει κλωβὸν ὁ ἀετός, δεσμὰ ὁ λέων ἔχει,
Καὶ κάτωχρος ὁ ποιητὴς εἰς τάφου λίθον τρέχει....

Εἶναι ἡ λύρα μητρυιὰ καὶ τᾆσμα δολοφόνον·
Θέλγει τοὺς ἄλλους, θραύουσα τοὺς ἐμπνευσμένους μόνον.
Τέκνον σταυροῦ ὁ ποιητής, ζοφώδης ὁδοιπόρος,
'Ασθμαίνων εἰς τοῦ Γολγοθᾶ ἀνέρχεται τὸ ὄρος,
Καὶ θέτων εἰς τὰ ὕψη του καθῃμαγμένον πόδα,
Μᾶς ῥίπτει κάτω ἐρυθρὰ ἀθανασίας ῥόδα.

Φεῦ, ἀπὸ τῆς καρδίας του εἶν' ἐρυθρὰ τὸ αἷμα,
Καὶ μάρτυρος αἱ ἄκανθαι αὐτῶν προδίδουν στέμμα....
Μὴ τὸ φθονῆτε· τί λοιπὸν τὸ στέμμα τοῦτο ἔχει;
Ὅστις διάδημα φορεῖ, εἰς πόνον ὑπερέχει.
Τὸν κεραυνὸν ἑλκύουσιν αἱ κορυφαὶ συνήθως·
Φεύγει τὴν φλόγα τοὐρανοῦ τὸ κύπτον κάτω πλῆθος.—

Ε′

Ὄχι· δὲν ἤθελε σβεσθῇ τοῦ Βάρδου μου τὸ βλέμμα,
Ἂν χεῖρα εἰς τῶν ἀκανθῶν δὲν ἔτεινε τὸ στέμμα·
Πλὴν τὸ ἠγάπησε πολὺ ἡ ἔνθερμος ψυχή του,
Κ' ὑψοῦτο ὑπερήφανος ἡ νέα κεφαλή του....
Κ' ἐνῷ τὴν χεῖρα ἔτεινεν εἰς τῶν Μουσῶν τὰ ἄνθη,
Κατέπεσεν ὁ κεραυνὸς κ' ἡ δάφνη ἐμαράνθη!

Καὶ ἤδη, ἄφωνος, νεκρός, ὁ ψάλτης τῶν Κυμάτων,
Ὁ ἀοιδὸς περιπαθῶν Εἰκόνων καὶ Δραμάτων!
Φεῦ· ἦσαν αἱ Εἰκόνες του τὰ πρῶτα ὄνειρά του,
Κ' ἐμπνέετο τὰ Κύματα ἀπὸ τὰ κύματά του....
Ὁποῖον μέλλον ἔχασεν ἡ λύρα του, ὁποῖον,
Καὶ ποῖον δρόμον ἔκλεισε τὸ φθονερὸν μνημεῖον!

Εἶν' ὀλεθρία δι' ἡμᾶς καὶ βάσκανος ἡ Δύσις,
  Ὁ ζοφερός της οὐρανός, ἡ παγερά της φύσις.
Πῶς τὸν ἐπέμψαμεν καὶ πῶς αὐτὴ τὸν ἐπιστρέφει!
  Ἐπάγωσ' ἡ χρυσῆ ἀκτὶς εἰς χιονώδη νέφη.
Ἡμεῖς τὴν ἐφιλεύσαμεν ἓν ῥόδον ἀπριλίου,
  Κ' ἐκείνη μᾶς ἀπέδωκεν ἓν φέρετρον μνημείου!

Ἀνοίξατε τὸ φέρετρον τοῦ φίλου μας ἠρέμα,
  Καὶ στέψατέ τον κἂν νεκρὸν μὲ ῥοδοδάφνης στέμμα.
Τὸν Τάσσον μὴ δὲν ἔστεψαν θανόντα εἰς τὸν τάφον;
  Ἡ δάφνη εἶναι ἱερὰ ἐπὶ νεκρῶν κροτάφων....
Μάτην ὁ χρόνος ἐφορμᾷ· ἐκείνη δὲν ἐνδίδει,
  Καὶ διαμένει ἄφθιτον τὸ μνῆμα ὅ,τι δίδει!

1874

ΝΕΚΡΟΥ ΠΑΡΑΠΟΝΟΝ

Α'

Στὸ κοιμητῆρι τ' ἄγρια μεσάνυχτα κτυποῦσαν,
Κ' εἰς μνῆμ' ἀπάνω χλοερὸ
Χιονάτο, κάτασπρο σταυρὸ
Τὰ χείλη μου φιλοῦσαν·

Ὁπόταν γνώριμη φωνή, γλυκειά, ἐκεῖ κοντά μου
Ἀκούσθη μέσ' στὴ σιγαλιά,
Μούσης περίλυπη λαλιὰ
Νὰ κράζῃ τὄνομά μου.

—Ποιὸς εἶσαι, εἶπα, κ' ἔσφιξα μὲ ταραχὴ μεγάλη
Τὸ λατρευμένο μου σταυρὸ στοῦ τρόμου μου τὴ ζάλη.
Ἄχ! τὴ γλυκειὰ αὐτὴ φωνὴ τὴν ἔχω ἀκουσμένα·
Νεκρὸς ἂν ἦσαι, μίλησε· τί θέλεις ἀπ' ἐμένα;
Θέλεις λιβάνι καὶ κερί; Σοῦ φέρνω καμμιὰ μέρα·
Μονάχα δάκρυα μὴ ζητᾷς· χυθῆκαν ἐδῶ πέρα.—

—Μοῦ φέρνουνε τ' ἀδέλφιά μου, εἶπ' ἡ φωνή, λιβάνι,
Καὶ τῆς φτωχῆς μανούλας μου τὸ δάκρυο μὲ φθάνει.
Σὰν τὰ λυπᾶσαι, δάκρυα μὴ χύσῃς καὶ γιὰ μένα....
Τὰ κυπαρίσσια πέρασε αὐτὰ τὰ πυκνωμένα,
Κ' ἔλα κοντά μου νὰ μὲ ἰδῇς, ποιὸς εἶμαι νὰ γνωρίσῃς,
Μὰ κύττα μὴ στὴ κεφαλὴ ἀπάνω μὲ πατήσῃς.—

Καρδιοκτυπῶντας πέρασα τὰ μαῦρα κυπαρίσσια,
Κ' ἐπήγαινα πρὸς τὴ φωνὴ τοῦ πεθαμμένου ἴσια.
Τοῦ Ζαλοκώστα διάβηκα τὸ μαρμαρένιο μνῆμα,
Κ' εἰς τάφο κράτησα νωπὸ τὸ φοβισμένο βῆμα·
Κ' εἰς τὴ θαμπὴ ἀστροφεγγιά, ἀκίνητο, θλιμμένο,
Εἶδα τῆς Λύρας ἀδελφὸ καὶ φίλο πεθαμμένο!

Ἄχ! ἦταν ὁ τραγουδιστὴς ἐκεῖνος, ποῦ σὰν ζοῦσε,
Τῆς Ἀττικῆς ταὶς ἔμμορφαις Νυχτιαὶς ἐτραγουδοῦσε·
Ποῦ ἔψαλλε τὰ Κύματα, κ' εἰς δάφναις καὶ μυρσίναις
Εἰκόναις ἐζωγράφιζε μὲ σύννεφα κι' ἀκτίναις!
Ἐκεῖνος, ποῦ ἐβάλαμε προχθὲς στὸ μαῦρο χῶμα,
Κι' ἀκόμα δὲν ἀφήκαμε νὰ κοιμηθῇ, ἀκόμα....

Σὰν κυπαρίσσι ἀσάλευτο ὑψόνουνταν θανάτου,
  Καὶ τὰ μαλλιά του μαύριζαν εἰς τ' ἄσπρα σάβανά του.
Ἄ, πῶς τονὲ παρήλλαξε τὸ ἔρημο τὸ χῶμα!
  Ποιὸς λέγει, ποιός, πῶς ἄγγελος γεννιέτ' ἀπὸ τὸ πτῶμα;
Μὲ ψεύτικαις παρηγοριαὶς ὅσοι μποροῦν ἂς ζοῦνε·
  Δὲν ἔχουν τάφου μυρωδιὰ ἐκεῖνοι ποῦ πετοῦνε!

Β'

Μὲ νυχτοβάτου ὁ νεκρὸς ματιὰ μ' ἐθεωροῦσε,
  Καὶ στὸ σκοτάδι τ' ἄγριο δειλὰ χαμογελοῦσε
Χαμόγελο παράξενο, πικρό, σὰ φοβισμένο....
  Ἔτσι σὲ μνῆμα σκοτεινό, σὲ λάκκο μαυρισμένο,
Φωσφόρου τρέμει λίγο φῶς καὶ τὸ σκοτάδι σχίζει.
  Ἄχ, σὰ χαμογελᾷ νεκρός, καὶ μάρμαρο ῥαγίζει!
Κατάχλωμος τὸν ἔβλεπα καὶ ἔτρεμα σὰν φύλλο·
  Ἀλλοίμονο! φοβόμουνα τὸν γκαρδιακό μου φίλο....
Μὰ ἡ ἀγάπη ἔδιωξε τοῦ φόβου μου τὴ ζάλη,
  Καὶ στοῦ νεκροῦ μου ῥίχθηκα μὲ πόνο τὴν ἀγκάλη.
Τοῦ πεθαμμένου τὸ κορμὶ καὶ τὴ ψυχὴ παγόνει·
  Τί κρύος ὅπου ἤτανε! Εἶναι φωτιὰ τὸ χιόνι
Μπρὸς στὴ κρυάδα τοῦ νεκροῦ, στὰ στήθια του τὰ κρύα.
  Ὅλα· στοργὴ ἀδελφική, ἀγάπη καὶ φιλία,
Ὅλα ἡ μαύρη ἀγκαλιὰ τοῦ χάρου τὰ νεκρόνει·
  Τῆς μάνας μόνο τὴν καρδιὰ ὁ χάρος δὲν παγόνει!

Γ'

—Ἄφσε με, ἄφσε με, νεκρέ! τοῦ εἶπα, καὶ θλιμμένος
Ἐκεῖνος ἐτραβήχθηκε σὰν παραπονεμένος....
Μ' ἐκύτταξε καὶ μὲ φωνὴ μοῦ εἶπε πικραμένη·
—Βλέπεις, τί κρύοι εἴμεθα ἐμεῖς οἱ πεθαμμένοι;
—Χθές, εἶπα, ποῦ ἀγκάλιασα στὸ μνῆμα τὸ παιδί μου,
Ἐγνώρισα τὸ κρύο σας καὶ τὤχω στὴ ψυχή μου!
—Ὄχι, μοῦ εἶπε μὲ βαθὺ ἀπελπισίας πόνο·
Αὐτὸ τὸ κρύο ξέρομε οἱ πεθαμμένοι μόνο.
Ἄχ, ἡ ζωή!... Ὅταν κανεὶς τὰ μάτια του σφαλήσῃ,
Ὅταν τὴ χάσῃ μοναχά, τί εἶναι θὰ γνωρίσῃ!
Γέρος, τυφλός, ἀνήμπορος, στὸ δρόμο πεταγμένος,
Ἀκόμα εἶναι εὐτυχής·—δὲν εἶναι πεθαμμένος....
Ἄχ, ἡ ζωή!... Δός μου ζωῆς μονάχα ἕνα χρόνο,
Ἕναν ἀπρίλη, μιὰν αὐγὴ νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιο μόνο!—
Κ' ἐσώπασε· στὰ σάβανα ἐζέστανε τὰ χέρια,
Κ' ἐκύτταζε ἀχόρταγα κ' ἡδονικὰ τ' ἀστέρια.
—Δὲ φθάνει, ἀκολούθησε στενάζοντας, δὲ φθάνει,
Πῶς ὁ νεκρὸς τὴν ἐμμορφιὰ τοῦ κόσμου τηνὲ χάνει,
Μ' ἀκόμη καὶ στὴν κλίνη του τὴν τελευταία πᾶνε,
Καὶ τὸ στεφάνι ποῦ φορεῖ τὸ νεκρικὸ μαδᾶνε.

. . . .
. . . .

Δ'

Ἄχ! ἀπ' τὴ μαύρη τὴ στιγμὴ ποῦ μ' ἔρριξαν στὸ χῶμα,
 Ἀκόμα δὲν ἐσφάλησα τὰ μάτια μου, ἀκόμα!
Φίλοι κ' ἐχθροὶ τοῦ τάφου μου ταράζουν τὴ γαλήνη,
 Αὐτοὶ μὲ τὸ φαρμάκι τους, μὲ κλάμματα ἐκεῖνοι....
Πές τους νὰ μὴ σκαλίζουνε ἑνὸς νεκροῦ τὴ σκόνη,
 Καὶ σώνουν τὰ παινέματα καὶ τὸ φαρμάκι σώνει!
Μὰ μὴ κανένας μ' ἀρνηθῇ πῶς πρῶτος μιὰν ἡμέρα,
 Ψωμὶ γιὰ τ' Ἄπορα παιδιὰ ζητοῦσα σὰ μητέρα.
Δὲ βλάφτει· ὅλα ὁ Θεὸς ἀπάνω ἐκεῖ τὰ ξέρει·
 Ἂς τρῶν ψωμάκι τὰ παιδιὰ κι' ἂς ἦν' ἀπ' ἄλλο χέρι.
Δὲν τὤξερα, δὲν τὤξερα, στὸν κόσμο σὰν ἐζοῦσα,
 Τὰ χείλη μου νὰ σφάλιζα, νὰ μὴν ἐτραγουδοῦσα!
Κεῖνος ποῦ ζῇ στὴ σιωπὴ μὲ σιωπὴ πεθαίνει,
 Μὰ τὸ τραγοῦδι ἀκούεται ἀκόμη καὶ σὰν σβένῃ.
Ἄχ! ἂν πουλάκι ἤμουνα τοῦ δάσους ἢ ἀηδόνι,
 Ἂν δάφνης ἢ κυπαρισσιοῦ κλαδὶ μὲ στεφανόνῃ,
Τί τοὺς πειράζει κ' ἔρχονται στὸ ὕστερό μου στρῶμα,
 Νὰ ἰδοῦν μὲ τί μ' ἐβάλανε στεφάνι μέσ' στὸ χῶμα;
Πέσ' τους, στεφάνια δάφνινα στοὺς τάφους δὲ ζητᾶνε·
 Στοῦ Παρνασσοῦ τὴν κορυφὴ ὅσοι τὰ θέλουν πᾶνε....
Κ' ἐκεῖνος ποῦ κορμὶ νεκρὸ στὸ μνῆμα ξεγυμνόνει,
 Ὅταν τὰ μάτια του κλεισθοῦν, ὁ τάφος δὲν τὸν λυόνει! —

Ε'

Αὐτὰ μοῦ εἶπε, κ' ἔγυρε στοῦ τάφου του τὴν ἄκρη
Τὴν λυπημένη κεφαλή,
Καὶ στὴ ματιά του τὴ θολὴ
'Εφάνηκ' ἕνα δάκρυ. —

Τ' ὀρνίθι ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἀκούσθη τὸ Γεφύρι,
Κ' ἦταν τοῦ Χάρου προσταγή,
Σὰ νἄλεγε· «Νεκροί! στὴ γῆ,
Νεκροί, στὸ κοιμητῆρι!...»

Καὶ τὰ καντήλια ἐσβύσθηκαν, ἐσβύσθηκε στὴ θύρα
Καὶ ὁ φανός, ποῦ μιὰ φορὰ
Τῆς 'Αγορᾶς· λυπητερὰ
Τραγούδησεν ἡ λύρα!

Μοῦ φάνη τότε σάβανο πῶς ἔγυρε στὸ χῶμα,
Καὶ στεναγμὸς ἀκούσθηκε, παράπονο καὶ θρῆνος,
Καὶ τοῦ νεκροῦ μου ἅρπαξε ἡ κρύα γῆ τὸ σῶμα,
Κ' ἐχάθηκε τὸ σάβανο κ' ἐχάθηκε κ' ἐκεῖνος.
Καὶ τὴν αὐγή, χλωμότερος ἀπ' τὸ χλωμὸ φεγγάρι,
Τοὺς στίχους τούτους ἔγραψα στὸ κρύο του λιθάρι!

1876

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΙΣ ΜΙΧΑΗΛ ΣΒΟΡΩΝΟΝ

Τί βλάπτει, ἂν δὲν εἴδομεν ποτὲ ὁ εἷς τὸν ἄλλον
Εἰς τὴν κοιλάδα τῶν κλαυθμῶν, ὦ ἄγνωστέ μου φίλε,
Καὶ ἂν δὲν συνηντήθημεν εἰς τῆς ζωῆς τὸν σάλον;
Ὤ, σὲ γνωρίζω· ἱερὸς μὲ εἶσαι, Μιχαῆλε!
Ἡ Κρήτ' εἰς τὴν καρδίαν μου ἐνθέρμως σὲ συσταίνει,
Κ' ἡ Μοῦσα μ' ἄνθη εὔοσμα τὸ φέρετρόν του ῥαίνει.

Ναί· ὅστις τὴν πατρίδα του γενναίως προασπίζει
Καὶ φέρει τὸ μειδίαμα εἰς ὀρφανὴν θρηνοῦσαν,
Ὅστις παιδίου ἀσθενοῦς τὰ βήματα στηρίζει,
Ποτὲ δὲν εἶναι ἄγνωστος ἐκεῖνος εἰς τὴν Μοῦσαν.
Πολὺ μακρὰν τῆς ἀρετῆς μοσχοβολοῦν τὰ μύρα,
Κ' ἠξεύρουν τόσοι δυστυχεῖς τὴν συμπαθῆ σου χεῖρα.

Θρήνησον, λύρα θλιβερά· σὺ δι' αὐτὸ ἐστάλης·
Τὰ παλαιά σου ᾄσματα καὶ πάλιν ἐνθυμήσου.
Δὲν σὲ καλῶ εἰς ἑορτὴν καὶ δύνασαι νὰ ψάλῃς....
Μ' ἀγάπην θὰ συνοδευθῇ καὶ θρῆνον ἡ φωνή σου.
Ὤ, δὲν θὰ κλαύσῃς ὄνομα εἰς μέγεθος βαρύνον,
Θὰ κλαύσῃς εὐγενῆ ψυχὴν κ' οἰκτίρμονα.... Ἐκεῖνον!

Εἰπέ· εἰς ποῖον δίδονται τοσαῦται εὐλογίαι;
Τίνα ζητεῖ ἀπηυδηκὼς ὁ πένης εἰς τὰ σκότη
Καὶ κλαίουσι τῆς Κρήτης μας οἱ ἀτυχεῖς Παρίαι;
Ἐκεῖνον κράζουν! πλὴν αὐτός, ἀλλοίμονον, ὑπνώττει.
Ὁ θάνατος τοῖς ἔκλεψε, τὴν χεῖρά του νεκρώσας,
Τὴν χεῖρα, ἥτις ἔρραινεν εὐεργεσίας τόσας!

Ὅταν οἱ ἄλλοι ἔκλαιον, αὐτὸς δὲν ἐμειδία·
Ἦτον ἀγάπη κ' ἔλεος ἡ ὕπαρξίς του ὅλη,
Κ' ἐπαρηγόρει, κ' ἔδιδεν ἡ χείρ του ἡ ἁγία....
Πολλάκις ἡ ὡραία του ψυχὴ ὠνειροπόλει
Τὴν Οἰκουμένην ἅπασαν ὀλβίαν εἰς τὸ μέλλον,
Καὶ προῃσθάνετο χαρὰν ἀνέκφραστον ἀγγέλων.

20*

Ὢ, πόσαι τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐμπρὸς σεπτῆς εἰκόνος,
  Πόσαι μητέρες κλίνουσι, πόσαι ψυχαὶ τὸν κράζουν·
Πόσαι νεάνιδες πτωχαὶ προσεύχονται συγχρόνως,
  Κ' εἰς τὴν γλυκεῖαν μνήμην του τὰ στήθη των στενάζουν.
Καὶ πόσα τέκνα τῶν Μουσῶν καὶ τέκνα δυστυχίας,
  'Εκ τῆς χειρός του ἔλαβον τὸ μάνα τῆς παιδείας!

Φεῦ! μήπως, ὅστις τοῦ Χριστοῦ ἀκολουθεῖ τὰ ἔπη,
  Κ' εἶν' ἡ καρδία του σελὶς ἁγνὴ Εὐαγγελίου,
Πρὶν ἀποθάνῃ δάκρυα πολλὰ νὰ χύσῃ πρέπῃ;...
  Ἂς λέγουν ὅ,τι θέλουσιν οἱ σοφισταὶ τοῦ βίου!
'Αδάκρυτον τὴν ἀρετὴν δὲν δύναμαι νὰ εὕρω·
  Στενάζει κάτω.... ἀλλαχοῦ τί πράττει, δὲν ἠξεύρω!

Πόσα, ὤ, πόσα δάκρυα δὲν ἔχυσε κ' ἐκεῖνος
  Εἰς τῆς νεκρᾶς συζύγου του τὸ προσφιλὲς μνημεῖον!
Ὡς λάμψις εἰς τὸν τάφον της ἐσβύνετο ἀκτῖνος,
  Καὶ ὡς σταυρὸς ἐρρίζονεν εἰς τὴν νεκρὰν πλησίον.
Αἰθρίαν ἡ καρδία του δὲν εἶχεν, ἐκτὸς μόνον
  Ὅταν θρηνοῦντος πλάσματος ἐπράϋνε τὸν πόνον.

Εἰρήν' εἰς τὸ μνημεῖόν του κ' Ἐδὲμ εἰς τὴν ψυχήν του!
  Πλὴν κατεστάθη ὁ τυφλὸς τυφλότερος ἀκόμα·
Δὲν ἔχει πλέον ὁδηγὸν τὴν εὔσπλαγχνον φωνήν του,
  Κ' εἰς τῆς ὁδοῦ ὁ ἀσθενὴς κυλίεται τὸ χῶμα....
Εἰρήν' εἰς ὕπνον ἱερὸν καὶ παραδείσου μύρα·
  Ἀφῆκεν εἰς τὰ τέκνα του τὴν εὐγενῆ του χεῖρα.

—Κλαύσατε ὅλοι τὸν σεπτὸν τῆς δυστυχίας φίλον.
  Ὁπόταν θνήσκουν Βασιλεῖς, οἱ λύκοι τῶν ποιμνίων,
Ταινίαν μαύρην θέτομεν οἱ βλάχες εἰς τὸν πῖλον....
  Ἀλλ' ὅμως ποῖον χείμαρρον ὀφείλομεν δακρύων,
Ὅταν ἐκπνέῃ εὔσπλαγχνος ποιμὴν καὶ μᾶς ἀφίνῃ;
  Ἀστήρ, ὅστις ἐφώτισε κ' εἰς τὴν σκοτίαν σβύνει;

Ὁ πόνος τὸν ἐφόνευσε τῆς Κρήτης του ἐκεῖνον·
  Αἴ, ὁ γενναῖος Κεφαλλὴν θ' ἀπώθει τὸ μνημεῖον,
Ἂν εἰς τὴν Κρήτην ἔθαλλεν ἐλευθερίας κρίνον
  Κ' ἠκούοντο τὰ θούρια εἰσέτι τῶν ἀνδρείων!
Ἦτον ζωή του ὁ ἀγὼν ὁ ἅγιος τῆς Κρήτης,
  Ἀλλὰ ἡ Κρήτη ἔπεσε κ' ἐξέπνευσε μαζῆ της.

Τοὺς ἀδελφούς του ἅπαντας ὁ Ἰωσὴφ ἐκάλει,
Ὁπόταν εἰς τὴν Αἴγυπτον παρέδιδε τὸ πνεῦμα,
Κ' εἰς τὸν Θεὸν τοὺς ὥρκιζε καὶ τοὺς ἐπαρακάλει
Νὰ μὴ τὸν λησμονήσωσιν εἰς τῶν ἐτῶν τὸ ῥεῦμα....
Ἀλλ' ὅταν ἴδουν φθάνουσαν τὴν πεπρωμένην ὥραν,
Νὰ τοῦ κομίσουν τὰ ὀστᾶ εἰς τὴν ἁγίαν χώραν.

Κ' ἐκεῖνον μὴ τὸν θάπτετε πολὺ βαθέως, φίλοι·
Μὴ συγκαλύψετε πολὺ τὸ ἀσθενές του σῶμα,
Ὅταν τῆς ἀναστάσεως τὸ ἔαρ ἀνατείλῃ,
Τὸ περιμένον λείψανον νὰ μὴ βαρύνῃ χῶμα....
Κἂν τὰ ὀστᾶ του ἂς ἰδοῦν τὸν δεύτερον Μεσσίαν,
Ὅταν εἰς τὴν ἁγίαν μας εἰσέρχεται Σοφίαν!

1869

ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΤΑΕΤΕΣ ΤΕΚΝΟΝ

ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ ΘΕΟΔ. ΟΡΦΑΝΙΔΟΥ

« Ἄχ! τὸ λουλοῦδι δὲν μπορεῖ
πολὺν καιρὸ νὰ ζήσῃ,
« Πεθαίνει τὸ τριαντάφυλλο
καὶ ζῇ τὸ κυπαρίσσι. »

Κ' ἐγὼ τὸ ἔμαθα, κ' ἐγώ·—τὸν χάσαμε τὸ Σπύρο!
Τὸ ἔχασες σὲ μιὰ στιγμὴ
Τὸ χαϊδεμμένο γιασεμί,
Τοῦ κήπου σου τὸ μύρο.

Ἄχ, τὸ κακὸ εἶν' φτερωτὸ κι' ὁ κόσμος τὸ μαθαίνει·
Καμπάνα χάρου σὰ χτυπᾷ,
Ὁ νοῦς σ' ἐκεῖνον π' ἀγαπᾷ
Σὰν ἀστραπὴ πηγαίνει.

Ἀμέριμνος κοιμώσουνα, μὰ ἕνα μαῦρο βράδυ
Ἀγέρι φύσησε ψυχρό,
Καὶ τὸ λουλοῦδι τὸ μικρὸ
Τὸ πῆρε τὸ σκοτάδι!

'Ανθοῦσε μέσ' στὸν κῆπό σου, μέσ' στὴ ψυχή σου ἀνθοῦσε,
Μὰ ἐσὺ δὲν ἦσουν κηπουρός!
Ἦταν ὁ Χάρος ὁ σκληρός,
Κ' ἐκεῖνος τ' ἀγαποῦσε....

Καὶ τ' ἀνατρέφατε μαζῆ, ὁ Χάρος κι' ὁ πατέρας·
'Εσὺ τὸ πότιζες, κι' αὐτὸς
Τὸ παραφύλαγε σκυφτὸς
Στὴν δύσι τῆς ἡμέρας.

Καὶ δὲν τὸ εἶδες τὸν ἐχθρό, τὸν κλέφτη δὲν τὸν εἶδες
Κρυμμένο μέσα στὰ κλαδιά....
Ἡ πατρική σου ἡ καρδιὰ
Σ' ἐκοίμιζε μ' ἐλπίδαις.

—Γελᾷ ὁ Χάρος τὰ μικρά.—Συχνὰ μ' ἀγγέλου ὄψι
Εἰς τοῦ παιδιοῦ σου τὴ φωλιὰ
Πήγαιν' ὁ πλάνος μὲ φιλιά,
Πρὶν τὸν ἀνθό του κόψῃ.

Καὶ τὤδειχνε τὸν οὐρανὸ καὶ τὰ χρυσᾶ ἀστεράκια·
Τοὖπε μιὰ νύχτα·—Πᾶμ' ἐκεῖ;
Πᾶμε ν' ἀκούσῃς μουσική,
Νὰ βρῇς κι' ἄλλα παιδάκια!—

Κι' ὅταν ἐπῆγες τὴν αὐγὴ χαρούμενος τὴν ἄλλη,
Τὤυρες στὴν κλίνη του νεκρό·
Ὅμως τὸ στόμα τὸ μικρὸ
Σοῦ χαμογέλα πάλι....

Πατέρα κράζουν τὸν Θεό!... Πατέρ' ἂς τονὲ κράζουν·
Τοῦ δίνουν τὄνομα αὐτό,
Γιατ' ἔχει χέρι δυνατό,
Γιατὶ τονὲ τρομάζουν.

Ἄχ! κεῖνοι πὤχουν πατρικὰ τὰ σπλάχνα δὲ χτυποῦνε
Ποτὲ τὴν πατρικὴ καρδιά,
Καὶ τὰ καϋμμένα τὰ παιδιὰ
Τ' ἀφίνουν νὰ χαροῦνε.—

Τώρα, στὸ κρύο μνῆμά του κοιμᾶται νεκρωμένο·
῞Ομως τὸ χῶμα τὸ βαρὺ
Νὰ συνηθίσῃ δὲν μπορεῖ,
Καὶ κρυόνει τὸ καϋμμένο....

᾿Αλλοίμονο! στὸν ὕπνο του ὁ πεθαμμένος νοιόνει;
Κοιμᾶται τόσῳ εὐτυχής....
Μή, φίλε μου, ἀνησυχῇς,
῾Ο Σπύρος σου δὲν κρυόνει.

1869

ΝΙΚΟΛΑΩ ΜΑΝΙΤΑΚΗ

ΕΠΙ ΤΩ ΘΑΝΑΤΩ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΑΥΤΟΥ

Α'

Τὸ ἔμαθα, τὸ ἔμαθα.—Ξημέρωσε μιὰ μέρα,
Κ' εὑρέθης μόνος, ὀρφανός,
'Αποθαμμένος ζωντανός·
Δὲν ἔχεις πλιὰ μητέρα!

Ἄχ, τὸ κερὶ ποῦ σοὔφεγγε ἐσβύσθηκε στὸν ᾅδη·
Τώρα στὰ σκοτεινὰ πατεῖς,
Καὶ μονοπάτι ἀναζητεῖς
Στοῦ κόσμου τὸ λαγκάδι.

Θὰ τὤυρῃς· μέσ' στὰ σκοτεινὰ κανεὶς δὲν ἀπομένει.
Ἔχει καὶ ἡ νυχτιὰ φανὸ
Ἄστρα χρυσᾶ στὸν οὐρανό,
Ὁ ἥλιος σὰ διαβαίνῃ.

Β'

Τὴν βάρυναν τὴ δύστυχη μητέρα σου οἱ πόνοι
Καὶ τῆς Μαρίας ὁ καϋμός,
Ὁ ὕστερος αὐτὸς σπασμός,
Καὶ ὄχι, ὄχ' οἱ χρόνοι.

Ἀκόμα εἶχε σὰ φτερὰ κοράκου τὰ μαλλιά της,
Καὶ τῆς ζωῆς τὴν ξαστεριά·
Ὅμως καὶ χάρου μαχαιριὰ
Κρυφὴ μέσ' στὴν καρδιά της.

Ναί· τὴ στιγμὴ ποῦ ρίξανε τῆς ἀδελφῆς σου χῶμα,
Κ' ἔπαυσ' ἡ δύστυχη νὰ ζῇ,
Ἄχ! κ' ἡ μητέρα σου μαζῇ
Ἀπέθανε ἀκόμα....

Κ' ἦταν νεκρὴ ἀπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη, πεθαμμένη.
Πολλαὶς φοραὶς παύ' ἡ ζωή,
Καὶ ὅμως μένει μιὰ πνοὴ
Ἀκόμα, καὶ δὲ βγαίνει!

Έτσι κι' ακτίν' ανώφελα μάτι τυφλοῦ φωτίζει,
Κ' εἰς σαλευμένη κεφαλὴ
'Ακίνητη καὶ σιγαλὴ
Σκέψι θολὴ σαπίζει.

'Αλλοίμονο σ' ἐκείνονε ποῦ πέθανε, κι' ἀκόμα
Ζωῆς κλωστὴ τονὲ κρατεῖ·
Ποῦναι νεκρὸς καὶ περπατεῖ,
Λαλεῖ καὶ εἶναι πτῶμα!

Αὐτὸς ὁ ψεύτης-θάνατος, αὐτὸς τρομάζει μόνο·
Ὁ ἄλλος, ὁ παντοτεινός,
Ὁ χάρος ὁ ἀληθινός,
Πολὺ δὲν ἔχει πόνο.

Γ'

Στὸ μνῆμα τώρα ἡ φτωχὴ μητέρα σου κοιμᾶται
Ἥσυχα, ἥσυχα, γλυκά,
Κι' ἀπὸ τοῦ κόσμου τὰ κακὰ
Κανένα δὲ θυμᾶται.

—Μὴν κλαῖς, φιλία μου γλυκειά, μή, φίλε μου, στενάζῃς
Στὰ χώματά της τὰ νωπά·
Κι' ἀπ' ἐκεῖ κάτω σ' ἀγαπᾷ
'Εκείνη ὅπου κράζεις.

Ὁ χάρος ὅλαις ταὶς ψυχαὶς μὲ μιὰ πνοή του σβύνει·
Ὅμως τῆς μάνας ἡ ψυχή,
Αὐτὴ δὲ λυόνει μοναχή,
Αὐτὴ δὲ μᾶς ἀφίνει!

Ἄφσε τὸ μνῆμα τῆς νεκρῆς, κι' ἀπάνω στὸν αἰθέρα
Τὸ μάτι σήκωσε· ἐκεῖ,
Μέσ' σὲ νεφέλη μυστική
Θὰ εὕρῃς τὴ μητέρα.

Ναί· ἀπ' ἐκεῖ χαμόγελο σοῦ στέλνει ἡ ψυχή της,
Καὶ ὅλη πόνος καὶ στοργή,
Ἀπὸ τὰ ὕψη εὐλογεῖ
Ἀκόμη τὸ παιδί της!

1874

ΕΛΕΓΕΙΟΝ

ΕΙΣ ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΝ ΘΩΜΑ ΒΟΥΔ

Α'

Χθὲς ἔκλιν' εἰς τὰ στήθη μου ἡ κεφαλὴ βαρεῖα,
Καὶ τ' ἄγρια μεσάνυκτα ἐσήμαινον βραδέως·
Τὰ ὄμματά μου ἔκλειον, ὁ λύχνος μου ὠχρία,
Ὅτ' ἔμπροσθέν μου κατηφὴς ἐνεφανίσθη νέος.
Ἄ, ὄχι νέος·—ἔφηβος, ξανθόκομον παιδίον,
Καλύπτον σῶμα νεαρὸν μ' ἐνδύματα μνημείων!

Τὸ μέτωπόν του ἔχριεν ὠχρότης ἐνταφία,
Καὶ μ' ἐθεώρει κάτωθεν τῶν σοβαρῶν ὀφρύων.
Ἐχρύσονε τὰ σάβανα ἡ κόμη του πλουσία,
Καὶ μ' ἐμειδία φιλικῶς μειδίαμα δακρύων.
Ἐσταύρωσε τὰς χεῖράς του, καὶ πλήρης ἀθυμίας
Ἐγγύς μου ἦλθεν ὁ νεκρὸς ἐκεῖνος νεανίας.

—Τί θέλεις, εἶπον, ὦ νεκρέ, τοῦ τάφου ἄνθος νέον,
Κ' ἐμβαίνεις μεσονύκτιος εἰς τὸ ψυχρόν μου δῶμα;
Δὲν ἔχω πλέον ᾄσματα, δὲν ἔχω δάκρυ πλέον·
Στειρεύουν καὶ τὰ δάκρυα εἰς πονεμένον ὄμμα.
Ὤ, ἄλλην λύραν ὕπαγε ν' ἀναζητήσῃς, ἄλλην.
Ἐγὼ δὲν ἔχω· ἔθραυσε τὸ μύρον τὴν φιάλην.—

Καὶ εἶπεν, ἀτενίζων με τῶν τάφων ὁ δραπέτης,
Κ' ἦν ἡ φωνή του ἐλαφρὸς πτερυγισμὸς μελίσσης·
—Ἀπὸ τὸ μνῆμα ἔρχομαι τῆς λύρας σου ἱκέτης.
Ὤ, μὴ μ' ἀφήσῃς ἄκλαυστον, εἰς λήθην μὴ μ' ἀφήσῃς!
Ἐὰν ἐπέπρωτο ταχὺς τὸ φῶς νὰ παραιτήσω,
Κἂν εἰς τῆς λύρας τὴν χορδὴν πλειότερον ἂς ζήσω.—

—Κάτω, ἐξηκολούθησε, μὲ εἶπον πῶς λυπεῖσαι
Ἐκείνους, οὓς ἀφήρπασεν ἐκ τῆς ζωῆς ἡ μοῖρα·
Μὲ εἶπον, πῶς τοὺς ἀγαπᾷς καὶ πῶς τοὺς ἐνθυμεῖσαι,
Καὶ εἶν' ἀκόμη κτῆμά των ἡ πένθιμός σου λύρα.
Θέλω κ' ἐγὼ εἰς τὴν μολπὴν τῆς λύρας ν' ἀναζήσω·
Ἴσως μ' ἓν ᾆσμα κλαίοντας γονεῖς παρηγορήσω!—

—Νεκρέ! τῆς λύρας τὴν ζωὴν ὁ φοῖβος δὲν φωτίζει,
Καὶ δὲν ἀνοίγει τὸ κλεισθὲν τὸ ᾆσμά της μνημεῖον.
Ὅ,τι ἀπέθανε ποτὲ ὀπίσω δὲν γυρίζει·
Ὤ, πόσον εἶσθε εὐτυχεῖς οἱ φεύγοντες τὸν βίον!—
Εἰς τὴν γλυκεῖάν του μορφὴν ὀδύνη διεχύθη,
Κ' ἔκλινε μὲ παράπονον-εἰς τὰ νεκρά του στήθη.

—Ἄ, ὄχι, εἶπε προσελθὼν ἐγγύτερον ἀκόμα·
Δὲν εἶν' εὐδαίμων ὁ νεκρός, δὲν εἶναι εἰς τὸ μνῆμα....
Δὲν βλέπει πλέον τοὐρανοῦ τ' ἀκτινοβόλον δῶμα,
Τὴν ἀτραπὸν τῆς ἐξοχῆς, τὸ ἀργυρόχρουν κῦμα.
Δὲν ἀναπνέει τῆς ζωῆς τὴν αὖραν καὶ τὰ μύρα.
Ἦτον ὡραία ἡ ζωή, ἣν μ' ἥρπασεν ἡ μοῖρα!

Ὢ! ν' ἀναζήσω ἤθελα, καὶ πάλιν ν' ἀναζήσω·
Τὸ φῶς νὰ ἴδω τὸ γλυκὺ καὶ μύρα ν' ἀναπνεύσω·
Εἰς κρυσταλλώδους ποταμοῦ τὴν ὄχθην νὰ βαδίσω,
Καὶ τῆς μητρός μου τοὺς λευκοὺς πλοκάμους νὰ θωπεύσω!
Εἰς τῶν ἁγνῶν μου ἀδελφῶν νὰ πέσω τὴν ἀγκάλην,
Καὶ τοῦ πατρός μου τὴν ὠχρὰν μορφὴν νὰ ἴδω πάλιν....

Κάτω, γονεῖς καὶ ἀδελφὰς καὶ ἥλιον καὶ ῥόδα
Δὲν ἔχομεν.... Μόνον σιγὴν καὶ ψῦχος καὶ σκοτίαν,
Τῆς φρίκης τὸν πιέζοντα καὶ παγετώδη πόδα,
Καὶ σῆψιν εἰς τὸ σῶμά μας βαδίζουσαν βραδεῖαν.
Αἴ, ὅταν, ὅταν ῥίπτετε νεκρὸν εἰς τὸ μνημεῖον,
Μὴ φείδεσθε δεήσεων, μὴ φείδεσθε δακρύων!

Σεῖς ἀγνοεῖτε, ὄλβιοι οἱ ζῶντες, ἀγνοεῖτε,
Ἡ πρώτη νὺξ τοῦ μνήματος ὁποία εἶναι!... Οἴμοι,
Εἴθε οἱ ἐπιζήσαντες ἀείποτε νὰ ζῆτε,
Καὶ νὰ βραδύνῃ αὔτ' ἡ νὺξ νὰ ἔλθῃ ἡ ἐρήμη.
Φεῦ, ποῖα ῥίγη προξενεῖ καὶ τρόμους ἐνδομύχους
Ἡ ζοφερὰ αὕτη ζωὴ τοῦ σκότους καὶ τοῦ ψύχους! —

Καὶ ὁ νεκρὸς μὲ ὄμματα μὲ εἶπε θολωμένα·
—Ἐξέρχεται ὁ ἥλιος πᾶσαν αὐγὴν ἀκόμα;
Ῥέουν ὡς πρὶν οἱ ποταμοὶ νερὰ κρυσταλλωμένα,
Καὶ στέφει χλόη πράσινος εἰς τοὺς ἀγροὺς τὸ χῶμα;
Εἰπέ μοι, καθὼς ἄλλοτε πνοὴ ζεφύρου πνέει,
Καὶ δι' ἐμὲ ὁ ἀτυχὴς πατήρ μου ἔτι κλαίει;

Ὦ, φίλησέ τον ἀντ' ἐμοῦ κ' εἰπέ τον πῶς δὲν μέλλει
Νὰ μ' ἀποδώσῃ τὴν ζωὴν τὸ δάκρυ ὅπερ χύνει.
Ἀντὶ δακρύων τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ἂς μ' ἀποστέλλῃ·
Τὸν τάφον, μόνον τοῦ πατρὸς εὐχὴ τὸν ἱλαρύνει!
Κ' ἐνίοτε ἂς ἔρχεται μὲ κουρασμένον βῆμα
Νὰ στέφῃ μ' ἄνθη δροσερὰ τὸ ἔρημόν μου μνῆμα.—

Β'

Αἴφνης ἀλέκτορος φωνὴ διέκοψε τὸν νέον·
Ἐστέναξε καὶ τὄμμα του ἐστράφη πρὸς τὸ σκότος.
Καὶ δὲν τὸν εἶδα ἔκτοτε, καὶ δὲν τὸν εἶδα πλέον!
Τότε, τὴν λύραν ἔλαβεν ἡ χείρ μου λεληθότως.

1866

ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ

ΤΟΥ

ΧΑΣΑΝ-ΖΙΑ-ΒΕΗ

Α'

Ὑπῆρχεν ἔτι εἷς ἀνὴρ καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν,
'Αντάξιος τῶν ἄλλοτε, τῶν πρώην Μουσουλμάνων,
Καὶ τοῦτον ἡ παλίμπαις γραῦς, εἰς μίαν της πλατεῖαν,
Χθὲς θάνατον τὸν ἔδωκε φαιδρῶς μετὰ τυμπάνων!
'Εθάρρει ἔτι ἡ μωρά, ἐπίστευε τὸ πτῶμα,
Τοιούτους ἄνδρας νὰ γεννᾷ πῶς δύναται ἀκόμα!

Τίς οὗτος, τίς;—Εἷς ἄθλιος, ἓν δολοφόνον τέρας,
Ὡς μέγας τις τηλεγραφῶν βεζύρης ἀναγγέλλει·
Εἷς Τοῦρκος-Τρόπμαν, ὡς φωνεῖ ὁ τύπος τῆς ἡμέρας,
Ὁπόταν μουραδιὲ σωρὸς νὰ τὸν πληρώσῃ μέλλῃ.
Εἷς δαίμων, μία ἔχιδνα μ' ἀνθρώπου χαρακτῆρας,
Τῶν Τούρκων πλὴν ὁ ὕστατος ἀνὴρ διὰ τὰς Λύρας!

Ὢ, ἂν κακούργων ὡς αὐτὸν ὁ κόσμος εἶχε πλῆθος,
Ἐὰν τοιαῦτα τέρατα συχνότερον ἐγέννα,
Ἡ ἀνθρωπότης ἤθελεν ἀνθρώπου ἔχει στῆθος,
Καὶ δὲν θὰ τῆς ἐπάτει ποῦς τὸν εὐγενῆ αὐχένα!
Βαθέως κείρει τὸν ἀμνὸν ἡ χεὶρ σκληρῶν ἀρχόντων,
Ἀλλὰ δὲν κείρει, σέβεται τὴν χαίτην τῶν λεόντων....

Ἠξεύρω, εἰς τοὺς στίχους μου αὐτοὺς σταυροῦνται ἤδη
Ὅσοι μὲ ψῦχος ἀρετῆς ὄψιν νεκρὰν καλύπτουν·
« Καὶ ἀπὸ πότε, θὰ εἰποῦν, ὁ ψάλτης ᾆσμα δίδει
Εἰς ὅσους ἐγχειρίδιον δολοφονίας κρύπτουν; »
Κ' ἴσως προσθέσῃ μετ' αὐτοὺς εἰρωνικὴ χορεία
Μ' ὀξύμωρον μειδίαμα· « ποιητικῇ ἀδείᾳ. »

Ἀλλ' ὅμως ἂς ἀκολουθοῦν νὰ κάμνουν τὸν σταυρόν των,
Ἴσως ἡ θεία χάρις του κατά τι τοὺς ἁγνίσῃ·
Κ' οἱ σκῶπται ὅσον θέλουσιν, ἂς χάνουν τὸν καιρόν των....
Τοῦ Ἑλικῶνος τὴν θεὰν δὲν θέλουν ἐνοχλήσει.
Ὅτι τὴν Μοῦσαν συγκινεῖ, καὶ ὅ τι ὅ τι ψάλλει,
Εἶν' ἱερόν, τὸ βλέμμα της τ' ἀθάνατον δὲν σφάλλει.

Β′

Ὦ Σεῖς, ψευδοενάρετοι, νοθεία ἀνθρωπίνη·
  Κροκόδειλοι, καὶ εἰς ξηρὰν κ' εἰς ὕδωρ ζῶντες ἔτι·
Μὴ δολοφόνοι λέγωνται οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι,
  Εἰς οὓς τὸ φάσγανον αὐτῆς ἡ Δίκη ἀναθέτει;
Δολοφονεῖ ὁ κεραυνὸς ὁ πλήττων τὴν κακίαν;
  —Πολλάκις εἶδον ἀρετὴν λαμπρὰν τὴν ἁμαρτίαν!

Ἐκεῖνον, ὅστις προσφιλεῖς νεκρούς του ἐκδικεῖται,
  Καὶ χύνει, χύνει δι' αὐτοὺς τὸ ἴδιόν του αἷμα,
Μὲ δολοφόνου ὄνομα ποτὲ μὴ τὸν καλῆτε·
  Αὐτὸν τὸν βλέπει μάρτυρα τῶν οὐρανῶν τὸ βλέμμα.
Ὁπόσαι χεῖρες φαίνονται εἰς τοῦ Θεοῦ τὸ ὄμμα
  Λευκαὶ ὡς κρίνα, κ' αἵματος ἐὰν τὰς βάφῃ χρῶμα!

Στρέψατε ὑψηλότερον, ἀλλοῦ, ἀλλοῦ τὸ βλέμμα·
  Ἐπάνω, ὄχι κάτωθεν, εἰς νέον τινὰ θρόνον,
Καὶ εἰς πορφύραν νεουργῆ, πορφύραν ἀπὸ αἷμα,
  Θὰ συναντήσετ' ἀληθῆ σκηπτοῦχον δολοφόνον....
Ἢ μὴ διότι ὑψηλὰ κ' εἰς μέγα φῶς ὑψοῦται,
  Τὸ ὄμμα σας νὰ τὸν ἰδῇ ἀδυνατῇ, θαμβοῦται;

Αἴ, ἂν καλῆται ὁ Χασάν, ὁ ἥρως, δολοφόνος,
  Κ' εἰς τὄνομά του φρικιᾷ κόσμος τυφλὸς καὶ πλάνος,
Καὶ πῶς κάλεῖται ὁ Μουρὰτ λοιπὸν ὁ θειοκτόνος;
  Ἄ, ἐννοῶ. Σατὰν ὁ εἷς, ὁ ἕτερος Σουλτάνος....
Φαίνεται ὅτι ἡ ψαλὶς εἶν' ὅπλον αὐτοκτόνων,
  Καὶ μόνον τὸ πολύκροτον ἐμφαίνει δολοφόνον!

Αἰδώς! ἂν μεταφράζεται εἰς γλῶσσαν Μουσουλμάνων
  Ἡ λέξις αὕτη.... Κλίνατε τὴν κεφαλήν, σιγᾶτε·
Τὸν νέον συνταγματικὸν λατρεύσατε Σουλτάνον,
  Καὶ ἄφετε τὸν ἥρωα θανόντα νὰ κοιμᾶται!
Ἀλλὰ τί λέγω;... Τοὺς νεκροὺς καὶ νῦν καὶ πρὸ αἰώνων
  Τοῦρκοι καὶ κύνες βεβηλοῦν καὶ ἐξυβρίζουν μόνον;

Κοιμήσου εἰς τὸ μνῆμά σου, Χασάν, ἂν ἔχῃς μνῆμα!
  Ἄ, ἔπρεπε νὰ γεννηθῇς ὡς Μουσουλμάνος, ὅτε
Τοῦ Ταμερλάνου ἵπτατο τὸ θυελλῶδες βῆμα,
  Κ' ἦσαν οἱ Τοῦρκοι ἥρωες καὶ πρῶτοι στρατιῶται.
Ὅτε τὴν Βιένναν ἔκαιον, ἐκείνην, ἥτις ἤδη
  Τὸ τελευταῖον φάρμακον εἰς τὴν Τουρκίαν δίδει.

Κοιμοῦ, Κιρκάσιε, κοιμοῦ, ἀνδρεῖε τῶν ἀνδρείων·
Τοὺς ὀφθαλμούς σου σφάλησε καὶ μὴ παραπονῆσαι,
Ἂν εἰς τὸν ἡγεμόνα σου δὲν σ' ἔθαψαν πλησίον!
Σωτὴρ ἂν δὲν ἐπρόφθασες ἐκείνου νὰ καλῆσαι,
Κἂν ἐκδικήθης ὡς ἀνὴρ τὸ ἐστεμμένον θῦμα.
Κοιμήσου εἰς τὸ μνῆμά σου, Χασάν, ἂν ἔχῃς μνῆμα!

. . . .

. . . .

Ὑπῆρχεν ἔτι εἷς ἀνὴρ καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν,
Ἀντάξιος τῶν ἄλλοτε, τῶν πρῴην Μουσουλμάνων,
Καὶ τοῦτον ἡ παλίμπαις γραῦς, εἰς μίαν της πλατεῖαν,
Χθὲς θάνατον τὸν ἔδωκε φαιδρῶς μετὰ τυμπάνων.
Ἐθάρρει ἔτι ἡ μωρά, ἐπίστευε τὸ πτῶμα,
Τοιούτους ἄνδρας νὰ γεννᾷ πῶς δύναται ἀκόμα!

1876

ΘΡΗΝΟΣ ΙΑΤΡΟΥ

ΕΠΙ ΤΩ ΘΑΝΑΤΩ

ΤΟΥ ΧΑΡΑΛ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ *

Α'

Ἂς κλαύσω καὶ τὸ ἄλγος μου ἂς ἐκχυθῇ εἰς θρῆνον
Καὶ εἰς καρδίας σπαραγμόν,
Ἀφοῦ τὴν νόσον πολεμῶν,
Δὲν ἔσωσα ἐκεῖνον !

Καὶ ἠκολούθησα πενθῶν τοῦ φίλου μου τὸ σῶμα
Εἰς τὴν ὁδὸν τὴν θλιβεράν,
Κρατῶν τοῦ πόνου τὴν ἀρὰν
Εἰς τὸ νεκρόν μου στόμα....

* Τὸ ποίημα τοῦτο ἐγράφη κατ' αἴτησιν φίλου ἰατροῦ, λίαν γνωστοῦ εἰς τὴν κοινωνίαν ἡμῶν, ὅστις, ἀφοῦ ἐμόχθησε παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ ἀσθενοῦς καὶ εἶδε τὴν ἐπιστήμην ὑποχωρήσασαν πρὸ τοῦ θανάτου, μὲ παρεκάλεσε νὰ γράψω τὸν βαθὺν αὐτοῦ πόνον καὶ τὴν βαρεῖάν του θλῖψιν διὰ τὸ ἀνεπαρκὲς τῆς ἐπιστήμης. Αἱ πλεῖσται τῶν ἐν τῷ ποιήματι ἰδεῶν εἶναι ἰδικαί του ἰδέαι, καὶ τῇ ἀληθείᾳ πολὺ ἀσθενῶς ἔγραψα ὅ,τι ᾐσθάνθη ἡ εὐγενὴς αὐτοῦ καρδία!

Καὶ πάλιν, πάλιν, Θάνατε, μ' ἐνίκησες· ματαίως
Τὸ θῦμά σου ἀμφισβητῶν,
Ἦλθον τὸν δρόμον σου κρατῶν
Κ' ἐπάλαισα γενναίως!

Νοῦς, ἐπιστήμη, φλογερᾶς φιλίας μόχθοι τόσοι,
Ὅλα τὰ φάρμακα τῆς γῆς,
Ἦσαν μηδὲν πρὸ τῆς πληγῆς,
Ἣν σὺ τὸν εἶχες δώσει!

Β'

Φεῦ· ὅσοι ἔχουν φιλικὰς ἢ συμπαθεῖς καρδίας,
Ἂς φεύγουν τὸν Ἀσκληπιόν,
Τοῦ ψεύδους τοῦτον τὸν Θεόν,
Τὸν γρῖφον τῆς ὑγείας!

Εἶναι θεότης ἄπιστος, ἀχάριστος καὶ εἴρων·
Εἶν' ἐρημία φλογερά,
Σαχάρα μένουσα ξηρά,
Καὶ ἄνθος χωρὶς μύρον.

Πτωχὴ ἐλέους ἀδελφή, βαδίζ' εἰς τὴν σκοτίαν
Μὲ κεκλεισμένον ὀφθαλμόν,
Καὶ ψηλαφεῖ μετὰ παλμῶν
Νὰ εὕρῃ τὴν ὑγείαν.

Τὸ πᾶν ἀπὸ τοὺς μύστας της ἡ ἄπληστος λαμβάνει·
Τὴν ἥβην των τὴν ἀνθηράν,
Πᾶσαν τοῦ βίου των χαράν,
Ποτὲ δὲν λέγει « φθάνει ! »

Καὶ τί προσφέρ' εἰς ἀμοιβήν, καὶ τί προσφέρει ;...Μόνον
Λέξεις, φρασίδια κοινά,
Πάσης ἐννοίας ὀρφανὰ
'Αντὶ τοσούτων πόνων !

Γ'

Φεῦ· εἶχον ἄλλοτε κ' ἐγὼ ἀκόμη ἕνα φίλον.
Πῶς τὸν ἠγάπων, τοῦ Θεοῦ γνωρίζει μόνον τ' ὄμμα....
'Αλλὰ τὸν εἶδον κάτωχρον ὡς φθινοπώρου φύλλον,
Ἔχοντα τὸ περίλυπον ἐκεῖνο ἔτι χρῶμα,
Τὸ χρῶμα τὸ ἐπάρατον ὅπερ ἡ φθίσις δίδει,
Καὶ ὅπερ φέρει δάκρυα εἰς ὅν τινα τὸ ἴδῃ !

Πάντοτε, Φθίσις, εὐγενῆ καταδιώκεις στήθη·
Μὲ ἄνθη στέφεις καλλονῆς, ἢ ἀρετῆς ἢ ἥβης
Τὴν πένθιμόν σου κεφαλήν, καὶ λησμονεῖς τὰ πλήθη.
Κατηραμένε ἐκλογεῦ.... γνωρίζεις ποίους θλίβεις.
Σπανίως σὲ ἀπήντησα εἰς ἀγεννεῖς ἀνθρώπους·
Ὦ, ἡ φιλοκαλία σου ἐκλέγει ἄλλους τόπους.

Ἡ φθίσις!...Τέρας μὲ μορφὴν ὠχροῦ ἀγγέλου, δαίμων
Μὲ θύματος μειδίαμα καὶ μὲ μαρτύρων ὄμμα,
Εἰς τὴν ἀνύποπτον ζωὴν ὡς κλέπτης βαίνει τρέμων·
Καὶ πίνει, πίνει τρυφηλῶς τὸ ἄπληστόν της στόμα
Τὸ αἷμα τῆς καρδίας μας ῥανίδα πρὸς ῥανίδα....
Κ' ἐνῷ φονεύει, μειδιᾷ.... καὶ τρέφει τὴν ἐλπίδα!

Μάτην ἐκ τῶν ὀνύχων της ἐμόχθησα νὰ σώσω
Τὸν προσφιλῆ μου ἀσθενῆ, τὸν δύσμοιρόν μου φίλον·
Μάτην ἐζήτουν τὴν ζωὴν ὀπίσω νὰ τὸν δώσω·
Εἶχεν εἰσέλθει πρὸ πολλοῦ ὁ σκώληξ εἰς τὸ μῆλον....
Καὶ ἡττημένος, ἄπελπις, καμφθεὶς ὑπὸ τῆς μοίρας,
Ἔχυσα δάκρυ αἵματος κ' ἐσταύρωσα τὰς χεῖρας!

Ὦ, ν' ἀγαπᾷς καθὼς ἐγὼ τὸν φίλον σου, νὰ ᾖσαι,
  Ὁποία χλεύη! ἰατρός.... ἐκ σοῦ νὰ περιμένῃ
Ἠγαπημένος ἀσθενὴς νὰ εἴπῃς μόνον «ζῆσε,»
  Καὶ σὺ τὰς χεῖρας νὰ σταυροῖς! Ὦ, τοῦτο ὑπερβαίνει
Τοῦ Δάντου πᾶσαν κόλασιν· ὁ Δάντης ψάλτης ἦτο,
  Ἀλλ' οἴμοι, ἰατρὸς ποτέ, ποτὲ δὲν ἐκαλεῖτο....

Φεῦ· ὅσοι ἔχουν φιλικὰς ἢ συμπαθεῖς καρδίας,
    Ἂς φεύγουν τὸν Ἀσκληπιόν,
    Τοῦ ψεύδους τοῦτον τὸν Θεόν,
      Τὸν γρῖφον τῆς ὑγείας!

1871

ΡΕΜΒΑΣΜΟΙ ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ

ΤΗΣ

ΜΑΡΙΑΣ ΠΙΚΕΡΝΗ

ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΜΩΡΑΪΤΙΝΗ

Α'

Τῶν ἀποκρέων ἦτο χθὲς ἡ νὺξ ἡ τελευταία,
Κ' ἡ Κεκροπία ἐμμανοῦς βακχίδος εἶχεν ἦθος·
'Αντήχουν βάρβαροι αὐλοὶ καὶ ᾄσματ' ἀγοραῖα,
Καὶ εἰς τὰς ῥύμας ἔτρεχον δαιμονιώντων πλῆθος.
Μετήλλαζον τὸ ἔνδυμα, τὸ βάδισμα, τὸ εἶδος,
Καὶ προσωπίδα ἔθετον ἐπὶ τῆς προσωπίδος....

Συννεφωμένος, ἄπελπις καὶ ξένος τῶν ὀργίων,
Διέσχισα μ' ἀποστροφὴν τὰ θορυβοῦντα σμήνη,
Κ' εὑρέθην, πέραν τῶν Στηλῶν, εἰς τοὺς νεκροὺς πλησίον.
Ἆ, ποία ἔπνεεν ἐκεῖ οὐράνιος γαλήνη!
'Ανέπνευσα, κ' ἐβάδισα ἐγγὺς τῶν κυπαρίσσων·
Μὲ εἶχε φέρει δύσπνοιαν τὸ πάσχα τῶν μεθύσων.

Ἐνώπιόν μου ἡ κοιλὰς ἐφάνη τῶν μνημάτων,
  Σεπτή, μεγάλη, ἤρεμος ὡς ἀχανὴς ἰδέα,
Κ' εἶδον τὸ μέγα θέατρον τῶν ζοφερῶν δραμάτων.
  Ὑψοῦτο ἡ ἀπέραντος καὶ μαύρη του αὐλαία,
Κ' ἤρχοντο ἥρωες βωβοὶ ἐπὶ σκηνῆς ἀνέτου,
  Λαλοῦντες εὐγλωττότερον τοῦ σκοτεινοῦ Ἀμλέτου!

Χωρῶν τῆς Νεκροπόλεως τὴν μαύρην θύραν εἶδα,
  Ἥτις ποτὲ δὲν ἔκλεισεν, ἥτις ποτὲ δὲν κλείει.
Πῶς, Δάντη! ψάλτα τῶν νεκρῶν, δὲν εἶδες τὴν ἐλπίδα,
  Εἰς μέρος, ὅπου ἅπασαν τὴν λάμψιν της δεικνύει;...
Ἄ, τῆς ζωῆς τὸ πλάνον φῶς σὲ εἶχεν ἀπατήσει·
  Βλέπει τὸν φώσφορον κανεὶς τὸν λύχνον, ὅταν σβύσῃ.—

Β'

Θὰ εἶχον ἤδη πρὸ πολλοῦ μεσάνυκτα σημάνει,
  Ὁπότε εἰς τὰ κατηφῆ ἐπάτησα ἐδάφη·
Ἅπαν τὸ κοιμητήριον εἰς τ' ὄμμα μου ἐφάνη,
  Ἡ ἐκκλησία, οἱ σταυροί, τὰ δένδρα καὶ οἱ τάφοι.
Λύχνων πληθὺς ἐφώτιζε τὰ σκυθρωπὰ μνημεῖα.
  Δειλὴ ἐθάρρεις ἐκ φωτὸς πῶς ἦτον ἱκεσία....

Οἴμοι· τὸ κοιμητήριον τῆς γῆς δὲν εἶναι μέρος!
  Εἶν' ἄγνωστος ὠκεανός, μὲ κύματα μνημάτων·
Ἀρχὴ τοῦ ᾅδου, εἴσοδος κρυφία τοῦ αἰθέρος,
  Κῆπος αἰώνιος, σποδὸν ἀθάνατον φυλάττων.
Ναί, οὐρανοῦ ὑπὸ τὴν γῆν τὸ πτῶμα ἔχει μέλλον·
  Ἡ σῆψις χερουβεὶμ γεννᾷ καὶ πτέρυγας ἀγγέλων.

Ὁποία εἰς τὴν ἥσυχον περιοχὴν ἐκείνην,
  Ὁποία μυστικὴ σιγὴ καὶ ὕπνος ἐπεκράτει·
Ὕπνωττον πάντες οἱ νεκροὶ μ' ἀνέκφραστον γαλήνην,
  Κ' ἔτρεμα μὴ τὸν ὕπνον των τὸ βῆμά μου ταράττῃ·
Μὴ εἰς τὸν ἔρημον σταυρὸν τοῦ τάφου των προσκόψω,
  Καὶ τὄνειρον τοῦ οὐρανοῦ τὸ πρῶτον διακόψω!

Καὶ ὅμως ἐκ τῆς πόλεως ἐνίοτε τῶν ζώντων
  Ἀγρία ἤρχετο βοὴ καὶ ὑλακὴ ὀργίων,
Κ' ἐξύβριζε ταράττουσα τὸν ὕπνον τῶν θανόντων.
  Μὲ τὴν σειράν του ἕκαστος!... Κ' ἐκείνων τὸ μνημεῖον,
Κ' ἐκείνων θέλει ταραχθῇ κατόπιν ὑπὸ ἄλλων·
  Θ' ἀκούσουν καὶ οἱ τάφοι των ὀργίων ποτὲ σάλον!

Γ′

Ἐν μέσῳ τάφων καὶ σταυρῶν ἐβάδιζα ἡσύχως,
Κ' ἐρρέμβαζα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ἀθανασίαν·
Ἀντήχει τῶν βημάτων μου μονότονος ὁ ἦχος,
Καὶ τὴν σιγὴν διέκοπτεν ἐκείνην τὴν βαθεῖαν.
Ἀλλόκοτον καὶ τολμηρὸν μ' ἐφαίνετο συγχρόνως,
Πῶς ἔζων μεταξὺ νεκρῶν τοσούτων ἐγὼ μόνος.

Τῶν ἄστρων ἡ λευκὴ ἀκτὶς ὡς φίλου ἡδὺ βλέμμα
Κατερχομένη ἔπιπτεν ἐπὶ μαρμάρων λείων,
Κ' ἐμίγνυτο σιωπηλὴ ὡς συγγενὴς ἠρέμα,
Μὲ τὴν ἀκτῖνα τὴν ὠχρὰν φανῶν ἐπιταφίων....
Τίς οἶδε ποίας ἔφερεν εἰδήσεις ἢ ἐλπίδας
Τῶν ἄστρων ἡ λευκὴ ἀκτὶς εἰς τὰς ψυχρὰς κοιτίδας!

Πικρόγελως ἐξέφευγε τὰ πελιδνά μου χείλη,
Ὁπότε γαῦρον ἔβλεπον μαρμάρου μαυσωλεῖον.
Φεῦ· ἤξιζε πλειότερον ἡ μαρμαρίνη στήλη
Ἀπὸ τὸ πτῶμα τοῦ νεκροῦ τὸ ἄψυχον καὶ κρύον.
Ἀλλὰ τοιαύτη τῶν θνητῶν ἐπλάσθ' ἡ φιλαυτία·
Σύρει τὴν ματαιότητα αὐτῆς κ' εἰς τὰ μνημεῖα!

Ὁπόταν τὄμμα νεκρωθῇ, ἡ δόξα τί σημαίνει;
Μὴ τὸν καπνόν της ἡ πυρὰ σβεσθεῖσα διακρίνῃ,
Ὁπόταν νέφος γίνεται κ' ἐπάνω ἀναβαίνῃ;
Βλέπει τὸν ἥλιον ποτὲ ἡ δύσασα σελήνη;...
Τῆς ῥέμβης μου μ' ἀπέσπασεν ὡρολογίου ἦχος,
Σημαίνων ἔνδον τοῦ ναοῦ τὰς ὥρας του ἡσύχως.

Τοῦ Πλάστου ἡ φιλάνθρωπος δὲν ἔδωκε σοφία,
Οἰκτείρουσα τὸν ἄνθρωπον, φωνὴν καὶ εἰς τὸν χρόνον·
Πλὴν ἀνωτέρα τῶν θνητῶν ἡ ὑψηλὴ βλακεία,
Ἐφεῦρεν ὡρολόγια κ' ἐμέτρησε τὸν πόνον.
Φεῦ· εἰς τοῦ χρόνου κεραυνὸν ἐπέθεσαν τὸ στόμα,
Καὶ δὲν τὸν ἄφησαν βωβὸν νὰ σήπεται ἀκόμα!

Δ'

Τὸ βῆμά μου ἐπὶ σταυροῦ προσέκοψεν ἁγίου,
Κ' ἐπάτησα τὴν κορυφὴν νωποῦ τινος μνημείου.
Μετὰ σπουδῆς ἀπέσυρα τὸ ἁμαρτῆσαν βῆμα·
Μ' ἐφάνη, στόνον ἤκουσα βαθὺν ὑπὸ τὸ μνῆμα,
Ὅτι παράπονον δειλῆς ἠκούσθη ἱκεσίας,
Καὶ ἀργυρόηχος φωνὴ γνωρίμου μελῳδίας.

Ἡ γῆ ἐσείσθη ἐλαφρῶς καὶ ἤνοιξε τὸ μνῆμα,
Ὡς ὅταν πιεζόμενον ἀνοίγεται τὸ κῦμα.
Ὄχι! τῆς φαντασίας μου ποσῶς δὲν ἦτο πλάνη·
Ὠχρὰ τὸ πρῶτον κεφαλὴ ἀγγέλου ἐπεφάνη,
Κατόπιν κύκνου τράχηλος καὶ κυπαρίσσου σῶμα,
Κ' εἶδε νεάνιδα ὠχρὰν τὸ ἔκθαμβόν μου ὄμμα.

Ἐπὶ τὸ σῶμα τὸ ἁβρὸν σινδόνη ἐνταφία
Ἡσύχως ἐκυμαίνετο πολύπτυχος, εὐρεῖα.
Μέχρις ὀσφύος ἔπιπτεν ἡ κόμη λελυμένη,
Κ' ἦτον ὠχρὰ καθὼς ἀκτὶς ἀστέρος σβυνομένη.
Οἱ ὀφθαλμοί της ἔλαμπον οἱ μέλανες ἠρέμα,
Ἀλλ' ἔμενον ἀκίνητοι ὡς νὰ μὴν εἶχον βλέμμα.

Τοῦ τάφου τὴν ἐφώτιζεν ἡ πένθιμος λυχνία·
Φεῦ, ἦτον, ἦτον ἡ νεκρὰ ἐκείνη ἡ Μαρία!
Ἦτο τοῦ Περικλέους μας ἡ ἀδελφὴ τὸ φάσμα·
Ἡ ποίησις τῶν γυναικῶν, τῶν γυναικῶν τὸ ᾆσμα.
Ἀλλ' ὄχι, ὄχι· τῆς μορφῆς τῆς πρώτης ἐστερεῖτο·
Ὡραιοτέρα ἄλλοτε, ὡραιοτέρα ἦτο!

« Συγγνώμην, ἔκραξα, νεκρά, τὸν τρόμον καταστέλλων·
« Διέκοψα τοῦ ὕπνου σου τὸ ὄνειρον μὴ θέλων.
« Ἀπὸ τοῦ κόσμου ἔφυγα τὸν θορυβώδη πόντον,
« Καὶ ἦλθα εἰς τὰ ἥσυχα πεδία τῶν θανόντων.... »
Ἐκ τῶν σαβάνων μ' ἔτεινε χεῖρα λευκὴν ἡσύχως,
Κ' ᾐσθάνθην μέχρι τῶν ὀστῶν θανάσιμόν τι ψῦχος.

Λευχείμων, μελαγχολικὴ ὡς Βύρωνος ἰδέα,
Εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ τάφου της ἐρείδετο ἡ νέα·
Ἡ κεφαλή της ἔκλινε μετ' ἄλγους εἰς τὸν ὦμον
Καὶ τ' ἀνοικτὸν μνημεῖόν της ἠτένιζε μὲ τρόμον.
Ἐξηκολούθει σιωπὴν φυλάττουσα βαθεῖαν,
Καὶ τῶν ἀστέρων ἔβλεπε τὴν λάμψιν μὲ δειλίαν.

« Νεκρά, τῇ εἶπον, ἄνοιξε τὰ κεκλεισμένα χείλη,
« Κ' εἰς τοῦ Ὑψίστου τ' ὄνομα τὸ ἅγιον ὁμίλει.
« Εἰπέ μοι τὸ ἀπόρρητον τοῦ τεθαμμένου κόσμου·
« Μίαν ἀκτῖνα τοῦ φωτὸς τοῦ ἀπορρήτου δός μου....
« Εἰπέ, εἰπέ· τὸ μυστικὸν ἂς λύσῃ ἕν σου ῥῆμα·
« Κατάγγειλε τὸν θάνατον καὶ φώτισε τὸ μνῆμα. »

Εἰς τὴν μορφήν της ζοφερὰ ὀδύνη διεχύθη,
　Κ' ἐσείσθησαν τὰ σάβανα εἰς τὰ λευκά της στήθη.
Τὴν κεφαλήν της ἔκλινε πενθίμως τὴν ὡραίαν,
　Καὶ στρέψας, εἶδον ἔνδακρυν τὴν τεθνηκυῖαν νέαν.
« Διατί κλαίεις, ἔκραξα, νεκρὰ πεφιλημένη;
　« Λοιπὸν καὶ ὄμματα κλειστὰ τὸ δάκρυον ὑγραίνει;...»

Δὲν μ' ἀπεκρίθη· ἄφωνος, ἀλλόφρων ἐθεώρει
　Τὸν οὐρανόν, τὰ μνήματα καὶ τὰ πλησίον ὄρη.
'Εθάρρεις, ὅτι ὕπνωττε μὲ ἀνοιγμένον ὄμμα·
　Φεῦ, δὲν ἀνοίγεται ποτὲ τὸ κλεῖσαν ἅπαξ στόμα!
Νεκρὰ καὶ ζῶσα σιωπὴν ἐτήρει βαθυτάτην,
　Καὶ μάτην τὴν ἱκέτευον νὰ μοὶ λαλήσῃ, μάτην!

Ναί, μάτην τῇ ἐνθύμισα, ἐλπίζων νὰ λαλήσῃ,
　Πᾶν ὅ,τι εἶχεν εἰς τὴν γῆν ἀγαπητὸν ἀφήσει·
Πατέρα τόσον εὐγενῆ, μητέρα φθινομένην,
　Καὶ τὴν καλήν της ἀδελφήν, τὴν προσφιλῆ 'Ελένην.
Εἰς μάτην! δὲν ἠμπόρεσα μικρὸν νὰ τὴν κινήσω,
　Καὶ τῆς νεκρᾶς καρδίας της τὴν μνήμην νὰ φωτίσω.

Ἀλλ' ὅτε τῇ ἐνθύμισα τὰ δύω ὀρφανά της,
  Ἀκτῖνα ἔλαβον ζωῆς καὶ φῶς τὰ ὄμματά της,
Κ' ἠκούσθη πάλλουσα φωνὴ καὶ λαλιὰ γλυκεῖα·
  —Ἐνίκησε τὸν θάνατον ἡ μητρικὴ καρδία!—
Ἔλαβε βλέμμα καὶ ζωήν, θερμότητα καὶ χρῶμα·
  Ἡ μήτηρ ἔζη, καὶ ζωὴ κατέκλυσε τὸ πτῶμα....

Ε'

« Τὰ τέκνα μου! » ἀνέκραξε μὲ τόνον ἀσυνήθη,
  Καὶ τὴν λευκὴν ἐξέτεινεν εἰς τὸ κενὸν ἀγκάλην·
« Ποῦ εἶναι, ποῦ;... καὶ κλίνουσα εἰς τ' ἀσθενῆ της στήθη,
  « Τὰ τέκνα μου! ἀνέκραξε, τὰ τέκνα μου! » καὶ πάλιν.
« Ἑλένη μου, Εὐγένιε! » ἐφώνει τεθλιμμένη,
  Κ' ἡ πόλις ἤχει τῶν νεκρῶν· « Εὐγένιε, Ἑλένη!.... »

« Νεκρά, τῇ εἶπον, δύστηνος· κ' ἡ μητρικὴ καρδία,
  « Εἶναι κ' ἐκείνη φίλαυτος ὡς αἱ λοιπαὶ ἀκόμα;
« Θέλεις νὰ τελευτήσωσι τὰ τέκνα σου, Μαρία,
  « Καὶ εἰς τὸν τάφον τὰ καλεῖ τὸ μητρικόν σου στόμα; »
Ἐστράφη· μ' εἶδεν ἔκπληκτος, ἐδίστασεν, ἐστάθη·
  Δὲν μὲ ἀπήντα· ἔβλεπε τοῦ μνήματος τὰ βάθη...

Κατόπιν, «Θέλω!» ἔκραξε θανάτου ὠχροτέρα·
«Τὰ δυστυχῆ μου ὀρφανὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἂς κλείσουν.
«Δὲν θέλω ξένην νὰ καλοῦν τὰ χείλη των μητέρα,
«Κ' ἐμὲ νὰ παύσουν ν' ἀγαποῦν, κ' ἐμὲ νὰ λησμονήσουν!
«Ματαίως κάτω ἄτεκνος τὰ ὄμματά μου κλείω·
«Μήτηρ καὶ τέκνα εἶναι ἕν, δὲν τέμνονται εἰς δύω.

«Χωροῦμεν, ἠκολούθησε, κ' οἱ τρεῖς εἰς τὸ μνημεῖον·
«Ἂς ἔλθουν μὲ τὴν μητρικὴν νὰ ἑνωθῶσι κόνιν.
«Θὰ μεταβάλω εἰς θερμὴν κοιτίδα τὸ φορεῖον,
«Καὶ τὴν σκοτίαν τῆς νυκτὸς θὰ ἔχωμεν σινδόνην.
«Πόσον ὡραῖα θέλομεν ὑπνώττει ἡνωμένοι!
«Ξένης μητρὸς πλειότερον μήτηρ νεκρὰ θερμαίνει.

«Ὢ, φέρε μέ τα! ἔκραξε μὲ ἀγωνίας στόνον·
«Ὑπνώττουν πάντες οἱ νεκροί.... ὅμως ἐγὼ νὰ κλείσω
«Τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲν δύναμαι.... Ὢ, νὰ τὰ ἴδω μόνον,
«Μίαν στιγμὴν νὰ τὰ ἰδῶ καὶ λάβε τα ὀπίσω!»
Καὶ τῆς φωνῆς της κλαυθμηρῶς ἠκούετο ὁ ἦχος·
Πλὴν διεκόπη κ' ἔκραξε ῥιγήσασα· «Τί ψῦχος!»

« Βλέπεις, τὴν εἶπα κατηφής, νεᾶνις τεθνηκυῖα,
« Ὁποῖον ψῦχος τῶν νεκρῶν αἰσθάνεται τὸ σῶμα;
« Ἄφες λοιπὸν νὰ ζήσωσι τὰ τέκνα σου, Μαρία,
« Καὶ νὰ τὰ θάλπῃ τῆς ζωῆς ὁ ἥλιος ἀκόμα!
« Κοιμοῦ, ὢ μήτηρ δυστυχής, κοιμοῦ ἡσυχωτέρα·
« Τὴν Θεοτόκον ἔχουσι τὰ ὀρφανὰ μητέρα. »

Βαθὺν ἀφῆκε στεναγμὸν τὸ κάτωχρόν της στόμα,
Καὶ μ' εἶδε τόσον κατηφὴς καὶ τόσον ἀλλοκότως,
Ὥστε ᾐσθάνθην δάκρυον ἐλέους εἰς τὸ ὄμμα.
Σιωπηλὴ διέμενεν εἰς τῆς νυκτὸς τὸ σκότος,
Καὶ μ' ἐθεώρει πάντοτε χωρὶς νὰ μὲ λαλήσῃ·
Ἡ μήτηρ δὲν ἠδύνατο ἀκόμη ν' ἀπαντήσῃ....

Πλὴν τέλος ἐψιθύρισε περίλυπος· « Ἂς ζήσουν!
« Τὸ ζεῦγος τῶν ἀγγέλων μου ἡ γῆ θὰ τὸ παγώσῃ.
« Νὰ μὴ τὸ δώσῃ ὁ Θεὸς τὸ μνῆμα νὰ γνωρίσουν,
« Οὐδὲ τὸ ψῦχος τὸ δριμὺ αὐτὸ νὰ αἰσθανθῶσι....
« Μόνον ἐγὼ ἂς σήπωμαι, ἀρκεῖ νὰ μ' ἐνθυμοῦνται,
« Κ' ἐνίοτε τὴν δύσμοιρον μητέρα νὰ λυποῦνται! »

Καὶ πρὸς τὴν πόλιν βλέπουσα μ' ἀνέκφραστον ὀδύνην,
Εἶπεν· «'Εκεῖ τὰ τέκνα μου ὑπνώττουσιν ἠρέμα!
« Πλὴν τώρα εἰς τὴν ἔρημον καὶ ὀρφανήν των κλίνην
« Δὲν ἀγρυπνεῖ ὡς ἄλλοτε τὸ μητρικόν μου βλέμμα.
« Ἂν ἐγερθοῦν;... ἂν τῆς μητρὸς ζητήσουν τὴν ἀγκάλην;
« Ὢ τέκνα μου!» ἀνέκραξε μετὰ λυγμῶν καὶ πάλιν.

———

'Αλλ' αἴφνης τρὶς φωνὴ γλαυκὸς ἀντήχησε, καὶ τ' ὄμμα
Τῆς τεθνηκυίας ἔστρεψε περίφοβον καὶ πλάνον·
Ὡς νέα λεύκη ἔκλινε τὸ λιγυρόν της σῶμα,
Κ' ἡ κόμη ἐκυμάτισεν ἐπάνω τῶν σαβάνων.
« Μὲ κράζουν κάτω!» ἔκραξε στενάξασα βαθέως·
« Καὶ ὅμως πόσον εἶν' αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ὡραῖος!»

———

Καὶ τῶν ἀστέρων ἔβλεπε τὴν λάμψιν μ' ἀπληστίαν·
'Εθάρρεις, ὅτι ἤθελε μαζῆ της νὰ τοὺς λάβη,
Καὶ φῶς εἰς τοῦ μνημείου της νὰ χύσῃ τὴν σκοτίαν.
Οἴμοι· τοῦ τάφου ποῖον φῶς τὰ σκότη ποτὲ παύει;...
Κατὰ τὸ Ἄστυ ἔπειτα ἐστράφη· ἐκεῖ κάτω
Τῶν ὀρφανῶν της ἡ δυὰς μακράν της ἐκοιμᾶτο!

———

ΣΤ'

Κραυγὴ καὶ πάλιν τῆς γλαυκὸς ἠκούσθη ἀπαισία·
Μὴν ἦτο Χάρωνος φωνή, μὴ σάλπιγξ ἐνταφία;
Βημάτων ἦχον ἤκουσα βωβὸν καὶ τεθλιμμένον,
Καὶ εἶδα σάβανα πολλῶν νεκρῶν προσερχομένων.
Μ' ἠτένιζον βαδίζοντες μὲ ὑπνοβάτου βῆμα,
Κ' ἠρέμα κατεκλίνοντο εἰς τὸ ψυχρόν των μνῆμα....

Ἔμπλεως τρόμου ἔστρεψα πρὸς τὴν νεκρὰν Μαρίαν,
Ἀλλὰ δὲν εἶδον τὴν λευκὴν ἐκείνην ὀπτασίαν.
Μόνον τοῦ κρύου τάφου της ἐσείετο τὸ χῶμα,
Κ' ἤκουσα στόνον ὕστατον μίαν φορὰν ἀκόμα....
Ἀλλοίμονον· κ' ὑπὸ τὴν γῆν στενάζομεν εἰσέτι,
Κ' εἶναι ζωῆς συνέχεια τοῦ μνήματος τὰ ἔτη!

Εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ τάφου της μὲ εὗρεν ἡ ἡμέρα.
Πλήρης φωτὸς ἀνέτειλεν ἡ Καθαρὰ Δευτέρα,
Καὶ ἦχος κώδωνος γλυκὺς εἰς προσευχὴν ἐκάλει·
Πλὴν τὴν ἡμέραν τὴν σεπτὴν ἐξύβριζε κραιπάλη.
Μὲ τὴν φωνὴν τοῦ κώδωνος ἠνοῦντο παραφώνως
Τυμπάνων κρότοι, καὶ αὐλοὶ ἀνίεροι συγχρόνως.—

'Αφεὶς τοὺς τάφους ἔβαινον μὲ κουρασμένον βῆμα,
  Πλὴν εἰς τὰς στήλας τοῦ Διὸς ἀνθρώπων εἶδα κῦμα.
Οἴμοι· πληθὺς χριστιανῶν, οὐχί—πληθὺς δαιμόνων
  Ἔψαλλον ᾄσματ' ἀσεβῆ εἰς ἀναιδείας τόνον.
Κ' ἦτον ἐμπρός των ἡ κοιλὰς τῶν τάφων ἡ ἁγία,
  Κ' εἶχε τὰς θύρας ἀνοικτὰς ἑκάστη ἐκκλησία....

Συννεφωμένος, ἄπελπις, μ' ἀποστροφὴν βαθεῖαν
  Διέσχισα ἐν σιωπῇ τὰ θορυβοῦντα σμήνη,
Κ' εὑρέθην πέραν τῶν Στηλῶν εἰς ἔρημον πλατεῖαν.
  Ἆ, ποία ἔπνεεν ἐκεῖ οὐράνιος γαλήνη!
'Ανέπνευσα, κ' ὑπὸ σκιὰν ἐχάθην κυπαρίσσων·
  Μὲ εἶχε φέρει δύσπνοιαν ἡ θέα τῶν μεθύσων!

1871

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ

ΣΑΠΦΟΥΣ ΓΡΥΠΑΡΗ

Εἰς τῆς ζωῆς σου τὴν αὐγὴν σὲ εἶχον συναντήσει,
Καὶ κύκνος ἔπαιζες λευκὸς εἰς κρυσταλλῶδες κῦμα·
Ἀλλ' ἡ ψυχή μου πρὶν μὲ σὲ εἰς πόθους πλημμυρήσῃ,
Πρὶν ὡραΐσῃς τὴν ζωήν, προσέκρουσες εἰς μνῆμα....

Σαπφώ! δὲν ἦσουν κάτοικος τοῦ κόσμου· ἦσουν ᾆσμα·
Ἦσουν ἀγγέλου στοχασμὸς εἰς γυναικὸς καρδίαν·
Ἀκτὶς εἰς σύννεφον λευκόν, παρηγορίας πλάσμα,
Εὐωδιάζον οὐρανὸν καὶ ψάλλον εὐτυχίαν!

Ἐρημωμένος, ἔνδακρυς εἰς τὸ ψυχρόν σου μνῆμα
Πικρᾶς ὀδύνης λίβανον εἰς μάτην τώρα καίω,
Καὶ βλέπων εἰς τὸ τέκνον μας τὸ ποθεινόν σου σχῆμα,
Τὸ κλίνω εἰς τοῦ τάφου σου τὸ μάρμαρον καὶ κλαίω!

1866

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ

ΕΙΣ ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΖΑΪΜΗΝ

Ἦτον ἀηδόνι· στῆς κιτριᾶς τὰ φύλλα γεννημένο,
Τὸν ἔρωτα ἐτραγούδησε μιὰ μέρα τὸ καϋμμένο,
Κι' ὁ Χάρος τ' ἄκουσε.... Εὐθὺς βροχὴ σηκώθη, χιόνι,
Καὶ τὸ ἀηδόνι ἐσώπασε, καὶ πέθανε τ' ἀηδόνι!

Τώρα, στὴν κρύα του φωλιὰ μονάχο του κοιμᾶται·
Ὁ κόσμος τὸ λησμόνησε, κάνεὶς δὲν τὸ θυμᾶται....
Ὅμως ἐκεῖνο τὸ φτωχό, καὶ μέσ' στὸ μαῦρο χῶμα,
Ἐκείνους ποῦ ἀγάπησε δὲν λησμονεῖ ἀκόμα.

Ὦ, δόσετ' ἕνα δάκρυο στ' ἀηδόνι ἐλεημοσύνη·
Δὲν εἶναι μόνο ἔλεος ψωμὶ κάνεὶς νὰ δίνῃ.
Εἶναι δροσιὰ τὰ δάκρυα εἰς τοῦ νεκροῦ τὴ σκόνη,
Κ' ἕνα σας δάκρυ ἀναζητεῖ τὸ πεθαμμένο ἀηδόνι!

1866

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ

ΕΙΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΝ ΚΡΗΤΑ

Εἰς ξένην γῆν ὁ θάνατος μοῦ ἔκλεισε τὸ ὄμμα,
Μακρὰν τῆς Κρήτης μου, μακρὰν τῆς χώρας τῆς ὡραίας,
Πλὴν τῆς πατρίδος ἤθελα τὸ μυρωμένον χῶμα,
Μητρῴαν χλόην καὶ σκιὰν χρυσῆς πορτοκαλέας....
Εἰς μάτην τάφον μ' ἤγειρεν υἱὸς πεφιλημένος·
Ζῶν ἤμην ξένος, καὶ νεκρὸς ἐπίσης εἶμαι ξένος!

Ἐνῷ πλὴν ξένον κ' ἔρημον ὁ τάφος δὲν μ' ἐχώρει,
Ἡ τρυφερὰ θυγάτηρ μου προσῆλθε Πολυξένη·
Ἠθέλησε ν' ἀναπαυθῇ πλησίον μου ἡ κόρη,
Καὶ τὸν νεκρὸν πατέρα της νὰ θάλπῃ νεκρωμένη.
Ὑπνώττουν ἤδ' εἰς τὸ αὐτὸ ἀχώριστοι μνημεῖον,
Δένδρου κατάξηρος κορμὸς καὶ μαραμένον ἴον.

1877

ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΚΙΑΣ

ΑΓΝΩΣΤΩΝ ΗΡΩΩΝ

Γνωρίζουν ὅτι ἄγνωστοι θὰ πέσωσι· γνωρίζουν
 Ὅτι τῆς λήθης ἡ ψυχρὰ τοὺς ἀναμένει κλίνη,
Καὶ ὅμως εἰς τὸν θάνατον ἀτάραχοι βαδίζουν.
 Δὲν πολεμοῦν ὑπὲρ αὐτῶν οὐδέποτε Ἐκεῖνοι!
Αὐτοὶ τὴν πεῖναν, τὰς πληγάς, τὸ μνῆμα, τὴν σκοτίαν,
 Καὶ ἄλλοι, ἄλλοι εἰς τὸ φῶς κ' εἰς τὴν ἀθανασίαν!

Ὦ ἥρωες ἀγνώριστοι, πεσόντες εἰς τὰ σκότη!
 Ἐὰν ἡ μνήμη λησμονῇ τὴν ἔξοχον θυσίαν,
Ἐκεῖ ἐπάνω τοῦ Θεοῦ τὸ βλέμμα δὲν ὑπνώττει·
 Βλέπει τὰ ἔργα, καὶ ποτέ, ποτὲ τὴν ἱστορίαν....
Ὦ ἥρωες ἀγνώριστοι, πεσόντες εἰς τὰ σκότη,
 Ἂν ἦσθε κάτω ἔσχατοι, ἐπάνω εἶσθε πρῶτοι!

1866

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

(ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑ)

ΓΑΒΡΙΗΛ

ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

...Καὶ ἤδη, ἤδη ἔμβαιναν εἰς τὴν Μονήν, ἀντήχει
Ὁ κρότος τῶν βημάτων των, ἐσείοντο οἱ τοῖχοι,
Ὅτε τὸ μαῦρον ῥάσον σου, Καλόγηρ' ἐπεφάνη,
Καὶ εἶπες ἀνυψῶν δαυλόν· «Ἐλᾶτε, Μουσουλμάνοι!»
Ἐστάθης κ' ἐσταμάτησαν.... σαρκάζων ἐθεώρεις,
Καὶ σ' ἔβλεπον περιδεεῖς, μικρὸν ἂν ἐπροχώρεις....
«Τοῦρκοι! κρυόνετε; Ἰδοὺ πυρὰ νὰ θερμανθῆτε!»
Κ' ἡ χεὶρ πρὸς τὴν πυρίτιδα μὲ τὸν δαυλὸν κινεῖται.
Ἡ γῆ ἐσείσθη, ἔλαμψαν τὰ ὄρη καὶ οἱ λόγγοι,
Κ' εὗρε τ' Ἀρκάδι ἄνωθεν νεφῶν τὸ Μεσολόγγι.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΡΑΪΔΗΣ

Ἄταφος, κρεουργημένος καὶ εἰς ἄγνωστα ἐδάφη
Μετὰ τῶν νεκρῶν του φίλων ὁ Πραΐδης μας κοιμᾶται·
Πλὴν κ' οἱ φίλοι του κ' Ἐκεῖνος ὑπὸ χῶμα δὲν ἐτάφη,
Καὶ φρουροῦν τὴν Κρήτην ἔτι τοῦ Βαφὲ οἱ Σπαρτιᾶται.
Τὴν ἀθανασίαν ἔχουν οἱ ἀνδρεῖοι τάφου στρῶμα,
Καὶ τὴν μνήμην τῶν αἰώνων·—ὄχι χῶμα, ὄχι χῶμα!

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ

Δὲν ἦτον εἰκοσαετὴς ἀκόμη νεανίας,
Κ' εἶχεν ἐμπρός του τὴν ζωὴν κ' εἶχεν ἐμπρός του μέλλον,
Ἀλλὰ τὰ πάντα ἔδωκεν ὑπὲρ ἐλευθερίας,
Καὶ εἰς τὸν βίον ἔδυσεν εἰς δόξαν ἀνατέλλων!

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Τὴν τελευταίαν του βολὴν τὴν εἶχεν ἤδη ῥίψει,
Κ' εἰς ἑκατὸν τεμάχια τὴν σπάθην του συντρίψει!

Τῶν Τούρκων τὸν ἐκύκλονε στενώτερον τὸ κῦμα,
'Οπότε μ' ἓν τοῦ ξίφους του ἐπιπηδήσας τμῆμα,
Εἰς δάσος ἔπεσε λογχῶν κραυγὴν ἀφεὶς μεγάλην,
Κ' ἐχάνετο κ' ἐφαίνετο εἰς τοὺς σωρούς των πάλιν.
Πλὴν τέλος καὶ τῆς σπάθης του ἀπώλεσε τὸ τμῆμα·
Αἱμάτων ἄνδρες ἥρπασαν τὸ ζηλευμένον θῦμα,
Καὶ πρὸς τὸν γαῦρον Μουσταφᾶν ἐσύρετο δεσμώτης.
—Τίς εἶσαι; εἶπεν ὁ πασσᾶς·—Βεζύρη, στρατιώτης!
—Προσκύνει τὸν Σουλτάνον μου...—'Εγὼ νὰ προσκυνήσω;
Ποτέ μου δὲν ἠμπόρεσα τὸ γόνυ νὰ λυγίσω....
'Ωμίλει ἔτι κ' ἔπεσεν ὑπὸ πληγὰς μυρίας,
Κ' ἦν ἡ ἐσχάτη του πνοὴ πνοὴ ἐλευθερίας.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ

Μελαγχολικός, ῥεμβώδης ἔζης, Βαφειάδη, μόνος,
Καὶ τῆς δούλης σου πατρίδος σὲ κατέτρωγεν ὁ πόνος.
'Εμειδίας τότε μόνον, ὅτ' ἐθραύοντο ἁλύσεις,
Κ' ἔτρεχες παντοῦ τὸ αἷμα τὸ γενναῖόν σου νὰ χύσῃς.
Μαχητὴν σὲ εἶδε πρῶτον ἡ 'Ιταλιῶτις χώρα,
Πλὴν εἰς τὸ Βαφὲ κοιμᾶσαι ἄταφος μὲ ἄλλους τώρα!

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΣΛΕΝ

Ἡ Θέμις ἦτο μήτηρ του, ἀλλ' ὅτε μ' ἕνα κρότον
Ἡ Κρήτη πάλιν τὸν χορὸν ἐπτέρωσε τὸν πρῶτον,
Φαιδρὸς ἐρρίφθη κ' ἔνδακρυς εἰς τὴν ἁγίαν πάλην,
Κ' εἰς πρώτην μάχην ἔπεσε χωρὶς νὰ ἴδῃ ἄλλην....
Πόσοι γεννῶνται ἥρωες καὶ μνήμην δὲν ἀφίνουν·
Ἄδικος μοῖρα τοὺς φθονεῖ, καὶ πρὶν φανῶσι σβύνουν!

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τὸν Ἄρην ὑπ' Ἀσκληπιὸν φιλάνθρωπον καλύπτων,
Διέσωζε τὸ ὀρφανόν, τὸν ξένον, τὸ παιδίον,
Καὶ εἰς τῆς ἐπιστήμης του τὴν ἄβυσσον ἐγκύπτων,
Εἶχε τὸ βλέμμα του βαθὺ καὶ πλῆρες μυστηρίων.
Ἀλλ' ὡς ἡ Κρήτη ἄφησε κραυγὴν κατὰ τυράννων,
Ἐκεῖ ἐρρίφθη ἀπρεπῆ ἀνάπαυσιν ἀφίνων·
Ἡ μία χείρ του τὸν θρασὺν ἐκτύπα Μουσουλμάνον,
Κ' ἡ ἄλλη ἀνεκούφιζε τοὺς λόχους τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς αἱματώδη συμπλοκὴν ἁρπάσας τὴν σημαίαν,
Εἶπεν « ἐμπρός! » κ' εἰς τῶν ἐχθρῶν ἐπέπεσε τὰ πλήθη·
Κ' ἐνῷ ἐλάμβανε πληγὴν εἰς κάθε βῆμα νέαν,
Ἔπεσε, σφίγγων τὴν σεπτὴν σημαίαν εἰς τὰ στήθη!
Ἠγέρθη ἔτι, ἀσθενῶς κινῶν τὸ φάσγανόν του,
Κ' ἡ κυανόχρους ἔγεινε σημαία σάβανόν του.

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

....Χρυσῆ τοῦ Χαριλάου μου ἡ κόμη κυματίζει,
Εἰς τοὺς νεκροὺς συντρόφους του ἀρώματα σκορπίζει,
Καὶ μὲ τὴν κόμην συμπαθῶς τῶν φίλων του ἑνοῦται.
Ἡ χείρ του πρὸς τὴν μάχαιραν, ἂν καὶ νεκρὰ, ἁπλοῦται,
Καὶ εἰς πεδίον αἵματος μὲ κεκλεισμένον ὄμμα
Ὁ νέος βλέπει μαχητὴς τῶν οὐρανῶν τὸ χρῶμα....
Δὲν ἔχει τάφον εἴς τινα τῆς Κρήτης του γωνίαν,
Ἀλλὰ τὸν θάλπομεν ἡμεῖς νεκρὸν εἰς τὴν καρδίαν!

1868

ΠΟΘΟΣ

Ἤθελα τοῦ πατέρα μου ν' ἀνοίξω τὸ μνημεῖο,
Νὰ σκάψω μὲ τὰ χέρια μου, νὰ βγάλω τὸ φορεῖο·
Νὰ ἰδῶ πῶς μοῦ τὸν ἔκαμαν τόσον καιρὸ ἐκεῖ πέρα
Ἡ νύχτα καὶ τὰ χώματα τὸν γέρο μου πατέρα!
Σφιχτά, σφιχτὰ ν' ἀγκαλιασθῶ τὸ σῶμά του τὸ κρύο,
Στῆθος μὲ στῆθος, κεφαλὴ μὲ κεφαλὴ κ' οἱ δύω.

Ἤθελα νἄμουν σάβανο νὰ ντύνω τὸ κορμί του·
Νὰ ἤμουνα πρόσκεφαλο νὰ γέρν' ἡ κεφαλή του·
Τῆς νειότης του τὸ ὄνειρο στὸν ὕπνο του νὰ γένω,
Νὰ ἤμουνα τῆς μάνας του εὐχὴ νὰ τὸν ζεσταίνω.
Νὰ ἤμουν, ὅσα ἔκανε καλὰ ὁπόταν ζοῦσε,
Κ' ἡ προσευχὴ τῶν ὀρφανῶν ὁποῦ παρηγοροῦσε!

Ἤθελα νἄμουν οὐρανὸς στοὺς κόλπους νὰ τὸν ἔχω,
Νὰ ἤμουνα παράδεισος μ' ἀκτίναις νὰ τὸν βρέχω·
Νὰ ἤμουν σύννεφο λευκὸ νὰ τόνε ταξειδεύω,
Ἀγέρι τῆς πρωτομαγιᾶς γλυκὰ νὰ τὸν χαϊδεύω!
Νἄμουν ἀστέρι τῆς αὐγῆς νὰ λάμπω στὰ μαλλιά του,
Τῆς Παναγιᾶς χαμόγελο ν' ἀνοίγω τὴν καρδιά του!

Ἤθελα νἄμουνα σταυρὸς στὸν τάφο του νὰ μένω,
Νἄμουν δροσοῦλα τοὐρανοῦ τὸ χῶμά του νὰ ῥαίνω·
Νὰ ἤμουν δένδρο φουντωτὸ σκιὰ νὰ τοῦ χαρίζω,
Πουλάκι νὰ τοῦ κηλαϊδῶ, ἄνθος νὰ τοῦ μυρίζω.
Λαμπάδα εἰς τὸ μνῆμά του νὰ ἤμουν ἀναμμένη·
Νὰ ἤμουν μνῆμά του ἐγώ, μονάχος νὰ μὴ μένῃ!

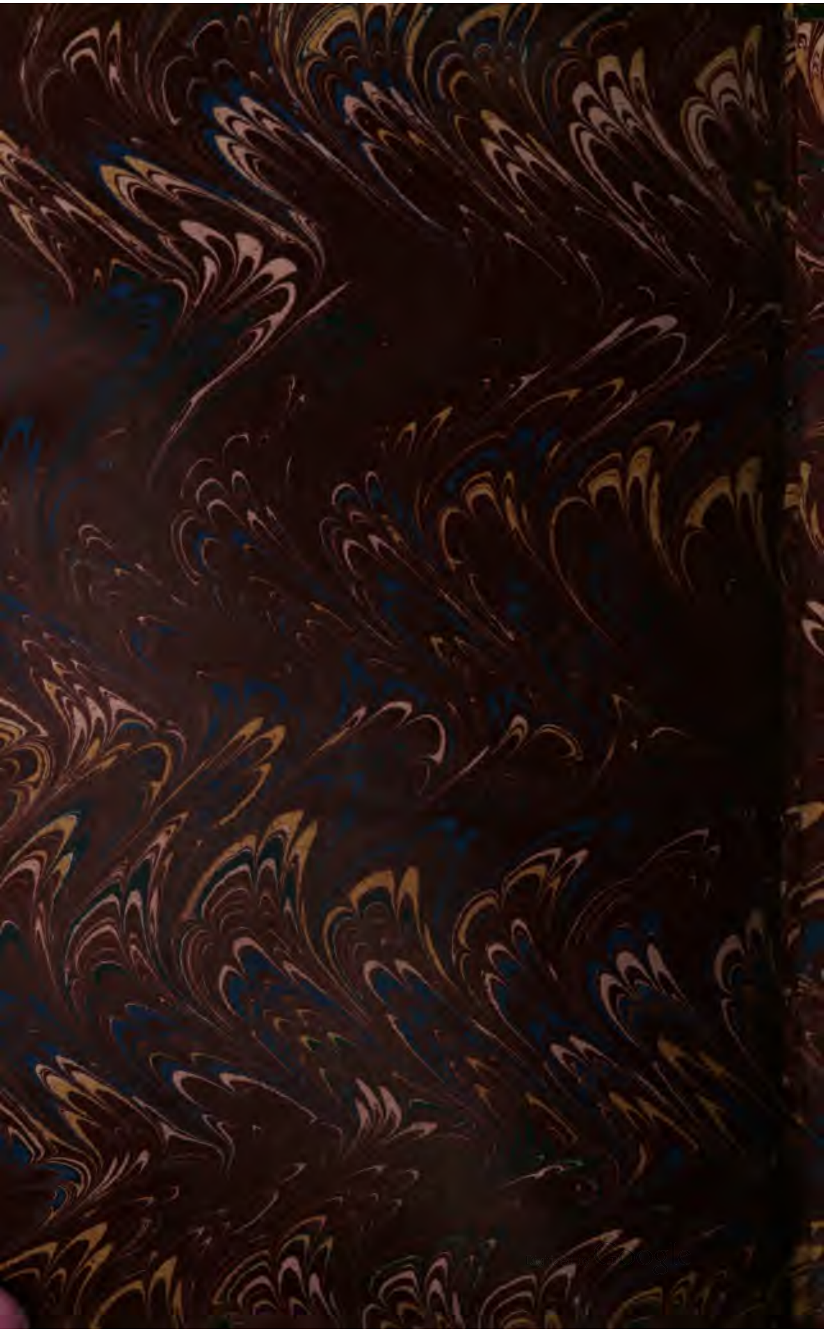
1863

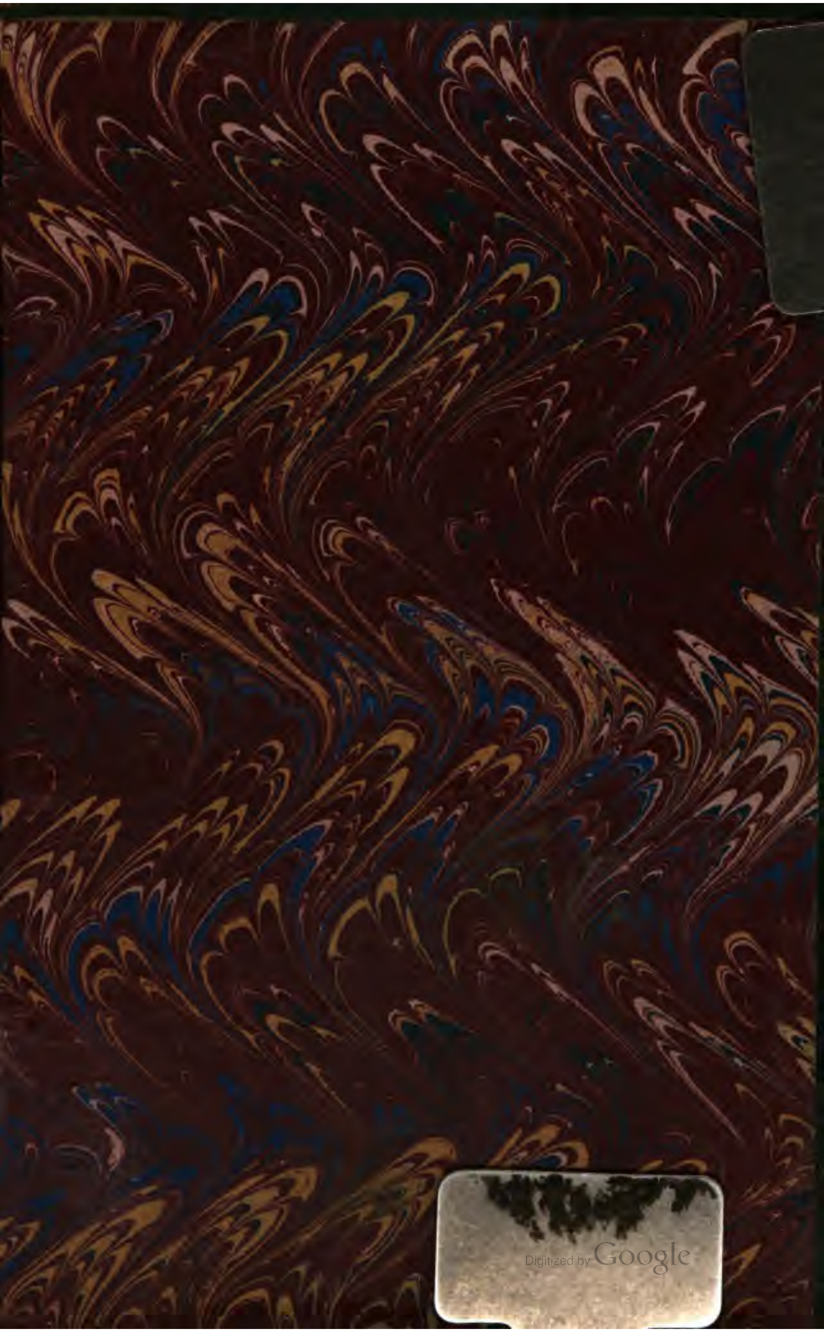
ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β'. ΤΟΜΟΥ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΔΑΦΝΑΙ

ΙΤΕΑΙ

Digitized by Google

